ישראל הבר

יהדות מעבר לחריק הקרח

סיפורו של רב - מהדי אלסקה לרמת הגולן

תרגם וערך - מנחם מיכלסון

יהדות מעבר להרי הקרח

מאת הרב ישראל הבר

תרגום ועריכה: מנחם מיכלסון

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

A RABBI'S NORTHERN ADVENTURES

- FROM ALASKA'S HEIGHTS TO THE GOLAN HEIGHTS -

BY RABBI YISRAEL HABER

© כל הזכויות שמורות

להוצאת 'ופרצת'

ולהרב ישראל הבר - 1995 ה'תשנ"ה

מו"ל: הוצאת 'ופרצת' כפר־חב"ד

העורך: הרב ישראל הבר

תרגום ועריכה: מנחם מיכלסון

סדר וגרפיקה: 'עיצובים' בע"מ 03-9607238

לוחות: פרנק, ירושלים

הדפסה וכריכה: א.ל.ה. ירושלים

הכתובת להשגת הספר: 'ופרצת' ת.ד. 666 כפר חב"ד

טל: 03-9606559 פקס: 03-9606223

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

ב״ה

פתח־דבר

מתוך שבח והודיה לה׳ הננו מתכבדים להגיש לציבור הרחב את הספר ״יהדות מעבר להרי הקרח״, סיפרו של הרב ישראל הבר מחיספין שברמת־הגולן.

הרב הבר שימש כרב צבאי באלסקה לפני עשרים שנה, וחווה שם, כרב יהודי, חוויות מרתקות ומיוחדות. הרב הבר העלה את זיכרונותיו על הכתב, והעיתונאי מנחם מיכלסון תירגם את הספר מאנגלית וערך אותו.

לקורא את סיפורו של הרב הבר, ולמהלך בעקבותיו מזומנת חוויה נדירה ומיוחדת במינה.

הוצאת ׳ופרצת׳

מפתח

פגישה על אם הדרך 9

דודי ורעי 12

"רב לענייני כדורסל" 14

שחר חדש מפציע 24

המשימה — אלסקה 25

קצין וג'נטלמן 38

הי, צפונה 44

בשורת איוב ביום הכיפורים 63

הסוכה הצפונית ביותר באמריקה 69

כוננות 71

למקווה בהרקולס C - 130 77

יהדות צומחת בשלג 82

עימות עם הארכיבישוף 133

מקווה ישראל 139

להבין דבר מתוך דוור 142

חג החירות נוסח אלסקה 146
על זקנים, אורחים מהצפון, והקיץ 149
שבת תחת שמש חצות 153
אלסקה היהודית 156
בר־מצווה מעבר להרי הקרח 161
מסורת ב"גלאקסי" 164
פגישה בטוקיו 166
ביקור נשיאותי בבסיס 173
רעידת אדמה 176
איך אומרים רב ביופיק 179
קיבוצניק על אופנוע 182
נחיתה קשה 190
פגישה נוסח ספרד 196
הקשר עם הרבי 199
אפילוג 214

ב"ה

הקדמה

מהפגישה הראשונה עם הרב ישראל הבר יצאתי המום. הפגישה נמשכה שעות. האיש שפע אין־ספור סיפורים ואירועים שחווה, סיפור נשזר בסיפור, מעשה במעשה - וכולם גם יחד גוללו פרשת־חיים מרתקת ומיוחדת במינה.

בפגישות הבאות בינינו, ובעת קריאת סיפורו באנגלית, שפת המקור שבה נכתבו הדברים, גיליתי לא רק סיפור נדיר, אלא גם את הזיכרון הפונומנאלי של הרב הבר, ואת יכולתו התיאורית הנפלאה.

אין ספק, למעטים בלבד ניתנה הזדמנות חד־פעמית שכזו, לכהן בקודש על גגו הקפוא של העולם, להנחיל יהדות בדרכי נועם לקרובים גם רחוקים, לגלות לא רק את הזוהר הצפוני, אלא גם - ובעיקר - את האור שביהדות.

הרב ישראל הבר הוא מן האוהבים הגדולים והמושבעים של עם־ישראל, ותורת ישראל, וארץ ישראל. הוא גילה את עם־ישראל מעבר להרי הקרח; הוא חי על־פי תורת ישראל, והנחילה לרבים; והוא עלה לארץ, עם בני משפחתו, התיישב ברמת הגולן,

ניו־יורק־אלסקה־חיספין - זהו הבריח התיכון של מסלול חייו הגיאוגרפיים והביוגרפיים גם יחד.

ומעל לכל - הרב ישראל הבר הוא חסיד חב"ד. הוא לא נולד בחצר ליובאוויטש, אף לא גדל במסגרת זו. פגישתו עם חסידות חב"ד היתה, כביכול, אקראית - וזו הוליכה אותו אל אמונת תמימים עמוקה, ואל פגישות וקשרים מיוחדים עם הרבי מליובאוויטש, שהאיר את דרכו של הרב הבר במסילה העולה בית־אל.

במהלך פגישותינו פנים־אל־פנים, ופנים־אל־דפים, גיליתי בו לא רק את יכולת המעשה, אלא גם את כשרון המספר; לא רק את חתירתו אל היעד באגמים הקפואים של הצפון הרחוק, אלא גם את חום הלב הפנימי.

ולקורא את סיפורו, ולמהלך בעקבותיו - מזומנת חוויה מיוחדת במינה.

מנחם מיכלסון

פגישה על אם הדרך

השעה 10 בבוקר, 14 בספטמבר 1973. יום שישי, בדיוק שבועיים לפני ראש השנה תשל״ד. זה שלוש שעות שאנו — אשתי מרים ואנוכי — נוסעים בדרך היפהפייה שבצפון איידהו, כשמגמת פנינו סיאטל. לפנינו עוד דרך ארוכה של מאות קילומטרים. ולפנינו גם כניסת השבת, בעוד שעות אחדות. אומנם, הזמן לא כל־כך קצר, כי השבת נכנסת כאן די מאוחר, אבל מלאכת הנסיעה מרובה למדי.

הנוף מסביב עוצר נשימה. הרים גבוהים, ראשיהם בשמיים; אגמים רוגעים שפניהם חלקים כראי; יערות־עד אינסופיים; האוויר צח, הראות בהירה מאופק עד אופק.

רק כל מה שלפנינו עדיין מעורפל.

חולפים בעיבורה של ספוקאן, העיר המזרחית שבמדינת וושינגטון, השנייה בגודלה במדינה זו. הכביש מצוין, המכונית מגיבה היטב לנסיעה המהירה.

קילומטרים אחדים מערבה לעיר, אני מבחין לפתע במראה האחורית שלי, כי מכונית נצמדת אלינו בצורה חשודה. אני לא מהסביבה הזאת, אני מברוקלין, ושם למדתי שכאשר אתה מגלה, כי מכונית נצמדת אליך בנסיעה — צריך לנתק מגע. ומהר. אלא אם כן יש לך כוונות להתאבד. אני מגביר את המהירות. המכונית שמאחורי אינה עוזבת אותי. אני סוחט את דוושת הדלק. היא אחרי. צמודה. כמעט פגוש־אל־פגוש. אני מנסה, לשווא, לזהות את פניו של הנוהג בה, אך לא מצליח. לא במראה האחורית, אף לא במראה הצדדית. אני טס. אילו היו למכונית שלי כנפיים בוודאי היתה ממריאה זה מכבר. מעולם לא ראיתי את המחוג של מד המהירות בנקודה גבוהה כל־כך. אבל, למכונית העוקבת אחרי מנוע חזק יותר. במראת־הצד אני רואה כיצד היא מתכוננת לעקיפה. מה יהיה? כך אני מתחיל דרך חדשה בחיי? עם פושע הזומם לשדוד אותי על אם הדרך, אם לא להתנקש בחיי? והרי עוד טרם שיצאתי לדרך אמרתי תפילת הדרך...

ואז, לרווחתי ולחרדתי גם יחד, ראיתי כיצד הנהג שמאחורי פותח את החלון שלידו, שולף את ידו השמאלית החוצה, מצמיד אל גג המכונית את הפנס הכחול ההוא־ההוא. משטרת התנועה. מזל משמיים. חיי ניצלו. אבל, רגע, איזה־מזל־מה־מזל, הרי עכשיו הוא יתלה אותי בגלל המהירות המטורפת שלי. עוד מחשבותי רצות במהירות, כשאינני יודע מה בדיוק פה הפח ומה הפחת, וכבר קורעת את חלל האוויר יללת־סירנה מקפיאת־דם. עכשיו כבר אין לי צל של ספק. הוא מתכוון אלי. אני מאט את מהירותי, והוא חולף על פני, תוקע בי מבט חד, נעצר לפני, בזווית אלכסונית, כדי שלא אוכל להימלט אם יעלה

במוחי רעיון נואל שכזה.

צריך להבין, עם כל ניסיוני הרב בנהיגה — זו הפעם הראשונה בחיי שאני עומד פנים אל פנים מול שוטר אמריקני קשוח. ואיזה שוטר אמריקני אינו קשוח?

הוא יוצא ממכוניתו, ניגש אלי בצעדים כבדים. אקדחו מיטלטל על ירכיו. אנא השם הושיעה נא. הוא מתקרב אלי, נשען על החלון שלי, נועץ בי את עיניו האפורות כפלדה, קרות כקרח, בוחן היטב את פני. שריף אמיתי.

ולאחר דקה ארוכה, הנדמית כנצח, הוא מסנן מבין שפתיו החשוקות: "תעודת זהות, בבקשה".

"כן, בוודאי", אני ממלמל, "מיד, אדוני השוטר".

אני חש כיצד הדם אוזל מפני. שפתי יבשות. צחיחות.

אני מתחיל לחפש, בידיים רועדות, את תעודת הזהות שלי. היא תמיד בארנק שבכיס מכנסי, אבל איפה הכיס, איפה הארנק. בזווית העין אני מבחין בארשת פניו. הרשע הזה לועג לאידי. אנטישמי, אלא מה. המאמצים הקדחתניים שלי נושאים פרי. אני מוצא סוף סוף את ארנקי, שולף ממנו את תעודת הזהות, מושיט לחמילניצקי הזה. הוא אפילו לא מתבונן בה. מה אכפת לו אם קוראים לי מוישה או יענקל, העיקר שבחושיו החדים הוא בוודאי יודע מי אני, ההמן הזה, צורר היהודים.

השריף מתבונן הישר בעיני, מכווץ את גביניו, ושואל: "מדוע אתה נוסע במהירות מטורפת שכזו?!"

האם באמת, או שמא רק נדמה לי, מתגנבת נימה אנושית לקולו? לא, אסור לתת בהם אמון. להיזהר מן הפיתוי.

"תראה, אדוני השוטר", אני מנסה להסביר, "לאורך כל הדרך אני נוסע במהירות לא גבוהה..."

"... ומה קרה פתאום?" — הוא קוטע את דברי.

"פתאום ראיתי מכונית שעוקבת אחרי, ממש צמודה אלי", אני מגמגם, "והאמת היא, שדי נבהלתי, ולכן האצתי. וככל שהאצתי, המכונית הזאת — כלומר... בעצם, אתה — נצמדת אלי יותר, כך שלא היה לי ספק שמוטב לברוח מה שיותר מהר..."

השוטר שותק. סיפורים כאלה הוא שומע בוודאי כל יום. אינני מחדש לו דבר.

"לאן אתה נוסע?" — הוא פולט לבסוף.

"לאלסקה", אני משיב במהירות, "אני רב צבאי בחיל־האוויר, וכעת אני בדרכי למילוי תפקידי הראשון!"

הוא מורה לי להמתין במכונית, נוטל את תעודת הזהות שלי ופונה לעבר מכוניתו. הנה, אני מהרהר, די מתוסכל, הדו"ח הראשון שלי בדרך. הוא נכנס לניידת, יוצר קשר אלחוטי עם מישהו, יוצא ממכוניתו כעבור דקות אחדות ופוסע לעברי. בידו רק תעודת הזהות שלי. אני לא מאמין למראה עיני. מבעו רך, עיניו מאירות, חיוך נסוך על פניו.

"ועכשיו, רבי", הוא אומר, "אנא, סע לאט יותר, ושיהיה לכם גוט שָאבָּעס!"

אני המום.

— "רק רגע, אדוני השוטר, מה אמרת?..."

— "אמרתי גוט שאבעס. תבין, מחר בר־המצווה של הבן שלי, ואני לא מסוגל לתת דו"ח לרבי יום לפני שבני עולה לתורה. הבנת?"

הוא מחייך, מנפנף בידו לשלום, נכנס לניידת, מתניע — ונעלם במעלה הדרך.

רק אחרי שתי דקות תמימות אני מסוגל לסובב את מפתח ההתנעה של מכוניתי ולהפליג בדרכי הלאה. במהירות רגילה, כמובן.

במכונית שררה דממה. לא מרים ולא אני יכולנו להוציא הגה מפינו. רק אחרי עשרות קילומטרים שברה מרים את השתיקה ואמרה: "תגיד, ישראל, מה זה היה בדיוק?"

"אין לי מושג", השבתי לה, " תהרגי אותי אם אני יודע".

— "ואולי את זה אתה כן יודע: כמה שוטרי תנועה יהודיים יש בכלל במדינת וושינגטון?"

— "גם את זה אני לא יודע, אבל אני מרהיב עוז בנפשי לנחש שאין יותר מאחד".

— "ומכולם, דווקא האחד הזה נופל עלינו, ובעצם משגיח ושומר עלינו!"

אבל, מרים ואני ידענו היטב, כי מי שמשגיח עלינו הוא שוטר גדול הרבה יותר, ולו הודינו על החסד שעשה עמנו.

לסיאטל הגענו כשעה וחצי לפני שבת.

דודי ורעי

הסיפור שלי מתחיל, בעצם, לא בדרך לסיאטל, בואכה אלסקה, אלא שבועיים לאחר הקמתה של מדינת ישראל. אייר תש״ח, מאי 1948. יחד עם הורי ושני אחי התגוררתי, עד שמלאו לי 16, בקראון הייטס שבברוקלין, ניו יורק, שכונת המגורים היהודית של בני המעמד הבינוני. ב־1964 עקרנו משם לפרבר מונסי, כ־60 ק״מ מצפון לניו יורק.

הבית היה בית יהודי דתי — לא מה שמכונה חרדי — די אופייני. הורי, שגם הם נולדו וגדלו בברוקלין, הרעיפו עלינו, שלושת הבנים, הרבה אהבה וחום, וחינכו אותנו לחיי משפחה שלווים ורוגעים, המיוסדים על אדני הדת.

גם סבי וסבתותי, שהתגוררו בסמוך, תרמו את חלקם הרב בעיצוב עולמנו ודמותנו, כאשר העניקו לנו, נכדיהם, הרבה תשומת־לב ואכפתיות, כמו שסבא וסבתא יהודיים יודעים לתת. וחלומם היה, כמובן, לקבל מאתנו את ה״ריבית״ על השקעתם בדמות ה״נחת״ היהודית המפורסמת.

אבי דגל בשני ערוצי חינוך עיקריים: חינוך דתי מעולה, בד־בבד עם חינוך כללי מצוין. ככלל, החינוך עמד בראש סולם העדיפויות שלו. אבא שלו, שעל שמו נקראתי אני, נפטר בגיל צעיר בשנות השפל הגדולות של ארצות הברית. לאחר שקמו מן השבעה, והביטו ימינה ושמאלה, התברר לסבתי, לאבי ולאחיו הצעיר, מאיר־משה, כי אין להם כל מקור פרנסה, וכי יהיה עליהם לדאוג לפת לחמם.

אבי לא בחל בכל עבודה מזדמנת, ובמקביל המשיך את לימודיו בקולג׳. ואף ששיבר את מפרקתו בעבודה קשה, הדבר לא מנע ממנו לסיים את הלימודים כתלמיד המצטיין בקורס להיסטוריה אירופית. מיד לאחר מכן המשיך את לימודיו, כדי לקבל תואר מוסמך במנהל עסקים.

הרומן המשפחתי שלנו עם כוחות הביטחון האמריקניים החל ב־1941, כאשר אבי החל לעבוד בצבא כרואה חשבון. לאחר מכן עבר למשרד ההגנה, הפנטגון, וערך פרסומים שונים בנושא המימון הצבאי.

מי שנתנה לו את היכולת להתמסר לעבודתו היתה אמי, אשת־חיל אמיתית, שראתה את כל עולמה בטיפוח התא המשפחתי הקטן שלנו, בשמירה על המסגרת המשפחתית. היא היתה עקרת בית במלוא מובן המלה — עיקרו של בית.

אבא ואמא הם דמויות־סמל לגבי בנים. אבל, היתה דמות נוספת, בעלת ייחוד בלתי נשכח, שאף היא תרמה רבות לעיצוב השקפת עולמי, ואפילו גיליתי כי צעדים רבים בחיי

היו דומים אם לא זהים לצעדי דמות זו. אני מתכוון לדודי, אחיו של אבא, מאיר משה.

האמת היא, שהיחסים בינינו לא היו כיחסי אחיין ודוד, אלא יותר כיחסי אח בוגר ואח צעיר. עוד בהיותו ילד, ולאחר מכן נער, ניבאו לו רבים גדולות ונצורות, שכן דודי מאיר־משה איווה לעצמו את עולם הלימוד. למד ברצינות וביסודיות לימודי קודש וחול, וייעד את עצמו לחינוך ולהוראה. ואכן, הוא עלה במעלות התורה, השתלם בחינוך. במתיבתא "תורה ודעת" שקד על התורה וזכה בסמיכה לרבנות, ובד־בבד ניחן בכשרונות של סופר מחונן, נואם בחסד עליון ודמותו היתה שופעת כריזמה.

כבר בהיותו בן 27 נתמנה לתפקיד החשוב של מנהל התיכון לבנות "בית יעקב" בבלטימור. אבל, הוא לא היה מנהל מקצועי בלבד, שכן הבית שהקים — אשתו ושלוש בנותיו הקטנות — היה מוקד לחיי הרוח שבקהילה זו. אך בכך לא סגי: הוא לא ראה די בהישגיו בתיכון, ואלה היו רבים ומוכחים, אלא גם שאף להשפיע מרוחה ומאורה של היהדות על הקהילות הקטנות שבדרום, ולהחדיר ביהודיהן, שחלקם התרחק עד מאוד מן המקורות, את החשיבות של חינוך הבת היהודייה. אכן, במגעיו עמו ראו יהודי האזור, כי יש להם עסק עם אדם רציני ביותר, ורבים מהם שלחו את בנותיהם לתיכון שלו בבלטימור.

במלים אחרות — לזכות דודי נזקפת הקמת בתים יהודיים חמים רבים. שכן, בוגרות בית־הספר שלו — דרכן בחיים היתה סלולה, ואמונתן מבוססת.

דרכו של דודי השפיעה, במודע או שלא במודע, גם עלי — ועובדה: הוא עסק בחינוך במדבר יהודי בקהילות בדרום, אני הייתי בדרכי אל הצפון הרחוק לאותה מטרה ממש, רק עם מספר יהודים קטן הרבה יותר; הוא חינך בנות לחיים יהודיים, אני — כפי שיתברר בהמשך — הייתי רב צבאי בחיל־האוויר האמריקני, אבל הרבה אנרגיה הוצאתי על הקמת מקווה באלסקה, לשמירה על טהרת המשפחה.

למרות שפע עיסוקיו של דודי, הרי בשעה שביקשו את אוזנו ולבו, בבחינת דאגה בלב איש ישיחנה, הוא תמיד מצא זמן, משל היה פנסיונר חביב. מעולם לא העניק לאיש את ההרגשה, כי הלה גוזל את זמנו. היה לו פנאי לכולם, הרבה תשומת־לב — והרבה אהבה.

הוא דיבר הרבה על הגלות המסאבת מחד גיסא, ועל חיים חדשים בארץ חדשה־ישנה, ארץ ישראל, מאידך גיסא. והוא לא רק נאה דרש, אלא גם היה על סף קיום והגשמת חלומו משכבר הימים: דודי עמד לקבל משרת מנהל חינוכי בישיבה ידועה בירושלים.

אלא, שבן־אנוש מתכנן — והקדוש ברוך הוא קובע. בגיל 31, כשהוא במלוא אונו

ופריחתו, נתבקש לפתע דודי לישיבה של מעלה. כולנו לא יכולנו לשאת את המכה הקשה הזו. לא הבנו את פשרה, לא ידענו על מה ולמה נגזר עלינו להיפרד ממנו בגיל כל־כך צעיר. והאיש הזה, מלא החיים וגדוש החיות, הפך לזיכרון.

באותו יום מר ונמהר, בינואר 1961, שבו דודי השיב את נשמתו לבוראו, הייתי על סף בר־המצווה שלי. ארבעה חודשים לפני. ולבד מכל האירועים וההתרגשות הטבעית של בר־המצווה, הרי האירוע החגיגי עמד בסימן הדואב של הסתלקות דודי ורעי, שהיה כאח לי.

בהזדמנות זו, שבה הגעתי לספר על ילדותי, אולי אוסיף ואומר, כי הייתי חבר בתנועת "בני־עקיבא", ושנים אחדות לאחר מכן, ואני כבן 17, נדדתי לתנועת הנוער "פרחי אגודת ישראל", שבה עליתי במעלות הפעילות החברתית עד לכהונה הרמה של נשיא הסניף המקומי. אני לא צוחק, זו באמת כהונה רמה — תלוי היכן. בארץ מסתכלים קצת בזלזול על כל חלוקת התארים הזו — בחו"ל, ובארצות הברית בעיקר, אמור לי מהו תוארך ואומר לך מי אתה בכלל.

כאמור, אבי דגל בחינוך יהודי וכללי גם יחד, ובדרך זו הלכתי. סיימתי את לימודי בישיבה תיכונית, המשכתי באוניברסיטה עד שקיבלתי תואר שני בייעוץ פסיכולוגי, ובד־בבד קיבלתי סמיכה לרבנות. נראה היה, כי חיי מתחילים לזרום באפיק נוח, קל לתכנון. הנה כי כן, לימדתי שנתיים בתיכון, וב־1971, וכולי עוד לא בן 23, כבר הייתי מנהל בית־ספר. כזכות גדולה אני רואה את העובדה, שבמהלך לימודי בישיבה התיכונית ולאורך כל שנות לימודי היה לי קשר קרוב ומיוחד עם ראש הישיבה, הרב הגאון הרב הערשל קורצראק, העומד כיום בראש מינהל בית הדין הגדול של איגוד הרבנים בארצות הברית. בזמני, מיד אחרי בר־המצווה שלי, הייתי אף ה"חברותא" שלו, כמקובל בשיטת החינוך המשלבת מבוגר וצעיר.

"רב לענייני כדורסל"

ביוני 1972 נישאנו, מרים ואני, ואת ירח הדבש חגגנו בצורה מקורית למדי: שבוע לאחר נישואינו כבר הדרכנו קבוצה של כשלושים בני נוער יהודים אמריקנים, בטיול שנמשך שמונה שבועות, ואשר מסלולו היה — אנגליה, צרפת וישראל. הן למרים והן לי היה זה הביקור השלישי בארץ, אבל עוד לא ידענו אז כמה גלגולים יהיה עלינו להתגלגל עד שנקבע את מקום מושבנו הקבוע בחיספין שברמת הגולן.

הרבה לפני חיספין היתה, למשל, דאלאס שבטקסס. בארצות הברית, כידוע, בשונה מישראל — אדם קובע את מקום מגוריו בהתאם למקום עבודתו. בארץ זה הפוך —

עובדים היכן שגרים. אבל, עודנו בארצות הברית, ובאפריל 1972, עוד טרם נישואינו, טסנו מרים ואני לדאלאס, כי נודע לנו שמחפשים שם סגן מנהל לבית הספר היהודי. החלטנו, שזו לא חכמה גדולה להעניק חינוך יהודי במרכזים כמו ניו יורק, או לוס אנג׳לס, ורוח הנעורים והאתגר שפיעמו בנו — זה בסדר, הם עדיין מפעמים בנו גם היום — דחפו אותנו למקום הרחוק מחיי היהדות האורתודוקסית המובהקת. בדאלאס התראיינו בפני האחראים בקהילה ובוועדות החינוכיות של בית הספר, הידוע בשמו ״מכללת עקיבא״. כנראה שעשינו רושם לא רע — עובדה שקיבלנו את הג׳וב. בסוף אותה שנה טסנו לדאלאס, כדי להתחיל דף חדש בחיינו.

שנת הלימודים החלה בסוף אוגוסט. איחלתי ״התחלה טובה״ למורים למקצועות היהדות ולמורי המקצועות הכלליים — ובהזדמנות זאת התכוונתי בכך גם למרים ולי עצמי. מרים היתה מורה בכיתת גן, ובמקביל נרשמה ללימודים באוניברסיטת הנשים בדנטון, מרחק של כ־50 ק״מ מצפון לדאלאס, כדי לסיים את שנת לימודיה האחרונה במסגרת התחייבויותיה לתואר. הקורס שאותו לקחה היה — ליקויי דיבור וחינוך מיוחד.

לא יעבור זמן רב עד שיתברר לנו, כי זה נושא יסודי ביותר בחיי הקהילה היהודית, שכן יש ליקויי דיאלוג, הפרעות בתקשורת, שאין מבחינים בהם ממבט ראשון, והם מאוד משמעותיים. אבל, בל נקדים את המאוחר.

המחשבה שלי, בבואי לבית הספר הזה, היתה — לעבוד במחשבה אחת קדימה. להביא לכך, שבית ספר ״עקיבא״ יתחרה עם בתי הספר הפרטיים שבאזור. שכן, יהודים רבים העדיפו לשלוח את בניהם ובנותיהם לבתי ספר לא יהודיים מן הסיבה הפשוטה וההגיונית לטעמם: בבית ספר ״עקיבא״ לא היו שיעורי הספורט ברמה גבוהה...

אומנם, מערכת השעות שלנו — שמונה שעות ביום — כללה גם כללה שיעורי התעמלות וחינוך גופני מדי יום, אבל זה לא היה זה. ובוודאי לא כמו במקומות שבין שיעור ספורט אחד לשני גם למדו משהו. היהדות מצדדת בהחלט בנפש בריאה בגוף בריא, ואני עצמי הייתי חובב ספורט מושבע. הנה כי כן, בתקופת לימודי בתיכון אימנתי קבוצת כדורסל, ועתה סברתי, כי בתחבולות תעשה לך מלחמה עם ההורים השולחים את ילדיהם לבתי ספר לא יהודיים, והבה נתחכמה להם, כדי שישלחו את ילדיהם לבית ספר ״עקיבא״.

החלטתי היתה נחושה: להכניס את בית הספר שלנו לליגת הכדורסל של בתי הספר התיכוניים בדאלאס. הליגה החלה את פעילותה ב־14 בינואר 1973, והיה זה כמעט טירוף לנסות להכין קבוצת כדורסל של תלמידי תיכון, שמעולם לא שיחקו בקבוצה

מגובשת, ומעולם לא התחרו במסגרת של ליגה. ומה שהיה חשוב לי לא פחות — שהכדורסלנים הצעירים לא רק ייקראו בשם בית ספר דתי, אלא שהצופים גם יראו זאת. ובשתי מלים — משחקים עם כיפה על הראש. זה לא היה מובן מאליו בדאלאס. למרות לחץ הזמן הצלחנו להרכיב קבוצה, לאמן אותה, לגבש את שחקניה, ואפילו להקפיד על כך שהכיפות לא יעופו מראשיהם במהלך המשחק. אחד התלמידים, למשל, טען שהוא פשוט מתבייש לשחק בפני צופים לא יהודים עם כיפה על ראשו, והוא אף איים שיעזוב את הקבוצה. הוא היה שחקן לא רע, אפילו טוב, ועזיבתו היתה גורמת לנזק ברמת הקבוצה, אבל ויתור על העיקרון היה גורם לנזק חמור הרבה יותר. לכן הודעתי לו, כי אם זוהי האפשרות שהוא מותיר לנו — עלי לקבל בצער רב את עזיבתו. הוא עזב, אבל — הפלא ופלא! — למשחק השני הוא הגיע, והכיפה צמודה היטב לראשו...

הסיבה לכך? איני יודע אם הצלחתי להחדיר בו את ההכרה בחשיבות ההופעה בכיפה, או שמא הוא פשוט נדלק לנוכח תוצאות המשחק הראשון, כשמאות צופים משתאים ראו כיצד חובשי הכיפות מכניעים ללא תנאי קבוצה חזקה מהם בהרבה. ולגבי הצופים במשחק, לא ברור מה בדיוק הם באו לראות — משחק כדורסל מלהיב או חובשי כיפות מתרוצצים על המגרש, התוצאה היא אחת — הם הריעו למנצחים. ולא פעם אחת בלבד. שכן, הקבוצה שלנו, של תלמידי בית ספר "עקיבא", ניצחה בשבעה מתוך תשעה משחקים — שבעה ניצחונות יותר ממה שמישהו העז בכלל להעלות על דעתו בחלומותיו הוורודים ביותר...

בדאלאס היתה מהומה אדירה. ה"ג'ואיש טקסס פוסט", העיתון היהודי המקומי, ליווה בתמונות ובכתבות את הניצחונות של קבוצת בית ספר "עקיבא" — שלדברי כותבי המאמרים הנלהבים "לא רק זוכה לברכת רב, אלא גם לעצות המקצועיות והמועילות שלו באימונים". בית הספר זכה להילה כזו, שהישגים לימודיים מעולם לא הביאו לו כדוגמתה.

ולאחר מכן, בערב החגיגי והמיוחד, שהוקדש לזוכים בגביע הליגה, היה אורח הכבוד רוג'ר סטאובק, ספורטאי טקסני רב מוניטין. בנאומו הנלהב אמר: "תמיד היתה ליגת בתי הספר ליגה מוצלחת, אבל מעולם היא לא המריאה לרמה כזו, כפי שהופגנה השנה. הסיבה לכך היא — הצטרפותה של קבוצת בית ספר 'עקיבא' למעגל המשחקים, והצטרפותם של אוהדיהם החמים. הקבוצה אומנה באופן יוצא מן הכלל על־ידי הרבנים הבר ולאזארוס. אודה על האמת: לא לעתים קרובות אפשר למצוא רבנים במגרשי הכדורסל — ואם בכל זאת מוצאים שם רב אחד או שניים, הרי הם על תקן של צופים מן היציע, נלהבים יותר או נלהבים פחות. הפעם מדובר בשני רבנים, שעשו עבודה יוצאת מן הכלל באימון הקבוצה הטובה ביותר בעונה המוצלחת הזו".

וכמו לא די במחמאות אלו קיבלתי גם מכתב יוצא דופן בתחום שירי השבח וההלל. כתב אותו המנהל המקומי של ענף האתלטיקה, שהיה בעבר ראש קבוצת הכדורסל של אוניברסיטת רוטגרס. המכתב פתח במלים: "לכבוד הרב הבר, האחראי על הכדורסל בבית ספר 'עקיבא'"...

רב אחר, לו היה מקבל מכתב הפותח באלו המלים, מן הסתם היה נעלב עד עמקי נשמתו. אחרי הכול, להשקיע את הלב ואת הנשמה בחינוך מן היסוד, בהעשרת הנפש היהודית — לעתים לא רק בהעשרתה אלא גם בהשארתה במסגרת היהודית — ובסוף לזכות בתואר "האחראי על הכדורסל"? איני מטיל ספק בחשיבותו של התואר הזה, אבל מה היתה צפויה להיות תגובתי?

שמחתי מכל וכל. שכן, אם הצבא צועד על קיבתו, למשל, הרי בדאלאס דיברנו אל התושבים היהודים בשפה האהובה עליהם. וכך, הפעילות הספורטיבית הזו, וההד העצום שעוררה, הביאו את התוצאות המקוות לגבי הצבת בית הספר שלנו על המפה — מבחינה יהודית־מקומית. לא עברו שבועיים מאז הניצחון הסוחף של קבוצת הכדורסל שלנו וכבר התייצבו תשע משפחות יהודיות במזכירות בית הספר וביקשו לברר פרטים לגבי הרשמת ילדיהם לשנת הלימודים שלאחר מכן. במשך החודשים הבאים גאה גל הפניות של המתעניינים בבית הספר שלנו, ובשנת הלימודים שלאחר הישגי הכדורסל הגיעו לבית ספר "עקיבא" תלמידים, שרגלם לא היתה דורכת על מפתן המוסד אלמלא היו זריקות הכדור לרשת מדויקות די הצורך.

ובין הפניות בעקבות מהומת הכדורסל היתה גם אחת, שנשלחה על־ידי האגודה לסיוע חינוכי, ואשר מוענה ל"כהן הדת, ישראל הבר". המכתב עצמו נפתח במלים: "אב יקר..."

העניין היה די משעשע, אלמלא היה חתום על המכתב אחד בשם "רונלד שוורצמן". שמו מעיד על דתו, אך דרך פנייתו מעידה על הידע הדל שיש לו ביהדות, ועל כך היה לבי מיצר ודואב. המכתב הזה, שתיים־שלוש המלים הללו, המחישו לי ביתר שאת עד כמה אני נמצא במקום מרוחק ומנותק מן המרכז. לא שבניו יורק אין יהודים שאין להם מושג על יהדות, אבל בוודאי שלא בצפיפות שכזו.

הדבר הביא אותי לידי כך, שלמרות שבית הספר, על 250 תלמידיו, סיפק לי תעסוקה מלאה, הגשתי בקשה למוסדות הקהילה שיאשרו לי ללמד בקולג' המקומי קורס ערב בנושא "ההיסטוריה הישראלית". בקשתי אושרה, ושמחתי היתה גדולה לא על תוספת הכנסה מזערית, אלא על תוספת יהדות מרבית שיכולתי להעניק למשתתפים הצפויים בקורס שלי.

לאט לאט הם ראו בי — בזכות הכדורסל, צריך להדגיש — דמות די מרכזית בקהילה. הנה, כאשר ערך ועד הנוער היהודי במרכז הקהילתי עצרת למען שחרור יהודי רוסיה, היה זה אך טבעי שיפנו אלי, כדי שאשא דברים במהלכה. מאחר שהיה לי ניסיון עשיר בהפגנות למען יהודי רוסיה, החלטתי שלא לזעוק קבל עם ועולם על קיפוחם של היהודים ועל שלילת זכותם לחיים חופשיים מעבר למסך הברזל, דברים שנשמעו בארצות הברית היהודית והלא יהודית השכם והערב, אלא על נושא אחר. נושא, שאליו התוודעתי במהלך ההשתתפות הפעילה בהפגנות: "ההפגנות — האם יש תועלת בדבר".

באותה תקופה היו רבים שפקפקו מהי התועלת, אם בכלל, שיש להפגנות במדינה חופשית כמו ארצות הברית, ואשר הדיהן אפילו אינם מגיעים אל מעבר למסך הברזל. אבל, כעבור שנים, כשהתגוררתי כבר בישראל, ופגשתי עולים מרוסיה שהגיעו לארץ, קיבלתי תשובה חד — משמעית לשאלה הזו: כן, בהחלט היתה תועלת בדבר, בהחלט יש תועלת בדבר.

קרני עלתה ועלתה. שתי קליעות חוץ טובות, וכבר אני מישהו שהוא משהו בקהילה. השתתפתי בוועידה של מנהלי בתי ספר יהודיים שנערכה בצ'רלסטון, דרום קרוליינה, וכאשר שבתי משם גילו מבוגרים ובני נוער התעניינות רבה בדיונים שנערכו שם. מתי הם היו מגלים עניין בכינוס כזה, בדיונים כאלה, אלמלא פסק־זמן שלקחתי בדיוק בשנייה הנכונה במהלך משחק הכדורסל!

ניצלתי את גורם ההצלחה, והודענו על שבתון מיוחד לתלמידי השביעיות והשמיניות, יחד עם משפחתי ומשפחת לאזארוס. שבת לא פורמלית, שנועדה להתקיים בדנוור, קולורדו. מטרת השבתון היתה גם ליצור היכרויות וקשרים בין תלמידי בית ספר "עקיבא" לבין עמיתיהם בישיבות התיכוניות המקומיות, ובין תלמידות בית ספרנו לתלמידות האולפנות היהודיות שבאזור.

הטיול היה מקסים, הפגישות מרתקות, האירוח חם ולבבי. לשבתון הזה הגיעו תלמידים ממקומות כמו קליבלנד, אוהיו; פניקס, אריזונה; סאן אנטוניו, יוסטון, וקורפוס כריסטי, טקסס — ועוד מקומות, שחלקם רחוק ונידח. נידח, במובן של מי שרואה את המרכז בניו יורק, כמובן. נציג בית ספר לבנות, הנמנה עם זרם בית יעקב, שהגיעו מאחד המקומות שכוחי האל הללו, אף ציין בגאווה, כי בין תלמידותיו יש אפילו אחת מ... אלסקה!

אלסקה? — תהיתי ביני לביני — אלסקה? יש בכלל יהודים באלסקה?!

ועדיין לא היה לי צל צלו של מושג כיצד, ובאיזו הזדמנות, אקבל את התשובה המלאה לשאלה הזו.

עומס העבודה היה כבד, אבל ההנאה הרבה שהיא הסבה לי, גרמה לכך שחשתי כי אני יכול להעמיס על שכמי עוד ועוד מטלות. וכך התחלתי ללמוד לדוקטורט באוניברסיטת ביילור, ווקו, מרחק של כ־150 ק״מ מדאלאס. למדתי שם פעמיים בשבוע, ופעמיים בשבוע עשיתי את הדרך הנפלאה הזו, כשהנוף הטקסני מרהיב־העין פרוש לרגלי. אוניברסיטת ביילור, יש לומר, היא אחת האוניברסיטאות הבפטיסטיות הידועות ביותר ביבשת. למרות שרוב הסטודנטים בכיתתי היו מנהלים ואנשי מקצוע בדרג בכיר ביותר, הנה כי כן לא לרבים מהם היתה הזדמנות עד לאותה עת לפגוש יהודי אמיתי, חי ונושם — ובנוסף לכל הצרות גם רביי...

העיתון היהודי הפופולרי ביותר באזור ההוא, ה״טקסס ג׳ואיש וויק״, בעל תפוצה של 20 אלף עותקים, דיווח ב־19 באפריל 1973, במדור ״מן הנעשה בדאלאס״: ״רביי ישראל הבר, סגן מנהל בית ספר ׳עקיבא׳, השתתף בשבוע שעבר בסמינר למרצים בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת ביילור. רביי הבר לומד שם פסיכולוגיה חינוכית לקראת הדוקטורט, ותחום התמחותו הוא חינוך יהודי בארצות הברית. נושא הרצאתו היה — ׳היווסדם של בתי הספר היהודיים בארצות הברית׳״.

בהזדמנות זו, אולי כדי לקיים מה שנאמר ״בעת פקדי ופקדתי״, הזכיר העיתון, כי ״רביי הבר ומרים רעייתו הגיעו לדאלאס מניו יורק באוקטובר אשתקד. הרביי נוהג להמליץ בפני ההורים לשלוח את ילדיהם לבתי ספר יהודיים, ומאמין בשיטות מתקדמות בחינוך היהודי. הוא מאמין, למשל, בטיפול אינדיבידואלי, ב׳הוראה על־פי קצב התלמיד׳ ומדגיש במיוחד את חשיבות הקשר שבין המורה לבין התלמיד״.

טוב, זו לא היתה כל התורה החינוכית שלי, אבל גם בשביל לעמוד על תוכנה על רגל אחת היה בדברים אלה משהו.

לרוב הייתי מגיע לאוניברסיטה בסביבות השעה 6 בערב. אולם, יום אחד הקדמתי להגיע. היה זה ערב בחינות סוף השנה, כאשר עשיתי דרכי לכיוון הספרייה. לקראתי, במרחק־מה לפני, פסעו שלושה סטודנטים. אחד מהם הבחין כבר מרחוק בכיפה שעל ראשי, והוא שאל את חבריו בקול שהגיע היטב לאוזני: ״מה הוא חושב שהוא עושה כאן?״

״שתוק!״ — היסו אותו חבריו — ״הוא עוד עלול לשמוע אותך״.

מה זה עלול? שמעתי אותו היטב. ושמעתי אותו משיב לחבריו: ״מה אכפת לי שהוא ישמע? האם הוא לא יודע שהוא נמצא בקמפוס של אוניברסיטת ביילור?״

השלושה התקרבו אלי יותר ויותר. הסטודנט, שהכיפה שלי הטרידה את מנוחתו

בעליל, המשיך להקשות: "מה זה? אין לו טיפת דרך־ארץ! איך הוא מעז להסתובב כאן עם הכיפה שלו?"

"תפסיק לעשות מהומות", ניסו חבריו המיואשים להרגיע אותו, "אז הוא הולך עם כיפה, מה זה עניינך? וחוץ מזה, דבר בשקט!"

"מה זה ענייני?" — תשובתם רק הדליקה אותו עוד יותר — "אני אדבר בקול רם, ואף אחד מכם לא יגיד לי איך לדבר! והברנש הזה, לעזאזל, שילך בחזרה לווטיקן, שיעוף מכאן לאן שהוא שייך!"

"לווטיקן?!" — נדהמו חבריו — "הוא לא קתולי! הוא יהודי!"

באותו רגע הם כבר עמדו מולי.

"אתה יהודי?" — שאל בעל הקול הגבוה.

"כן!" — השבתי בגאווה — "אני יהודי!"

"הו, זה בסדר", הוא החל לגמגם, "אני באמת מתנצל. חשבתי שאתה קתולי..."

ונעלם מן המקום במהירות רבה.

נו, הרהרתי ביני לביני, עולם מעניין. הגעתי למקום מיוחד במינו על כדור הארץ, שבו יהודי כבר אינו נמצא בתחתית הרשימה...

ויחד עם זאת ראוי לציין, כי פרט לתקרית הקתולית הזו לא היו לי כל אירועים בלתי נעימים על רקע יהדותי. ואם פעם סברתי שתושבי טקסס הם האנשים הידידותיים ביותר והנימוסיים ביותר בארצות הברית — עכשיו אני בטוח בכך.

ועם כל ההצלחה, יותר ויותר התגנבה ללב ההכרה, שבעצם זה לא זה. כלומר, למרות שזכיתי למחמאות, להכרה ולהוקרה, ולמרות שאפילו נשקלה ברצינות האפשרות למנות אותי למנהל בית הספר, מכיוון שהמנהל עמד לעזוב, עדיין משהו העיק על הלב.

אני זוכר יותר מפעם אחת, כשמרים ואני נסענו בכביש המהיר החולף ליד בית הספר, שנינו הפנינו מבט לעבר המוסד, והרהרנו באותה שאלה: עד מתי?

הסיבה לכך לא היתה רפיון ידיים, אלא היה ברור לנו, כי התוכניות שלנו לחנך יהודים ליהדות, להעניק להם אידישקייט, אינן מתגשמות בקצב הראוי, ואולי לעולם לא יתגשמו. לפחות לא בעידן שלנו. וצריך להסביר את הדברים.

כאמור, הועלתה ההצעה למנות אותי למנהל בית הספר. ויחד עם הגזר הגיע המקל. רמזו לנו — מה זה רמזו, אמרו במפורש — כי תנאי לקבלת הגיוב המכובד הזה הוא:

עלינו לשנות קצת את מנהגינו. כלומר, באופן אישי אנחנו יכולים להיות שומרי תורה ומצוות כאוות נפשנו — אף אחד לא יגיד לנו כיצד להתנהג בבית — אבל, כלפי חוץ עלינו לנקוט את הקו של בית הספר, שרובו לא היה דתי. במלים אחרות, היה דתי בביתך, ואל תגזים בצאתך.

וכדי שלא תוזיה חלילה אי־הבנה אף אמרו לנו, כי אם אקבל את תפקיד מנהל בית הספר, אין כל צורך שאמנה לי סגן מנהל כדי שיסייע לי בעבודתי, שכן "נשיא הנהלת בית הספר וסגן הנשיא יבקרו אצלך מדי יום, ויגישו לך כל עזרה נחוצה". במלים אחרות, יהיה לי ביקור יומי, כדי לבדוק שבית הספר לא הפך להיות יותר מדי יהודי.

למרות שלא היו לי בעיות בהבנת הנשמע, ביקשו הדוברים עמי להבהיר חד־משמעית למה הכוונה שלהם. הם אמרו, בנימוס מופלג כמובן, כי פעולותי כמחנך וכמנהל יימדדו על־פי הבנתי והכרתי שכאן זה לא ניו יורק, כאן זה טקסס. וזה אומר, שלפעמים צריך להעלים עין פה ושם, וליטול חלק באירועים חברתיים קהילתיים, גם אם הם מתקיימים במסעדות שאינן מפורסמות בכשרותן. כלומר, אפשר לאכול שם גם בשר בחלב ביחד, אבל קצת, לא הרבה. ואם לצלחת מתגנב איזה דבר אחרצ'יק, צריך לקבל את זה בהבנה. וכדי להמתיק את הגלולה נאמר המשפט הגורלי והדרמטי: "תבין, רביי, לא הרבה אנשים בגילך זוכים לקבל משרה של מנהל בית ספר!"

ואני הבנתי. בהחלט. הבנתי, שלו היו מציעים את המשרה לאדם המבוגר ממני בעשרים שנה, הם לא היו מעיזים בכלל לדבר אתו על כך שיימנע ממינוי סגן מנהל, ותחת זאת לקבל מדי יום את ועדת הצנזורה בין כותלי בית הספר. הגישה הזו היא סימפטום ברור לרעידת האדמה שזעזעה את הנוף החינוכי היהודי בארצות הברית. פעם היה המורה כל־יכול, והוא לימד את ההדיוט, את הבור, את חסר הידע היהודי. היום התהפכו היוצרות: בראש הפירמידה החברתית והחינוכית — ומה שעניין אותי היה תחום החינוך — עומד ההדיוט, שבהחלט יכול להיות איש העסקים, העשיר, המיליונר, החשוב. הוא מבין יוצא מן הכלל בנדל"ן, אבל אין לו מושג קלוש בחינוך. ובכל זאת, הוא הפוסק, והוא מלמד את הרב כיצד ללמד. נכון, חז"ל כבר אמרו שבעל המאה הוא בעל הדעה, אבל אני לא תיארתי לעצמי מה עומק האמירה הזו. ובהמשך למצב הלא בריא הזה, מה שקורה הוא — שהמנהל מהווה עבור הנהלת בית הספר נושא קבוע לדיון הריטואלי האם להמשיך את העסקתו, או שמא להודות לו על שירותיו הטובים ולחפש מישהו אחר.

לא ערכתי סטטיסטיקה מדעית, אבל יותר ויותר התברר לי, כי אותם רבנים, העומדים איתן על העקרונות ההלכתיים המקודשים מדור דור, שבגללם, ורק בגללם, בחרו לעסוק בחינוך יהודי, או ברבנות, זכו להצמיח כנפיים ולעוף ממשרותיהם באחוז

הרבה יותר גבוה ממה שהיה צריך להיות באמת. נכון, לא כל רב הוא טלית שכולה תכלת, ולא כל אחד מחנך דגול — אבל מצד שני, לא רבים כל־כך מתוכם הם בגדר נפל וכישלון.

ומצד שני, וגם זאת הוכח יותר מפעם אחת, ואני מכיר יותר ממקרה אחד, התברר, כי אותם רבנים, הממהרים להורות היתר ומתבטלים בפני הנהלת בית הספר או בית הכנסת, זוכים לתוחלת חיים מקצועית ארוכה יותר מאלה העומדים איתן על עקרונותיהם. וזה ברור, כי עץ גמיש, המתכופף ברוח, יכול להחזיק מעמד הרבה יותר זמן במספר רב יותר של סערות עזות מאשר עץ נוקשה. ואם נצא מהדימויים — לדאבון הלב, כך התברר לי, הבעיה היא אצל הקליינטים ולא אצל הרבנים והמורים הדתיים. בעיה ההופכת רבנים לא מעטים לבובות הטפה ותו לא.

הבנו, מרים ואנוכי, שאני מגיע אל קצה הדרך הרבנית בטקסס. שכן, לא היתה כל דרך אחרת, אלא לשנות כיוון ולהיות רב־מטעם — אם ברצוני להמשיך לכהן שם כרב, ולקבל משכורת מהנהלה בעלת סמכויות. ושלא תהיה אי־הבנה: אני מכיר בהיררכיה. אבל בענייני הלכה וחינוך יהודי, בענייני יהדות, הדברים ברורים וחד־משמעיים. בעניין הזה לא איל — נפט יהודי הוא הבוס, אפילו לא בעל רשת מרכולים אדיר־הון. הבוס הוא אחד ויחיד, אף אחד לא ראה אותו אבל הכול יודעים מי הוא.

המצב הזה הזכיר לי והמחיש לי את הסיפור העממי היהודי הידוע על הדרשן והקהילה. ואני מספר זאת מבלי להתכוון לקהילה זו או אחרת, בוודאי לא לבית ספר "עקיבא" ולהנהלתו, אבל יותר מסביבה יהודית אחת בארצות הברית מתאימה לסיפור הזה.

ובכן, כך מספרים, דרשן יהודי הגיע פעם בנדודיו לקהילה יהודית קטנה בעירה רחוקה, שתושביה לא היו מי־יודע־מה באורח־החיים הדתי שלהם. אבל על דבר אחד הם הקפידו: מדי שבת היו נאספים כולם בבית הכנסת. והנה, למקום הזה מגיע הדרשן, ופונה לראש הקהל, כדי שיסדר לו לדרוש בשבת, כי זה טוב ליהודים וגם הוא, הדרשן, לא יוצא מזה בהפסד.

ראש הקהל מסכים, וכדי שלא יהיו הפתעות הוא שואל את הדרשן: "על מה כבוד תורתו עומד לדרוש?"

"חשבתי", אומר הדרשן, "חשבתי לדבר על חשיבותה של שמירת השבת".

"תעשה לי טובה", אומר ראש הקהל, "אל תדבר על הנושא הזה".

"מדוע?" — תמה הדרשן.

"תבין", לוחש לו ראש הקהל, "בקהילה שלנו לא כל־כך מקפידים על זה. בעצם, בכלל לא מקפידים על זה, ומיד אחרי התפילה בשבת כל מי שיש לו חנות רץ ופותח אותה..."

מהרהר הדרשן ואחר אומר: "בסדר, אז אם כן אדבר על כשרות".

"לא!" — זועק ראש הקהל — "רק על זה לא!"

"מה קרה עכשיו?" — תמה הדרשן.

וראש הקהל משיב: "בקהילה שלנו משתדלים לאכול כשר, אבל אם אין אוכל כשר — וזה מה שקורה בדרך־כלל — מסתפקים במה שיש..."

גירד הדרשן בפדחתו ואמר: "אם כן, אדרוש על טהרת המשפחה".

ספק ראש הקהל כפיו ואמר: "נו, רק זה חסר לנו כאן, שתתחיל לדבר על הנושא הזה, שאיש פה לא מחזיק ממנו..."

"אז על מה אתה רוצה שאדרוש?" — שאל הדרשן.

"אומר לך", הציע לו ראש הקהל, "מדוע שלא תדבר קצת אידישקייט?..."

לעומת הדרשן הזה, אני רציתי בדרכי שלי לדבר על כשרות, על שמירת שבת, על טהרת המשפחה, ולא אידישקייט בנוסח ראש הקהל מן העיירה ההיא.

כאמור, היררכיה כזו אינה מקובלת עלי. ולכן, לחוד וביחד, התלבטנו שעות רבות מה הלאה. ואז הגעתי למסקנה, כי כדאי בהחלט לנסות את המקום שהוא בעל ההיררכיה המובהקת ביותר: רב בצבא ארצות הברית.

האמת היא, שהחלטה לנסות את הכיוון הזה לא נפלה ברגע אחד, ולא ביום אחד. היה זה חלום ילדות רחוק, להיות אי־פעם רב צבאי, לשרת במקומות רחוקים, להינתק מחבל הטבור של שגרת החיים היהודיים, לצאת ולתת יד לאחים יהודים אי־שם. ועכשיו, כשהחתירה למימוש החלום הזה הופכת להיות אפשרות מעשית, מרים ואני דנו בכך שעות רבות. וככל שהתלבטנו ביחד בנושא, הרעיון הזה נראה לי יותר ויותר. אמת, זהו בהחלט מהלך לא שגרתי, אבל נדמה לי שגם אני לא ברנש כל־כך שגרתי, אז זה בהחלט יכול ללכת יחד. ואני, אני הלכתי על זה.

שחר חדש מפציע

שלהי ניסן תשל״ג, אפריל 1973, אחרי שמונה חודשים בטקסס, דומני שהיתה זו הפעם הראשונה שהייתי בעיר התחתית בשעה 6:45 בבוקר. בעצם, ייתכן שאי־פעם הייתי בעיר בשעה שכזו, אבל אין ספק שמעולם לא עמדתי בחזית הבניין שמולו ניצבתי באותו בוקר נעים: המרכז הרפואי לבדיקות המתגייסים לצבא ארצות הברית. הבניין נבנה עוד לפני מלחמת העולם השנייה, אבל לגבי הוא סימל את תחילת הדרך ליציאה לשדה־קרב שמעולם לא הייתי בדומה לו.

האמת היא, שצבטתי את עצמי כדי להיות בטוח שאיני הוזה. אני, ישראל הבר, מאיסטרן פארקווי, חניך ישיבות וקולג׳ים יהודיים בניו יורק, עומד עכשיו בטקסס על סף כניסה לחיל האוויר של ארצות הברית. זה מקום לישיבה־בוחר!

לא אגלה סוד כמוס אם אספר, כי לאורך כל הדרך מביתי אל מרכז הגיוס שבעיר התחתית, המחשבות התרוצצו במוחי במהירות־שיא. האם אני מטורף או שזוהי שליחות מסוימת? האם אני הולך לקראת תפקיד מעניין, או שמא אני בורח מתפקיד בלתי אפשרי בבית הספר? כך או כך, לא היה לי צל של ספק, כי אני עומד בתחילתה של הרפתקה מרגשת, שלא כל מכרי — אם לנקוט לשון המעטה — זכו להתנסות בה. ואשר ליציאה אל הבלתי נודע — זה באמת לא הפריע לי, מאחר שלמרות חלומות הילדות הרחוקים, אני לא בדיוק הטיפוס שכבר בבר־מצווה שלו ידע מה בדיוק הוא רוצה להיות כשיהיה גדול. אולי היום אני כבר יודע, אבל גם זה עוד לא בטוח...

איך הגעתי לשם בכלל? ביום חמישי, בסוף השבוע שקדם להתייצבותי, צלצל הטלפון בביתי. מעברו השני של הקו נשמע קול קר, רשמי ועניני: ״מר הבר, אם אתה עדיין מתעניין בגיוס לצבא ארצות הברית עליך להיות ביום שני, בשעה 7, במרכז הבדיקות. תודה״.

סיפרתי מיד למרים על הטלפון הזה, והיא הגיבה בהתרגשות רבה. כן, היא בהחלט ידעה על שאיפתי לשמש רב צבאי, ובהחלט היתה מוכנה לתרום את חלקה להגשמת הרעיון. הבעיה היא, שאף אחד מאתנו עוד לא ידע מה צריך לתת, ובכלל — האם צבא ארצות הברית בכלל ירצה לקבל אותי לשורותיו. שכן, נראה לי שהצבא הסתדר יפה מאוד גם עד שהבעתי את רצוני להתגייס.

החלטתי להתחיל את הצבא ברגל ימין. כדי לעשות רושם טוב, הגעתי למקום כבר בשש וחצי — סליחה, אפס־שש־שלושים — וגיליתי, כי לא היה שם איש מלבדי.

התייצבתי בראש התור שלא היה ותהיתי אם רק אני עומד להתגייס לצבא. את התשובה קיבלתי דקות אחדות לאחר מכן, כשמאחרי החל להשתרך תור ארוך. התבוננתי בפניהם של המתנדבים, ולא היה קשה לגלות, כי למרות שהייתי רק בן 25, הייתי זקן המתגייסים. רובם ככולם היו תלמידי תיכון, שעמדו על סף סיום לימודיהם. חלקם לבנים, חלקם שחורים. כולם טקסנים. אף לא יהודי אחד לרפואה, פרט לי. וכמו שהתבוננתי בהם, גם הם תקעו את מבטיהם בי. עם כיפה, עטור אניצי זקן ספירה בן שבועיים, עוררתי בוודאי את סקרנותם. אם מישהו מהם סבר, כי לצבא מגיעים כל מיני משונים, מן הסתם אמר בלבו, בראותו אותי: הנה, עוד אחד. ויש להניח שהיו ביניהם שגם תהו כיצד, מכל המועמדים לגיוס, דווקא זה הצליח להגיע לראש התור?

המשימה — אלסקה

הדלת נפתחה בדיוק בשעה היעודה. בפתח עמד חייל צעיר, על מדיו, סמליו ודרגותיו, והוא הורה לכל אחד מאתנו לקרוא בעיון רב את ההוראות, שהיו קבועות במסגרת על הקיר. מאחר שהייתי הראשון בתור, חשתי אחריות גדולה לקרוא בדקדקנות את ההוראות הללו, שכן ידעתי שכל מה שאעשה — כל השאר יעשו אחרי. וכך, למשל, ידעו הכול שהכוסות החד־פעמיות הלבנות, שניתנו בידיו של כל אחד מאתנו, נועדו לבדיקה שתעיד על מצב בריאותנו ולאו דווקא לקפה־של־שחרית...

עברנו למחלקה הבאה, לחדר אחר, ושלט מיוחד הורה לנו לפשוט את חולצותינו. כולנו עשינו זאת כאיש אחד, רק שהיה שם איש אחד בלבד, אנוכי, שעל אודותיו החלו כל השאר להתלחש לפתע. נכון יותר לומר שלא על אודותי הם דיברו, אלא הכול תהו לפשר החוטים המוזרים והבלתי מוכרים להם, שנתגלו להם מתחת לחולצתי. דבר מוזר שכזה לא היה לאיש מהם. אחדים היו נועזים יותר ואף העזו לשאול מה העניין, ואז חשתי שאני תורם להשלמת השכלתם הצבאית והאזרחית גם יחד בנושא המיעוטים הדתיים החיים בארצות הברית, כאשר הסברתי להם מה פירושה של ציצית. קשה לומר שכתוצאה מהקורס המזורז ביהדות הם כבר היו בקיאים בנושא, אבל לפחות ההתלחשויות פסקו.

ההמשך היה שגרתי: צילומי רנטגן, בדיקות שמיעה וראייה — צבא ארצות הברית קיבל תמונה מדויקת על הצדדים השונים בי, ואסף את הנתונים לתוך תיקי הרפואי האישי.

ההוראה עתה היתה — להיכנס לאולם צר וארוך, ולהתייצב שם מאחורי פס לבן ובוהק. הקו הזה היווה ניגוד משווע לחזותו הפנימית הישנה והסדוקה של הבניין הזה,

אף שמבחוץ, טרם שנכנסנו אליו, הוא עורר ציפיות של בניין חדש בזכות שיפוצים לא רעים. אחד הרופאים, שעבר במקום, הבחין בעיני המשוטטות ובוחנות את הטיח המתקלף, והרגיע אותי באומרו, כי שבועות אחדים לאחר מכן נועד להיפתח מרכז חדש, ובעצם אנחנו בין האחרונים הזוכים להתייצב במקום הזה. הודיתי לו בחיוך על הזכות הגדולה, ויחד עם כולם המתנתי לבאות. כולם — הכוונה לכשלושים מתגייסים חדשים, שעמדו מאחורי, וכולנו ביחד עמדנו מאחורי הקו הלבן.

עודנו עומדים ומחכים, ולפתע נפתחה דלת צדדית, וממנה הגיח חייל מחיל הנחתים. הלה הרעים בקולו, צבא או לא צבא, ופקד עלינו לצעוד בסדר מופתי ובקצב צבאי לקצה המסדרון, לעלות בזריזות במדרגות, לפנות שמאלה, לעבור דרך דלת נוספת, לעלות שוב במדרגות, לפנות שוב שמאלה, לעבור דרך עוד דלת, לטפס במדרגות — ולהגיע בסוף המסע הזה לחדר בדיקות כללי. מובן? זוז!

כזכור, אני עמדתי בראש השורה, ועד שקלטתי את מפת הדרך המסובכת הזו, שאותה החייל הזה פלט בצרורות, וכבר היה עלי לצעוד בקצב צבאי. ואני, בחיים לא צעדתי בקצב צבאי, כי בברוקלין לא נהגו ללכת בקצב הזה לבית הכנסת. אבל, מה לא עושים למען דגל הכוכבים והפסים, ושבעתיים נוכח הידיעה הברורה שכל גיבורי ארצות הברית, העומדים מאחורי, מצפים בדריכות לראות מה אעשה.

היתה לי ברירה? התחלתי לאלתר צעידה צבאית כלשהי, אבל משום־מה היא לא נראתה לחייל האמיץ של חיל הנחתים, והוא, בלי בושה, החל להמטיר על ראשי קללות וגידופים. התפלאתי מדוע הוא מקלל אותי, הרי אנחנו בקושי מכירים, אבל לא היה זמן לשאלות. מה שיותר חמור — בדיוק באותו זמן חלפו בראשי מראות מעולם אחר, ומחשבות אודות מעשי בכל יום בשעה 8 בבוקר. הנה, בשעה זו אני, סגן המנהל, כבר אחרי תפילת שחרית, בדרכי אל מכללת "עקיבא" שבצפון דאלאס. שם אף אחד אינו מעז לפנות אלי כפי שירד עלי החייל הזה, ומעניין מה היו אומרים תלמידי לו ראו את רביי הבר צועד כפי שצעדתי באותה שעה...

ובעוד המחשבות רצות בראשי, תוך כדי צעידה נמרצת — ודי מצחיקה, יש להודות — אל היעד הבא, והנה מגיע לובש מדים, שאותו לא ראיתי קודם, פונה אלי ומבקש ממני לצאת מן השורה ולעמוד בצד. נהדר, ישראל — הרהרתי לעצמי — יוצא מן הכלל. עוד לא התחלת את הצבא וכבר הם עושים לך צרות. תעמוד בצד! מה יש? מה עשיתי? לא צעדתי יפה? רגע, חברים, מה אתם רוצים מחיי? הרי עוד לא חתמתי על הצטרפותי לצבא. אחרי שאחתום — תתחילו להתעלל בי, אבל לא לפני. כי אם זה יתחיל מוקדם מדי אתחרט, וצבא ארצות הברית עוד יפסיד כשרון בולט.

לא ידעתי להבחין בין הדרגות ולא היה לי מושג אם לובש המדים הזה הוא טר״ש או סגן אלוף. אבל כאשר איש חיל הנחתים, שקודם לכן הציג את עצמו כסמל בדרגתו (וכך נודע לי מה זה סמל), פנה אל הקצין בהכנעה ובכבוד רב, תוך כדי אזכור דרגתו הצבאית, גיליתי שזה היה סגן.

והסגן הזה פנה אלי ואמר: ״האם אתה מצטרף לצבא בתפקיד של רב צבאי?״

״כן, בהחלט״, השבתי, כשאני מאושר על כך שסוף סוף מישהו מעלה בדעתו שייתכן שאני מתגייס על תקן של קצין־דת.

״תיארתי לעצמי״, אמר הסגן, ״לפי הבגדים שאתה לובש״.

״יפה שתיארת לעצמך״, השבתי, ״אבל בהזדמנות זו כדאי שתדע, כי יהודים דתיים מתלבשים כך, בין אם הם רבנים ובין אם לאו״.

״נו, אז לא טעיתי בהרבה״, צחק.

כך או כך, לאחר שקיבל אישור להשערתו זו, היה עליו לעשות קצת סדר בעניינים. הוא פנה לסמל, ורמז לו בראשו להיכנס עמו לחדר צדדי. השניים נעלמו מאחורי הדלת, ולפתע בקעו משם צעקות נרגזות. הצועק לא היה הסמל, אלא הסגן. והסמל חטף על הראש בגלל העובדה שלא כיוון אותי, המיועד להיות קצין, להליך גיוס שונה לחלוטין מזה של כל שאר הטוראים. כל זה התברר לי כעבור דקות אחדות, כאשר השניים יצאו מהחדר, שבו עבר הסמל את ה״שטיפה״ האישית שלו. הוא, הסמל, ניגש אלי, והפעם, בטון שונה לחלוטין, פנה אלי ואמר: ״אבקש את סליחתך, אדוני!״

נדמה היה לי שאוזני הטעו אותי. הן רק לפני דקות אחדות, בעודנו צועדים אל עבר הקומה השלישית, הוא נבח עלי בקולי־קולות, למגינת לבי ונוכח מבטיהם החדים של שאר הצועדים אחרי, והנה — שמן זית זך!

עוד לא הבנתי, וכבר הסגן מלמל דברי התנצלות משם ועד לקומה השלישית.

לא יכולתי יותר להחשות.

״מדוע אתם מתנצלים בפני?״ — שאלתי.

״כיצד זה לא סיפרת שאתה מצטרף לצבא כקצין?״ — שאל הסגן.

״כי אף אחד לא שאל אותי״, השבתי מיד.

התשובה אולי לא היתה מבריקה מי־יודע־מה, אבל לעומת זאת היא היתה נכונה. אבל, הסגן שלח לעברי את מיטב חיוכיו, כאילו היתה זו באמת תשובה יוצאת מן הכלל,

ובאדיבות רבה הראה לי את הדרך למשרדו של הרופא.

"היכנס בבקשה, אדוני", אמר, "אני אמתין לך כאן, בחוץ".

אלה תנאים! לא עוד אחד מן ההמון, אלא טיפול פרטי.

נכנסתי למשרדו של הרופא. הפעם הופתעתי. לא היה זה עוד אחד המשרדים העלובים למראה, כפי שניתן היה לצפות מהבניין הזה, אלא משרד מפואר ומודרני, מצויד בכל השכלולים שהארכיטקטים יכולים להציע. האמת היא, שעד אז לא ראיתי משרד כל־כך יפה ומאורגן להפליא. והרופא, הוא לא היה סתם רופא, אלא קצין בדרגה בכירה. אחר־כך יתברר לי שזה אלוף משנה. הוא ישב מאחורי מכתבה כבדה, עלעל בתיק כלשהו. כשנכנסתי, שלח לעברי מבט מבעד למשקפיו, ואמר: "שב, שב בבקשה".

התיישבתי, ואז גיליתי כי הוא עיין בתיק הרפואי שלי. מעבר לתיק יכולתי לגלות, כי מדובר היה ברופא בשנות החמישים המאוחרות שלו, המתקרב לאט אבל בטוח אל הפנסיה שלו.

רק רחש עלעול הדפים נשמע בחדר. כמה דפים כבר יש עלי, הרי עברתי לא יותר משלוש־ארבע בדיקות!

לבסוף נשברה השתיקה בשאלה — הערה שזרק לעברי: "רוצה לטוס, מה?"

"לא בדיוק", אמרתי, "הייתי רוצה להצטרף לחיל־האוויר בתור..."

"... כן, כן", הוא בכלל לא הקשיב לדברי, "זה בוודאי תענוג מיוחד להתרווח בתא הטייס ולהמריא אל על".

"לא, דוקטור", ניסיתי להעמידו על טעותו, "אני מתגייס לחיל־האוויר בתפקיד של..."

"... אבל, אתה יודע מה?" — הוא שיסע את דברי — "ייתכן שתהיה לך בעיה ולא יתנו לך לטוס, בגלל שאתה קצר־ראי".

"אני יודע", הייתי כבר קרוב לייאוש, "לכן אני לא יכול להיות טייס, לא רוצה להיות טייס. אני רוצה להיות רב צבאי, דוקטור, רב צבאי!"

זה עזר. סוף סוף.

"רב צבאי?" — הרופא הציץ מעבר לניירותיו — "אז מדוע לא אמרת זאת קודם? עם איזו כנסייה אתה נמנה?"

"לא לכנסייה", נאנחתי, "אני יהודי".

"יהודי!" — פניו של הרופא זרחו — "לפני שנים, כשלמדתי בבית הספר לרפואה, הכרתי גם יהודים אחדים. אנשים טובים, באמת".

"אתה מספר לי!" — הרהרתי.

מפה לשם עברתי אצלו בדיקה יסודית, ולאחר מכן, כשיצאתי, פגשתי בחוץ את הסגן.

"זה היה בסדר?" — שאל.

"בסדר גמור", השבתי.

"אם כן", אמר, "האם בא לך לראות לאן היית הולך אלמלא 'דגתי' אותך מן השורה הארוכה?"

זה בהחלט סיקרן אותי.

"כן", השבתי לו, "בוודאי. זה יכול להיות מעניין מאוד".

עלינו שתי קומות, ושם, בחדר רחב ממדים, ראיתי את כל חברי־לשעבר מן השורה, עומדים חפים מכל לבוש, כששני רופאים בודקים אותם בשיטת הסרט הנע. אכן, באמת היה יכול להיות יותר גרוע.

לפני שעזבתי את המקום, נאמר לי, כי הדו"ח הרפואי שלי יתויק ויטופל, וכעבור שבועות אחדים אקבל תשובה לביתי.

ויום אחד בלבד לאחר שעברתי את הבדיקות הרפואיות, קיבלתי מכתב מהרב ויקטור סלומון, מנהל פעולות השדה של הוועד היהודי לרווחה בניו יורק. הוא כתב, בין השאר, כי החלטתי לקבל על עצמי משרת רב צבאי היא "החלטה ראויה לשבח, החלטה המהווה מעבר מאידיאלים נשגבים לפעולות של ממש בשטח. תפקידו של רב צבאי הוא לספק את הצרכים הדתיים של אנשי צבא יהודים ובני משפחותיהם, בכל המקומות שאליהם הם נשלחים על־ידי הצבא. אנו מקווים שתיהנה מן החוויה, ושתהא זו עבודה פורייה ומעניינת עבורך. העבודה הזו, יש לומר, כרוכה בקשיים ובהקרבה עצמית, ולכן אנו רואים אותה כמצווה גדולה וכקידוש השם".

קצב האירועים גבר והלך. בפסח, שהיה הפסח הראשון לאחר נישואינו, אירחנו מרים ואנוכי, בביתנו, את כל בני המשפחה — הורי, חמותי, אחים, סבים וסבתות, ועוד לא יצאנו כמעט מאווירת החג, וב־16 באפריל קיבלתי את תעודותי כרב צבאי. התעודות הונפקו על־ידי הוועד המיוחד המוציא אותן עבור החילות השונים בצבא ארצות הברית. העתק מן התעודה נשלח גם למפקד יחידת קציני־הדת בשדה התעופה רנדולף של חיל־

האוויר האמריקני, הנמצא סמוך לסן־אנטוניו, טקסס. לא חלף שבוע ימים וכבר קיבלתי מכתב מהפיקוד, המאשר כי קיבלו את תעודותי. נתבקשתי למלא טפסים ולשלוח אותם בהקדם. עשיתי זאת בר־ביום.

עוד מכתב זה בדרך, וכבר היינו שקועים מעל לראש בארגון ובהשתתפות באירועים ובטקסים לציון יום העצמאות ה־25 למדינת ישראל. אירועים במרכז הקהילתי, מצעד ההצדעה לישראל, תחרויות ספורט שונות, חגיגות ל״ג בעומר — בקיצור, לא חסרה פעילות בהילוך גבוה.

ובעוד חגיגות אלו בעיצומן, והנה הגיעה אלי הזמנה ליטול חלק בוועידת הנחיה לרבנים צבאיים חדשים. המועד — אמצע יוני. ואני, הייתי כל־כך עסוק בבית הספר, שלא היה לי בדיוק ראש להבין שאני עומד על סף שינוי דרמטי בחיי. היה עלי לתת תעודות סוף־שנה לתלמידים, ליטול חלק פעיל ביותר בארגון מסיבת הסיום — למי בכלל היה ראש לחשוב על תפקיד של רב צבאי בחיל־האוויר, שאליו אני עומד להיכנס בקרוב?

שעון החול הלך ואזל לקראת הדף החדש בחיי. ב־29 במאי — במקרה או שלא במקרה בדיוק יום — הולדתי ה־25 — קיבלתי מכתב תודה מחמיא והמלצה חמה לכל מאן דבעי מנשיא בית ספר ״עקיבא״. מסיבת הסיום וחלוקת התעודות התקיימו בתחילת יוני במלון ״פייר־מונט״, מלון ידוע ומפואר בדאלאס, ובהתרגשות רבה חילקתי תעודות לתלמידיי. היה ברור לי, כי אם אי־פעם אשוב לחלק תעודות לתלמידים, זה בוודאי לא יהיה בעתיד הקרוב.

ובינתיים, ככל שקצב האירועים היה תכוף, הנה כי כן טרם קיבלתי הודעה מחיל — האוויר, שממנה אדע סוף סוף מתי ולאן. הייתי קצר־רוח, ועל כן טלפנתי לבסיס רנדולף. התשובה שקיבלתי היתה בהחלט בטחונית: אנו חייבים לחקור את הרקע של כל מועמד לתפקיד צבאי וזה עלול להימשך עוד שבועות אחדים.

נו, אז מי אני, רב צבאי מיועד בחיל־האוויר, שאזלזל בבדיקות רקע, למרות שלו היו שואלים אותי הייתי אומר להם שאצלי אין שום בעיות. לפחות לא כאלה שידוע לי עליהן...

ובינתיים, מה עושה צעיר יהודי, שג׳וב אחד הוא כבר סיים ואת השני טרם התחיל? לומד, או חושב על לימודים. מאחר שהתחלתי ללמוד לדוקטורט בטקסס, ביקשתי מהוועד היהודי לרווחה, כי יסייעו לי לקבל משרה כרב צבאי במדינה שבה אוכל להמשיך את לימודי, ואם אפשר — בלקלנד שבסן־אנטוניו.

14 ביוני. כל תשובה לא הגיעה אלי. טסתי למנהטן, לוועידת ההנחיה לרבנים

צבאיים. פגשתי שם בעוד ארבעה מועמדים לרבנות צבאית. רק אחד מהם התכונן, כמוני, להגיע לשורות חיל־האוויר.

במהלך הדיונים שאלנו שאלות רבות, וקיבלנו עליהן תשובות מניחות את הדעת. ולא זו בלבד, אלא שאף נתנו לנו הרבה "טיפים" לא רשמיים, עצות טובות וידיעות נחוצות. אבל, השאלה העיקרית של כולנו היתה — לאן שולחים אותנו. זו היתה התעלומה הגדולה והמסקרנת.

והנה, באחד הימים שאל הרב אריה לב, שהיה מנהל ועדת הרבנות הצבאית, אם מי מאתנו מכיר את הנוף המרהיב של צפון־מערב האוקיינוס השקט. אחדים מאתנו הכירו את המקום ואישרו כי אין כמותו ליופי.

"ואתה, ישראל, האם אתה מכיר את המקום?" — שאל הרב אריה לב.

אני? מה פתאום אני? מדוע הוא שואל דווקא אותי? מכיוון שלא הכרתי, השבתי בשלילה.

ואז הוא המשיך: "לדעתי, ההרים באלסקה הם היפים ביותר ברחבי צפון ארצות הברית".

מה זה נוגע לי? מדוע הוא מסתכל עלי כל־כך? הי, מה קורה פה בדיוק? לא, לא יכול להיות שהוא מתכוון אלי. אסור לי אפילו לחשוב על זה, כי אם אחשוב זה עוד עלול להתגשם. אלסקה... איזה חור. יפה־יפה, אבל האם זה בכלל נכלל במסגרת כדור הארץ? אני, אני צריך משהו בטקסס. לא, זה פשוט בלתי אפשרי. צריך לברר, כאן ועכשיו!

"הרב לב", אמרתי במהירות, "אני בטוח שהנופים שם באמת יפים ועוצרי נשימה כמו שאתה אומר, אבל אם השיחה הזו נוגעת למינויים, הרי ברצוני להודיע לך כי הגשתי בקשה להישאר בטקסס, מכסימום — לדרום קליפורניה".

לא סיפרתי לו, אבל קודם לכן ערכתי בדיקה יסודית, והתברר לי כי בחיל־האוויר האמריקני היו בסך הכול, באותה עת, תריסר רבנים צבאיים, ולא היו שום תפקידים בצפון־מזרח. לכן ביקשתי לשרת במקומות שבעבר היו שם רבנים צבאיים.

והרב אריה לב מלמל משהו מתחת לחוטמו: "אין ודאות בשום דבר... ולמה שאלתי אותך? סתם, רציתי לדעת..."

זה לא בדיוק שכנע אותי, אבל מה יכולתי לעשות, בעצם? יכולתי רק לקונן על האפשרות שאולי־אולי מסתמנת, שנער יהודי מבית טוב בברוקלין, קראון הייטס, עלול להגיע לתחנה אחת אחרי סוף העולם. אבל, מצד שני, חייבים להסתכל על החיים

באופטימיות, לראות את חצי הכוס המלאה. הרי הוא אמר שעדיין שום דבר לא ודאי. עוד אין החלטות. הוא בוודאי רצה רק לדעת אם ראיתי אי־פעם הרים יפים כאלה. באמת, צריך לנסוע לשם מתי שהוא, כדי לראות את ההרים האלה. באמת, הרים יפים. מה זה יפים? יפים מאוד, כך אומרים. אבל, בינינו, אני מעדיף מקומות שטוחים. מישורים. ואם הרים — אז מכסימום את הרי הקטסקיילס. הייתי שם פעמים רבות בחופשות המשפחתיות. חגורת הבורשט, זהו אחד השמות הפופולריים של המקום היהודי המובהק הזה. זה מקום ליהודי, לא הרי השלג והקרח הצפוניים האלה. שטויות, אין לי מה לדאוג. טקסס, פילדלפיה — לא יותר. אבל, מה קורה פה? מדוע אני בכל זאת מודאג? אני יודע מה אעשה. אטלפן למרים ואספר לה על מה שאינני דואג. רגע, אבל אולי זה ידאיג אותה? איך אפשר להודיע לה על אפשרות — רק אפשרות, לא דבר רציני — שכזו? איך אומרים זאת בצורה עדינה, שחס וחלילה היא לא תתעלף לי שם? אולי אפתח אתה בשיחה חביבה על ההרים? על נופים? על פסגות שגיאות וצוקים חמודים? לא, מה אני? מטורף?! הרי גם הידע ההררי שלה מגיע לכל היותר להרי הקטסקיילס, וההר הגבוה ביותר שהיא טיפסה עליו מעודה היתה איזו תלולית עפר חסרת משמעות בפרספקט־פארק בברוקלין. לא. אני לא מטלפן אליה. היא לבד בבית. זה מסוכן מדי. חוץ מזה, על מה יש לדבר? זה בכלל מעשיי? סתם אמר אלסקה. אמר — אז אמר. מה זה נוגע לי בכלל.

עשרים וארבע שעות לאחר מכן, כשעזבתי את ניו יורק בדרכי חזרה לטקסס, כבר הייתי אפוי כהלכה: שכנעתי את עצמי, כי אם יש מקום שאליו לא ישלחו אותי זה אלסקה. אפילו השם אלסקה הצחיק אותי. אלסקה... באמת שם מעורר גיחוך. ואיך זה נשמע — "ישראל הבר, אלסקה"? בדיחה, בדיחה לא נורמלית, חה, חה.

אבל, הדברים היו רחוקים מלהיות משעשעים, ולכן החלטתי לעשות מעשה ולחזור לדאלאס דרך וושינגטון די.סי., שבה הייתי בפעם האחרונה ב־12 בדצמבר 1971, מועד בו מרים ואני התארסנו, בדיוק שנה לאחר שנפגשנו. תמיד אהבתי לבקר בבירה. ביקורי הראשון בה היה בהיותי בן 10, כאשר נסעתי לבקר את דודי ודודתי בבלטימור. דודי המנוח הדריך בסיור את סבי ואותי, כפי שעשה אבי שנים אחדות לאחר מכן כשהועבר לוושינגטון לפרק זמן של שנה. ב־1966 הדרכתי אני קבוצת סטודנטים מספרינג ואלי, ניו יורק, וכאז כן עתה תמיד ציפיתי לביקור הבא שלי בוושינגטון.

המטוס נחת בשדה התעופה הבינלאומי של וושינגטון, ואני שמעתי את עצמי אומר קצרות לנהג המונית: "לבסיס חיל־האוויר בולינג, בבקשה!"

שעה קלה לאחר מכן כבר עמדתי בפתחו של הבניין, שבו שכן משרד מפקד קציני הדת המשרתים בצבא האמריקני.

"שלום רביי!" — קריאה בנימה ידידותית קידמה את פני כשאך דרכו רגלי בפתח המשרד. כל העובדים שניקרו בדרכי ידעו שאני רב, מאחר שחבשתי כיפה על ראשי. הם היו מתורגלים בנושא. אחרי הכול, זוהי בדיוק ההתמחות שלהם שם. קצין דת בדרגת אלוף משנה, שעבד באגף מאגרי אנוש, הזמין אותי בחביבות רבה להיכנס למשרדו.

ישבתי מולו, ממש בקצה הכיסא, מתוח עד שורשי שערותי, וסיפרתי לו שבמקרה הייתי באזור — בוודאי במקרה, הרי המטוס נחת כאן — וביקשתי לדעת אולי הוא יוכל לומר לי לאן עומדים לשלוח אותי.

הוא הרגיע אותי באומרו שאין מה לדאוג. נו, כן — הרהרתי — בוודאי שאין מה לדאוג, הרי אותי עומדים לשלוח ולא אותו. וזה הזכיר לי בו־ברגע את הסיפור עם אותו ברנש שבא להיבדק אצל רופא. הרופא בדק אותו מכף רגל ועד ראש, ואמר לו כי הוא לקה במחלה זו וזו, "אבל", הדגיש הרופא, "אני במקומך לא הייתי דואג". "באמת לא הייתי דואג", השיב החולה, "אילו המחלה הזו היתה בך ולא בי..." אבל, כדי שלא אצא משם בידיים ריקות, קצין־הדת דאג להרגיע אותי: "אל תדאג, ישראל, מספרים לי שהנוף שם מטריף".

נדרכתי בכיסאי, הוא הבחין בכך והוסיף מיד: "תראה, ברגע זה אין עוד שום ודאות. אמת, התבקשנו לשלוח רב צבאי לאלסקה, אבל מכיוון שאתה רב אורתודוקסי זה עלול ליצור שם הרבה בעיות, ולכן העניין עוד לא סגור".

סוף סוף היה לי מושג היכן הדברים עומדים פחות או יותר.

האל"מ הזמין רכב של חיל־האוויר, שיסיע אותי בחזרה לשדה התעופה, וכאשר יצאתי מהמשרד ליוותה אותי ברכת 'להתראות' חמימה מצד כל עובדי המשרד. המכונית הגיעה, ישבו בה כבר שני קצינים, שהיו בדרכם לפנטגון. הצטרפתי לנסיעה, וחשתי ממש כמו קצין בצבא ארצות הברית. הנהג הוריד את הקצינים במשרד ההגנה, והמשיך אתי לשדה התעופה. בטיסה ניסיתי לחטוף תנומה קלה, אבל זה פשוט היה בלתי אפשרי: כן אלסקה, לא אלסקה, כן, לא...

שבתי הביתה, לדאלאס, וסיפרתי למרים על היעד האפשרי. לומר שהיא התלהבה יהא בכך משום הגזמה, אך מצד שני היא לא נפלה מהכיסא: כן, גם היא שמעה שיש שם נופים נהדרים. אלסקה? למה לא? יכול להיות די נחמד!...

סוף יוני. טלפנתי לבסיס חיל־האוויר רנדולף. שאלתי אם הם יודעים כבר מה קורה, אם יש איזושהי התפתחות. התשובה היתה שלילית. לא, עוד לא ידוע, טרם נקבע דבר, חכה בסבלנות. בכמה סבלנות עלי עוד להתאזר, כדי לדעת מה הכיוון? עוד חודש?

חודשיים?

מתברר שהרבה פחות.

שבוע וחצי לאחר מכן, בתחילת יולי, צלצל הטלפון בביתי. קול לא מוכר שאל: "רביי הבר?"

"כן", השבתי במהירות, "מדבר".

מעבר לקו נשמעה שאלה מוזרה למדי: "האם עברת סדרת בדיקות, כדי להתקבל לחיל־האוויר?"

"כן, בהחלט", השבתי, "זה היה כבר בתחילת אפריל".

"אדוני", אמר הקול מעברו השני של הקו, "אני מצטער, אבל מרכז הבדיקות עבר למשכן חדש ומודרני יותר בדאלאס, וכנראה התיק שלך אבד במהלך המעבר..."

"סליחה", שאלתי, "האם אתה רציני או שזהו סוג מסוים של הומור?"

"אדוני", נשמעה התשובה בטון די קשוח, "איננו נוהגים להתבדח על נושאים שכאלה. ועכשיו, האם אתה מוכן לעבור פעם נוספת את סדרת הבדיקות? ברגע שהתוצאות יהיו בידינו נוכל להודיע לך מיד לאן אנו מתכוונים לשלוח אותך".

למחרת בבוקר כבר התייצבתי בבניין החדש של מטה הבדיקות, ושוב עברתי את כל הסיפור מחדש.

הסיפור הזה קצת עלה לנו על העצבים, ולכן מרים ואני יצאנו לחופשה של ימים אחדים, שבמהלכם טיילנו בדרום טקסס. מה עושה רב שמטייל? מבקר אצל רב אחר. אנחנו ביקרנו אצל הרב רדזיק ואשתו, ידידים טובים שהתגוררו בזמנם בדאלאס ועקרו משם.

חזרנו הביתה והמשכנו להמתין. הייתי מוכן לעבור את סדרת הבדיקות פעם שלישית, ובלבד שהתהליך הזה יהיה מהיר יותר, אבל הם לא טלפנו לומר שהתיק אבד פעם נוספת. לעומת זאת, באוגוסט סוף סוף זז משהו. קיבלתי מכתב רשמי מחיל־האוויר האמריקני. פתחתי אותו בידיים רועדות, מכיוון שראיתי שהוא נשלח מבסיס רנדלוף. "... מזכיר חיל־האוויר מודיע לך, כי על פי פקודת נשיא ארצות הברית ממנים אותך לתפקיד רב צבאי בחיל־האוויר".

פקודה היא פקודה, ואם נשיא ארצות הברית — כפי שאפשר להבין מהמכתב — טרח באופן אישי בענייני, מי אני ומה אני שאומר משהו אחר.

התרגשתי. התרגשתי מאוד.

"... הדרגה שתוענק לך מיד עם תחילת מילוי תפקידך", כך התבשרתי במכתב, "היא סגן, ועם סיום השתלמותך בבית הספר לאנשי דת המשרתים בצבא, תועלה לדרגת סרן".

באותה הזדמנות נתבקשתי לחתום גם על הצהרת נאמנות, דבר שהיה מובן מאליו. חתמתי על כך שאני מתחייב לסייע ולהגן על חוקת ארצות הברית כנגד כל האויבים, מבית או מחוץ, שאני מתחייב על כך מרצוני החופשי, ושאמלא את כל המשימות שיוטלו עלי. חתמתי — ומיד שלחתי אליהם את החומר בחזרה.

ועוד באותו ערב קיבלתי טלפון ממישהו בחוף המזרחי, שהייתי מעדיף לכנות אותו בכינוי "מקור מוסמך", שבישר לי, כי קרוב לוודאי שישלחו אותי לקליפורניה. קליפורניה זה מקום! באותו ערב, לראשונה אחרי זמן רב, מרים ואני כבר לא דיברנו על הנופים המופלאים של אלסקה, אלא על האביב הנצחי של קליפורניה.

למחרת בבוקר הגיע אלינו מכתב מחיל־האוויר. הפעם — אחרי שהוסר איום אלסקה — כבר הייתי רגוע. במכתב היה טופס, שעליו הייתי צריך לחתום ולשלוח בחזרה, ובו נאמר, כי הוטלה עלי משימה למשך שלושים ושישה חודשים בבסיס חיל־האוויר אלמנדורף, הנמצא ב — — —

אלסקה!

וכך, בתוך פחות מ־12 שעות, מאז השיחה עם אותו "מקור מוסמך" ועד לקבלת המכתב, עזבנו את קליפורניה שטופת־השמש, והתכרבלנו במעילים כבדים בקור העד של אלסקה. לא ממש, כמובן, אלא במחשבות. אלסקה, כוכב חדש זרח בשמי חיינו.

עד כה, לא קיבלנו ברצינות רבה מדי את האפשרות שנגיע לאלסקה, ולכן לא עשינו דבר בכיוון. כלומר, לא בדקנו מה יש שם, מה אין שם. ידענו רק, כי נופים יפים יש שם, וכי טמפרטורות אביביות אין שם. מעבר לזה לא חקרנו ולא שאלנו. אבל, עכשיו, כשהעניין הפך להיות רציני, והשתנה משמועה לעובדה הקרבה ובאה, התחלנו בפעולת בירור קדחתנית.

גילינו ים של בעיות, שעל רובן ככולן ניתן להתגבר בדרך זו או אחרת. אולם, בעיה אחת נראתה לנו רצינית ביותר, ולא ראינו כל דרך כיצד לפתור אותה. התברר, כי בכל רחבי מדינת אלסקה לא היה ולו מקווה אחד לרפואה. טלפנו לכל מקום אפשרי במדינה הגדולה הזו — יוק. במדינה ה־49 של ארצות הברית לא שמעו מעולם על דבר כמו מקווה. ולא זו בלבד, אלא שהתברר לנו, כי מעולם לא שירת שם רב צבאי אורתודוקסי, וכי כל הרבנים הצבאיים היו רפורמים, קונסרבטיבים, מסורתיים ושאר סוגי ה"ענפים"

בעניין הזה. רק כפעם בפעם היה מגיע לשם רב צבאי אורתודוקסי, אך זה היה לפרקי־זמן קצרים, וגם אלה שהגיעו לשם היו רווקים, כך שחסרון המקווה לא העיק עליהם.

למרים ולי לא היה צל של ספק. אם אנו מתכוננים לגור באלסקה במשך שלוש שנים, מקווה קום יקום שם.

טלפנתי למשרד בוושינגטון, שטיפל באיוש משרות חיל־האוויר. הצגתי בפניהם את הבעיה ולא היה להם מושג על מה אני מדבר בכלל. הם קישרו אותי בשיחת ועידה עם צוות של אנשי כמורה פרוטסטנטים וקתולים.

הצגתי את עצמי ושאלתי אותם אם ידוע להם על קיום מקווה באלסקה.

"על קיום של מה?" — שאלו.

"של מקווה", השבתי.

"מיקסר?" — נשאלתי.

הם ביקשו לדעת מה זה מקווה, ולאחר שהסברתי באופן כללי שאל הכומר הפרוטסטנטי אם התחביב שלי הוא שחייה מדוע איני שואל ישר על בריכת שחייה. הסברתי לו במעין קורס מזורז כמה פרטים על טהרת המשפחה, והכומר הקתולי השיב, כי בהחלט יש באלסקה בריכות שחייה שהן מועדון סגור לנשים בלבד, וכרעייתו של איש חיל־האוויר אשתי זכאית להנחה בדמי חבר. נואשתי מהם, הסברתי שאני רב אורתודוקסי וחוקי הדת מחייבים מקווה. ואז הם אמרו, כי הרבנים היחידים שהם פגשו במהלך הקריירה שלהם היו רפורמים, ואלה מעולם לא העלו בעיה מוזרה כמו זו שהעליתי אני. השיחה הסתיימה בכך שהם הבטיחו, כי יבדקו את העניין וכשיהיה להם מה להודיע הם יתקשרו אלי בהקדם האפשרי.

לא השלכתי את יהבי על הבירורים שהם יערכו, והתקשרתי לגופים רבניים אחדים בניו יורק, כדי לבקש את עזרתם בעניין. האמת היא, שהצלחתי לעורר את התעניינותם בנושא, אך לבד מהבטחה חגיגית שהם "יבדקו את העניין לעומק", וכי הם "מיד ניגשים לברר את הנושא הקשה הזה" ואפילו ש"נשיב לך ברגע שתהיה בידינו תשובה" — לא קרה שום דבר. אין לי ספק שהם חקרו ובדקו, אבל משום מה הרגע עם התשובה לא הגיע עד היום. ואולי, מי יודע, אולי קו הטלפון בביתי באלסקה היה תפוס.

בשיחה נוספת עמם נאמר לי באדיבות רבה, כי הנושא מאוד מעניין, ו"תתקשר אתנו כשתגיע לניו יורק".

"כשאגיע לניו יורק!" — קראתי בייאוש — "אני צריך עכשיו לחתום על טפסים,

וכיצד אוכל לחתום מבלי לדעת שאקבל מכם עזרה כמו שצריך?"

והם שוב הבטיחו, כי יבדקו את העניין ויודיעו לי. אני עדיין מחכה בסבלנות. ואולי, וגם זה רעיון, אולי נודע להם ששעות אחדות לאחר מכן התקשרו אלי ממטה חיל־האוויר בוושינגטון והודיעו לי כהאי לישנא: "אם אתה צריך מקווה — נסדר לך מקווה".

הודיתי להם מעומק הלב על נדיבות לבם. הם ציננו מעט את התלהבותי באומרם, כי לא רוח הבנה מיוחדת נפלה עליהם, אלא שאין להם ברירה רק להיענות לבקשתי, שכן "זוהי החלטת קונגרס שיש צורך ברב באלסקה, ואם הדרך היחידה שהרב הזה יוכל להגיע לשם היא על־ידי בניית מקווה, כי אז מקווה יוקם".

שיחת הטלפון הזו הכריעה את הכף. מיד לאחריה הודענו לכל מכרינו וידידינו, כי זהו זה, אנחנו נוסעים לאלסקה.

"אלסקה?!" — היתה תגובה אופיינית — "הרי המאדים יותר קרוב!"

העניינים החלו להתגלגל במהירות. במכתב, שנשא את התאריך 8 באוגוסט 1973, ואשר נשלח ממטה חיל־האוויר, נכתב, בין השאר: "כבוד הרב הצבאי ישראל הבר! ברוך בואך לשירותך כרב צבאי בחיל־האוויר. עליך להתייצב בבית הספר לקציני דת של חיל־האוויר בבסיס החיל מקסוול, אלבמה, ב־27 באוגוסט. תשהה שם חמישה ימים, ומשם תיסע לוועד היהודי בניו יורק לפגישות נחוצות. מניו יורק תילקח לבסיס חיל־האוויר מקורד שבוושינגטון, ומשם תטוס לאלמנדורף, אלסקה. אל תתחיל במסעך עד שתקבל הוראה מפורשת לכך במכתב מיוחד, שבו תקבל פרטים על מועד הנסיעה. אנו מאחלים לך הצלחה בעבודתך, ומקווים שתהיה פורייה ומהנה".

מכתב ענייני, יבש משהו, שפתח מעשית את הקריירה הצבאית שלי — ופתח בפני את שערי הקרח של אלסקה.

מיד עם קבלת המכתב נסעתי לבסיס הצבאי הקרוב ביותר לביתנו — שדה התעופה של חיל־הים, מרחק של שעה נסיעה מדאלאס, שם תיאמתי את תאריך בואה לביתנו של חברת ההובלות, כדי להעביר את המטען שלנו לאלסקה.

נפרדנו מכל הידידים הרבים שקנינו לעצמנו בדאלאס, והבטחנו לשמור על קשר.

זהו, תם פרק דאלאס בחיינו — מתחיל פרק אלסקה.

קצין וג׳נטלמן

הדרך לעידן החדש שלנו באלסקה התחילה דווקא בשברולט הנאמנה שלנו, שבה הגענו לבית הורי במונסי, ניו יורק. עשינו שם ימים אחדים, ולאחר מכן המשכנו לבית הוריה של מרים בברוקלין. במוצאי־שבת עוד יצאנו לבית קפה באווירה ישראלית, במנהטן, כשאנו עדיין מתקשים לעכל את העובדה שבעוד זמן קצר נהיה רחוקים מאוד ממרכז העניינים היהודי כל־כך בניו יורק.

הזמן רץ. ביום ראשון בבוקר, 26 באוגוסט 1973, בנמל התעופה לה־גארדיה, ניו יורק, עליתי על מטוס בדרכי לאטלנטה. בנוסף לתפילת הדרך להצלחת הטיסה התפללתי לריבון עולמים שיצליח דרכי החדשה במקום נידח ושכוח־אל כמו אלסקה. נחיתה במונטגומרי, בירת אלבמה. שדה התעופה של העיר זעיר, ומזכיר את שדה דב של תל־אביב. כשיורדים מהמטוס הולכים ברגל עד לבית הנתיבות — שם מפואר למבנה קטן וחביב — ורק כשיוצאים ממנו בדרך החוצה, מקבלים את המזוודות. כשחיכיתי למזוודות שמתי לב לפתע, כי שתי קבוצות נפרדות חיכו למטען האישי שלהן — לבנים ושחורים. לא במעורב, אלא בנפרד. כך התברר לי בעליל, כי במרחק טיסה קצר מצפון ארצות הברית לדרומה, הערכים החברתיים משתנים מן הקצה אל הקצה. זה לא היה סוד, קוראים על זה בעיתונים ובספרים, אבל כשרואים את זה בפועל, הדבר מקבל עצמה משלו.

מאחר שהיה זה יום ראשון, וגם צבא ארצות הברית אינו אוהב לעבוד ביום המנוחה הזה, היה לוח הזמנים של האוטובוסים הצבאיים לבסיס האוויר מקסוול דליל ביותר. הייתי ממתין שם זמן רב אלמלא שיחק מזלי, ולשדה התעופה הגיע רכב צבאי, כדי להסיע אלוף משנה שהגיע לביקור באזור. תפסתי טרמפ על המכונית הזו, ודומני שהפרתי את אחד ממנהגי המקום, שכן ישבתי סמוך לאלוף המשנה הזה, שהיה — שחור.

הנהג אמר, כי יסיע אותי תחילה למשרד העוסק בהשכנת חיילים, ולאחר מכן ייקח אותי למק״ר.

״מצויין״, השבתי בטון צבאי קצר ועניני — כשאין לי מושג קלוש מה זה המק״ר הזה. מק״ר? על מה הוא מדבר? אבל, לא רציתי לשאול, כדי שלא להיראות בור ועם־הארץ גמור בענייני צבא.

המכונית עצרה ליד המשרד להשכנת חיילים. האל״מ יצא ממנה, ואני החלטתי ללכת

אחריו. אחרי הכול, היה לו ניסיון רב ממני בעסקי צבא, ואם הוא הולך לשם, סימן שיש בזה משהו. נכנסנו לבניין. אולם המבוא נראה בדיוק כמו טרקלין של מלון. מאחורי דלפק רישום עמד צעיר, ומאחוריו תא מִפתחות.

"אני מבין שהוזמן חדר עבורי", אמר האל"מ ומסר את שמו.

הצעיר התבונן ברשימות והשיב: "כן, אדוני, האל"מ, אתה תקבל חדר באגף האח"מים".

האל"מ קיבל את מפתחות חדרו — ועכשיו הגיע תורי. כמה טוב שהצטרפתי לאל"מ הזה.

"אני מבין שהוזמן חדר עבורי", אמרתי בשוויון־נפש, ומסרתי את שמי, כשלבי מפרפר בקרבי.

הפקיד הסתכל ברשימות פעם אחת, ועוד פעם, ושוב פעם — ואחר־כך אמר: "מצטער, אף אחד לא הזמין חדר עבורך".

התחלה יפה — הרהרתי ביני לביני.

"האם אוכל לקבל חדר ללא הזמנה מראש?" — שאלתי.

"בהחלט", השיב הפקיד, ונתן לי מפתחות.

"תודה", אמרתי לו, "ותזמין בבקשה חדר עבור הרב הצבאי דוד סובל, האמור להגיע מאוחר יותר, היום".

המכונית עדיין המתינה בחוץ. נהגה הסיע תחילה את האל"מ למגורי האח"מים, והמשיך יחד אתי לבניין אפור למראה, בן שלוש קומות, שעליו התנוסס שלט באותיות של קידוש לבנה: "מגורי קצינים רווקים".

זהו המק"ר! — תפסתי את הרעיון של ראשי־התיבות שמאחורי השם — מגורי קצינים רווקים!

הודיתי לנהג, לקחתי את חפצי והתחלתי לחפש את חדרי. מצאתי אותו בקומה השנייה של הבניין. מזלי שיחק לי, שכן החדר היה מצויד במקרר, שקלט מיד אל תוכו את מוצרי האוכל והבשר הכשר שהבאתי אתי מניו יורק למשך שהותי במקום. בחדר היו ארון, שולחן, מיטה. והיתה גם בעיה קטנה — הוא היה מוצף מים. מכיוון שהצטרפתי לחיל־האוויר ולאו דווקא לחיל־הים, החלטתי שמקומי אינו בחדר מוצף. במסדרון שבין החדרים מצאתי טלפון, חייגתי אל פקיד הקבלה, והודעתי לו על ההצפה.

"אין בעיה", השיב בשוויון־נפש, "תחזור אלי ואתן לך חדר אחר".

אין בעיה! נראה אותו, את הפקיד המשועמם הזה, פוסע מהלך של שישה רחובות, בין המק"ר שלי לבין המשרד שלו, וכל זאת בחום אלבמי כבד של 37 מעלות. הליכה בחום הזה, כך שמתי לב, לא היתה הבילוי הנפוץ של אנשי הבסיס הזה, שכן לאורך כל הדרך לא ראיתי נפש חיה.

לאחר שקיבלתי את המפתח לחדר החדש, ובתום התאוששות קצרה במשרד הממוזג, שבתי אל המק"ר שלי. ציפיתי כבר לפגוש את רביי סובל, שיחד עמו היינו אמורים להיות הצוערים היחידים שיעשו בצורה מזורזת, בחמישה ימים, את הקורס שאותו עוברים קציני הדת האחרים במשך חמישה שבועות. אבל, הוא טרם נראה.

הערב ירד. החלטתי לצאת קצת מחדרי ולשוטט ברחבי הבסיס, כדי להכיר אותו טוב יותר. בבסיס שכן הקמפוס של אוניברסיטת חיל־האוויר. נהניתי להקיף את כיכר האקדמיה, שסביבה מוקמו ארבע המכללות הצבאיות ללימודים גבוהים, בכללן מכללת המלחמות של חיל־האוויר. הספרייה בעלת המוניטין של אוניברסיטת חיל־האוויר היא הספרייה הצבאית הגדולה ביותר בעולם ומהווה פנינת הקמפוס. בית הספר לקציני־הדת נמצא במרחק של פחות מק"מ מהספרייה וכק"מ מהמק"ר.

לאחר שמיפיתי לעצמי את השטח, יכולתי לשוב בלב שקט לחדרי, כדי לקרוא מעט ולהכין את עצמי לשיעור הראשון, שנועד ליום שלמחרת, בשעה שבע וחצי בבוקר. לא היתה לי בעיה להירדם באותו לילה.

הבוקר הגיע. והנה, אך סיימתי את תפילת שחרית, והנה נשמעה נקישה על דלת חדרי. פתחתי את הדלת. בפתח עמד צעיר נאה, עם זקנקן, שהושיט את ידו ואמר: "היי, שמי דייב סובל".

"שלום עליכם, דייב", קידמתי את פניו, "מתי הגעת?"

"אמש, מאוחר מאוד", השיב, "הופתעתי מאוד להיווכח שהכינו מראש חדר עבורי..."

הופתע מאוד! בוודאי שהופתע! לו רק ידע מי הזמין את החדר עבורו...

הוא המשיך: "זהו, ועכשיו גמרתי להתפלל אז קפצתי לראות אותך. תראה, למרות שאני רפורמי, אני בא ממשפחה מסורתית, כך שתמיד, לכל מקום, אני לוקח אתי את התפילין. ויחד עם זה — אני לא זז בלי הגיטרה שלי!"

וכדי להוכיח זאת, לפחות בעניין הגיטרה, הוא זינק למסדרון, רץ לחדרו, שהיה ממש

מול חדרי, וחזר אלי עם הגיטרה. וכאשר חלצתי את התפילין והסרתי את הטלית, הוא ליווה את פעולותי בשירה ובפריטה על הגיטרה. הוא שר פסוק מתהילים, ולשם כך אפילו הסכים לחבוש כיפה לראשו.

לאחר מכן פנינו שנינו והלכנו לעבר בית הספר לקציני־דת. פגשנו שם את סגל ההוראה — המפקד, סגנו, שני מורים, שני סמלים ומזכיר. לדוד ולי הוסבר, כי הקורס שלנו יימשך רק חמישה ימים, מכיוון שבמטה חיל־האוויר רצו שנסיים את ההשתלמות עוד לפני הימים הנוראים. אחרי אותם חמישה ימים נועדנו, דוד ואני, להישלח לשני קצות תבל — הוא לתאילנד, אני לאלסקה.

אבל, עוד קודם שעלינו על כן השילוח, נשלחנו להסתפר. דוד השתחרר בהזדמנות זו מזקן־התיש שלו.

סגל המורים כלל אנשי דת פרוטסטנטים וקתולים, שנהנו לפגוש באופן רשמי — ולאחר מכן גם באופן לא רשמי — בשני הרבייס. הם שאלו שאלות רבות, ואנו השבנו ככל שיכולנו. אבל, לעתים לא היה ברור להם כל־כך מה קורה פה. כמו, למשל, בארוחות.

את ארוחת הצהריים שלי, באותו יום ראשון ללימודים, השארתי בחדר. זאת, מכיוון שלא ידעתי שחובה לסעוד את ארוחת הצהריים בקפטריה של בית הספר. לפיכך, נכנסתי עם כולם לקפטריה, וכל מה שסעדתי ושתיתי לא היה אלא — בוטנים וקוקה קולה. אנשי הדת, עמיתיי לקורס, ישבו והאוכל שלהם נתקע בגרונם — מחוסר נעימות. הם ידעו שיהודים אוכלים כשר, ושרבייס בוודאי מקפידים על כך, אבל לחלוטין לא היה מובן להם מדוע אני מסתפק בבוטנים ובסודה, בעוד דוד אוכל ככל העולה על רוחו ובטנו, ומכל העולה על הצלחת, כמוהם, וכלל אינו חובש כיפה לראשו.

אחד המדריכים הודיע, כי ביום שלמחרת הוא ייקח את כולנו למסעדה כשרה, כדי שנוכל לאכול כולם ביחד. אמרתי לו, כי אין צורך בדבר, מאחר שהבאתי עמי מצרכים מניו יורק, וחבל להטריח את כל החבורה כולה אך ורק בגללי. אבל, הוא עמד על שלו — מה גם שכל חניכי הקורס התלהבו לשמע ההצעה ואמרו, כי זה יכול להיות מאוד מעניין לאכול פעם במסעדה כשרה.

הרגשתי היתה די מעורבת — בעצם, לא נעימה. אחרי הכול, זו לא היתה תחושה נוחה שהקבוצה כולה תטריח את עצמה למסעדה כשרה, אך ורק כדי שאני אוכל לאכול; ושנית, כאשר נגיע למקום בוודאי אגלה, כי המסעדה היא, מן הסתם, ב"סגנון כשר", ולא כשרה ממש — אחרי הכול, מדובר באלבמה — כך שבוודאי לא אטעם דבר מן התקרובת. ואם כך, מה הועילו חכמי הקורס בתקנתם.

להפתעתי הגמורה, אך נכנסנו למסעדה וכבר הוצגתי בפני גבר חבוש כיפה לראשו, שפנה אלי באידיש עסיסית. התברר, לפי סיפורו, כי בזמנו היה שוחט באירופה, וכי הגיע למונטגומרי אחרי מלחמת העולם השנייה.

הוא בהחלט הבין את רצוני להציץ במטבח, בדקתי את הכלים ואת המוצרים, ונוכחתי לדעת שאין בהם כל חשש. אפילו לא אבק חשש. הזמנתי אפוא כריכי עוף עבורי, וכריכי בשר עבור חברי — ותוך כדי האוכל עדיין תהיתי מי היה מעלה בדעתו למצוא במקום כזה, בדרום העמוק — מסעדה כשרה? מסתבר, שיש הפתעות בחיים.

במסגרת השיעורים שלנו למדנו כל מה שרצינו לדעת על הצבא ולא היה לנו את מי לשאול: על דרגות הצבא, פריטי המדים הצבאיים, אופן הלבוש, ההצדעה הנכונה והצעידה כהלכה. אין לי צל של ספק, כי כל מי שראה אותנו, יחידה צבאית מהוללת ובה 35 קציני־דת, הצועדים אחרי מפקדם, לא בדיוק קיבל את הרושם שכולם כאחד צוערים בפנימייה הצבאית הנודעת לתהילה — "ווסט פוינט"...

לאחר מכן, במסגרת המאמצים הנואשים לשוות לנו מראה צבאי, נלקחנו, דוד ואני, למחסן הבגדים הצבאי, כדי להתאים לעצמנו מדים ושאר פריטי לבוש. זו לא היתה בעיה גדולה, פרט לבעיה המקובלת של אורך המכנסיים — וגם בעיה זו נפתרה בצורה המקובלת, כאשר נתבקשנו להביא את מכנסינו לחייט, תוך הבטחה שלמחרת נקבל אותם בחזרה, באורך הרצוי.

ביום רביעי בבוקר, היום השלישי ללימודים, דוד ואני לא התעוררנו בזמן. קורה. זה קורה לכל חייל — זה קרה גם לנו. כל לוח הזמנים שלנו השתבש. זה לא היה נעים שדווקא אנחנו, הרבייס, נאחר לכיתה. לפיכך, התארגנו במהירות, והחלטנו לקצר את הדרך לחדר ההרצאות. בריצה קלה חצינו שטח גדול, מרוצף מכל עבריו, ושעטנו לעבר בניין הלימודים. לפתע הופיעה מולנו משאית של חיל־האוויר שטסה לעברנו במהירות עצומה.

"הי, חבר'ה, לאן אתם הולכים?" — שאל שוטר צבאי, שעצר את הרכב לידנו בחריקת בלמים.

המשכנו לרוץ וזרקנו לעברו: "זה בסדר, אנחנו ממהרים לאולם ההרצאות".

"איזה בסדר, מה בסדר", הוא הדביק אותנו, "תפסיקו לרוץ, שמעתם? עצרו! האם אינכם יודעים שאסור לכם לחצות את מסלול ההמראה והנחיתה?"...

נשימתנו נעתקה, הלב החסיר פעימה. זה בדיוק מה שחסר לנו — שפנטום ינחת לנו על הראש. הוא שאל אותנו מי אנחנו בדיוק, ואנו הסברנו לו כי אנו אנשי דת חדשים,

המשתלמים בקורס המיוחד. הוא הבין אפוא, כי אנחנו אולי מתמצאים יותר בזמני תפילות ובהטפת דברי מוסר, אבל אין לנו מושג במה שקורה בבסיס, והציע לנו לעלות על הרכב, והוא כבר יביא אותנו למחוז חפצנו. הודינו לו, וכך איחרנו קצת פחות לשיעור, וייתכן שבהזדמנות זו אולי גם ניצלו חיינו. לך דע.

באותו בוקר למדנו נושאים כמו אתיקה צבאית, היסטוריה של חיל־האוויר, תכנון מנהלי — ואיך אפשר בליז חזרנו על תרגילי הצעידה. לקראת סוף היום הודיעו לנו, כי החייט סיים לתקן את המדים שלנו, ועלינו לגשת אליו ולקחתם.

לקחנו את המדים, וביום שלמחרת, יום חמישי, היה לנו בוקר חופשי. לא חופשי לעשות ככל העולה על רוחנו, אלא שעות הפנאי נועדו לפרויקט לבישת המדים. נאמר לנו, כי מעתה ואילך אסור לנו יותר להסתובב בבגדים אזרחיים. צבא זה צבא. יום קודם לכן, מודעים לגודל התסבוכת, שאלנו מבית הספר סרט מדידה, כדי שנוכל למקם היטב את כל התגים והסיכות, שבלעדיהם קצין אינו קצין. דוד ואני ביצענו זאת כמבצע משותף. קמנו בבוקר, מוקדם מן הרגיל, והתקנו זה לזה את כל הטעון התקנה, מדידה, רכיסה, הצמדה, מה לא. ולאחר מכן — מכיוון שלא היה מישהו אחר בסביבה, החמאנו זה לזה עד כמה המדים מתאימים לנו, ממש נולדו עבורנו, נועדו לנו משנת ימי המעשה.

הצרות הגיעו אחר כך.

כאשר פסענו אל עבר בית הספר — שני קצינים אמריקנים גאים — ראינו לחרדתנו קבוצה של שישה גברים במדים, הקרבה ובאה אלינו. נו, מה עושים? מי מצדיע למי? מכיוון שלא היינו בטוחים במאה אחוז לגבי הדרגות שלהם, החלטנו שלא להסתבך ולהצדיע לכל מה ולכל מי שזז בשטח. הם התקרבו, ואנו, בחשיבות רבה ובהבעת מיומנות של דורות, הצדענו להם. והם, למען האמת, היו די מופתעים. מתברר, כי היו אלה טייסים, שדרגותיהם היו נמוכות משלנו, ואשר כמעט בלעו את כובעיהם למראה שני הסרנים המצדיעים להם.

לאחר מכן, וגם זאת יש לומר, הגענו אל בית הספר בשלום, מבלי לגרום בושות נוספות.

אנשי הצוות די משועשעים לראות את שני הרבייס, שבפעם הראשונה בחייהם שהם לובשים מדים — אלה מדי קצינים. לנו, לרבנים הצבאיים, היה תג יחידה מיוחד שעליו צויר מגן דוד מעל לוח עשרת הדברות. לעומתנו, לכלי הקודש הקתולים והפרוטסטנטים היה סימול אחיד — צלב.

ואז, אגב, זכינו לקבל את ההצדעה הראשונה לעברנו — לאחר שקודם החמצנו אותה

— משני סמלים, אנשי צוות ההוראה של בית הספר. למען האמת, זה היה די נחמד.

ביום שישי סיימנו את הקורס. לאחר טקס סיום קצר וזריז, דוד ואני הוסענו לשדה התעופה.

טסנו לאטלנטה, שם החלפנו מטוסים — איש איש ליעדו הוא. אני המשכתי לניו יורק. קבענו להיפגש בשבוע שלאחר מכן במשרדי הוועד היהודי, התחנה האחרונה לפני אלסקה ותאילנד — ועד אז איחלנו איש לרעהו שבת שלום. השבוע הזה הפך אותנו לידידים קרובים. אחרי הכול, עברנו חוויה משותפת. ביום ראשון היינו אזרחים — ואחרי חמישה ימים אנו כבר קצינים! לאו מילתא זוטרתא היא!

בשדה התעופה ניוארק המתין לי אבי. הוא שלח לעברי חיוך מאוזן עד אוזן כשראה את הבן־יקיר־לי שלו לבוש במדים מגוהצים ומבהיקים, על שלל האותות והסיכות. באותה שבת היינו כולנו ביחד, במונסי — מרים, הורי, שני אחי — פיליפ ואלן, סבי וסבתי מצד אמי — חיים וברטה שוורץ. היתה זו שבת מיוחדת במינה, שבת שלעולם לא תישכח. שבת, שבעליל היתה בה תחושה, שעוד יום־יומיים וההיסטוריה האישית שלנו עומדת להפוך דף.

גם מתפללי בית הכנסת ידעו זאת, וכולם איחלו למרים ולי נסיעה טובה והצלחה רבה בתפקיד. זה בהחלט ריגש אותנו.

הי, צפונה

תנועה משפחתית כזאת יש רק לפני שמוציאים מישהו להורג, או ששולחים אותו לאלסקה: באותו שבוע, ובמיוחד בבוקרו של יום ראשון, 9 בספטמבר 1973, עברו לפנינו כבני מרון כל קרובי המשפחה — מנער ועד זקן, טף ונשים בשבוע אחד. היינו בברוקלין, בבית הורי מרים, אגנס וסידני שוויימר, ובביתם היו — הורי, דודים ודודות, בני דודים מכל הצדדים, בני דודים של בני דודים, מי לא. כולם טרחו והגיעו כדי לאחל לנו נסיעה טובה, ואולי באו לראות בעיניהם ממש מישהו שנוסע לחיות באלסקה.

השעה היתה 10 בבוקר עת התנעתי את המכונית, ויצאתי מהחנייה הצמודה לבית חותני וחותנתי. עשרות המכרים, הידידים, החברים, הקרובים, הקרובים־הרחוקים, הרחוקים־הקרובים, שארי־הבשר, בני המשפחה — ואולי בהתרגשותי שכחתי מישהו — עמדו על מדרגות הבית ונופפו לנו לשלום. השבנו בנפנופי ידיים ובהפרחת נשיקות באוויר, ונעלמנו במעלה הדרך.

זהו, המסע לאלסקה החל.

מגמת פנינו היתה קליבלנד, ולמחרת אחרי־הצהריים כבר היינו בשיקגו. מה עושה רב צבאי בשיקגו? כמובן, מבקר אצל בני משפחה. הפעם היו אלה הדודים של מרים, שלא הצליחו להגיע לברוקלין כדי להיפרד מאתנו, ולכן הגענו אליהם. ביקרנו בביתם שבווינדי סיטי, וביום שלישי נסענו לסיינט פול, בירת מינסוטה. סיבת הנסיעה שלנו במסלול הצפוני הזה היתה — איך לא — להיפגש עם קרובי משפחה. הפעם היו אלה סם ואיידל גולדברג. סיפורם של שני אנשים נפלאים אלה שווה ספר, אבל אסתפק בשניים־שלושה משפטים.

הוריה של מרים — זלמן־טוביה ואיידל שווימר — הם ניצולי שואה, שרידי מחנה המוות אושוויץ. אמה של מרים היתה בת 17, כאשר הגיעה לארצות־הברית בתום מלחמת העולם השנייה. היא היתה בודדה, חסרת־כל, ללא מכר ומודע. את רוב בני משפחתה איבדה בשואה. מזלה הטוב הפגיש אותה עם סם ואיידל גולדברג, חשוכי ילדים, שאימצו אותה כבת. הם העניקו לה כל שיכלו — בית, חינוך ואהבה, רוח וחומר — ושם, בסיינט פול, הבירה היפה, היא סיימה את לימודיה בתיכון, המשיכה ללמוד בקולג', וקיבלה תעודת הוראה. אמה של מרים נישאה והקימה בית, וכאשר נודע ל"סבא וסבתא", לסם ולאיידל, כי ה"ינכדים" עושים את דרכם צפונה, לאלסקה, הם ביקשו שנעבור דרכם. אחרי הכול, לנו, הצעירים היה קל יותר להגיע אליהם מאשר להם, זוג הזקנים, להגיע אלינו.

לימים יתברר, כי הסטייה הזו בדרך היתה גורלית, וכי לא היה זה אך ביקור נימוסין.

לא היה גבול לאושרם של סם ואיידל כאשר הגענו לביתם. סם, שמאז ומתמיד כינה אותי "נכד", הציג אותי בגאווה בפני חבריו ושכניו. באותו שבוע התרחש אירוע מיוחד בעיר — במקום נפתח בית חב"ד חדש, כק"מ וחצי מביתם של סם ואיידל. האירוע הזה עשה רושם כה רב בסיינט פול היהודית, עד כי סם הפציר בנו להכיר את הרבנים החדשים של חב"ד, שהגיעו למקום, ואת בני משפחותיהם.

האמת היא, שאף כי נולדתי באיסטרן פארקוויי שבברוקלין, מרחק של בניינים אחדים מ־770, מעוז חב"ד העולמי, לא היה לי כל קשר עם החב"דניקים. כמו כל יהודי בעולם שמעתי, כמובן, על הרבי מליובאוויטש, אבל לא היה לי כל קשר וקרבה אתו או עם חסידיו. המפגש שלי עם החסידים היה בדרך כלל פעם אחת בשנה — בראש־השנה, בעת ה"תשליך", עת נפגשנו כולנו ליד הנהר, או בשמחת תורה. נהגנו אז לעבור מבית כנסת אחד למשנהו, בשירה רמה ובריקודים סוערים, ויחד ערכנו את ההקפות בשמחה ובהתלהבות. בית הכנסת האחרון שבו היינו מבקרים היה זה של חסידי חב"ד, מקום משכנו של הרבי מליובאוויטש, ובהחלט היה מה לראות שם. כי שם, אצל הרבי וחסידיו, היתה חגיגה אמיתית, שמחה אמיתית בשמחתה של תורה, תחושת התעלות. אבל,

כאמור, די היה לי בקשר החד־שנתי הזה, כי לא היתה לי כל משיכה מיוחדת אל חב״ד.

לעומת זאת, ידעתי היטב, מתוך קריאה בעיתונים בעיקר, כי הרבי מליובאוויטש פרס את מצודתו על פני ארץ ומלואה. כלומר, הוא הקים בתי חב״ד בכל פינה בעולם שבה מצויים יהודים, ובדרך זו עודד את הפצת התורה לעם היהודי. בתי חב״ד הוקמו ליד אוניברסיטאות מרכזיות, רבני חב״ד וצוותיהם העניקו חסות לכל אירוע יהודי שיש בו כדי להפיץ את התורה, לעורר הזדהות יהודית וללבות זהות יהודית. לא רק עבור יהודי המקום פועל בית חב״ד בעשרות פעילויות, אלא גם כל יהודי ש״נתקע״ בדרך, או במקום נידח, מוצא בבית חב״ד המקומי מקום להתפלל, להשקיט את רעבונו, להניח את ראשו.

כאמור, ידענו את הדברים הללו, כפי שידענו דברים רבים אחרים, אבל לא גילינו כל מעורבות בנושא חב״ד. והנה, כדי לגרום נחת־רוח לסם גולדברג, החלטנו להצטרף אליו לבית חב״ד החדש בעיר. היה זה יום שלישי בערב. הוצגנו בפני הרב משה פלר ורעייתו, והרב גרשון גרוסבאום ורעייתו.

שני הרבנים הצעירים ורעיותיהם שמחו לשמוע על כך שזוג אורתודוקסי נוסע לאלסקה. דיברנו על הא ועל דא, הגענו כמובן לנושא המקווה, והם גילו בזה עניין רב. לאושרנו לא היה גבול כשסיפרו, שבזמנו הרב גרוסבאום תכנן ובנה מקוואות במקומות רבים ברחבי היבשת, ואם יתעורר הצורך — מומחה המקוואות הזה אף מוכן לטוס לאלסקה, כדי לסייע לנו בעניין. כל מה שיהיה עלינו הוא רק לדאוג לאספקת חומרים ולהסעה, ובעזרת השם המקווה יהפוך למציאות.

מאוד נהנינו בחברתם של אנשי חב״ד, ועוד לא הגענו לאלסקה כבר ציפינו לבואו של הרב גרוסבאום אלינו כעבור חודשים אחדים. ביום רביעי, כשנפרדנו מהגולדברגים, הודינו להם לא רק על האירוח הלבבי, אלא גם על ההזדמנות שנתנו לנו להכיר את החב״דניקים המיוחדים הללו, שכעבור זמן־מה יתברר, כי בעצם השפיעו על מהלך חיינו.

מרגע שעזבנו את סיינט פול ועד בואנו לוושינגטון, לא הגענו לאף קהילה יהודית. המזל היה, שבשיקגו הצטיידנו במזון כשר, כך שלא היתה לנו כל בעיה בעניין. חלפנו בדרכנו בצפון דקוטה על פני הפארק הלאומי על שם תיאודור רוזבלט, פנינת טבע ושמורה הסטורית. הפארק הזה מוקדש לנשיאה ה־26 של ארצות הברית, תיאודור רוזבלט, שקודם להיותו נשיא חי באזור ״האדמות הרעות״ שבצפון דקוטה. ב־1883 הקים במקום את ״חוות הצלב המאלטזי״, ובמשך 15 שנים נאבק בקשיים ובצרות צרורות, מנת חלקו של כל בוקר שניסה להתמודד עם הקור הצורב בצפונה של ארצות הברית, קור העושה שמות בבני הבקר. רוזבלט עזב אומנם את אזור ״האדמות הרעות״,

אבל תמיד נותרה בלבו פינה חמה לחבל ארץ נוגה זה.

חלפנו על פני הפארק המפורסם, וביום רביעי בלילה הגענו למוטל דרכים, במערב המדינה.

למחרת, יום חמישי, המשכנו אל מונטנה במסענו הארוך אל היעד. נסענו בדרך העולה צפונה, ובשעות אחרי־הצהריים נפעמנו למראה הרי הרוקי הנישאים. בעבר, שמענו רבות על הרוקיס, והנה אנו רואים אותם בעינינו ממש. אין ספק, כל הסיפורים עליהם הם כאין וכאפס לעומת הדבר עצמו.

ושוב היה עלינו לעשות הפסקת לילה. הפעם חנינו במוטל בעיירה ציורית ליד גבול איידהו. מעניין, השמות מונטנה ואיידהו מייצגים מקומות, שעכברי ניו יורק, כמונו, משוכנעים שהם דמיוניים לחלוטין. והנה, כשמרחיקים אלפי מילין מניו יורק, גם אנשי "התפוח הגדול" מגלים, שהדמיון הופך למציאות חיה, תוססת ונושמת. מפה לשם נקשרה שיחה בינינו לבין אורחים אחרים במוטל, והם שאלו אותנו לאן מגמת פנינו. אמרנו להם שהכיוון הוא אלסקה, אבל הדבר הזה לא עשה עליהם רושם מי־יודע־מה. הם לא נפלו מהכיסא. וכך התברר לנו, שבמקומות המרוחקים האלה, אלסקה אינה משהו בלתי מציאותי לתושבים, כפי שהיא עבור כל ידידינו בניו יורק, כחמשת אלפים ק"מ מזרחה משם.

התחלנו להשתכנע, שאכן, אלסקה באמת נמצאת אי־שם.

ביום שישי בבוקר, 14 בספטמבר, המשכנו בדרכנו. השעה היתה 7 בבוקר. לפנינו נסיעה של כאלף ק"מ, כשהיעד הפעם — סיאטל, והכוונה היתה, כמובן, להגיע לפני כניסת השבת. בדרך, כפי שכבר סיפרתי, קרה לנו המקרה הבלתי נשכח עם שוטר התנועה, שהתברר כי הוא יהודי שעמד לחגוג באותה שבת את בר־המצווה של בנו, ולכן מחל על רפורט לרביי.

כשעה וחצי לפני כניסת השבת הגענו לפרברי סיאטל. בכביש היה עומס תנועה כבד, שעיכב אותנו, כך שהגענו למרכז העיר רק כעבור 45 דקות. לא היה לנו אפילו פנאי להתקשר עם משפחות יהודיות, כדי לקבל מידע על בתי הכנסת הקרובים, ולכן עלינו על הדרך המהירה ברחוב 42. תמיד נדמה היה לי, כי כל רחוב הנושא מספר שכזה צריך לדמות לרחוב 42 של מנהטן...

"ישראל, מרכז ניו יורק נמצא בצד השני של היבשת, לאן אתה נוסע?" — שאלה מרים.

"אין לי מושג", הודיתי. ידעתי רק שעלינו למצוא מלון, ומיד, שכן הנה היא קרבה

ובאה שבת המלכה — עוד חצי שעה. הימרנו על מלון דירות צנוע, בן שלוש קומות, לא הרחק מאוניברסיטת וושינגטון. מזלנו הטוב לא בגד בנו, שכן לכבודנו נשארה בדיוק הדירה האחרונה. קיבלנו את מפתחות הדירה, שהיתה נוחה ונעימה: חדר־אוכל, מטבחון, חדר מגורים וחדר שינה. מרים ערכה במהירות את שולחן השבת, פרשה מפה חגיגית, הציבה עליה את הפמוטות המתקפלים שלה, כיסתה במפית שתי חלות שקנינו עוד בשיקגו, ואי־משם נשלף בקבוק יין ישראלי.

היו לנו בדיוק עשרים דקות, כדי להתרענן לקראת שבת מלכתא. במהירות־שיא הספקתי לפרוק את המזוודות, את אריזות האוכל, את הקופסאות ומה לא, וכבר ראיתי את זוגתי מדליקה את נרות השבת ומליטה פניה בתפילה חרישית. לא היה לי ספק, ידעתי בדיוק למה היא מתפללת.

שבת. עולם אחר. נשמה יתירה. חשבנו בעליל כיצד אנו נישאים מעל ומעבר לחיי החולין והשגרה, ליום שכולו רוח. השבת היהודית של כל הדורות היתה גם בפינתנו הקטנה, הרחק הרחק בצפון.

בשבת בבוקר, על סמך ניסיוני בסיינט פול, יצאתי לחפש את בית חב״ד המקומי. ידעתי שמוסד כזה מוכרח להיות במקום. אכן, מצאתי אותו, אך לרוע מזלי הוא היה כל־כך חדש, שהודעה שהיתה קבועה עליו בישרה, כי בית הכנסת ייפתח רק לקראת החגים, כעבור שבועיים־שלושה. שאלתי סטודנט שעבר במקום אם הוא יודע היכן נמצא בית הכנסת הקרוב ביותר, ומתשובתו למדתי כי כדי להגיע לשם עלי ללכת עד לקצה השני של העיר.

שבתי אפוא לאכסניה שלנו, התפללתי, עשיתי קידוש, סעדנו — ואחרי־הצהריים יצאנו לטייל באזור. מזג האוויר היה נעים — 22 מעלות, האווירה נעימה לא פחות, והסביבה יפהפייה, רגועה ושלווה. פסענו לאיטנו לאורך שדירת העצים של הקמפוס האוניברסיטאי. לפתע שמענו משהו שבין נהמה אדירה לשאגה. אריות לא היו בסביבה, ולכן תהינו מהו הרעם המתגלגל הזה. התקרבנו למקום, ואז גילינו, שמדובר ב־50 אלף סטודנטים שגדשו את יציעי האיצטדיון המקומי והריעו במשחק הכדורגל הקובע בין נבחרת האוניברסיטה המקומית לנבחרת האוניברסיטה של הוואי. סבנו במהירות על עקבינו, כי חיפשנו משהו קצת יותר שבתי, ואכן מצאנו זאת בגנים הנפלאים שבסביבה.

השבת חלפה עברה, יום ראשון הגיע. המשכנו בדרכנו. הפעם הובילה אותנו הדרך דרומה, אל עבר בסיס האוויר פורט לואיס שבטאקומה, שם פגשנו את הרב הצבאי סנפורד (סנדי) דרייזין, שהיה הרב של הבסיס הזה. סנדי ורעייתו ליוו אותנו אל מעון האורחים שלנו, שם היה עלינו לבלות זמן מועט, שכן טיסת חיל־האוויר לאלסקה נועדה

להמריא כעבור שעות אחדות, בשעה לא כל כך מקובלת לגבי אנשים נורמליים — 4 בבוקר.

רביי דרייזין חש שותפות גורל עמנו, ובשעה מוזרה זו, שבה קשה להבחין בין כלב לפיל, הביא אותנו לטרמינל. פרקנו מתא המטען ומהגג של מכוניתו של רביי דרייזין את מזוודותינו ואת שמונה תיבות הקרטון, שבהן היה ארוז בשר כשר שקנינו בסיאטל, נכנסו לאולם הנוסעים, כדי להתבשר שהטיסה בוטלה, ועל כל הטסים לאלסקה להתייצב בשעות אחרי־הצהריים המאוחרות בנמל התעופה של סיאטל. חצי ישנים העמסנו שנית את המטען הכבד שלנו על מכוניתו של רביי דרייזין, ושבנו לפורט לואיז, כדי לאחסן שוב את הבשר במקפיא של משפחת דרייזין...

בסופו של דבר, לאחר שהוסענו לשדה התעופה, ולאחר שהשארנו את מכוניתנו על רציף הנמל הצבאי, לצורך העברתה בהפלגה, עלינו על מטוס חברת התעופה "איסטרן איירליינס" בטיסה לאנקורג', אלסקה — היעד האחרון של מסענו.

לאחר ההמראה הודיעה הדיילת, כי נעבור את המרחק של 2500 הק"מ בזמן של כשלוש ורבע שעות. כיוון הטיסה היה צפון־מערב. אחרי טיסה של כשעה ורבע מעל קולומביה הבריטית וחוף אלסקה, הדבקנו את חוטמנו לחלון המטוס, כשאר הנוסעים, כדי להזין את עינינו במראות הנפלאים של שרשרת הרי אלסקה. זה אכן מראה עוצר נשימה, שסחט קריאות התפעלות רבות מפי הנוסעים. ראשי ההרים היו מכוסים במעטה של שלג, ובמקומות רבים השלג גלש גם למקומות הנמוכים יותר. שניים מבין הנוסעים — לא קשה לנחש מי — גילו עניין גובר והולך, ככל שהתקדמנו לעבר יעדנו, ותהו בקול רם אם השלג יכסה את העיר הגדולה של אלסקה גם במועד זה, תחילת ספטמבר.

והנה, אנחנו מעל אנקורג'. הדאגה מפני השלג נמוגה. מתחתינו השתרעה עיר אמיתית, עם בתים וכבישים, ללא פיסת שלג. המטוס הנמיך לקראת הנחיתה, ואנו ראינו בתים גבוהי קומה, דרכים מהירות, כבישים משובחים, אניות בנמל. לא, למרות שמאוד התאמצנו, לא ראינו אפילו איגלו אחד!

עוד אנו מתלוצצים בינינו על האיגלו שלא רואים, והנה נשמע קולו של הקברניט במכשיר הקשר, ובו גילה, לבד מפרטים על הטמפרטורה, כי לא רק שבאנקורג' אין אף איגלו, אלא בכל אלסקה כולה אין אפילו איגלו אחד לרפואה. לאחר מכן ביקש מאתנו להדק את חגורות המושב, לקפל את המדפים בגב המושב שלפנינו, תודה שטסתם אתנו ולהתראות בטיסותינו הבאות. המטוס הנמיך את חרטומו, התקדם מעל הים לקראת נחיתה, והופ! גלגליו נגעו במסלול, והוא המשיך לרוץ קדימה עד לטרמינל של שדה התעופה הבינלאומי.

זהו, הגענו. אלסקה.

בבניין המודרני של נמל התעופה כבר המתינו לנו לא מעט אנשים, בכללם הבוס החדש שלי, קציני־הדת הקולונל לותר גבריאלסון ורעייתו די, קציני־דת פרוטסטנטים אחדים ונשיהם, וכן אנשי צבא ואזרחים יהודים מבסיס האוויר אלמנדורף ומקהילת העיר אנקורג׳. בקיצור, בואנו לשם היה אירוע לא קטן — לא רק עבורנו.

נערה נרגשת בירכה אותנו בשם היהודים המשרתים בבסיס האוויר אלמנדורף, ובבסיס הצבאי השכן פורט ריצ׳רדסון. בדבריה, היא לא ניסתה לעקוף את שדה המוקשים, אלא חצתה אותו בתעוזה רבתי: ״בתוכנו יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות, המעוניינים שגם האחרים לא יתחילו לשמור פה לפתע מצוות. כך או כך, משפחתי ואני מאוד שמחים שהגעתם לכאן, ומקווים ללמוד מכם רבות״.

זו היתה מקלחת לא קטנה, אבל מי אמר שכל ההתחלות קלות? שאר חברי משלחת קבלת הפנים בירכו אותנו גם הם, ברכות מקובלות הרבה יותר, ולאחר מכן הסיעו אותנו קציני־הדת קליי קנדי, בפטיסטי, ורעייתו מוניקה, דרך אנקורג׳ לבסיס האוויר אלמנדורף — מרחק של כחמישה ק״מ ממרכז העיר.

אנקורג׳ היא העיר הגדולה ביותר באלסקה, שהיא המדינה הגדולה ביותר בארצות הברית: שטחה של המדינה הוא יותר ממיליון וחצי קמ״ר, אבל מבחינת מספר תושביה (כ־360 אלף) וצפיפות האוכלוסייה היא נמצאת במקום האחרון בין כל מדינות ארצות הברית. חצי מתושבי אלסקה, כ־180 אלף, מתגוררים באנקורג׳, הממוקמת בין הים לבין ההרים. בכלל, אלסקה — כך שקדתי על הספרים לדעת — היא גוש יבשתי עצום, המזדקר מחלקה הצפוני־מערבי של יבשת אמריקה. גליהם של שלושה ימים מתנפצים על חופיה המפורצים: האוקיינוס הארקטי בצפון ובצפון־מערב, ים ברינג במערב והאוקיינוס השקט בדרום. כשליש משטחה של המדינה נמצא מעבר לקו הרוחב הצפוני 66 וחצי, הלא הוא החוג הארקטי, שבו אין השמש זורחת יום אחד בשנה, בחורף, ואינה שוקעת יום אחד בשנה, בקיץ. צפונה מקו רוחב זה הולך וגדל מספר הימים שבהם אין השמש שוקעת, בקיץ, או זורחת, בחורף. שמש חצות היא אחת החוויות הנהדרות ביותר, כך כתוב בספרים, בכל ביקור בחלקה הצפוני של אלסקה בקיץ, שלא לדבר על ״הזוהר הצפוני״.

ובינתיים, אנחנו חוצים את אנקורג׳, העיר המודרנית והרב־לאומית ביותר באלסקה. קל היה לראות וגם לשמוע, כבר בנסיעה ראשונה זו, כי העיר משמשת מרכז פיננסי ועסקי של המדינה — אך גם מוקד לחיי האמנות שלה. לא רק בנקים, אלא גם מוזיאונים. שתי אוניברסיטאות, בתי מלון מפוארים (ויקרים) ומרכז קניות ענקי. העיר

היתה מרושתת היטב באמצעי תקשורת — שני עיתונים מקומיים, שלושה ערוצי טלוויזיה ועשר תחנות רדיו.

העננים היו נמוכים, וקליי — מדריכי הצמוד במשך ימים אחדים — השיב לשאלתי ואמר, כי לכשיתפזרו העננים והשמש תופיע, כי אז ייראו ראשי ההרים — הרי צ׳וגץ׳ המפורסמים — בכל תפארת הודם. את ההרים האלה עוד אראה בשלוש השנים הקרובות עד כי ייהפכו כמעט לחלק מן הנוף שלי, שכן הם התנשאו במרחק לא גדול מן הבסיס.

לאחר נסיעה קצרה הגענו אל ביתנו, הבית שבו נחיה במשך שלוש השנים הבאות. שמחנו לגלות, כי הבית נחמד ונוח. בקומה הראשונה חדר מגורים, חדר אוכל ומטבח; בקומה השנייה שלושה חדרי שינה; ולמטה — מרתף ענקי. זאת ועוד, הבית היה נטוע במרחק של חמש דקות הליכה מבית הכנסת, שבו התנהלו תפילות החיילים היהודים, וממש ממול — שכן משרדי. הסתבר, כי נענינו בחיוב לבקשה שהגשתי במהלך ההכנות לתפקיד, ובה הסברתי, כי מאחר שאיננו נוסעים בשבת, רצוי שהבית ימוקם לא רחוק מבית הכנסת.

הערב ירד. זהו, השלמנו את קפיצת הדרך הענקית שלנו, עכשיו מתחיל הסיפור האמיתי. מרים ואני אחסנו את האוכל שהבאנו עמנו במקפיא של בית הכנסת הסמוך, שכן המקרר שלנו אמור היה להגיע כעבור זמן־מה יחד עם שאר מיטלטלי הבית. כאן צריך לציין, כי לבתים שבבסיסים סיפק הצבא רק חמש מיטות, שני שולחנות וריהוט של חדר מגורים. כל השאר — רכוש פרטי של המתגוררים.

לאחר מכן יצאנו לשוטט בסביבה. הטמפרטורה היתה נמוכה מ־10 מעלות, אבל היינו לבושים היטב, נהנינו עד מאוד זה מחברתו של זה, ופשוט תענוג היה להסתובב ולבחון בעיניים גדולות את כל מה שמסביב, שכן הכל היה חדש לנו.

באותו לילה, למרות העייפות, כמעט שלא עצמתי עין בגלל ההתרגשות הגדולה. אחרי הכול, כל מה שתכננתי וחלמתי, כל מה שפעלתי ועברתי לקראתו בחודשים האחרונים, קרם בסיס ומדים. ועכשיו, עכשיו אני כמעט בצ׳ופצ׳יק של העולם, וכל מה שייעשה במסגרת תפקידי — יתחיל במאמצים וביזמה שלי, ויסתיים בזה. ולכן, מכיוון שכמעט שלא ישנתי, ובעצם ספרתי את השעות שעוד נותרו עד הבוקר, לא היה לי קשה להשכים קום. היום הראשון שלי בתפקידי החדש.

המדים הכחולים היו מוכנים. מגוהצים כדבעי. לבשתי אותם כמעט בחרדת קודש — הקפדתי על קשר העניבה הכחולה, רכסתי את כפתורי המקטורן הכחול, והיטבתי את כובע המצחייה הכחול על ראשי. הסתכלתי במראה — קצין מבטן ומלידה. האמת היא,

שכובע המצחייה שיווה לי יותר מראה של שוטר ניו־יורקי מאשר קצין בחיל־האוויר, אבל את האמת הצרופה הרי ידעתי. איזה שוטר מה שוטר — קצין. כובע המצחייה הזה הוזח אחר כבוד ממקומו הטבעי לצורך תפילין של ראש, המקטורן הוסר ושרוול החולצה השמאלי הופשל לצורך תפילין של יד — ובתפילת אותו יום נמסכה תפילה אישית מעומקא דליבא, שהקדוש ברוך הוא יצליח את צעדי במקום המוזר הזה.

לפתע, כשעמדתי על סף הדלת בדרכי בפעם הראשונה למשרדי שבבניין בית־הכנסת שבבסיס, תקפה אותי תחושה חריפה של בדידות. המחשבה, שבכל האזור הנרחב הזה, שבכל השטח העצום הזה, חובש הכיפה היחידי הוא אני — די היה במחשבה זו בלבד, כדי לחוש, ולו לרגע, את הבדידות הגדולה.

מבלי שאמרתי מלה — מרים חשה בכך. היא עודדה את רוחי: הצדיעה לי ברוב חשיבות, אמרה שאילו היינו בניו יורק היא לא היתה מתירה לי לצאת לרחוב אלא אם כן חל פורים באותו יום, הוסיפה עוד שתים־שלוש מהתלות על חשבוני — ואיחלה לי הצלחה רבה בדרכי־דרכנו החדשה. היא עצמה נותרה בבית, שכן נמסר לנו שיש סיכויים שבאותו יום יגיע משלוח הריהוט שלנו.

זקפתי גווי, ופסעתי במרץ — קצין או לא קצין — בדרכי בת חמש הדקות לעבר הבניין שבו היה משרדי ממוקם. רק לא לאכזב — אמרתי לעצמי — להתנהג כמו קצין!

וכדי שהיום הזה יתחיל ברגל ימין, שיננתי בדרכי שוב ושוב את המשפט הדרמטי, שבקורס האחרון לימדו אותי לומר ברוב חשיבות, רשמיות וטקסיות. ידעתי, כי אף אחד בחיל־האוויר האמריקני לא יאמר אותו בסגנון צבאי מובהק טוב ממני. הגעתי לבניין. פתחתי את הדלתות הכפולות, צעדתי היישר לעבר משרדו של קצין־הדת גבריאלסון, מפקדי. נקשתי על הדלת.

"היכנס", שמעתי קול משיב מהחדר.

פתחתי את הדלת, ניצבתי בדום מתוח, הצדעתי והכרזתי בקול קצר־ולעניין:

"הרב הצבאי הבר מתייצב לשירות, אדוני!"

נהדר, יוצא מן הכלל. אמרתי את משפט־חיי חלק, ללא גמגום, רהוט. רק שש מלים חגיגיות — אבל בדיוק כפי שקצין בחיל־האוויר צריך לומר. כל הכבוד. אבל, מה זה? חשתי, כי משהו פה לא כל־כך בסדר. כלומר, אני הייתי בסדר — אבל כל השאר, נו. שכן, עיני החלו לשוטט על פני המשרד, ובמקום לראות, כמצופה, חדר ענקי, ובו שולחן כתיבה ולידו ניצבים דגלי ארצות הברית, כשמהחלון נשקף בניין הקפיטול — כפי שתמיד רואים בפרסומות שבתכניות הטלוויזיה, במקום כל זאת ראיתי חדרון, ללא דגלים, בקיר קרוע

חלון צר, וליד השולחן יושב ברנש, הקורא עיתון בוקר ורגליו מונחות על השולחן.

הקולונל הלותרני, שנראה יותר כמו משהו שבין ג׳ון ויין לטד ויליאמס, נעץ בי את עיניו בתדהמה, לא אמר מלה, חייג במהירות לבניין המנהלה, ואמר לתוך השפופרת: ״רון, בוא מיד! יש פה משהו שאתה חייב לראות!״

בתוך שניות פרץ למשרד כסופה סמל, התבונן בי — והשניים פרצו בצחוק מתגלגל. הם אחזו בבטנם מרוב צחוק, לא יכלו להתגבר על פרצי הצהלה, שבקעו מהם. היסטריה של צחוק. התבוננתי בעצמי: מה לא בסדר? איזה כפתור לא רכוס? האם ענדתי את תג היחידה הפוך? אולי הכובע מונח על ראשי כשהמצחייה לאחור? לא, הכול היה בסדר, אז למה הם צוחקים כמו מטורפים, השניים האלה?

לאחר שעה קלה, כשנרגעו בדי־עמל מצחוקם, הם בירכו אותי באופן רשמי על בואי לאלמנדורף. קצין־הדת גבריאלסון הואיל להוריד את רגליו מהשולחן, קם מכיסאו, ניגש אלי, טפח על שכמי והודיע חגיגית: ״דבר ראשון שנעשה הוא — נשחרר אותך מהתלבושת הזאת. אתה נראה כמו פרסומת גיוס לחיל־האוויר. ועכשיו, תכיר את סמל רון אפלגייט, ראש המש״קים שלנו״.

״קצין־הדת גבריאלסון... התחלתי לומר משהו.

״קרא לי לוי״, הוא קטע אותי.

״תודה״, השבתי בקול די נוקשה, ״אבל, הייתי מאוד מעוניין לדעת מה כל־כך מצחיק כאן״.

״ישראל, תבין״, אמר גבריאלסון, שחשש שמא נפגעתי קצת, ״כבר שנים שלא פגשתי מישהו המגיע ישר מבית הספר לקציני־דת, וההצדעה המהוקצעת והמצוחצחת שלך קצת שעשעה אותי. זהו, ועכשיו רון ייקח אותך לאפסנאות, ושם תקבל מקטורן ריצ׳־רץ׳ קל ונוח, כומתה אנושית יותר וחולצות קיציות פתוחות צווארון. האמת היא, שאת הבגדים שאתה לובש עכשיו אנחנו נוהגים ללבוש אך ורק בפגישות חשובות מאוד ובהזדמנויות מיוחדות. האמן לי, ישראל, אתה תרגיש הרבה יותר נוח במדי קיץ״.

הוא מצא־חן בעיני הגבריאלסון הזה. נראה היה לי, שגם הוא הבין שתהיה לו כימיה טובה אתי. הוא הציג אותי בפני שאר אנשי הסגל, ואני גיליתי שהוא חביב ביותר, פתוח, בעל ניסיון, נלהב לספורט, ורוצה מאוד לסייע ל״רבי חסר הניסיון״.

במשך השעות הרבות שלאחר מכן, במהלך אותו יום, סייעו לי הסמל אפלגייט וקצין־הדת קנדי להתמקם ולהתארגן. הלכנו מבניין לבניין, והיו שם הרבה מאוד, פסענו ממשרד למשרד, והיו שם לא מעטים, ומילאנו ערימות של טפסים. מכיוון שחלק ניכר

מתפקידי היה לטוס ברחבי המדינה, הצטיידתי גם במעיל כבד אופייני לאלסקה — "פארקה" שמו, ותלבושת שלמה, המיועדת למזג־האוויר הקר במיוחד של הארץ הזו.

הכירו לי אין־ספור קצינים וחיילים. אחד מהם, סמל רגי הולקומב, צהל בעליל למראה פני.

"היי, רביי", זרח מאושר, "אני מאוד שמח, שמח במיוחד, להכיר אותך".

כשראה את סימן השאלה שעל פני המשיך: "עכשיו אולי נוכל לדעת סוף סוף מה זה המיקסר הזה שאתה צריך כל־כך".

"מיקסר?" — תמהתי — "אני צריך מיקסר? מיקסר זה מכשיר המסייע בהכנת אוכל, אם אני מבין נכון את כוונתך".

"את זה כולנו יודעים", אמר רגי, "אני מדבר על המיקסר שכל הזמן שואלים עליו בוושינגטון. נשלחו אלינו דו"חות שאתה זקוק במיוחד למיקסר..."

"מיקסר?!" — תהיתי — "על מה הוא מדבר? איזה מיקסר?... רגע, חכה, אולי אתה מתכוון למקווה? זה מקווה, לא מיקסר!..."

הפעם היה תורי לפרוץ בצחוק מתגלגל. לאחר מכן העברתי לבוס שלי ולאנשי הצוות קורס מזורז בהלכות טהרת המשפחה, עד שקיבלתי את הרושם שהם מבינים מה הסיפור הזה עם המקווה. וגם אם לא ירדו לכל עומקו של העניין, הם לפחות למדו להבחין בין מקווה למיקסר.

למרות שהיה זה יום עמוס, נועדה לי עוד לאותו ערב פגישה בבית־הכנסת הרפורמי באנקורג'. כאן צריך להדגיש, כי תפקידי באלסקה לא הצטמצם רק לבסיס חיל־האוויר, אלא התפרס גם לתפקיד הרב האזרחי של אלסקה. אומנם, התפקיד העיקרי והראשי הוא בחיל־האוויר, אבל מכיוון שאין עודף ברבנים, וברבנים אורתודוקסים בוודאי, הכהונה כוללת גם את המישור האזרחי. ולכן, במהלך הפגישה בבית — הכנסת הרפורמי, חברי מועצת בית־הכנסת שיגרו לעברי מבטים חשדניים. וזה היה מובן, כי מי יודע איזה צרות עלול הרב האורתודוקסי הזה להמיט על ראשם, וכמה טוב היה עם הרב הקודם, שהיה רפורמי — ליברלי מכף רגל ועד ראש.

ואז, בעת הפסקה קלה בדיונים, ניגשו אלי יהודים אחדים, שלא נמנו עם חברי המועצה, וגילו את אוזני, כי באנקורג' חיים יהודים רבים, שאינם משתייכים לבית־הכנסת הרפורמי, והם כמהים כבר שנים לבואו של רב אורתודוקסי, לרב שומר תורה ומצוות.

הסברתי לכולם, כי כפי שהבנתי, תפקידי הוא בראש ובראשונה רב צבאי, ובכל מה שנוגע לשירותי את כלל יהודי אלסקה, תפקידי הוא משני בלבד. רבים מבין הנוכחים נשמו לרווחה, בגלותם כי אין בכוונתי להסתער על הקהילה היהודית באנקורג׳ ולהפוך אותה לחרדית.

אחד מבין אלה שעמדו בסביבתי בעת ההפסקה בדיונים, ואשר ניסה לעדכן אותי בכל הנעשה במקום, היה איש עסקים עתיר ממון, בעל מעמד בקהילה, שרבים העריכו אותו כשומר המצוות האדוק ביותר.

״תבין, רבי״, אמר לי טרם שובנו לאולם להמשך הדיונים, ״רבים מבין חברי מועצת בית־הכנסת הם גויים״.

״לא הייתי נוקט לשון כזו״, אמרתי לו, ״לקרוא להם גויים רק בגלל שאינם מקפידים במצוות? זה עוד לא הופך אותם לגויים...״

הוא השתתק לשנייה ואחר אמר לאט־לאט: ״נדמה לי שיש פה איזו אי־הבנה. אני מתכוון לכך שהם באמת לא יהודים!״

נדהמתי. כי לא דימיתי בנפשי שלא־יהודי ייבחר להיות חבר מועצה של בית־כנסת, אף שמדובר בטמפל רפורמי. הרבה דברים עוד הולכים איכשהו — אבל, זה לא ייתכן. ולכן, מוסר ההשכל של אותו ערב היה אפוא: אין דבר שהוא בגדר לא־ייתכן. הכול אפשרי.

שבוע לפני ראש השנה, ביום חמישי, 20 בספטמבר 1973, פחות מיומיים לאחר הגיענו לאלסקה, אמרתי בלבי, כי באותו יום יהיה לי קצת זמן לומר מה רבו מעשיך השם. שכן, השמש הפציעה, והרי צ׳וגץ׳ נראו במלוא הדרם. רצנו בבית, מחלון לחלון, כדי לגלות כי בעד כל אחד מהם נשקף נוף שלגי מפתיע ממשנהו. ראשי ההרים כבר היו מושלגים. זה היה נוף מהמם. אבל, מהמם לא פחות ממנו היה הטלפון שהגיע באותו יום סתווי ונעים, שבו אחדים מהעצים בבסיס קיבלו גוון מוזהב משגע. הטלפון הזה שם לאל את תכניותי הכמוסות ליהנות ממראות הבריאה. בשיחת הטלפון ״הוזהרתי״, כי לבני־זוג יהודי, חדשים באזור, עומד להיוולד או־טו־טו תינוק, ומכיוון שיש חמישים אחוז סיכויים שזה יהיה בן, כדאי שאתחיל להרהר מה לעשות בעניין ברית. שיהיה להם במזל טוב, הרהרתי, רק זה חסר לי עכשיו...

האמת היא, שעוד טרם בואי לאלסקה נתתי דעתי מה לעשות אם וכאשר ייוולד בן זכר בתחום השיפוט היהודי שלי. בדיקה לא מעמיקה מדי גילתה לי, כי כבר שנים שלא הוזעק מוהל מבחוץ, וכל אחד פתר את הבעיה כראות עיניו. זאת ועוד, הבאת מוהל

למקום היא עניין הכרוך בהוצאות טיסה בסך של כ־300 דולר, ולא ברור כמה יהודים יראו בהוצאה זו השקעה רצינית שכדאי להם להתאמץ עבורה. מסיבות אלה הגעתי למסקנה בדוקה, כי כדי שהעניינים יהיו פחות מסובכים, הרי כל התינוקות היהודים שייוולדו באלסקה בתקופת שירותי במקום הזה יהיו — בנות. לפיכך, אין מה לדאוג, כל הסיכויים שגם התינוק העומד להיוולד לזוג החדש, שעל אודותיו נתבשרתי בטלפון, יהיה בעצם תינוקת.

בליל שבת התפללתי בבית־הכנסת בבניין הקהילה. לאחר מכן נשאתי דרשת פתיחה. במקום נכחו 75 איש מבני הקהילה, והמספר הזה לא כולל את מרים שבאה אתי. זה הרבה? זה המון! שכן, בקהילת אנקורג׳ היו כ־400 יהודים. כמחציתם היו ילדים, כך שמדובר על כ־100 זוגות, שהם כ־200 איש, ומתוכם 75 באו לתפילה. יום־יומיים קודם לכן, כשדיברתי עם אישים בקהילה, הם יעצו לי שלא לטפח יותר מדי תקוות, וכי אם יגיעו לתפילה 25 יהודים, אפשר יהיה לראות בכך בהחלט הישג. והנה, הגיעו פי שלושה! מדוע? היה לי הסבר לכך: אחת לשלוש שנים, כשמתחלף רב, אנשים סקרנים באים לראותו בשבת הראשונה...

לאחר הקידוש בבית־הכנסת נשאר אחד הנוכחים, ואמר: ״שבת שלום, רביי. אתמול שוחחתי אתך בטלפון בעניין הלידה הצפויה לנו, בני־הזוג החדש שהגיע לאזור״.

״הו, זה אתה!״ — שמחתי לקראתו — ״אני מאחל לכם שתהיה לאשתך לידה קלה״.

— ״תודה על האיחולים, אבל אין כבר צורך בהם״.

— ״סליחה?! קרה משהו?!״

— ״כן, אשתי ילדה הבוקר״.

״מזל טוב! מזל טוב! מה היא ילדה?״ — שאלתי בחשש גובר והולך.

ואז נחתה עלי הפצצה: ״בן!״

— ״אמרת בן? סליחה, לא שמעתי טוב... בן?״

— ״כן. בן״.

״יופי! נהדר!״ — מרים ואני שמחנו אתו מאוד, ובבטני התעופפו פרפרים.

״אתה יודע״, אמרתי לו, ״מתפקידי לדאוג לכך שלברית יגיע מוהל״.

— ״כמה?״

— ״אחד, מה זאת אומרת כמה? מוהל אחד!״

— "לא, כמה עולה להביא אותו הנה?"

— "מחיר הכרטיס הוא 300 דולר".

— "מצטער, זה יותר מדי כסף מכפי שאני יכול להרשות לעצמי".

"אל תדאג", הרגעתי אותו, "הכול יסתדר. לך הביתה, תיהנה עם התינוק, ומסור ברכות חמות לרעייתך ומזל טוב משנינו".

זה היה קצת יותר מדי. עוד לא הספקנו לפרוק את המזוודות, המכונית והריהוט טרם הגיעו, עוד לא היה בידי סיפק להכיר כראוי את הסביבה הצבאית החדשה שלי, מוחי היה טרוד בבעיה כיצד לנהל את תפילות הימים הנוראים באנקורג' — וטראח! עכשיו יש להכין גם טקס ברית מילה. איך אומרים? כשהשמחות באות — הן באות בזוגות.

זה היה יפה מאוד מצידו, הוא הסכים לברית — אבל, כאמור, את הוצאות הדרך של המוהל סירב לקחת על עצמו. לפיכך, מרים ואני החלטנו כי אנחנו נממן מכיסנו את כרטיס הטיסה לאלסקה של המוהל, וההורים המאושרים יחזירו לנו את הכסף בעתיד, כשיהיה להם. שכן, הדבר החשוב ביותר שרצינו להראות לחברי הקהילה באנקורג' הוא, שהקדוש ברוך הוא לא נעצר בסיאטל, וכי מצוותיו שרירות וקיימות גם באלסקה — למרות שהיא קצת רחוקה.

במוצאי שבת התקשרו לביתי אחדים מחברי הקהילה, יהודים שאכפת להם, ואשר שמע הלידה והברית הצפויה הגיע אליהם — והדבר נפוץ מהר מאוד בקהילה הקטנה הזו — ואמרו לי, כי במקום נמצא רופא יהודי, והוא בוודאי יוכל לבצע את הברית. אמרתי להם, כי דקות אחדות קודם לכן החלפתי מלים עם רביי סלומון מימון מסיאטל, מכר וידיד, והוא הסכים לבוא. המטלפנים די נדהמו לשמוע שהברית תהיה בדיוק כפי שברית צריכה להיות, וכי הפעם הזו הריחוק הגיאוגרפי לא יהיה תירוץ.

ובינתיים, במוצאי־שבת שלפני ראש השנה, ערב סליחות, היתה נוכחות יפה בבית־הכנסת, לקראת "התפילה המיוחדת לבקשת מחילה", כפי שנכתב בעלון היומי של הבסיס, ולמחרת ביקרתי בקהילת "בית שלום", בבית־הספר של יום ראשון, תוכנית הלימודים היהודית הידועה. לביקור היה גם צד מעשי, כאשר סייעתי לשני גברים ולחמישה נערים להניח תפילין. הגברים הבהירו לי, כי מאז בר־המצווה שלהם הם לא הניחו תפילין, וכך ניתן להבין מדוע הם התקשו בהנחה עצמה עד כי היו זקוקים לסיוע מהרביי. מכל מקום, הם הודו לי על שנחלצתי לעזרתם, ואני, מצידי, הצעתי להם להניח תפילין ביחד, מדי יום ראשון, ומי יודע, אולי נגיע למצב שנתחיל להניח תפילין בצוותא,

מדי יום.

ביום ראשון אחרי־הצהריים, כשאך נחתתי בכורסה במשרדי, כדי להכין את תפילת ראש־השנה, שחל ביום רביעי, צלצל הטלפון. על הקו היה קצין־הדת גבריאלסון.

"ישראל, שמע", אמר לי בחצי התנצלות, "לגמרי שכחתי לומר לך, כי עליך להשתתף בוועידת אלקום, הנפתחת הערב בפורט ריצ'רדסון".

"הערב, מה?... טוב, בסדר. אגב, מה זה אלקום?" — שאלתי.

"אלקום זה הפיקוד האלסקי", הסביר, "והוועידה נועדה לקציני־הדת הבכירים מכל הזרועות — חיל־האוויר והצבא. הוועידה תימשך ימים אחדים, ובמהלכה יוכן מערך פעולה לשנה הקרובה. יהיו שם הרבה סא"לים ואל"מים — ואתה, יש להניח, תהיה הסרן היחידי. בכל זאת עליך להשתתף בוועידה, שכן אתה קצין־הדת היהודי הבכיר ביותר בפיקוד. אאסוף אותך במכונית שלי מביתך ב־18:30. להתראות".

בשש בערב כבר הייתי בתוך מדי א' שלי, בגדי הייצוג המצוחצחים, מוכן לפגישה ולנסיעה. קבלת הפנים לקצין־הדת גבריאלסון בבואו לביתי היתה בדמות ערימות ארגזים, תיבות ומזוודות — כולם בשלבי פירוק שונים. והוא לא היה היחיד. יחד עמו הגיע גם אל"מ אד פוסמן, קצין־הדת החדש של חיל־האוויר באלסקה, שהגיע לאלמנדורף זמן קצר לפנינו. נסענו לעבר פורט ריצ'רדסון. במהלך הדרך התגברתי על החשש להפגין את הבורות הצבאית שלי ושאלתי בזהירות את שני קציני־הדת הבכירים מה בדיוק הולך בוועידת אלקום כזאת.

"תאמין לי", היתה התשובה שנורתה מפיו של אל"מ פוסמן, "אין לי צל צלו של מושג..."

אבל, חוסר הידע הזה לא הפריע לו לאחר מכן, בעת ארוחת הצהריים במועדון הקצינים של פורט ריצ'רדסון, להיות במרכז תשומת הלב של כל המשתתפים. הדבר הרשים אותי עמוקות, שכן אז גיליתי מהי בדיוק עצמתה של דרגה בכירה.

אבל, גם דרגת קצונה זוטרה לא היתה לרועץ לנושאה. ואני מתכוון אלי. קציני־הדת קיבלו אותי בסבר פנים יפות, ואמרו בגלוי כי הם שמחים לראות שוב במחיצתם קצין־דת יהודי, לאחר ארבעה חודשים שבהם המשרה לא אוישה. שמחה־שמחה — גם דאגה לשלומי היתה שם. ובמיוחד מצידו של אל"מ, קצין־דת קתולי, שישב לידי בעת ארוחת הערב החגיגית. ארבע מנות היו בה, וטועמיה חיים זכו והעידו כי אחת טובה מהאחרת, אבל אני — אל פי הגיעו רק מים. שכן, זה היה הדבר היחידי שעוד היה כשר איכשהו. האל"מ הזה רכן לעברי וכשעננת דאגה כבדה פרושה על פניו שאל אותי אם אני בסדר,

ואולי צריך לקרוא למישהו. ואז, כשכוס המים בידי, הסברתי לו כמה עקרונות של הדת היהודית. באותה הזדמנות הבנתי פירוש מקורי לאמרת חז"ל — נמשלו דברי תורה למים: מה מים משיבים את הנפש כך תורה, שנאמר "תורת השם תמימה משיבת נפש".

הוועידה הזו נמשכה ימים אחדים, ואילו אני עצמי שוחררתי מנוכחות בה כבר ביום שלישי, כדי שאוכל להתארגן ולארגן את תפילות ראש השנה תשל"ג. ימים אחדים קודם לכן, ראוי לציין, הזמנתי את אנשי הצבא היהודיים המשרתים באלסקה, וכן את תושבי הקהילה, לאסיפה מיוחדת בבית־הכנסת. 35 אנשים הגיעו, במדים ובאזרחי.

הם אולי ציפו לדברי התעוררות לקראת הימים הנוראים, אולם עד מהרה הופתעו לשמוע כי שיחתי נסבה על דבר אחד בלבד: חשיבותה של המחיצה בין גברים לנשים בעת התפילה. למרות שידעתי, כי היו רבנים צבאיים אורתודוקסים, שקיבלו היתר או שהורו היתר לעצמם, ואפשרו תפילה ללא מחיצה (אולי משום שידעו כי האלטרנטיבה היא בית־כנסת ללא מניין) — הנה כי כן לי לא היה לא רצון, לא סמכות ואף לא מצפון להיתרים מן הסוג הזה. במשך כל הדורות — כך ידעתי — המחיצה בין נשים לגברים בעת התפילה היתה אחד המאפיינים של בית־הכנסת היהודי, לכן אין כל סיבה הגיונית להתפשר בנושא.

נימת דברי באותו ערב היתה ידידותית בהחלט. לא ירדתי עליהם עם איסורים וחרמות, לא עם איומים ואזהרות, אלא דיברתי ברוח בטובה, בדרכי נועם, בהסברה. דיבורים אל המוח דרך הלב. אומנם, ברבות השנים, וברבות הרבנים הרפורמיים באלסקה — שהאחרון שבהם, שכיהן שם בשלוש השנים שקדמו לבואי היה ליברלי לעילא ולעילא — הם התרגלו לתנאים אחרים, מעורבים, אבל ראה זה פלא — הם נעתרו לבקשתי. היו אחדים שהביעו התנגדות נחרצת להפרדה ולהקמת מחיצה, ודבריהם על זכויות האדם והשוויון בין המינים היו מאלפים ביותר, מלומדים, והאירו את עיני בסוגיה האנושית הזו — אבל הם נאלצו לקבל את דעת הרוב ואת דעת הרב.

אחד הקטעים היותר משעשעים בעת הדיון הזה היה כאשר הצגתי את הנושא, ונתקלתי בהתנגדות עזה מצד אחת מחברות הקהילה, לוחמת נמרצת נגד ההפרדה.

"מדוע שתהיה הפרדה מוחלטת בין גברים לנשים?" — טענה — "אני רוצה לשבת דווקא ליד בעלי, ותנו לי סיבה אחת מדוע להרחיק אותנו זה מזה!"

עודני מנסח את תשובתי לה, וכבר הגיע מטח סיוע ממקום אחר. אחד מחברי הקהילה הפנה אליה שאלה תמימה: "אם כל־כך חשוב לך לשבת ליד בעלך, מדוע עכשיו, ברגע זה, אינך יושבת לידו? זאת אומרת, שאפשר להיפרד לשעה קלה ולא קורה כלום..."

באולם פרץ צחוק כללי. הקרח נשבר. האווירה הפכה להיות משוחררת וקלה יותר. והנוהל החדש שנקבע היה בהתאם להלכה. הקרב על המחיצה היה קצר מכפי ששיערתי שיהיה, ולאחר שהנאספים קיבלו החלטה, הודיתי לה' על שהיה בעזרי, ועל כך שלא נאלצתי להורות "היתר" במקום שסברתי שאין להתיר.

כאשר חברים אחדים בקהילה עוררו את השאלה מהיכן יילקח תקציב כדי להקים עתה מחיצה בבית־הכנסת, הרגעתי אותם באומרי, כי הדבר לא יעלה פרוטה לאיש. שכן, מראש ידעתי שאני עלול להיתקל בבעיה מן הסוג הזה, ועל כן הבאתי עמי מניו יורק מחיצה מתקפלת, קלה לנשיאה, קלה להקמה וקלה לפירוק. וחברי הקהילה — הם נוכחו לדעת שהרביי הזה גם לא יקר.

נישא על גלי ההצלחה הדפסתי חוברת בת 20 עמודים, שבה הסברתי את נושא הימים הנוראים למי שידע וברבות השנים קצת שכח, ולמי שלא ידע ולא היה לו את מי לשאול. בין השאר היתה כלולה בחוברת אנתולוגיה מיוחדת לימים הנוראים, ובה דברי הלכה, מחשבה, אגדה והגות. הכול על קצה המזלג. החוברת הודפסה בבסיס, ובערב ראש השנה חולקה ליותר מ־120 המתפללים שבאו לבית־הכנסת, ואשר שמעו קידוש לראש השנה באולם בית־הכנסת — טרם שפנו איש איש לדרכו, מלווים באיחולי לשנה חדשה, טובה ומתוקה.

למחרת הגיעו לתפילה עשרות רבות של מתפללים נוספים, כך שבסך הכול בתפילות ראש השנה של אותה שנה השתתפו יותר מ־300 איש. לי בוודאי אין ספק, כי היה זה הישג הראוי להיכנס לספר השיאים של גינס. אבל, היה עוד הישג ראוי לציון: ביום השני של ראש השנה, בקושי היה מניין...

לתדהמתי התברר לי, כי אולי זה לא בדיוק מנהג המקום, אבל בוודאי מנהג של רבים מבני המקום — המסתפקים ב... יום אחד של ראש השנה. אחרי הכול, היו ביניהם שסברו, כי ההבדלים בין תפילות היום הראשון לתפילות היום השני אינם גדולים כל־כך, אז בהחלט אפשר להסתפק ביום אחד בלבד.

לא קשה לנחש, כי לסעודות החג הזמנו אל ביתנו אורחים רבים, שבצד האוכל הנהדר שהכינה מרים, הם זכו גם למנה לא רעה של יהדות. בקיצור, הם יצאו מאתנו כשהם טעונים ושבעים בחומר וברוח. היה זה ראש השנה של חידושים לא מעטים לאזור ולתושביו. הנה כי כן, לראשונה אחרי מי־יודע־כמה שנים, נערך תשליך לאורך גדת השיפ־קריק, הלא הוא הנהר הציורי, שעבר בתוך בסיס חיל־האוויר בדרכו אל המפרץ. בעיתון קהילת "בית שלום" נכתב בהתפעמות, כי "צעירים ומבוגרים הצטרפו לרב הבר ולרעייתו לתשליך על שפת הנהר בבסיס אלמנדורף. לפי ההסברים המופיעים ב'סידור

בירנבאום׳, מנהג התשליך מסמל השלכת החטאים אל הנהר הזורם, ונראה כי מקורו במאה הרביעית לספירה...״

ברשימה מופיעה התייחסות היסטורית באשר למקורותיה ההלכתיים של תפילת תשליך, ואפילו עדות של אחת מחברות הקהילה לשעבר: ״... גבי רוברט בלום, מחלוצות אלסקה, המתגוררת עתה בסיאטל, ואשר בילדותה בדבלין, אירלנד, היתה עדה למנהג התשליך, כתבה לנו: ׳לדעתי, אפשר לומר בביטחון גמור, כי השיפ־קריק הוא הנהר הראשון בהיסטוריה של אנקורג׳, הנושא את חטאיהם של היהודים...׳״

ואני, כשעמי עומדים חברי הקהילה הקטנה ליד השיפ־קריק בתפילת תשליך, לא יכולתי שלא להיזכר בילדותי שבברוקלין, עת היינו הולכים כולנו, אלפי יהודים, לתשליך ליד האגם של הגנים הבוטניים. בתשליך של אנקורג׳ לא היה בדיוק אותו מספר של יהודים ליד המים, אבל התשליך היה אותו תשליך — והיו ביטחון ותקווה שזוהי רק ההתחלה.

ובינתיים, כזכור, עוד היתה לנו ברית על הכוונת. ואכן, ביום ראשון בלילה הגיע מסיאטל לאנקורג׳ המוהל, הרב סלומון מימון, וביום שני בבוקר חגגנו את הברית. היה מניין, היתה קריאה בתורה, והיתה ברית על־פי כל הכללים והדקדוקים — דבר שהיה חידוש די מרענן באנקורג׳. חגגנו בקידוש ובסעודת בוקר את היכנסו של הרך הנולד בבריתו של אברהם אבינו. והיתה לא רק סעודת מצווה, אלא גם ריקודי מצווה, עד כדי כך שאחדים מהמתנגדים להבאתו של המוהל מחוץ לעיר (הלא הם מצדדיו של הרופא) הודו בפני: ״אתה יודע, רבי?! בעצם, זו חגיגה מאוד נחמדה...״

אכן, הרבה דברים ראשוניים — מבחינה יהודית — היו בשבועיים הללו באנקורג׳ בפרט ובאלסקה בכלל, דבר שאילו היו אומרים לי זאת טרם צאתי לצפון, ספק אם הייתי נוטה להאמין. וכדי להזכיר לי את הימים הלא־רחוקים ההם, קיבלתי עוד באותו יום עצמו איגרת־ברכה לשנה החדשה מדוד סובל, שהוצב לתפקיד רב צבאי בבנגקוק. שנינו, כזכור, התחלנו את הדרך ביחד, ושנינו התקדמנו — איש איש בדרכו ובקצב שלו.

דיברנו על ראשוניות — אז הנה עוד אחת. לא עבר זמן רב, ובמשרדי הודפס ביטאון חדש: הירחון היהודי של אלסקה. כתב־עת זה נשלח לכל היהודים באלסקה, ואיחד, למעשה, שני עיתונים קיימים — ביטאון קהילת ״בית שלום״, וביטאון יהודי נוסף באלסקה.

ועם כל זאת, כזכור, טרם סודר עניין המקווה, או ה״מיקסר״, כפי שהכירו את המושג בחיל־האוויר. והנה, ב־3 באוקטובר קיבלתי מעטפה עבה, ומכתב נלווה אליה.

"רביי הבר היקר,

"התוכניות המצורפות בזה הן של מקווה בלה־קרוס, ויסקונסין. יש בהן די חומר, כדי להעניק מידע ראשוני לדיונים על בניית מקווה בבסיס. אני שרטטתי תוכניות אלו, שעל פיהן נבנה המקווה, תחת פיקוח צמוד שלי. אני מבין, שבוודאי תרצה להראותן למהנדס מחלקת הבינוי של הבסיס, ולכן אדגיש מיד, כי המידות גמישות". לאחר פירוט טכני מדוקדק נאמר במכתב, כי "האפשרות של חלחול המים היא אפסית. המים ייכנסו לבריכה באמצעות תעלה, כמצוין בתוכנית. זה בקשר למבנה הבריכה. ואשר לאינסטלציה הנדרשת: אספקת המים הקרים והחמים היא קטנה; טכניקה לחימום המים; משאבה כדי לרוקן את המים; צינורות, ברגים וכו'. עלי להוסיף, כי ברשימת החומרים יש להביא בחשבון גם יציקה, צינורות גיבוי, קורות ולוחות עץ, אמבטיה או מקלחת, ארונות מראה וכו'.

"אני מקווה, כי הנ"ל יספיק בשלב זה. אם אתה זקוק לסיוע נוסף ממני, אנא אל תהסס לבקש זאת ממני. בברכת גמר חתימה טובה לך ולרעייתך — רביי גרוסבאום, בית חב"ד, סיינט פול, מינסוטה".

המקווה, יש להבין, יצא לדרך. אגב, למכתב צורפו פרטי־פרטים טכניים, שקשה לומר שהייתי בקיא במיוחד בהם, ובעניין הזה סמכתי לחלוטין על הרב גרוסבאום, הן משום שהיה לו ניסיון בעניין, והן משום שבעצם לא היתה לי ברירה.

הבאתי את התוכניות למהנדס הבסיס, הקולונל בראם. אכן, הוא היה מודע היטב לבעיית המקווה, והיה נכון לסייע ככל יכולתו.

זאת ועוד, העסקתי אותו בעניינים יהודיים בכמות שלא היה מורגל אליה בעבר. גם סוכה היתה לו על הראש. בעוד שבוע יחול חג הסוכות, וגם זאת הוא ידע. בראם הבטיח לטפל בתוכנית לבניית סוכה ל־35 אנשים, כפי שביקשתי ממנו יום לאחר הגיענו לאלמנדורף. הסברתי לו אז מה העניין עם הסוכה הזו, והדגשתי כי אני מעדיף סוכה ציבורית על פני סוכה פרטית, קטנה, שבה נוכל להיות רק מרים ואני. ואכן, כאשר יצאתי ממשרדו של בראם, הבחנתי בשלושה סמלים מיחידת ההנדסה, עמלים קשה מול ביתנו בהקמת הסוכה.

בשורת איוב ביום הכיפורים

פרוס הימים הנוראים משך את תשומת לבם של אמצעי התקשורת, וביום חמישי, 4 באוקטובר 1973, רואיינתי על־ידי כתב הרדיו של הרשת הצבאית של אלסקה, וכן על־ידי עורכים בכירים של העיתונים המקומיים — "אנקורג' טיימס" ו"אנקורג' דיילי ניוז". לאחר הריאיון הודו לי העיתונאים על כך שסייעתי להם להעביר מידע לציבור על אודות החיים החברתיים והדתיים של היהודים. באותו יום, בשעות אחרי־הצהריים, מרים איחלה לי טיסה נעימה ובטוחה כאשר יצאתי את הבית, ואתי המחיצה המתקפלת, בדרכי לפירבנקס. אחת לחודש היה עלי לטוס לפירבנקס, מרחק של כ־600 ק"מ צפונה מאנקורג'. גם קהילת פירבנקס היתה בתחום השיפוט הרבני שלי. שם, בפירבנקס, הייתי אמור לערוך את תפילות יום הכיפורים. ליל שבת היה ליל כל נדרי.

פירבנקס היתה המקום האחרון בעולם. זהו המקום האחרון שבו מסתיים היום. השעה בפירבנקס מפגרת בחמש שעות אחרי שעון ניו יורק, וכאשר בארץ מתחיל הבוקר — שם בקושי מתחיל הערב.

לפני שיצאתי לדרך קראתי קצת על פירבנקס, והשכלתי לדעת, כי העיר החלה את דרכה כבקתה בודדה, ששימשה לסחר חליפין, לאחר מכן הוקמו בה מרכז צבאי, אוניברסיטת אלסקה ומרכז חשוב לתקשורת חלל ללוויינים בלתי מאוישים. ברחובותיה מתחככים אלה באלה מדענים (ובהם יהודים לא מעטים), אסקימואים, מורי דרך, חוואים, מחפשי נפט ומומחים של הממשלה. מזג האוויר בפירבנקס משתנה מעונה לעונה באורח קיצוני. בקיץ חם ובהיר, ואפשר לשחק כדור בסיס בחצות הלילה ללא תאורה מלאכותית; בחורף יורדת הטמפרטורה עשרות מעלות מתחת לאפס.

כאשר יצאתי את אנקורג' היתה הטמפרטורה אנושית למדי — כ־12 מעלות. חשתי די מגוחך עם ה"פארקה" (מעיל הפרווה הכבד) שלי שם. אולם, כשמטוס חברת "יון אלסקה אירליינס" משך צפונה, ומתחתינו ראיתי את ההרים המושלגים והקפואים, שמחתי על המעיל החם הזה. נחתנו בפירבנקס. הטמפרטורה שם היתה מינוס 5 מעלות. הדבר היחיד החם שם היה — הרוח הלבבית והידידותית בין הנוסעים. משהו בנוסח קרת רבים חצי נחמה. חברי לטיסה, רובם פועלי קו צינור הנפט באלסקה, יצאו אל מחוץ לטרמינל והמתינו שם לאוטובוסים שייקחו אותם ליעדיהם השונים.

אשר לי — את פני קיבל סרן ד"ר לנס ליפטון, רופא ששירת בפורט ווינרייט, מרחק של כרבע שעה נסיעה מנמל התעופה. הוא היה די סקרן, אולי נבוך משהו, למראה המחיצה המתקפלת כאקורדיון, שהגיעה יחד עם שאר המזוודות שלי. ידעתי, כי לא רק

לו אלא גם, ובעיקר, למתפללים הצפויים לבוא לבית־הכנסת, יהיה עלי להסביר מה פשר הדבר הזה. מילא, כבר התרגלתי. מה שטוב במחיצה הזו — פרט לייעודה בבית־הכנסת — היתה העובדה שעוד טרם נסיעתי מאלמנדורף הכין הסמל הולוקומב ידית מרופדת היטב למחיצה המתקפלת, כך שיכולתי לשאת אותה בקלות רבה מבלי לחתוך את פרקי האצבעות. אגב, הזכרתי מקרים מיוחדים, ראשוניים, באלסקה — נדמה לי שגם המחיצה המתקפלת הזו היתה דבר שאין דומה לו בעולם כולו, וגם בעניין זה שמורה זכות ראשונים לאלסקה.

בגלל הקרבה לבית־הכנסת — שלושה רחובות בלבד — קיבלתי אישור מיוחד להתאכסן בחדר במגורי האחיות. שאר יחידות המגורים היו במרחק של כחמישה ק״מ, ובתנאי מזג־האוויר המקומיים זה מרחק שקשה לעשות אותו ברגל. הבטתי אל על, אל השמים הבהירים של הלילה השקט — כן, זו היתה שעת לילה — וחשתי באמת מרוחק מכל משהו מוכר וידוע. אבל, באותה עת גם ידעתי, כי בגלל הבדלי השעות המשמעותיים, כל הסיכויים שהקדוש ברוך הוא יעניק תשומת לב מיוחדת לתפילה שלי, שכן זו תהיה התפילה האחרונה שתגיע למרומים מיושבי חלד.

ביום שישי בבוקר ערכתי סיור מודרך בפירבנקס. מדריכי היה סמל (מיל.) סיד קלוינס, תושב העיר, ואתו הגעתי לבסיס אילסון של חיל־האוויר, כ־50 ק״מ דרומית לפירבנקס. בבסיס פגשתי את קציני־הדת, והם סיפרו לי, כי החיילים היהודים באילסון יצטרפו אל עמיתיהם ואל האזרחים הנמצאים בבסיס ווינרייט בעת בואי לאזור לשבת, אחת לחודש.

שבתי לחדרי. החלטתי לעשות מעשה טוב, והקלטתי את עצמי על גבי קלטת, כדי לשלוח אותה לסבי וסבתי, מלכה ודב מלר, המתגוררים בבני־ברק, רבבות ק״מ ממקום שהותי באותו רגע. בקלטת סיפרתי על מעשי, על מרים — ועל שאר הדברים שסבור הייתי שיעניינו אותם. נותרו עוד שלוש שעות קצרות מאוד עד לתפילת כל נדרי. מחשבותי נדדו הרחק־הרחק. הרהרתי בבני משפחתי, הנמצאים בניו יורק ובארץ, השרויים כבר בעיצומו של היום הקדוש. ואצלי? אצלי עוד יום חול. מחשבותי שוטטו למקום קרוב קצת יותר, לאנקורג׳. מה עושה מרים עכשיו? ידעתי כי היא אינה לבד, שכן ליום הכיפורים הגיעו לביתנו באנקורג׳ לורי ודבי גרין, בנותיהם של גלוריה ופרי. פרי גרין היה הפרוון המצליח ביותר באלסקה. לורי ודבי היו אורתודוקסיות, ולורי היתה תלמידה בבית הספר היהודי בדנוור.

ולמרות שראיתי שכולם מסודרים, פחות או יותר, זחלה ללבי מין תחושה של דכדוך. זה לא נעים להיות בשעה כזו, ביום שכזה, בודד בחדר, הנמצא תחנה אחת אחרי סוף העולם. ״יום כיפורים שכזה לא אשכח כל־כך מהר״, אמרתי לעצמי.

ניבאתי ולא ידעתי מה ניבאתי.

התבוננתי בשעוני. נותרה עוד כשעה. החלטתי לנוח קמעא. אחרי הכול, לפניי עוד כ־25 שעות של צום, שבמהלכן אני עומד להיות שליח הציבור, בעל הקורא, נושא דרשת כל נדרי, נושא שתי דרשות נוספות במהלך היום, בעל התוקע בסיום נעילה. אכן, בראש השנה עשיתי סטאז׳ לא רע לגבי תפקידים של רב, חזן, בעל תוקע וגבאי — אבל, המבחן האמיתי עומד להיות ביום הכיפורים.

בהגיעי לבית־הכנסת, פרשתי את המחיצה שלי, כדבר מובן מאליו. להפתעתי, בני קהילת פירבנקס לא עשו מזה עניין. אולי חומרת יום הכיפורים עשתה להם משהו. מכל מקום, שעה קלה לפני שהחלה התפילה, כשעמדתי באולם המבוא של בית־הכנסת, יחד עם הקהל שבירך אותי לשלום ולחתימה טובה, ראיתי מזווית העין נער רץ לעבר אמו וקורא לעברה בהתרגשות רבה: ״אמא, ראיתי בבית־הכנסת שהגברים והנשים יושבים בנפרד! הרביי הזה אורתודוקסי!״

פילסתי לי דרך בין האנשים שהקיפו אותי, ניגשתי לילד, חייכתי לעברו, הושטתי לו את ידי ואמרתי לו: ״היי, אני הוא הרביי הזה!״

הילד כלל וכלל לא נבוך — להפך, על פניו נראה שהוא די שמח — והשיב לי: ״היי, ואני אריה. סבא שלי הוא רב אורתודוקסי בניו יורק!״

כל נדרי. בעיר, שבה פחות מ־200 יהודים, כולל ילדים, השתתפו בתפילת יום הכיפורים 110 אנשים. אחוז ההשתתפות הגבוה היה מרנין לב. ובמהלך התפילה, כאשר החזן (אני) זימר במנגינה הידועה, שעברה מדור לדור, את פסוקי התפילה העתיקים, לא יכולתי שלא להרהר בזכות הגדולה שנפלה בחלקי, ולא פחות מזה — באחריות הכבדה.

בסיום התפילה ניגשו אלי שני ברוקלינים לשעבר — גייל וקוונטין פישר. גייל סיפרה, כי בילדותה למדה מעט לימודי קודש בישיבה לנערות, ולכן כל־כך שמחה כאשר שמעה כי בפירבנקס תתקיים תפילת הימים הנוראים כדת וכדין. קוונטין בעלה, רופא, עבד במקצועו בשירות הציבורי הרפואי בפוינט בארו. המקום הזה, יש לומר, הוא נקודת היישוב האסקימואית הצפונית ביותר באלסקה — כ־500 ק״מ מצפון לחוג הארקטי. השמש אינה מפציעה מעל קו האופק במשך 51 יום, בין נובמבר לינואר — כלומר בדיוק בעיצומם של הימים שבהם נפגשנו. לעומת זאת, מאמצע מאי היא זורחת ללא הפוגה במשך 82 יום. הקשר עם העולם החיצון נעשה באמצעות מטוסים, הנוחתים בפירבנקס, מרחק של יותר מ־1100 ק״מ.

בני הזוג פישר, שעשו את כל הדרך הזו במיוחד כדי להגיע לבית־הכנסת לתפילת יום

הכיפורים, היו — כך נראה לי — היהודים הצפוניים ביותר בעולם.

התפילה הסתיימה, המתפללים התפזרו איש איש לביתו או למלונו — ואני פסעתי בדרכי חזרה לחדר שלי. שלג קל ירד. מעילי התכסה בפתותי שלג. ואני הרהרתי על כל אותם בתי־כנסת, שבהם מופעלים ביום הכיפורים מזגני אוויר המצננים את האוויר במקום, כדי להקל על המתפללים — ובוודאי על מנת לסייע להם לעבור בשלום את הצום הארוך.

ביום הכיפורים עצמו זרחה השמש. הטמפרטורה היתה טיפ־טיפה מעל האפס. לאחר שעות ארוכות של תפילה הכרזנו על הפסקה קצרה, בין מנחה לנעילה. אולם, עוד בטרם התחדשה התפילה הכתה אותי כברק ידיעה איומה. סמל, שעבד בסמוך, ניגש אלי ואמר: "רביי, מלחמה פרצה במזרח התיכון!"

"אתה בטוח?!" — שאלתי, שהרי לא היו כל סימנים שדבר נורא שכזה עומד להתחולל.

והוא השיב לי: "זה מה ששמעתי ברדיו, רביי".

מחריד. לא רציתי להאמין בכך. קיוויתי שהדבר עוד יוכח כלא־נכון. אבל, הדיווחים שהמשיכו להגיע לא היו מעודדים. אז גם התברר כי המלחמה פרצה כבר לפני חצי יום.

בתפילות היום כבר היו בבית־הכנסת פחות ממאה מתפללים, שכן השאר הלכו לעיסוקיהם, ורובם כלל וכלל לא צמו. אבל, כשנודע להם על המלחמה שפרצה, הם החלו להתקבץ בבית־הכנסת, מתוך תחושת הזדהות עזה עם העם בישראל. ואז, לקראת תפילת נעילה, היה בית־הכנסת מלא ודחוס, אף יותר מליל אמש. כולם היו מאוחדים בחרדה הכללית למדינת ישראל. למקום הגיעו גם עיתונאים אחדים, שרצו לקבל ממני הסבר ותגובה על מה שקורה בישראל. ביקשתי מהכתבים, שאחדים מהם היו יהודים, להישאר עד גמר התפילה — והם נענו.

לפני תחילתה של תפילת נעילה נשאתי דברים באוזני בני הקהילה. הייתי נרגש מאוד. במלים שפרצו מתוך הלב פניתי לאנשים ואמרתי: "אנחנו הקהילה היהודית האחרונה בעולם המתפללת נעילה. עבורנו עדיין השערים פתוחים. הבה נתפלל מכל הלב למען שלומם של חיילי צה"ל ולמען שלומה של מדינת ישראל".

רבים בקהל פרצו בבכי. גם אני חשתי מחנק בגרוני. זו היתה תפילה שלא אשכח לעולם. אנשים שהחזיקו מחזור תפילה בפעם הראשונה בחייהם בכו כילדים. גם אחד העיתונאים, שקודם ביקשו ריאיון, היה שקוע בתוך המחזור והתפלל בכוונה. השיא היה בסיום התפילה, כשהגענו לקריאת שמע ישראל. פניהם של האנשים היו שטופי דמעות.

והעיתונאי, שקודם ראיתי אותו, בא אלי בעיניים לחות ואמר לי: "אתה יודע, רביי הבר, כשקראנו 'שמע ישראל' 'ה' הוא האלוקים' — הרגשתי, בפעם הראשונה בחיי, שאני יהודי!"

אגב, אותו עיתונאי החל, בעקבות יום הכיפורים, להתקרב אט־אט אל היהדות. הוא בא לשיעורים שהעברתי שם, היה בא לתפילות והיווה חלק מהגרעין שהחזיק את בית־הכנסת בפירבנקס.

התפילה הסתיימה בתקיעת שופר, ולאחר תפילת ערבית פנו הכול לאולם שליד בית־הכנסת, כדי לשבור את הצום בסעודה קלה. חלק באמת שברו את הצום, חלק עשו זאת כהזדהות עם אלה שצמו.

קודם לכן עוד הבדלתי על הנר, ומבלי שבא לפי דבר רצתי תחילה לחפש רדיו. מכיוון שבפירבנקס אין ברדיו ערוץ בלעדי לחדשות, חששתי שיהיה עלי להמתין לשעה עגולה, כדי להאזין למהדורת החדשות. לא היתה לי סבלנות לכך, ולכן טלפנתי לתחנת הרדיו המקומית, הצגתי את עצמי בפני הקריין והתחננתי בפניו שיקרא לי את מהדורת החדשות. כאשר שמע שאני הרביי הוא הציע שיתקשר אלי כל שעה, במשך הלילה, כדי לקרוא לי את החדשות. הודיתי לו על נכונותו, ובינתיים הוא אישר, כי אמת דיבר הסמל, וכי אכן פרצה מלחמה עקובה מדם בין ישראל לשכנותיה.

ניסיתי להבין מה קרה שם, ולא הצלחתי. הייתכן שבשעה שהיהודים בכל העולם עמדו בעיצומה של תפילת יום הכיפורים, באותה שעה בדיוק התנפלו הערבים על המדינה? הרי זה נשגב מהבנתו של בן אנוש! יתר על כן, מאחר שהפרש השעות בין ישראל לבין אלסקה הוא 12, הרי שישראל נמצאת במלחמה כבר מאז אמצע הלילה של פירבנקס!

טלפנתי הביתה. מרים שאלה איך היה, ואני סיפרתי לה. איחלנו זה לזה שנה טובה וגמר חתימה טובה, ומרים סיפרה בקול רועד, כי שכן הגיע למניין שבו התפללה היא ושתי אורחותיה, וסיפר על החדשות הקשות מישראל.

לא עצמתי עין כל הלילה. והלילה בפירבנקס, שבעונה הזו הוא ארוך גם כך, נראה לי ארוך שבעתיים. הדבר היחיד שהציל אותי עוד איכשהו היה צלצולי הטלפון של ידידי החדש מתחנת הרדיו, שהעביר לידיעתי כל ידיעה שהגיעה לתחנה על אודות המתרחש במזרח התיכון. הידיעות לא היו מעודדות כלל ועיקר.

עם שחר מיהרתי לטיסה הראשונה לאנקורג'. השעה היתה 7 בבוקר. במטוס פגשתי את קרול שץ, צעירה יהודייה שסיפרה לי כי באה במיוחד לפירבנקס לתפילות יום

הכיפורים, ואשר התגוררה ולמדה באותה עת באוניברסיטה המתודיסטית של אלסקה. מראות הטיסה היו נפלאים. טיסה של נפלאות הבורא. טסנו מעל אחד הנופים המרשימים ביותר בכל אמריקה הצפונית — שתי הפסגות האחיות של הר מקינלי, ההר הגבוה ביותר בארצות הברית. למלוא העין נשקפו שתי הפסגות — האחת שגובהה 8600 מטר, והאחרת הממריאה לגובה של 6500 מטר. ההר, ששלג עולמים עוטף את פסגותיו, חולש על פארק יפהפה, ששטחו כשמונה מיליון דונם, ושהוא כעין מוזיאון ענקי של הטבע, האוצר בחובו מוצגים מדהימים של עולם החי והצומח בטונדרה ובהרים. מלמעלה, כמובן, לא נראו כל הפרטים, אבל כאשר שמש הבוקר השתקפה בהרים המושלגים, טבל כל הפארק הענקי והנישא הזה בזוהר אדום ומלא השראה וקסם. ועם כל זאת, הלב לא נתן להתרגש מן המראות כראוי, שכן ידעתי שבשעה שאני מתענג על המראה הזה — בישראל נהרגים הבחורים.

מרים המתינה לי בשדה התעופה, ומיד נסענו לבית הספר של יום ראשון, שבו למדו הילדים היהודיים. נתנו טרמפ לקרול, שאותה הורדנו בפנימיית האוניברסיטה הפרטית שבה למדה. כשהגענו לבית הספר היתה שם רגשה גדולה, בגלל המצב בישראל. למחרת, ביום שני, כשהבנו מן הדיווחים כי המלחמה עלולה להימשך יותר משישה ימים, כפי ש"הורגלנו" במלחמת 67', עלה במוחי רעיון לבקש חופשה, כדי לנסוע לארץ. לכל חייל בצבא ארצות הברית מגיעה חופשה של יומיים וחצי על כל חודש של שירות, ולכן התקשרתי ממשרדי לסמל אפלגייט.

"כמה ימי חופשה מגיעים ליז" — שאלתי אותו.

"י מ י חופשה?" — שאל והשיב בעוקצנות — "בערך שעה וחצי..."

והוא לא היה רחוק כל־כך מן האמת. שכן, בסך הכול הייתי בחיל־האוויר קצת יותר מחודש, ולכן לא הייתי זכאי לחופשה. הצטערתי עד עמקי נשמתי, שכן אף שעֲזרתי למדינת ישראל היתה עשויה להיות מזערית, הנה כי כן גם במשהו יש תועלת. שש שנים קודם לכן, ביוני 67', ואני אז בן 19, כאשר העימות בין ישראל למדינות ערב החריף והלך, התנדבתי לטוס לארץ ולסייע בכל מה שרק אוכל. היה לי כרטיס טיסה ל־6 ביוני, אך הדבר לא יצא לפועל בגלל הפסקת הטיסות לישראל. המלחמה התנהלה בלעדי, צה"ל עשה היסטוריה מדהימה, ואני נשארתי מתוסכל בניו יורק. באותה עת החלטתי, כי אם חס וחלילה תפרוץ שוב מלחמה בין ישראל לשכנותיה, אהפוך שמים וארץ כדי להיות עם ארצי ועמי בשעה קשה שכזו.

והנה, עוד מלחמה — ואני עם הבטחה לעצמי. מה עושים? כיצד עושים? התקשרתי אפוא למשרד המידע שבבסיס כדי לברר מה הן האפשרויות העומדות בפני.

"מצטער, אדוני", היתה התשובה הרשמית, "אין רשות לאף קצין בצבא ארצות הברית לטוס למזרח התיכון!"

האם נגזר עלי שוב לעמוד מנגד? רק לפני חודשיים — הרהרתי — לא היה דבר המגביל את תנועותי, ודווקא עכשיו אני קצין בצבא ארצות הברית. אני מבין הכול, אבל אינני מבין כיצד יהודי יכול לעמוד מנגד כאשר אחיו בסכנת מוות! התסכול הוא איום. ידי כבולות ואיני יכול לנהוג כרצוני. המסקנה? המסקנה היא אחת ויחידה — יהודי חייב להגן על ישראל, ולשם כך עליו לחיות בה ולהתגורר בה!

אחרי הצהריים הגיע לבסיס באלמנדורף קצין־הדת גבריאלסון. הוא הקדים בשלושה ימים את שובו מוועידה בדנוור. חסר נשימה הוא פרץ כסופה למשרדי, וכאשר ראה אותי ליד השולחן פלט אנחת רווחה: "ישראל, מזל שאתה פה!"

"בוודאי שאני פה!" — תהיתי — "וכי היכן אהיה? מה קרה? מדוע הקדמת לשוב?"

"שמועה נפוצה", אמר גבריאלסון, "שאתה עומד לצאת בדרכך לישראל, ונדרשתי על־ידי קצין־הדת הפיקודי לדאוג לכך שלא תטוס לשם בשעה כזו. לו היו רואים אותך שם, בישראל, אויבינו יכולים היו לנצל זאת במסגרת מסע התעמולה שלהם, ולומר שאנחנו שולחים כוחות צבא לישראל. זה יכול להביך מאוד הן את ארצות הברית והן את ישראל".

"כן, אני יודע", השבתי בעצב, "שמעתי את ההסבר הזה לפני שעות אחדות".

"אגב, ראיתי את הסוכה שלך בדרך הנה", מיהר הבוס שלי להעביר נושא, "היא נראית יפה מאוד".

"תודה", השבתי, "אנשי מחלקת ההנדסה סייעו לי בעבודה יוצאת מן הכלל".

הסוכה הצפונית ביותר באמריקה

10 באוקטובר. אחד הסמלים ביחידה ואנוכי קיבלנו אישור רשמי לנהוג במשאית של חיל־האוויר ליערות שבסביבה ולאתרי הפיקניק שליד אלמנדורף. לא חיפשנו שם מקום לעשות פיקניק, אלא עניין אותנו משהו הרבה יותר מהותי לקראת חג הסוכות הקרב ובא: סכך.

השלג והכפור שירדו בלילה היקשו על חיתוך ואיסוף הסכך לסוכה, ולאחר עבודת פרך של שעתיים, שבמהלכן איתרנו את הענפים וחתכנו אותם, העמסנו אותם על המשאית. עם כל האוצר הזה שבנו לבסיס, ופרקנו את הסכך ליד בית־הכנסת, שם ניצבה

כבר הסוכה בגאון, וחיכתה לסכך.

החג הגיע. משפחות אחדות הצטרפו לסעודת החג בסוכתנו, וגמרו את ההלל על החלה של יום טוב שמרים אפתה. זה היה חג נעים, טעים — והיתה זו הפעם הראשונה בחיי שאני יושב בסוכה, כאשר ליד דלתה נערם השלג לגובה של כ־40 ס״מ.

חיילים יהודים מן הבסיס, וכן ילדי בית הספר של יום ראשון, שביקרו בסוכה, בירכו בה על ארבעת המינים. לקציני־הדת — שבעה פרוטסטנטים ושלושה קתולים — לא היה מושג ירוק מה הדבר הזה שנשאתי עמי בדרכי אל התפילה במהלך החג וחול המועד. ביקשתי מהם לפתוח את התנ״ך, ובהדרכתי הם גילו את הפסוקים המתאימים בספר ויקרא, פרק כג, המדברים על חג הסוכות ומצוותיו. הקולגות שלי, בני דת אחרת, די הופתעו לגלות כי המעשים ה״אקזוטיים״ שלי כבר מופיעים בספרי התנ״ך שלהם...

במהלך החג, במסגרת בדיקת בטיחות שגרתית, הגיע לאזור משרדי מפקד בסיס אלמנדורף. לפתע הבחין בסוכה, שעליה לא ידע דבר וחצי דבר. הוא טלפן מיד לקצין־הדת גבריאלסון ושאל: ״האינך חושב שההכנות לקישוטי חג המולד, כפי שראיתי ליד בית התפילה, מוקדמות מדי?״

״סליחה?!״ — נדהם גבריאלסון — ״על מה אתה מדבר? איזה קישוטים? רגע... אתה אולי מתכוון לסוכה?״

״סו — כה?״ — שאל המפקד — ״מה זה סו — כה?״

״ובכן״, השיב גבריאלסון, ״רבי הבר אמר לנו שהוא צריך סוכה לחג שלו, ואף הראה לנו בתנ״ך היכן מדובר על זה. אז יש לנו סוכה בבסיס״.

״אני מבין״, אמר המפקד לאחר הרהור קל, ״טוב, אז אם זה בסדר מצדכם — לי אין כל התנגדות לסוכת־אלמנדורף...״

ביום השמיני של החג — שמיני עצרת, כנהוג בחו״ל, שוב נעשתה היסטוריה באלסקה: היתה זו הפעם הראשונה שלתפילה הגיע יותר ממניין. המשתתפים נהנו עד מאוד מתפילות שמחת תורה, שלא לדבר על הילדים שחגגו ממש עם הדגלונים והפרסים שהענקתי להם כאשר הצטרפו למעגלי הרוקדים עם התורה.

כוננות

יום ראשון, 21 באוקטובר 1973, צוין באנקורג' כיום האומות המאוחדות. קבוצות ולהקות בעלות רקע אתני שונה הציגו ריקודי עם, המייצגים את בני האומות השונות החברות באו"ם. האירועים נועדו להיערך באודיטוריום על שם סידני לורנס — האמן המפורסם ביותר באלסקה — שבמרכז העיר.

קבוצת הנוער היהודית, בהדרכתה של לורי גרין, שאמורה היה להופיע אף היא במסגרת הפסטיבל, פנתה אלי וביקשה את עצתי. הבעיה היתה — האם ליטול חלק ולרקוד בחגיגה הצבעונית, התוססת והרועשת הזו, בשעה שחיילים ישראלים נהרגים בקרב. הצעתי להם שלא לפרוש מן הציבור, אבל בהחלט להביע את עמדתם ולבם החצוי — וזאת, בכך שיעלו לבמה לבושים בבגדי כחול־לבן, כצבעי הדגל הלאומי, ויספרו לקהל מה מעיק עליהם, ומדוע עבורם זהו הזמן הפחות מתאים לרקוד ולחגוג בו. חברי הקבוצה ערכו הצבעה חשאית — והצעתי התקבלה.

אבל, זה לא עבר כל־כך בקלות. שכן, אך נפוצה השמועה כי הלהקה לא תרקוד אלא רק תופיע־תודיע, לא פסק הטלפון מלצלצל בביתי. עד לשעה 6 בערב, סמוך ממש למועד ההופעה, הורים של חברים בלהקה, ורבים משוחרי הלהקה, באו בטרוניה על כך שזו ההחלטה. הניסוח המקובל היה: "אני מבין את ההחלטה, אבל כיצד יגיבו שכנינו וידידינו הגויים?"

באותו ערב, כשנכנסתי לאודיטוריום, שהיה מלא מפה לפה, קיוויתי מאוד שהצעתי תשיג את התוצאות הרצויות. הלהקות עלו לבמה בזו אחר זו. ואז, אחרי שתם מופע הקבוצה שייצגה את אירלנד, הגיע תור הקבוצה ה"ישראלית".

המסך נפתח. לעיני הצופים התגלה דגל כחול־לבן ענקי, דגל מדינת ישראל, כשלפניו עומדים ארבעה־עשר נערים ונערות, לבושים בכחול־לבן, ולראשיהם כיפות כחולות־לבנות. רעם של מחיאות כפיים שטף את האולם. הקהל, שהכל בו ידעו היטב מה קרה באותם ימים במדינת ישראל, הביע את הזדהותו עם האומה הנלחמת על חייה במלחמה שנכפתה עליה — והריע לילדים, מתוך כמיהה בלתי אפשרית שהתשואות יגיעו עד לאוזני הישראלים בארץ. היתה כאן תערובת של הערכה והערצה. הופתעתי לראות עד כמה היה הקהל העצום פרו־ישראלי מקיר לקיר. לורי ניגשה למיקרופון בקדמת הבמה. באולם הושלך הס. ואז, בקול צלול ומלא־חן הסבירה לורי, כי חברי הלהקה רצו מאוד להופיע בפני הקהל בריקודי־עם ישראליים מלהיבים ותוססים, אבל ביקשה מהם להבין ללבם הדואב והדואג בשעה קשה זו, כאשר אחיהם היהודים בישראל נאבקים על חייהם ועל

חיי המדינה בקרבות בצפון ובדרום. לורי הוסיפה, כי עמוקה האמונה שבעזרת השם השלום יבוא במהרה, ואז הלהקה תופיע בשמחה כפולה ומכופלת לפני הקהל.

לורי שבה אל בין חברי הלהקה, ודבריה התקבלו ברעם של תשואות. מאות הנאספים ניצבו על רגליהם, הריעו, הביעו זה בפני זה את דעתם, כי יפה נהגה הלהקה היהודית בשעה קשה זו לישראל. התקשורת המקומית, שיוצגה על־ידי שש מצלמות, מיהרה בין השורות אל עבר הבמה, והבזיקה לעבר חברי הלהקה היהודית, שהיו נרגשים בעליל. לבי נמלא גאווה על אנשי אלסקה, ועוד יותר מזה על בני הנוער שלנו שעל הבמה.

לאחר מכן, כשירדו מהבמה, מיהרתי לעברם, כדי להודות להם, אך הם הודו לי על הרעיון. בהזדמנות זו סיפרו לי אחדים מהם על הלחץ שהפעילו עליהם בני משפחותיהם להופיע בכל מחיר, אולם שמחו על הצעד המוסרי שעשו. הסברתי להם, כי כוונתם של הוריהם לא היתה רעה, אלא שלא היתה בעיתוי הנכון.

לאחר מכן, בעת ההפסקה, נפגשתי עם ההורים של חברי הלהקה, ושמחתי לשמוע מהם שלאחר ככלות הכול הם שלמים עם ההחלטה שהתקבלה — ושבעתיים לנוכח הביצוע מעורר הכבוד והתגובות הנלהבות מהקהל. אחד ההורים, שבשעות אחרי־הצהריים רתח מזעם והביע את כעסו על ההחלטה, עמד על כך שלאות תודה והערכה אוצג בפני ראש עיריית אנקורג׳. בין הרעיון למימושו עברו בדיוק חמש דקות, שכן נלקחתי אחר כבוד לטרקלין של האודיטוריום, כדי ללחוץ את ידו של ראש העירייה, ג׳ורג׳ סליבאן. הוא לא הרפה מידי והביע שוב ושוב את דברי הערכתו להופעה המכובדת של חברי הלהקה שלנו, והדגיש, כי הם הצליחו להעביר מלב אל לב, וברגש רב, את תחושת אמונתם העמוקה.

והיו גם דברים אחרים. למשל, יום הזיכרון לחללי הצבא האמריקני העניק למרים ולי את ההזדמנות הראשונה ליהנות מאחד מפלאי הטבע של אלסקה — קרחון פורטג׳. אלן ביאנקו, ישראלי לשעבר, שהתגורר באנקורג׳, ועבד כשוטר וכצלם, נסע אתנו ועם אשתו ובנו לעבר הקרחון. זה היה אתר תיירות, שאיש לא התיר לעצמו לפסוח עליו. ואכן, כשהגענו למקום — כ־80 ק״מ מאנקורג׳ — הבנו גם מדוע. אך יצאנו את פרברי העיר ומיד נסענו בדרך מקסימה ונוחה, כשמצדה האחד זורם נהר ומצדה האחר ניצבים קירות הרים תלולים. השמש האירה את הפסגות המושלגות של רכס ההרים ואת משטחי המים המרוחקים. נראה היה, כי הזמן נעצר, קפא על עמדו. ההרגשה היתה נהדרת, אחרי השבועות האחרונים שעברו עלי, אינטנסיביים כל־כך — שהחלו בנחיתה במקום החדש, ונמשכו באירוע האחרון, שבמהלכו התנהל הוויכוח הקשה לגבי ההופעה באודיטוריום — אחרי כל זה, פשוט תענוג היה לשחרר את הראש מכל הלחץ.

הגענו. השארנו את המכוניות ליד שפת האגם, ולאחר מהלך קצר לנקודת תצפית נוחה, התבוננו בקרחון הענק, שבחלקו הגדול צף על פני המים. הגוש הקפוא העצום הזה הופז בקרני השמש, עד כי קיבל גוון כחול. מאחוריו לבלב הר ירוק, שחציו היה מכוסה בשלג. שילוב הצבעים המהמם הזה הותיר אותנו חסרי מלים. הדבר היחיד שיכולנו לעשות היה — לברך על נפלאות הבריאה.

שבנו משם רעננים, המצברים התמלאו. עתה היה עלינו להמתין לקראת 24 בספטמבר, שכן יום זה נועד למנוחה, יום ללא תוכניות, יום של ניקוי ראש. מאז הגיענו לבסיס אלמנדורף חלמנו על היום הזה, שבו נוכל לעשות ככל העולה על רוחנו. חשבנו אפילו לקום בבוקר מאוחר, ולא כל־כך מוקדם, כמדי יום.

יום קודם לכן נפגשתי עם מפקד הבסיס במשרדו, ולאחר מכן ערכתי סיור בבית־החולים של הבסיס, שבע קומות גובהו, שם שוחחתי עם קצין־הדת של המקום. הכול היה רגוע, ממש הכנה לקראת יום המנוחה הצפוי. בערבו של אותו יום פרשתי מוקדם לשינה, והתעוררתי לפתע כאשר שמעתי קולות צוהלים מהחדר השני. היו אלה אורחים, אזרחים, שלא הודיעו מראש על בואם והפתיעו אותנו בביקור — ומרים אירחה אותם בשמחה. אורחים בבית — ואני ישן? לא יפה. זינקתי ממיטתי והתלבשתי במהירות. עוד לא הספקתי לצאת את החדר וכבר צלצל הטלפון. מרים השיבה לשיחה. דקה־שתיים לאחר מכן, כשיצאתי אל האורחים, אמרה לי מרים, כי סמל הולקומב הודיע שעלי להתייצב מיד, במדים, במשרד קציני־הדת שבבית התפילה.

תחילה חשבתי שהוא מתבדח, וכי איזו מלחמה פרצה, אולם כשהצצתי מבעד לחלון ראיתי לפתע, כי בסיס אלמנדורף הפך ממחנה מנומנם לעיר מוארת של פעילות תוססת. מכוניות ומשאיות רצו הלוך ושוב, מטוסים המריאו ונחתו, רעם המנועים החריש אוזניים, זרקורי מסלולי הטיסה האירו את השמים באור מסמא. חסר־נשימה רצתי למשרדי, שם פגשתי את הולקומב.

"מה קורה פה?" — שאלתי אותו.

"כוננות", השיב.

"כוננות?" — תמהתי — "כוננות לקראת מה?"

"אין לי מושג", ענה במשיכת כתף, "בדרך כלל יש לנו תרגילי כוננות פעמים אחדות בשנה, אבל תמיד זה נערך בשעות המוקדמות של הבוקר. אינני זוכר תרגיל כוננות ב־9 בערב".

המתנו במשרד כחצי שעה, עד שקיבלנו הודעה להתייצב מיד בבניין 1. יעצו לי להביא

עמי כמה דברים חיוניים, למקרה שאצטרך לנסוע למקום אחר. מיהרתי הביתה, לקחתי עמי את הטלית והתפילין, את ה"פארקה" הטובה והחמה, שלתוך כיסיה הרחבים תחבתי סידורים אחדים. מרים, שהדאגה ניכרה היטב על פניה, שאלה מה בדיוק קורה פה.

"אני לא יודע", השבתי, "אני בסך הכול ממלא פקודות. אטלפן אלייך כשאדע משהו. להתראות".

כאשר נסעתי בכיוון לבניין מספר 1 הבחנתי במשאיות הכבדות, שנכנסו בזו אחר זו לבסיס, ובהן חיילים שלא התגוררו בבסיס. הגעתי לבניין מספר 1, פגשתי ב"חדר הקידוש" את כל קציני־הדת, וכן מש"קים רבים, שדנו ביניהם באירועים. קשה לומר שהם ידעו מה קורה. ואם הם לא ידעו — לי, שבעתיים, לא היה מושג, שכן הייתי החדש והצעיר מבין כולם. הכול חיכו לשובו של קצין־הדת גבריאלסון מתדרוך במפקדה. בינתיים, גוללו באוזני אחדים מקציני־הדת את זיכרונותיהם מתקופות הכוננות בעת מלחמת וייטנאם. טלפנתי הביתה, למרים, והיא סיפרה לי, כי אנשי המשטרה הצבאית המוצבים בשער הבסיס צלצלו אלינו, וביקשו מאורחינו לעזוב מיד את הבסיס. כל האזרחים, ששהו בבסיס באותה עת, נצטוו לעשות כן.

קשה היה לשמור על תחושה של סודיות, שכן עוד בטרם התחיל משהו, וכבר כל אנקורג' ידעה שדברים מתרחשים. אחרי הכול, קצת קשה היה להסתיר את התנועה הערה של כלי הרכב הצבאיים, שחצו את העיר בדרכם לבסיס. ומי שלא שם לב לכך, יכול היה לשמוע ברדיו המקומי כתבים המדווחים על כי באזור ננקטה כוננות גבוהה.

מה עושים חיילים המשתעממים בהמתנה ארוכה? משחקים קלפים. בעוד קצין־הדת גבריאלסון מתעדכן במה שקורה, שלפו אחדים מקציני־הדת ומהחיילים שהיו במקום "קלפי חירום", המיועדים לשעות משבר, והחלו לשחק בהם. אחרים שוחחו ביניהם על שמועות שנפוצו, ואשר לפיהן ארצות הברית עומדת להתערב במשבר הצבאי במזרח התיכון ולשגר כוחות. כאשר שאלו אותי על כך, על תקן נוגע בדבר, השבתי, כי לעניות דעתי הצבאית אין זה נראה לי הגיוני שכך ייעשה, שכן בשבועיים וחצי האחרונים נטתה הכף במלחמה לטובת צה"ל, הארמייה השלישית המצרית כותרה בסיני, הסורים נהדפו — לא היתה שום סיבה הגיונית לכך שארצות הברית תשלח כוחות צבאיים בשלב הזה.

אחרי שניתחנו את כל האפשרויות, במשך קרוב לשעה, הגיע סוף־סוף קצין־הדת גבריאלסון. הוא תפס את מקומו בראש השולחן והחל להסביר לנו מה בעצם קורה.

"זו אינה כוננות מקומית בלבד", הסביר, "כל צבא ארצות הברית, בכל מקום בעולם שבו הוא נמצא, נכנס לכוננות. המפקד העליון של אלמנדורף קיבל את פקודת הכוננות

היישר מוושינגטון — ועלינו להישאר בכוננות עד להודעה חדשה״.

כשגבריאלסון דיבר, הבטתי סביב וסקרתי בעיני את הנוכחים ואת התמונה כולה. כולנו במדים, מטים אוזן קשובה לדברי המפקד. בעבר ראיתי תמונות מעין אלו בסרטים, וקראתי על כך בספרים, אבל הפעם זו לא היתה לא הצגה ולא סיפור. זה היה סיפור מהחיים, ואני נוטל בזה חלק פעיל.

״מי יודע״, הרהרתי לעצמי, ״אולי אחרי הכול עוד אצליח להגיע בקרוב לישראל...״

זה היה הרהור די מטורף, שכן בסך־הכול הייתי לא יותר מחודשיים בחיל־האוויר. אבל, מי יודע.

גבריאלסון סיים את דבריו, ועתה הגיע תור השאלות. קצין־דת מבוגר קם ממקומו ואמר: ״המפקד, אם מדובר על כוננות בגלל המצב במזרח התיכון, אולי כדאי לשלוח לשם רק מתנדבים, שיש להם עניין אישי באותו אזור?״

וכדי שלא יהיה מקום לטעות הוא התבונן בי כאשר סיים את דבריו. אפשר היה להבין את הקצין הזה, סא״ל בדרגתו. שכן לאיש, שבזמנו שירת גם בווייטנאם, נותרו עוד שבועיים להשלמת עשרים שנות שירות וליציאה מכובדת לגמלאות, וקשה להניח שבמסגרת תכניותיו היתה לו גם איזו מלחמה קטנה לפני כן. הוא בסך־הכול רצה להגיע לפנסיה בשלום.

״כאשר נגיע לשלב הזה״, חתך גבריאלסון את העניין, ״זה לא יהיה עניין של התנדבות. אני עצמי אקבל את ההחלטות בנידון, אבחר את המועמדים. העדכון הסתיים. תודה״.

הוא עזב את המקום, וכולנו נשארנו, לא רק בגלל שזו היתה הפקודה, אלא גם כדי להחליף רשמים והתרשמויות.

לפתע קרא מישהו לעברי: ״היי, רביי, אתה בכלל יודע לירות ברובה?״

כולם צחקו. מצחיק מאוד. אחדים מחברי טפחו על שכמי ועודדו אותי. ״אל תדאג״, אמרו, ״אינך צריך לדעת אפילו מאיזה צד רובה יורה. שכן, כאשר קצין־דת יוצא לחזית תמיד מתלווה אליו מש״ק, שתפקידו הוא להגן עליו״.

התבוננתי סביב והסתכלתי על המש״קים — ואז באמת התחלתי לדאוג.

שעות אחדות לאחר מכן הורשינו לעזוב את המקום, לשוב לבתינו, ולהיות בכוננות קריאה בטלפון. מרים קיבלה אותי בשמחה, וגם אני התרגשתי מאוד — כאילו זה עתה שבתי מהחזית הרחוקה אחרי שלושה חודשים של קרבות מרים.

למחרת בבוקר, כשהאזנו לחדשות ברדיו, שמענו הודעה מפי מזכיר המדינה, הנרי קיסינג׳ר, כי הכוננות הוכרזה בעקבות תנועות צבאיות פתאומיות מצד ברית המועצות. ארצות הברית רצתה להבהיר לרוסים, בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים, שלא יעזו להתערב בנעשה במזרח התיכון.

ואם נרד רגע מהאולימפוס הבין־מעצמתי לעניין הפרטי — הנה כי כן, 24 בספטמבר, שתכננתי לעצמי כיום מנוחה, לא היה בדיוק כזה.

כך או כך, לא יצאנו למזרח התיכון, אבל לפחות הפכתי להיות מומחה לענייני האזור שסוע הקרבות. לא שהחשבתי את עצמי ככזה, אלא שתחנת רדיו מקומית באנקורג׳ היא שהעניקה לי את התואר המופלג, והזמינה אותי לאולפן, כדי להשיב לשאלות של מאזינים בענייני מלחמת יום הכיפורים. התוכנית נועדה לשידור ביום ראשון, 28 בספטמבר, ואני הבעתי את הסכמתי להיות המומחה לנושא.

יומיים לפני השידור המיועד, בליל שבת, בדרכי לבית־הכנסת של הבסיס, קידמו את פני שלושה קצינים וג׳נטלמנים: קציני־הדת גבריאלסון ופוסמן, ורב־סרן שהיה איש המודיעין בבסיס. נותרה בדיוק רבע שעה לתפילה, ודי תמהתי לראות את השלישייה הזו ממתינה לי.

״יש לי רושם קל שבקלים שאינכם מתכוונים להשתתף בתפילת קבלת שבת היהודית״, אמרתי להם.

אבל הם לא היו במצב רוח של בדיחות. הם ביקשו ממני לסור למשרד שבבניין, וכאשר נכנסנו, נשאלתי על מה בדיוק אני מתכוון לדבר בתוכנית הרדיו המיועדת.

״מה, כבר שמעתם על ההשתתפות המתוכננת שלי בתוכנית?״ — שאלתי.

״כן, בוודאי״, השיב הרב־סרן, ״הם לא מפסיקים לשדר על כך הודעות ברדיו״.

לא חשבתי על זה, ובוודאי שלא הזדמן לי לשמוע.

״על מה תדבר?״ — שאלו השלושה.

״אני לא יודע״ השבתי, ״זו אמורה להיות תוכנית של שאלות ותשובות, ועדיין לא שמעתי אף שאלה״.

״רביי הבר״, אמר קצין המודיעין, ״היינו בהחלט שמחים להתיר לך להשתתף בתוכנית הזו, אבל אסור לך לומר מלה אחת על המלחמה במזרח התיכון״.

״אדוני״, אמרתי בתקיפות, ״אני הרב הצבאי היחידי בכל רחבי המדינה הזאת,

דעותי ייאמרו מנקודת ראות של רב ושל יהודי. אין לי ספק שאף אחד לא יפרש את דברי שלא כהלכה״.

״איש אינו חולק על כך״, השיב הרב־סרן, ״אבל הבעיה היא, שהמראיין בתוכנית עלול ליצור את הרושם בקרב המאזינים, כי המשיב הוא סרן הבר מחיל־האוויר, ולא הרב הבר. לכן, אם ברצונך לדבר על יהדות בישראל — אין לי בעיות עם זה; אבל, כל נושא אחר, השנוי במחלוקת, יתקבל כאילו אמר אותו קצין בכיר בצבא ארצות הברית — ולא קצין מקצועי בתחום מאוד מסוים״.

האמת היא, שהיה משהו בדבריו — ולכן, תוך רגשות תסכול, הודעתי לתחנת הרדיו כי אני מבטל את הופעתי בתוכנית המתוכננת. עדיף כך, אמרתי לעצמי, מאשר להשיב למאזינים השואלים בצמד המלים הפופולרי — ״אין תגובה״.

התוכנית לא בוטלה, את מקומי כמשיב מילא אלן ביאנקו — הישראלי לשעבר, שוטר — צלם בהווה — ואני למדתי בהזדמנות זו מה פירוש ציות צבאי.

למקווה בהרקולס 130 · C

מלחמה עולמית זה דבר חשוב, אבל גם חסרונו של מקווה זה לא עניין שאפשר לעבור עליו לסדר היום. לזכותו של צבא ארצות הברית ייאמר, כי הוא ניסה להתמודד עם כל אתגר שהיה בר־ביצוע. וכך, באחד הימים זימן הקולונל בראם לאלמנדורף מהנדס מיוחד, ששוחח אתי על נושא המקווה. מה זה, כמה זה, למה זה.

ובינתיים, בעידן של אין־מקווה, פנה קצין־הדת גבריאלסון, בשמי, וביקש רשות לאפשר למרים לטוס לסיאטל — שם נמצא המקווה הקרוב ביותר. גבריאלסון נתקל בנוקשות מסוימת מצד קצין ההטסות הבכיר של הבסיס. במלים אחרות, הוא בקושי רצה לשמוע על דבר כזה. ההוראות קובעות, כי לרעייתו של איש צבא מותר לטוס במטוס צבאי מעבר לים רק כאשר היא נלווית אליו, או כאשר מדובר במקרה חירום.

ביקשתי להיפגש עם הגנראל עצמו, מפקד הזירה הצפונית של ארצות הברית, והסברתי לו מה עושה אי־שימוש במקווה לחיי הנישואין, מבחינת ההלכה היהודית. כאשר שמע זאת הוא קרא: ״רגע, אם זה לא נקרא מצב חירום — אז אני לא יודע מה זה באמת מצב חירום...״

ובו במקום אישר למרים לטוס.

אני בטוח, שבפעם הראשונה בחייו הוא שמע על בעיה כזו — ולא פחות מעניינת העובדה שבגלל הנושא הזה מצאתי את עצמי, כחודש לאחר גיוסי, יושב עם מפקד בכיר

כל־כך בצבא ארצות הברית.

שעה קלה לאחר אותה שיחה עלתה מרים למטוס חיל־האוויר, שהמריא עם 55 נוסעים לבסיס האוויר מקורד בטאקומה שבסיאטל. ליוויתי את מרים עד לעלותה למטוס, וכאשר המריא והיה לנקודה רחוקה בשמים, סבתי על עקבי ונסעתי לבית־החולים, כדי לבקר חולים יהודים אחדים.

צריך להבין: מדובר במרחק של 2900 ק״מ, זמן טיסה של יותר מארבע שעות!

מאוחר יותר, בערב, מרים טלפנה, וסיפרה, כי לא רק שהמשימה בוצעה בהצלחה, אלא שבהזדמנות זו היא גם הלכה לאטליז יהודי וקנתה בשר גלאט כשר. בצחוק סיפרה, כי היה עליה להתרגל לעיר הגדולה וללחץ הכבד בכבישים — אחרי השקט של אלסקה.

איחלתי לה דרך צלחה חזרה, ובעודי מצפה לשובה של אשתי האמיצה, קיבלתי טלפון מאולם הנוסעים היוצאים בבסיס מקורד: ״רביי הבר, רעייתך, הגברת הבר, טסה בחזרה לאלמנדורף בטיסת מטען בהרקולס 130־סי״.

חמש שעות לאחר מכן המתנתי ליד המסלול בבסיס אלמנדורף. ההרקולס נחת, מנועיו דממו, כבש המטוס הורד — ומן המטוס יצאה בריצה קלילה וזריזה נוסעת אחת ויחידה — מרים.

בדרך הביתה סיפרה לי מרים, כי הטיסה הרגילה התבטלה, ועל כן הציעו לה להצטרף לטיסת המטען בהרקולס.

״התחלת הטיסה לא היתה נעימה במיוחד״, סיפרה מרים, ״ישבתי בבטן המטוס, בין ציוד וארגזים, כשאני רתומה בחגורת הבטיחות לערסל. הרעש היה איום. שעה קלה אחרי ההמראה הזמין אותי צוות המטוס לתא הטייס, שם ישבתי לאורך כל הדרך. הטייס הסביר לי על אודות המכשירים השונים ושלל הכפתורים, הנוריות והמתגים, ונתן לי צמד אוזניות, כדי שאוכל לשמוע את השיחות עם מגדל הפיקוח. זה היה מרתק. לאחר יותר מארבע שעות של טיסה, רובן ככולן בחשיכה, ריצדו למטה אורות אנקורג׳ ואלמנדורף. הנחיתה היתה עוצרת נשימה ומאוד מהנה, שכן יכולתי לראות לראשונה בחיי טייסים בפעולה״.

ונראה גם, כי לראשונה בהיסטוריה היהודית עשתה אשה דרך של 5800 ק״מ, הלוך ושוב, כדי לטבול במקווה. לגבי טיסה במטוס מטען הרקולס 130־סי אין לי נתונים או השערות כמה נשים עשו זאת לפניה, אבל בוודאי שלא הרבה, אם בכלל.

ברור היה, שהדבר לא יוכל להימשך לאורך ימים, וכי המקווה באלסקה ייבנה בשלב כלשהו, ורצוי מהר עד כמה שאפשר. במהלך נובמבר היה לי קשר יומיומי בנידון עם הרב

הערשל קורצראק, ראש הישיבה שבה למדתי בשעתי בניו יורק, הרב גרוסבאום מסיינט פול, ומהנדסי מחלקת הבינוי של הבסיס. עמם דנתי על המיקום המתאים של המקווה ועל הפרטים הטכניים של הבנייה.

ובינתיים, בעוד אני בחזית המקווה, הגיעו אלי תרומות של תושבים מאנקורג׳, כדי שאעביר אותם למדינת ישראל כהוקרה על עמידתה האיתנה במלחמת יום הכיפורים, למרות ההפתעה הגדולה שבה הוכתה. היה זה חלק מ־46 אלף דולר, כפי שפורסם בעיתונות המקומית, שתרמו באותה עת תושבי אלסקה לישראל. אגב, נשלחו אלי גם תרומות ממקומות רחוקים ונידחים כמו וייטהורס שבחבל יוקון, וממספר כפרים השוכנים עמוק־עמוק בקוטב הצפוני. כל הכספים הועברו, כמובן, לקרן המיוחדת למען ישראל.

עד לאותה עת לא היה מניין של קבע בתפילת שחרית בשבת באנקורג׳. רציתי מאוד שיתקיים שם מניין, לפחות בשבת, ועל כן עודדתי כל יזמה בכיוון. לכן אפשר להבין עד כמה היתה גדולה שמחתי, כאשר, כעבור זמן־מה, התחיל להתארגן מניין קבוע בשבת. היה זה בשבת, 10 בנובמבר. גם דבר כזה נחשב כתחילתו של עידן חדש בחיים היהודיים באלסקה.

מכיוון שראיתי, כי עם הרבה רצון וקצת יכולת אפשר לשנות דברים מן היסוד, החלטתי עתה לנסות ולקעקע את האמרה הידועה, שלפיה ״אלסקה רחוקה מכדי שתהיה אפשרות לשמור על כשרות״. אמרתי לאחדים מתושביה היהודים של אנקורג׳, כי את האשליה המוטעית הזו אפשר לנפץ, לא בקלות, אבל בוודאי שאין זה דבר בלתי אפשרי. 13 משפחות נענו לאתגר. לקחתי על עצמי את המשימה להזמין בשר וגבינה כשרים בחנות יהודית בעלת מוניטין מוכחים בסיאטל, ומדי שבועות אחדים המוצרים הללו עשו את דרכם לאנקורג׳ מסיאטל — דרך הים.

ועם כל זה שחייתי כבר תקופת־מה באלסקה, עדיין קשה היה מאוד להתרגל למזג האוויר החורפי הקשה. הנה, למשל, מה שקרה בביקורי השני בפירבנקס. בליל שבת, בלכתי לבית־הכנסת, לבשתי את הפארקה שלי; לרגלי היו ה״מאקלאק״, הלא הם מגפיים מעור צבי, אשר בשכמותם השתמשו האסקימואים מאות שנים; על ידיי היו כפפות עור מוארכות מצמר ועור, שהגיעו עד הזרועות; שאר פריטי הלבוש המיוחד היו גרביים מבודדים, הלבשה תחתונה מיוחדת — וכל זה כדי להגן על הגוף בטמפרטורה לא אנושית של קרוב למינוס 40 מעלות. הדרך היתה מושלגת. קשה היה ללכת בשלג העמוק, בדרך לא דרך. זגוגיות משקפי כוסו בכפור מהאדים שעלו מאפי. מצד שני, לא יכולתי להסיר את משקפי, שכן אז הייתי נכנס לבעיית טלטול בשבת — שהרי על עירוב אין בכלל מה לדבר. אני לא יודע בדיוק כיצד נראיתי, אבל מה שברור לי הוא, שלא נראיתי

בדיוק כמו רב העושה דרכו לבית־הכנסת...

למרות הקור העז בחוץ, הרי חם היה בלב ובנשמה לראות 35 יהודים, שעשו דרכם לבית — הכנסת, ואשר בראותם את הדבר המוזר הזה — זאת אומרת אותי — איחלו לי שבת שלום. למחרת בבוקר חלה כבר השתפרות במזג־האוויר: הטמפרטורות ירדו לשפל של 33 מעלות בלבד. מינוס. יותר מ־30 איש השתתפו בתפילת שחרית.

אחרי שראיתי, כי דברים משתנים, פצחתי בחודש דצמבר במבצע תפילין. התוצאה — בני נוער יהודים ברחבי המדינה החלו להניח תפילין מדי יום. ושוב, צריך להבין, כי לא מדובר לא במאות, אף לא בעשרות. כל אחד היה הישג אדיר. ובוודאי לעומת האלטרנטיבה.

ומה בקשר למקווה? ובכן, העניינים החלו להתקדם. הצוות הכלכלי של מפקד הבסיס התכנס ב־6 בדצמבר, כדי לדון בלא פחות מאשר 95 בקשות לביצוע פרויקטים בבסיס. המקווה היה מספר 63 ברשימה. אבל, הודות ליזמה של קציני־הדת גבריאלסון, עלה נושא המקווה לדיון במקום השביעי. חברי הוועדה שמעו את הנימוקים — ואישרו את בניית "המקווה היהודי". במלים אחרות, זכינו לכיסוי כספי לבניית הפרויקט. חצי מלאכה כבר נעשתה.

חגגנו בלבנו את ההתקדמות, אולם עמיתי הקצינים החליטו לערבב שמחה בשמחה, והזמינו אותנו לנשף הקצינים המסורתי. זה לא היה בדיוק הסגנון שלנו לחגוג הישגים, אבל לא יכולנו לפרוש מציבור הקצינים. והם, מצידם, רצו להעניק לנו הרגשה טובה ביותר, ולכן הבוס שלי ביקש מצוות מועדון הקצינים להזמין עבורנו שתי מנות כשרות מחברת התעופה.

לבשתי את הבגדים הצבאיים החגיגיים, על־פי כל כללי התקנון, משהו כמו טוקסידו בנוסח צבאי, עם כיפה סרוגה לבנה, המתאימה לצבע המקטורן. מרים היתה לבושה נהדר. היתה אווירה נחמדה. התיישבנו לארוחה החגיגית. המזון הכשר הגיע, ומשך את תשומת־לבם של הקצינים ורעיותיהם, שישבו לצידנו, ואשר לנגד עיניהם נפתחו המנות ה"מוזרות" עם הסכו"ם החד־פעמי. וכמו לא די בכך, הנה כי כן נשותיהם של קציני־הדת כמעטי בלעו את הסכו"ם שלהן מרוב תדהמה, כאשר התברר להן שהשיער המרשים של מרים, אינו אלא פאה. בכלל, הן למדו לדעת, כי עולמה האמונתי של האשה היהודייה הדתית אינו מתמצה אך ורק באמונה מופשטת, אלא יש לכך גם הרבה צדדים וצעדים מעשיים. מצוות. כך, למשל, סיפרה להן מרים, כי ימים אחדים לאחר מכן היא נועדה להופיע במסגרת בית־כנסת במרכז העיר, כמרצה־אורחת, כשהנושא של הרצאתה הוא — "האשה היהודייה והשבת". לא רק סיפורי עונג שבת, אלא בעיקר מצוות הקשורות

בשבת, ותפקידה היסודי של האשה ביום השביעי של השבוע.

ואם כבר בעניין זה — ימים אחדים לאחר מכן, כשהיה על מרים לעשות שוב את המסע המפרך לסיאטל, את הדרך חזרה היא עשתה כבר בטיסה מסחרית של חברת תעופה, ובכרטיס שקנינו בכספנו. אחרי הכול, מטוס מטען זו חוויה נחמדה, אבל בוודאי באורח חד־פעמי ולא כמנהג של קבע.

מפה לשם הגיע חג החנוכה. אולי לזכר השמש בחנוכייה, מינו אותי בבסיס לתפקיד של סיוע — יו״ר הוועד לעזרה למשפחות הנזקקות מקרב אנשי הצבא לעזרה כלכלית לקראת חג החנוכה שלנו וחג המולד שלהם. יד על הלב, החג שלנו עניין אותי קצת יותר מאשר החג שלהם, ולכן לקראת חנוכה ארגנתי סמינריון מיוחד בנושא חנוכה, ולשמו הזמנתי מקנזאס סיטי את הרב אברהם ראדזיק להיות הנואם המרכזי. התכונה לקראת חג החנוכה הלכה וגברה. שלחנו חנוכיות ונרות צבעוניים לכל יהודי באלסקה שהביע רצון לקבלם, ועשרה ימים לפני חנוכה הפקתי, ערכתי והגשתי ברדיו תוכנית מיוחדת בת חצי שעה, שנושאה היה ״חג האורים — סיפור ושיר״. התוכנית שודרה בערב חנוכה, נקלטה בכל רחבי אלסקה, והתוצאה היתה — ים של מכתבים ושיחות טלפון, ממאזינים שהקשיבו לתוכנית. אנשי צבא התקשרו אלי מבסיסים צבאיים בעלי שמות אקזוטיים כמו — גאלנה, פורט גרילי, שמייה ואדאק. האחרון, אגב, הוא מתקן של חיל־הים, הנמצא במרחק של יותר מ־2500 ק״מ דרומית מערבית לאנקורג׳, וגם לשם הגיע השידור — ועובדה: מכתב תודה עשה את כל הדרך משם אלי. ולא רק משם, אלא הגיע אלי מכתב גם מיהודי מגרינלנד.

ה״אנקורג׳ טיימס״, העיתון הנפוץ ביותר באלסקה, שלח צוות — כתב וצלם — אל ביתנו בנר ראשון של חנוכה. הצלם צילם אותנו מכל הזוויות — ואף יצא אל החצר וצילם אותנו מבחוץ, כאשר הדלקתי את הנר בחנוכייה, שהיתה מוצבת על אדן החלון; הכתב שאל שאלות מכל הכיוונים ודי נהנה מן הרעיון של פרסומי ניסא. בעצם, שני החברה האלה חגגו לא רק את ההדלקה, אלא היו שותפים לכל האווירה, ובמיוחד הביעו את הנאתם מן הלביבות החמות, הלאטקעס — מעדן שלא הכירו עד אז — ושאר מטעמי החג. וכל־כך הם נהנו, עד כי נשארו גם כשהגיעו אורחינו למסיבת חנוכה, שערכנו בבית.

ידענו שהתמונות עתידות להתפרסם בעיתון, אבל לא שיערנו לעצמנו, כי כעבור יומיים נופיע בתמונת ענק בעמוד הראשון של ה״אנקורג׳ טיימס״. באותה שבת, אגב, הגיעו לבית־הכנסת יהודים רבים, שעד כה לא זכינו לראותם ולהכירם, וכולם התוודו בגלוי שבאו כדי לפגוש ״סלבריטי״ כמוני, כוכב תקשורת אמיתי...

ובחזית הפנימית — מאוד — שמחתי לשמוע, שאם ממני נבצר להגיע לישראל באותה עת, הרי אבי עמד לצאת לביקורו הראשון בארץ, ובהזדמנות זו לפגוש שם את סבי וסבתי וכן את אחי הצעיר, שלמד שנה בבית־המדרש לרבנים בירושלים.

ואשר לבסיס, בעוד עיקר האור אצלנו היה נרות חנוכה, הנה כי כן חג המולד באותה שנה היה עמום משהו. זאת, מאחר שחוגגיו באלמנדורף התאכזבו מאוד נוכח העובדה שנצטוו שלא להדליק אורות ביד רחבה, כמנהג החג, בגלל מבצע החיסכון באנרגיה, שעליו הוכרז עקב משבר הדלק העולמי, שנבע מהחרם הערבי.

אז מה היה לנו כאן? חג החנוכה ליהודים, וחג המולד לשאינם יהודים. אבל, היה גם אירוע משותף של חג המולד וחג החנוכה ליהודים ולנוצרים גם יחד. היתה זו יזמתו של קציץ־הדת גבריאלסון, שהוא ואשתו ערכו מסיבה משותפת לכל אנשי הדת ומשפחותיהם. כדי שלא לפגוע ברגשותינו, הקפיד גבריאלסון לכלול תרגום לעברית של ההזמנה במיוחד עבורנו — אגב, העברית של גבריאלסון לא היתה מהבית, אלא העניין בוצע בסיוע קל שלי, וכמו כן הקפידו שלא לכלול במסיבה שום תפילת־חג ומנהגים נוצריים. בהזדמנות חגיגית זו, חגיגית ממש, קיבלנו איגרת־ברכה לחנוכה מקציץ־הדת הראשי של חיל־האוויר מייג׳ור־ג׳נראל רוי טרי, וסגנו בריגאדיר־ג׳נראל, הנרי מיד. ואם כבר מדברים על מכתבים, קיבלנו מכתבים רבים ממשפחות נזקקות של אנשי הצבא הנוצרים, אשר להם שלחנו ״קמחא דכריסטמס״. באחד המכתבים, למשל, נאמר: ״אנו מודים מקרב לב לאותם אנשים מופלאים ונדיבים, שתרמו כספים כדי לסייע לנו. הכספים הגיעו בדיוק בתקופה, שבה התייאשנו לגמרי מיחסו של הצבא אלינו, והדבר הוכיח לנו שיש עוד אנשים שאכפת להם. לעולם לא נשכח את פעולותיכם הברוכות״.

לגבי היה מבצע זה הזדמנות לסייע לבני אנוש חסרי מזל, ללא הבדל של דת או גזע.

יהדות צומחת בשלג

הרב רדזיק ואשתו, אורחי הסמינר שלנו, באו לאלסקה בסוף דצמבר תחילת ינואר 74׳. הנושא המרכזי של הסמינר היה — מאבק הגבורה של ישראל על זכות קיומה לחיות ולשגשג במזרח התיכון. במהלך הסמינר הוצגו סרטים ושקופיות, שהיה בהם להמחיש במראה, בצליל ובצבע את הנאמר. הרב רדזיק, מחנך ואיש רדיו מקנזאס סיטי, הביא עמו ערכת תוכניות אור־קוליות, שבאמצעותן ניתן היה לעמוד בדרך קלה ונעימה גם על התפתחות המוסיקה היהודית לדורותיה. ולא זו בלבד, אלא שבמסגרת הסכם עם הפיקוד האלסקי, נסענו, הרב רדזיק ואני, לאזורים בצפון ובדרום אלסקה, כדי לתת

הזדמנות ליהודים להשתתף בסמינר המיוחד הזה. וזהו אחד ההבדלים בין אלסקה לבין כל מקום נורמלי אחר בעולם: בדרך־כלל, מי שרוצה להשתתף בסמינר הולך אליו; כאן הסמינר עושה מאמצים ומגיע אל משתתפיו...

ובאותה עת כשהיינו במרחקים, ברברה רדזיק, רעייתו של הרב, בילתה את השבת יחד עם מרים, בביתנו באלמנדורף. באותה שבת היינו אנחנו בפורט ויינרייט שבפירבנקס. לאחר הקידוש, ולאחר סעודת שבת שמרים הכינה וארזה עבורנו, ואשר לקחנו עמנו לדרך, דיברנו על כך שייתכן ששוב נעשית היסטוריה: אנחנו שני הרבנים האורתודוקסים, הנמצאים בו־זמנית בפירבנקס. מתי זה קרה, אם בכלל, בעבר? כנראה שמעולם לא.

שעות האור במהלך היום בצפון הרחוק קצרות בדצמבר, קצרות מאוד. הדלקת נרות באנקורג׳ היא בשעה 2:28 בצהריים, ובפירבנקס כבר ב־1:29. וכך מצאנו את עצמנו סועדים את סעודת ליל שבת שעה אחרי כניסת השבת, כלומר — בשעה 2:30 בצהריים! דרשתו של הרב רדזיק בפני הקהילה נועדה להיערך בשמונה בערב, כך שהיו לפנינו שעות לא מעטות כדי לשוחח, להחליף דעות. זכורים לי היטב דבריו של הרב רדזיק, שהוא בהחלט יכול להבין את בדידותי בשבתות החורפיות והעגומות של פירבנקס.

לא שהדברים הקלו על הבדידות, לא שהם גילו לי מצב שלא הייתי מודע לו, אבל לפחות היתה הבנה שאני לא ממש עושה חיים מטורפים בצפון. ועם זאת, באותה שבת לא היתה תחושה של בדידות. לא רק בגלל הרב רדזיק שהיה עמי, אלא גם לנוכח העובדה שאנשים רבים התאספו בבית־הכנסת לשמוע את דבריו, ושמחתם לראות אותנו היתה מופגנת בעליל. הם אהבו מאוד לשמוע את דרשתו, וציפו בכיליון עיניים למיצג האור־קולי, שתוכנן למוצאי יום המחרת, למוצאי־שבת. ושוב צריך להבהיר, למי שאולי שכח כבר, כי מוצאי־שבת לא היה עניין שיש להמתין עבורו זמן רב. שכן, כמו שהשבת נכנסת מוקדם כל־כך, כך היא גם יוצאת מוקדם כל־כך. בשבת, בשעה 3 בצהריים, כבר היה מוצאי־שבת. ושוב התכנסו הכול בבית־הכנסת, וצפו במיצג האור־קולי. המיצג היה חינוכי, מבדר, ומאוד פופולרי, ויהודי פירבנקס גילו בו עניין לא פחות מאשר יהודי אנקורג׳ ימים אחדים קודם לכן.

במוצאי־שבת, בשעה 5, כבר היינו על סיפונו של מטוס חברת נתיבי האוויר של אלסקה, בדרכנו חזרה אל העיר הגדולה, אנקורג׳. מה זה גדולה...

היום הראשון של השנה האזרחית החדשה, 1974, מצא אותנו, מרים ואנוכי, בחברתם של הרב רדזיק ואשתו, מסיירים בעיר התחתית של אנקורג׳, שולפים את סלינו ועורכים פיקניק מול ״הגברת המנמנמת״, כינויו של הר סאסיטנה מכוסה השלג. ולאחר

מכן השלימו הרי הצ׳וגץ׳ עוצרי הנשימה את תפאורת היופי הנדיר של האזור. וכך המשכנו לסייר עם ידידינו עד שהגיעה העת לומר: רבותינו, הגיע זמן קריאת לוח מועדי ההמראה בנמל התעופה. מטוסם לקנזס סיטי עמד להמריא, ואנו מיהרנו אתם לשדה. נפרדנו לשלום — ושוב נותרנו מרים ואני בודדים בעבודתנו החשובה.

מצב רוחנו היה די שפוף, והדבר היחיד שעודד אותנו היתה שיחת טלפון מהורי, שבה סיפרו כי אבי שב לניו יורק מביקורו בישראל, וכי הביקור היה עבורו חוויה בלתי נשכחת.

ביום שלמחרת — שוב שינוי. הפעם נפגשתי לשיחה עם הדיקאן של האוניברסיטה המתודיסטית באנקורג׳. הוא ביקש לראיין אותי לאחר שהגשתי בקשה להרצות שם במסגרת קורסי הערב בנושא ״מדינת ישראל — היסטוריה ויהדות״. ימים אחדים לאחר מכן התבשרתי, כי מועמדותי אושרה, וכי אתחיל ללמד באוניברסיטה בתחילת פברואר. ועד אז — ידידינו אמרו כי חזרנו לציביליזציה למשך שבוע וחצי. היה זה במהלך שילוב חופשה בת שבוע עם ועידת קציני־הדת והרבנים היהודים, שנערכה בניו יורק באמצע ינואר. מרים טסה ישירות, בטיסה אזרחית רגילה, לנמל התעופה קנדי בניו יורק יום אחד לפני, ואני עליתי למחרת על טיסה צבאית. ב־11 וחצי בלילה המראתי מאנקורג׳, וב־4 וחצי בבוקר נחתתי בסיאטל. התפללתי עם הנץ בחדר המנוחה של שדה התעופה, ולאחר מכן המראתי בטיסה שנחתה בניו יורק ב־5 אחרי־הצהריים. לא אחת נדמה לי, כי לטוס מארצות הברית לאירופה זה עסק הרבה יותר מהיר מאשר לטוס מאלסקה, אחת ממדינות ארצות הברית, למדינה אחרת בחוף המזרחי של אותה מדינה גדולה.

ביקורי לא נועד למלא רק את המשימות שלשמן הגחתי מן הצפון, שכן רבים וטובים ניצלו את ההזדמנות שהגיע רב מאותה ארץ צפונית ומסתורית, ואני התבקשתי יותר מפעם אחת להרצות בפני חברי בתי־כנסת שונים על החיים שם בכלל, ועל החיים היהודיים בפרט, בפני קהל שהיה מרותק לדברים שנאמרו מפי בעל תפקיד שלא כל יום הם נתקלים בשכמותו. רב באלסקה! אין לי ספק קל שבקלים: מאזיני ידעו על הירח הרבה יותר מאשר על אלסקה.

אגב, התואר ״רב באלסקה״ עשה רושם רב לא רק על יהודים, ולא רק על קהל בתי־הכנסת, אלא נודעה לו משמעות וחשיבות גם בעולם התיאטרון. הנה, במהלך שהותנו בניו יורק, וטרם שובנו אל מעבר להרי הקרח, הלכנו לתיאטרון. הלכנו — זאת אומרת, מרים ואני ובני משפחותינו. אחד הלהיטים בברודוויי באותה עת היה ״איירין״, בכיכובה של דבי ריינולדס. נהנינו מאוד מההצגה, ובסיומה, לאחר מבול מחיאות הכפיים ועליית־נפילת המסכים אין ספור פעמים, רצינו להודות אישית לשחקנית הנפלאה. הלכתי, אפוא, על מדי ודרגותי, עיטורי וסרטי, אל מאחורי הקלעים, שם פגשתי

את הסוכן של דבי ריינולדס. הסברתי לו, כי ברצוני לומר מלה לכוכבת, שכן למחרת אני שב לאלסקה. הוא חזר אל מאחורי הקלעים, ולא יצאו שניות ספורות — והכוכבת יצאה, הודתה לי על דברי, וביקשה ממני למסור לכל ה"משפוחה" כי הם מוזמנים, כאן ועכשיו, אל מאחורי הקלעים. טסתי כחץ מקשת, וכעבור שנייה כל קהל עדת הרב מאלסקה היתה עם השחקנית. ולא רק לגבי, אלא גם, ובעיקר, לגבי סבתי — הביקור הזה היה בלתי נשכח, שכן היא, אישית, זכתה לקבל מדבי ריינולדס — נשיקה מצלצלת על לחייה.

לא עברו 24 שעות — וכבר הייתי מרוחק מהזוהר הנוצץ של ברודוויי משהו כמו מרחק שנות אור. שבתי לאלסקה. לא עוד אורות הבמה, אלא ארץ ההרים המושלגים, הקרחונים, האסקימואים. ארץ הלובן הנצחי. זמן קצר לאחר שובי, נפגשתי עם נערה יהודייה תושבת אנקורג', שזמן־מה קודם לכן התייעצה אתי. מדוע התייעצה? מדוע באה? הנה הסיפור: היא התעניינה לדעת היכן תוכל להעמיק את ידיעותיה ביהדות באזור הצפון, ואני אמרתי לה, כי המקום הקרוב ביותר הנראה לי מתאים עבורה הוא בית חב"ד בסיינט פול, בירת מינסוטה. היא קיבלה את הצעתי כלשונה, טסה לסיינט פול, שהתה בסמינר החורף ללימודי יהדות לנשים. כאשר שבה משם סיפרה, כי עברה חוויה יהודית מרשימה, וכי בעקבותיה החליטה להדליק מדי שבוע נרות שבת, להשפיע ולסייע לאמה לשמור על בית כשר. סמוך לאותה עת טסו לקליפורניה לורי ודבי גרין, שם השתתפו בוועידה הלאומית של נוער בתי־הכנסת בחוף המערבי. צירוף המקרים הזה אותת לי, כי צעירים יהודים באלסקה מתחילים לתהות על עולמם — ולהתחיל לחזור אל המורשת היהודית.

והעיד על כך גם אחד המכתבים, אחד מני רבים, שקיבלתי למשרדי באלמנדורף. המכתב נשא את התאריך 29 בינואר, ונאמר בו, בין השאר: "פגשנו אותך בתפילות יום הכיפורים בפירבנקס. זמן קצר לאחר שחזרנו מפירבנקס, ולאחר שהסתובבנו במקומות שונים באזור, השתקענו בפטרסבורג, כפר דייגים קטן בדרום אלסקה. העלונים שלך, רביי הבר היקר, מגיעים אלינו, ואנו מצפים להם בכיליון עיניים. אין כאן, בכל האזור, קהילה יהודית, ולכן אקבל בתודה ובהערכה כל מידע וכל חומר שהוא בנושאים יהודיים, שיהיה באפשרותך לשלוח לנו, כדי שבני ואני נוכל לשמור על קשר כלשהו עם חיים יהודיים. הנה, למשל, ברצוני להתחיל ללמד את בני מעט עברית, בצורה רציונית ומעמיקה, אולם אינני מוצא כאן כל חומר עזר. קצת על עצמנו מבחינה זו: אנו מדליקים נרות שבת. באחרונה הדלקנו נרות חנוכה, בחנוכייה יפהפייה שבנינו כאן. בקרוב אצלם אותה, ואשלח אליך את התמונה, כדי שתיווכח במו עיניך. אנחנו מאוד מקווים שתמשיך לשלוח אלינו את העלון. אנו מקווים שאתה ורעייתך נהנים משהותכם ומעבודתכם באלסקה. אגב, מאוד אהבתי לקרוא בעלון את שרעייתך כתבה על הכנת החמין לשבת.

יש לי זיכרונות רבים על כך מבית אבא...״

המכתב הזה, וכאמור עוד רבים כמותו, הדליקו בי את הרעיון לנסות ולערוך מפקד תושבים יהודים באלסקה. הנה, אחד כזה נמצא בכפר דייגים קטן, פטרסבורג, ואיש לא היה יודע על כך, אלמלא נקט יזמה ושלח לי מכתב. כמה כאלה ישנם ואינם שולחים מכתבים? ואינם מזדהים? המפקד הזה, כך תכננתי, יסייע לי באיתור כתובות למשלוח העלון שלי, שקשה להעריך על מי וכיצד ישפיע, קשה לדעת עד לאיזה עומק יחדרו המים השקטים הללו.

ובינתיים, מרים החלה בתוכנית לימודים מלאה לקראת התואר השני בחינוך מיוחד, במסגרת האוניברסיטה של אלסקה באנקורג׳. ובאשר לצד האקדמי שלי — התחלתי להרצות באוניברסיטה המתודיסטית באנקורג׳. היו לי 27 סטודנטים, שהתעניינו בנושא הקורס — ההיסטוריה המודרנית של מדינת ישראל. היתה זו אחת הכיתות הגדולות ביותר במסגרת קורסי הערב. כל פגישה נמשכה שלוש שעות. בפגישה־הרצאה הראשונה הקרנתי להם סרט על זוועות מחנות הריכוז הנאציים. הייתי מוכה הלם כאשר התברר לי, כי עד לאותו ערב לא היה לרבים מאוד מבין הסטודנטים שלי — רובם באמצע שנות הארבעים לחייהם — מושג מינימלי על שואת יהודי אירופה. הקורס שבניתי נועד להעניק להם מבט רחב — ועמוק עד כמה שאפשר — במסגרת הזמן המוקצב להרצאות אקדמיות שנתיות. זה לא הרבה, אבל בהחלט משהו.

העיתונות המקומית גילתה אף היא את הקורס וב״אנקורג׳ טיימס״ נכתב לאמור: ״רביי יליד אמריקה, הקשור בכל נימי נפשו למדינת ישראל, יעביר מידע ומבט מ׳יד ראשונה׳ בנושא, בקורס חדש באוניברסיטה המתודיסטית של אלסקה. רביי ישראל הבר ירצה על ההיסטוריה של מדינת ישראל המודרנית, במהלך סמסטר האביב, שיימשך 11 שבועות, מתחילת פברואר. הבר, הרב הצבאי שהגיע לא מכבר לבסיס חיל־האוויר אלמנדורף, קרוי על שמו של סבו המנוח ועל שם המדינה היהודית, מאחר שנולד לפני 25 שנים, בדיוק באותו חודש שבו הוכרז על עצמאותה של מדינת ישראל.

״בקורס שלו ילַמד הבר על שואת יהודי אירופה, שהובילה להקמתה של מדינת ישראל לאחר ההצבעה באו״ם; וכן על גלי העלייה, על התפישה הרעיונית של הקיבוצים, שיטות החינוך של היהודים והערבים, וארבע המלחמות מאז 1948. כמו כן ירצה על חיי היום־יום בירושלים ובערים אחרות, חיי התרבות, האמנות והתיאטרון, הספורט בישראל, שיטת הפוליטיקה הפנימית. ההיסטוריה של העם היהודי, השלובה בנושאים הללו, תועבר באמצעות הרצאות ותוכניות אור־קוליות.

״להבר נקודת־ראות ייחודית ואישית בהחלט בנושאים אלה, שכן הוא עומד בקשר

מכתבים רצוף עם בני משפחתו הרבים, המתגוררים בישראל, כולל סבו וסבתו, שהיגרו לישראל לפני 13 שנים לאחר שחיו בארצות הברית במשך 40 שנה. אגב, בזמן מלחמת יום הכיפורים שלח אליו אחיו — סטודנט בישראל — 'מכתב מוקלט', שבו נשמעו היטב הדי האזעקות המיילולות בכל רחבי ישראל עם פרוץ המלחמה.

"מכיוון שאין אף רביי אחר באלסקה, 'קהילתו' של הבר כוללת את כל יהודי המדינה. תודות לסיוע מצד חיל־האוויר, הרב הצבאי הבר נוסע בכל רחבי המדינה לצורך מילוי משימותיו בתחום זה. הנה, באחד מסיורים אלה נפגש אף עם רופא יהודי ואשתו, המתגוררים במקום מרוחק כמו בארו".

הכוונה היתה לד"ר פישר ורעייתו, שהתגוררו בנקודת היישוב הצפונית ביותר באלסקה, מקום שבו האסקימואים חיים בין האתמול להיום. אגב, משם יצאה המשלחת הבינלאומית הראשונה לחקר הקוטב הצפוני, ב־1880.

ובינתיים, החג הבא שנראה באופק, חג "כבד", היה פסח. עקב המרחק הגיאוגרפי לא היה זה מוקדם מדי להכין רשימת קניות לחנות היהודית הכשרה למוצרי מזון, הנמצאת בסיאטל. הכוונה, כמובן, למזון כשר לפסח. צוות קצין אספקה של הבסיס נענה בחפץ לב לכל משאלותינו בנידון. אבל, עוד טרם הפסח היו לנו שני אירועים, שהטביעו את רישומם על חיי הקהילה הקטנה באנקורג' — שתי חגיגות בר־מצווה. התפילות נערכו בהתלהבות רבה, רבים השתתפו בהן, וכך תיאר זאת עלון בית־הכנסת הרפורמי: "זו היתה תפילת שחרית של שבת, מסורתית, אורתודוקסית. לאחר מה שבוודאי נראה בעיניו של הנער בר־המצווה כנצח נצחים, הוא נקרא לעלות לתורה. בירך את הברכה הראשונה, הרב קרא את המפטיר, ובר־המצווה בירך את הברכה השנייה. לפתע, הרביי, ואביו של בר־המצווה, שעמדו על הבימה, החלו למחוא כפיים ולשיר 'סימן טוב ומזל טוב יהיה לנו ולכל ישראל', וכולם הצטרפו לשירה. ואז, על פי סימן מהרביי, אמו של בר־המצווה חילקה ליושבי השורות הראשונות שקיות קטנות, ובהן סוכריות, צימוקים ואגוזים, כסמל לחיים טובים ומתוקים. השקיות נזרקו לעבר בר־המצווה, כשהוא מנסה להתגונן מפניהן ולעמוד עם גבו אל הקהל (אגב, אף אחת לא הכאיבה לו יותר מדי!), כולם צחקו ושרו בשמחה רבה ואמיתית".

והיו תחומים נוספים במדבר היהדות של אלסקה, שאותו ניסינו להפריח. וכך, באותם חודשים החלה מרים ללמד בבסיס שיעורים בעברית למבוגרים, וההשתתפות בהם היתה בהחלט נאה.

והיו גם דברים מביכים משהו. כמו, למשל, שיחת הטלפון שקיבלתי באחד הימים.

— "רביי הבר?"

— "מדבר".

— "שמי כך וכך, אני יהודייה, המתגוררת באלסקה".

— "נעים מאוד. כיצד אני יכול לעזור לך?"

— "העניין הוא כך. בעוד זמן־מה אני עומדת להתחתן, והייתי מבקשת שתערוך את החופה והקידושין".

— "מזל טוב לך! עם מי את מתחתנת?"

— "עם צעיר ששמו הוא כך וכך".

— "יהודי?"

— "לא".

— "כיצד זה את מתחתנת עם לא יהודי?"

— "לא זאת הבעיה כרגע, רבי, הבעיה היא שהייתי מעוניינת שאתה תחתן אותנו".

— "תשמענה אוזנייך מה שפיך מדבר! את רוצה שרב יחתן אותך עם לא יהודי!"

— "כן, מה בדיוק הבעיה?"

הסברתי לה, כי הבעיה מתחילה לא בדיוק ברב, אלא בנישואי התערובת. היא לא כל־כך אהבה לשמוע זאת ואיימה עלי: "אם כן, אפנה לרב הרפורמי של הוואי והוא כבר יעשה את החופה!"

איחלתי לה נסיעה טובה. וכי מה יכולתי לומר? לא, לא כעסתי על הדברים שהטיחה בי, על ה"איום" כביכול. לבי כאב על אותה צעירה יהודייה, ועל כל אותם מאות אלפים, המתבוללים ונעלמים מחיי העם היהודי. זו היתה מציאות החיים, שנגדה ניסיתי להתמודד. רב אחד, טיפה בים סוער.

דוגמא נוספת. בדיוק באותה עת באו למשרדי ד"ר קוונטין וגייל פישר מבארו. הבעל, ד"ר פישר, קיבל מינוי חדש — הפעם בקצ'יקן, הנמצאת בדרום המדינה. העיירה קצ'יקן, השוכנת לרגלי הר דיר, שגובהו 929 מטר, מכנה את עצמה "בירת הסלמון העולמית" או "מקום הולדתה של תעשיית הנייר באלסקה". שני התארים מעידים על התשתית הכלכלית האיתנה שלה: יש בה מפעלים גדולים לעיבוד עץ, בתי־חרושת לשימורים וצי של ספינות דיג. תיירים רבים, שביקרו בקצ'יקן, ידעו לספר, כי אחד הדברים שהרשים אותם ביותר שם היו פסלי הטוטם הרבים שבה, המוצבים בגנים הציבוריים של העיר — רובם של בני שבט טלינגיט. בפארק סקסמן טוטם ניצבים פסלי עץ ארז של בעלי־חיים,

אגדתיים ומציאותיים, ושל ראשי שבטים אדירי כוח. בקיצור, זה לא נראה ולא נשמע כמו שכונת בורו־פארק בניו יורק. למקום הזה היו עתה בדרכם בני הזוג פישר, שסיפרו לי, כי בעוזבם את בארו לא נטשה היהדות את המקום הצפוני, כי נותרו בה עוד שלושה יהודים. איחלנו להם דרך צלחה בדרכם החדשה, וכעבור ימים אחדים קיבלנו מגייל פישר מכתב, שבו היא מודה, בשמה ובשם בעלה על "הערב הנפלא שבילינו בביתכם ועל כך שציידתם אותנו בגפילטע פיש להמשך הדרך. זה היה טעים, משהו! דרכנו היתה נהדרת. אלסקה התגלתה במלוא עוצמת נופיה המהממים, המושלגים. ראינו בנשימה עצורה את ההרים והצוקים הבוהקים, את מישורי האינסוף הלבנים, את העננים המנמיכים עוף — כל זה פשוט היה שמימי. משהו שלא מן העולם הזה. ואם יורשה לי — אבקש מכם טובה. קוונטין מתכנן לכתוב מאמר קצר ל'אלסקה מגזין' על אודות ברית־המילה האחרונה שהיתה בבארו. האם תוכל, רביי הבר, לשלוח לנו הסבר קצר על מקורו של הטקס?..."

יהודים באלסקה לא ידעו הרבה על יהדות — לא־יהודים באותה ארץ לא ידעו בעצם כלום על יהדות. זוהי הסיבה שנעניתי לפניות להרצות בפני תלמידי בתי־ספר תיכוניים, ובפני קבוצות שונות, כולם לא־יהודים, ולהסביר להם מה היא היהדות. ובקהל, רובם ככולם — צעירים ומבוגרים — לא ראו מעולם "רביי חי, אמיתי ונושם", כפי שאמר אחד מהם. קבוצה אחרת, שבפניה הרציתי על היהדות, היתה של חברי הכנסייה הבפטיסטית הדרומית. הם ביקשו לבוא לבסיס ולהיפגש עמי. לא היתה סיבה אחת שלא להיענות בחיוב לבקשתם, להפך — היו הרבה סיבות טובות להשיב להם בחיוב. נפגשנו, אפוא, ולאחר שיחה של שעה ויותר, שבמוקדה עמד נושא החגים היהודיים, הם נוכחו לדעת — כפי שאמרו לי — כי הרבה מהידיעות שלהם על היהודים, היהדות ושמירת מצוות היו כוזבות, קלושות, קלוטות מן האוויר, חסרות כל בסיס.

צבא לא רק צועד בקצב, אלא גם עובד בקצב מסוים. הנה, למשל, הפיקוד באלסקה הודיע לכל קציני־הדת, להתריע לפחות חצי שנה מראש על תוכנית זו או אחרת, שלשמה נדרש להביא מישהו משאר המדינות הנמצאות דרומה לאלסקה. ואיזו מדינה, בעצם, לא היתה דרומית לאלסקה... ידעתי היטב על ההוראה הזו גם כאשר קיבלתי הודעה ממהנדסי הבסיס, כי הם אישרו את כל תוכניות החומרים הדרושים להקמת המקווה. עתה, היה תורו של הרב גרוסבאום להגיע לאלמנדורף, שהרי הודיע כי יהיה מוכן לעשות זאת מיד ברגע שייקרא. ביקשתי, אפוא, פגישה עם קציני־הדת פוסמן, וביום שישי, 22 בפברואר 1974, בשעה 8 בבוקר, כבר דנו בנושא. דיווחתי לו היכן עומדים הדברים בעניין המקווה, והצעתי להזמין את הרב גרוסבאום לקראת פורים, שבועיים לאחר מועד אותה שיחה, כך שאפשר יהיה לצוד פה שתי ציפורים במכה אחת: הרב גרוסבאום יַרצה לנוער

ולמבוגרים בפירבנקס בנושא פורים במסגרת התוכנית החינוכית, בהזדמנות זו יוכל לייעץ ולהדריך אותנו בבניית המקווה, ומכיוון שכך אפשר יהיה למצוא מקורות מימון לנסיעתו, שכן זוהי נסיעת הסברה והדרכה.

קצין־הדת פוסמן הסכים עמי בכל לב, זימן אליו מיד את הצוות הפיקודי, מסר להם על הסיכום בינינו והורה כי יפעלו על־פי הוראותי בנידון.

קצין־הדת, הממונה על תוכניות הבנייה, הבטיח לי כי הוא אישית יטפל בנושא, וכי אני יכול להסיר דאגה מלבי ולהיות רגוע — "רק תן לי שבועות אחדים והכול יהיה בסדר".

"שבועות אחדים!" — קפצתי ממקומי — "רביי גרוסבאום מוכן לבוא לכאן ביום רביעי הבא!"

"מה אתה מדבר?!" — נדהם קצין־הדת — "יום רביעי? רביעי הקרוב? הרי היום כבר יום שישי! דברים כאלה לוקחים זמן!"

"אני בטוח שתוכל לארגן משהו", התערב קצין־הדת פוסמן בשיחה והוסיף: "ישראל, אנא, העבר לי בהקדם האפשרי תוכנית מפורטת של לוחות־הזמנים לפגישה הצפויה".

הודיתי לפוסמן על גמישותו בענייני ביורוקרטיה, ואמרתי לו: "בהקדם האפשרי? בתוך שעה התוכנית אצלך!"

למרות שהייתי אמור שעה קלה לאחר מכן לנסוע לפירבנקס, כדי לעשות שם את השבת, החלטתי לדחות את נסיעתי ולכתוב את תוכנית הלו"ז. כעבור שעה היתה התוכנית מונחת על שולחנו של פוסמן, שהביט בה כלא־מאמין. בהזדמנות זו נוכחתי לדעת עד כמה מעניין לראות כיצד נעים גלגלי הביורוקרטיה, כשרק מטפטפים ביניהם מעט שמן. פרויקט, שלשמו נדרשים שישה חודשים עד שזזים ימינה ושמאלה, מתברר שאפשר לבצע אותו בדרך נס בארבעה־שלושה ימים.

בתפילת השבת בפורט ויינרייט הודעתי לקהל, כי הקהילה היהודית בפירבנקס תארח רב, שיגיע במיוחד לפורים ועמו תוכנית מיוחדת עבורם. הנוכחים שמחו מאוד לשמע הידיעה. וכיצד הגיב על כך מזג־האוויר? במוצאי־שבת האזנתי לתחזית: "הלילה ומחר יהיה בהיר, קפוא וערפילי. טמפרטורת המקסימום — מינוס 35 מעלות, טמפרטורת המינימום — מינוס 40 מעלות. ינשבו רוחות קרות. ביום שני יהיה בהיר וקר". מיאמי לא מצפה לו פה, לרב גרוסבאום.

עד לבואו של הרב גרוסבאום לא נשארנו חסרי עבודה. מיום ראשון עד יום שלישי היה לנו אורח — רב־סרן ברטון ברייט, יהודי, מפקד־העל של אתר חיל־האוויר

ספארוון, כ־300 ק״מ צפונית לאנקורג׳. הוא שהה שנה שלמה באתר, ללא משפחתו, ועתה עשה את דרכו לתפקיד חדש בבסיס חיל־האוויר אופוד שבאומהה, נברסקה. במהלך הביקור אצלנו הוא הניח תפילין, וכאשר היה עליו להיפרד ליווינו אותו — מרים, אני ועוד משפחות אחדות שנפגשו עמו בשהותו אצלנו — לנמל התעופה הבינלאומי של אנקורג׳. הוא המריא מאתנו, כך אני מקווה, עם זיכרונות נעימים; והשאיר לנו, כך אני בטוח, זיכרונות נעימים.

למחרת עשינו שוב את הדרך לנמל התעופה. הפעם, יום רביעי, היה אמור להגיע הרב גרשון גרוסבאום. כשאך נראה בפתח, הוא שבה את לבנו בהופעתו הבלתי רגילה במקום כמו אנקורג׳: חסיד מזוקן, לבוש בחליפה שחורה, לראשו מגבעת שחורה רחבת־שוליים. אין ספק, לבושו היה שונה במעט מזה של תושבי הצפון הקר, העטופים בתלבושות הארקטיות החמות והכבדות.

״שלום עליכם, ישראל״, קרא לעברי בחיוך רחב, כאשר לחצנו ידיים.

״עליכם שלום, גרשון״, השבתי לו, ״ממש, קשה להאמין שהגעת סוף־סוף!״

הרב גרוסבאום, חסיד חב״ד בכל רמ״ח ושס״ה, סייע בידי להטעין את המזוודות במכוניתי, ובמהירות עברנו את 15 הק״מ שבין נמל התעופה לבסיס. לאורך הדרך הוא לא יכול היה להסיר עיניו מן הנוף הזר והמוזר שנגלה לו. אנחנו כבר התרגלנו ללבן־הלבן הזה, אבל הוא כמובן נפעם כולו. הוא הוסיף וסיפר לנו על הנופים הנפלאים שבהם צפה מבעד לחלון המטוס בדרכו לאנקורג׳. גם בסרט הזה כבר היינו.

שמחנו מאוד עם קופסאות המזון הכשר שהביא לנו, בהתאם להזמנה־מראש שלנו, לא פחות משמחנו למראה קופסות ״חלב ישראל״ שהביא לנו. חלב ישראל הוא, כידוע, חלב שהיה תחת השגחת יהודי מזמן החליבה, יש המקלים בכך ויש המחמירים — אני עצמי איני שותה חלב ואיני אוכל מוצרי חלב שאינם במסגרת מה שמוגדר חלב ישראל. שלושתנו — מרים, גרשון ואנוכי — ישבנו ושוחחנו שעות ארוכות, עד שהאירו קווי השחר הראשונים. ולמרות עייפותו — גרוסבאום התעקש שאראה לו, עוד לפני שהוא פורש לשינה, את המקום המיועד למקווה. יצאנו, אפוא, את הבית, חצינו את הרחוב — מזג־האוויר היה די נוח, רק מינוס 4 מעלות, הראיתי לו את משרדי, ואת החדר הסמוך לו, בהמשך המסדרון, שבו אמור להיות המקווה. הוא התבונן, התרשם, שאל שאלה־שתיים — ורק אז יכולנו לשוב הביתה, כדי לתפוס כמה שעות שינה.

למחרת, ערכתי סיבוב היכרות לרב גרוסבאום עם קציני־הדת פוסמן, גבריאלסון ושאר חבריי אנשי הדת. הבוס שלי התבונן בי, אחר־כך התבונן בגרשון בעל המראה החסידי המובהק, ובנימה מבודחת אמר: ״ה ו א נראה כמו רבי!״

ביום שישי, 1 במארס, בשעה 9 בבוקר, באנו, גרוסבאום ואני, למשרדו של מהנדס הבסיס, קולונל בראם. בראם קידם את פנינו בחמימות, ואמר לאורח, כי הוא שמח לפגוש אותו אישית לאחר שהיו ביניהם שיחות טלפון ארוכות בחודשים שעברו. אחרי כמה משפטי נימוסין, מזג־האוויר וכו', ניגש הרב גרוסבאום לתכלס. הוא שלף דף נייר מקופל ופשוט מכיס מקטורנו, תקע אותו על לוח שהיה קבוע בקיר, תוך שהוא מסביר בשפה רהוטה את תוכניות הבנייה.

על פניו של הקולונל נראה בעליל כי הוא מתרשם מאוד מהתמצאותו ומבקיאותו של הרב גרוסבאום בנושא, מהבנתו את המונחים המקצועיים — ולא פחות מזה מהדרך העניינית שבה הציג את הפרויקט, את הבעיות המיוחדות ואת דרכי הפתרון. בראם קרא לשני קצינים, שבעבר כבר קיבלו הסברים בנושא, וביקש מגרוסבאום לחזור על הצגת הדברים עבורם. ארבעת הגברים ישבו, שרטטו, רשמו ודנו בעניין עוד כחצי שעה, ואני — מה אני מבין בעניינים כאלה — ישבתי, האזנתי והתרשמתי עד מאוד ממומחיותו של גרוסבאום, שהופגנה בכל מלה ומשפט.

כך ישבו ודנו, הגיעו למסקנות והחליטו כי בתחילת השבוע שלאחר מכן, כלומר ביום ראשון, תחל בניית המקווה. ובינתיים, שבת. לסעודת ליל שבת הזמינה מרים אורחים רבים, כדי שיפגשו אישיות מיוחדת כמו הרב גרוסבאום, וגם הוא זכה לפגוש אנשים מעניינים, כמו חברינו הקרובים פטי וד"ר פול ליבמן, שזמן קצר קודם לכן נישאו. פול, רופא במקצועו וסרן בדרגתו, צורף לבית־החולים של הבסיס.

יום ראשון, 3 במארס, נרשם בתולדות הבסיס כיום ההיסטורי, שבו החלה בניית המקווה. החלטנו לבצע את העבודה במו ידינו. פול וברני שכטר סייעו לגרשון ולי לשבור את רצפת החדר, המיועד להיות מקווה. אחרי שעות אחדות של עבודה, וזה היה בכלל לא רע לעשות קצת עבודה פיזית, הודיע לנו המהנדס הרבני, כי הגענו אל התקלה הראשונה: צינורות ישנים, מהתקופה שלפני מלחמת העולם השנייה, שמהנדסי הבסיס בכלל לא ידעו עליהם. זה כבר לא היה עניין לחובבים כמונו. למחרת הוזעקו למקום שרברבים, שסייעו לנו לעקור את הצינורות הישנים ממקומם. המשכנו לעבוד במרץ כשבוע ימים, ובאותו זמן כבר פורסמו כרזות ומודעות בקמפוס האוניברסיטה שבפירבנקס ושודרו הודעות מקדימות בתחנת הרדיו המקומית על הופעתו הצפויה של הרב גרוסבאום בעיר הצפונית. ועד שידבר הוא קיבל כמה יבלות טובות על הידיים, כמו כל אחד מאתנו, הפועלים לדבר מצווה.

לא עסקנו בעניין במשך 24 שעות ביממה. ראשית, היה גבול למאמץ של טירונים כמונו; שנית, הייתי צריך להמשיך במתן הרצאות באוניברסיטה, שהיה זה להן השבוע החמישי במסגרת הסמסטר (אגב, אחדים משומעי לקחי היו סטודנטים שהגיעו מעיירות

משפחה יהודית־טיפוסית־דתית. אבא ר׳ חיים הבר ורעיתו אלקה הבר עם הילדים ישראל שרגא־פייוול ואברהם־פרץ ברוקלין ניו־יורק. תשי״ט (1959)

ניצולי השואה. ר׳ זלמן־טוביה ואיידעל שוימר, הורי מרים הבר

מרים וישראל הבר בביתם בבסיס חיל האויר באלסקה. תשל״ג (1973)

סוכה על גג העולם. אלסקה תשל״ג (1973)

מימין לשמאל: קצין־דת גבריאלסון, אלוף־משנה ברים, הרב גרשון גרוסבאום, סרן־מהנדס רובינסון, הרב - סרן ישראל הבר. אלסקה תשל״ד (1974)

״בית־דין״ באלסקה! מימין לשמאל: הרב גרשון גרוסבאום, הרב יצחק הכהן הנדל והרב ישראל הבר. תשל״ד (1974)

המקווה באלסקה. עומדים מימין לשמאל: הרב גרשון גרוסבאום, הרב יצחק הכהן הנדל, הרב ישראל הבר וצוות הבנאים מחיל־האויר

למרגלות ההרים המושלגים באלסקה. הרב יצחק הכהן הנדל והרב ישראל הבר תשל״ד (1974)

מבצע תפילין על גג העולם. הרב ישראל הבר מניח תפילין לרב־סרן ברט ברייט תשל״ד (1974)

מרים הבר במרכז העיר אנקורג׳ המושלגת תשל״ה (1975)

עם אבא על־יד בנין המודיעין הצבאי בניו־ג׳רסי, שבו עבד. תשל״ה (1975)

הרבנים שלמה מימון וישראל הבר בכניסה לבית־הספר אסקמוסי בבית־אל אלסקה. (בחזית נראה השלט בשפת ה״יופיק״). תשל״ה (1975)

עם הסבתא מלכה מלר בביקור בבני־ברק בשנת תשל״ח (1978)

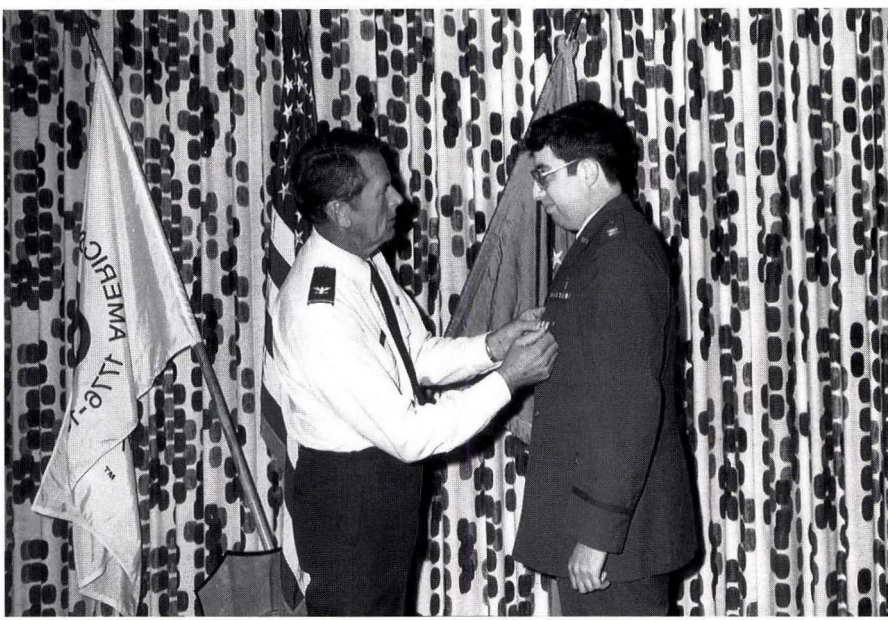
בתמונה למעלה: כינוס אנשי־דת באוניברסיטת חיל־האויר האמריקאי, אלבמה תשל״ו (1976) בשורה האמצעית, שלישי מימין - ישראל הבר

.

בתמונה למטה: ישראל הבר וצוותו בבניית הסוכה במקום הגבוה ביותר בעולם תשל״ה (1975)

ישראל הבר בתמונה משותפת עם חבריו ערב פרידתו מחיל־האויר בשנת תשל״ח (1978)

סרן ישראל הבר מקבל אות־הצטיינות בשנת תשל״ו, בהגיעו לבסיס חיל־האויר בקלפורניה, על פעילותו הברוכה באלסקה

ישראל ומרים ובנם מאיר־משה בפדיון־הבן בשנת תשל״ז (1977)

חסידים באלסקה. מימין: הרב ליפא ברענען, ישראל הבר והרב נחמיה קסלר קיץ תשל״ו

הרב והפנטום. ישראל הבר ליד הפנטום "F-4" תשל"ו (1976)

סרן רב־צבאי הרב ישראל הבר, אלסקה

הרב ישראל הבר מנהל בית־חב״ד חיספין רמת־הגולן

משפחת הבר. עומדים בשורה הראשונה מימין לשמאל: מנחם־מענדל, יהונתן־יקותיאל שורה שניה: יצחק, מרים, ישראל, מאיר־משה.

הרב ישראל הבר ובניו מקבלים דולר לברכה והצלחה מהרבי מליובאוויטש תשרי תשנ״א (1990)

המחבר ובניו מקבלים כוס של ברכה מידי הרבי מליובאוויטש תשרי תשנ״א (1990)

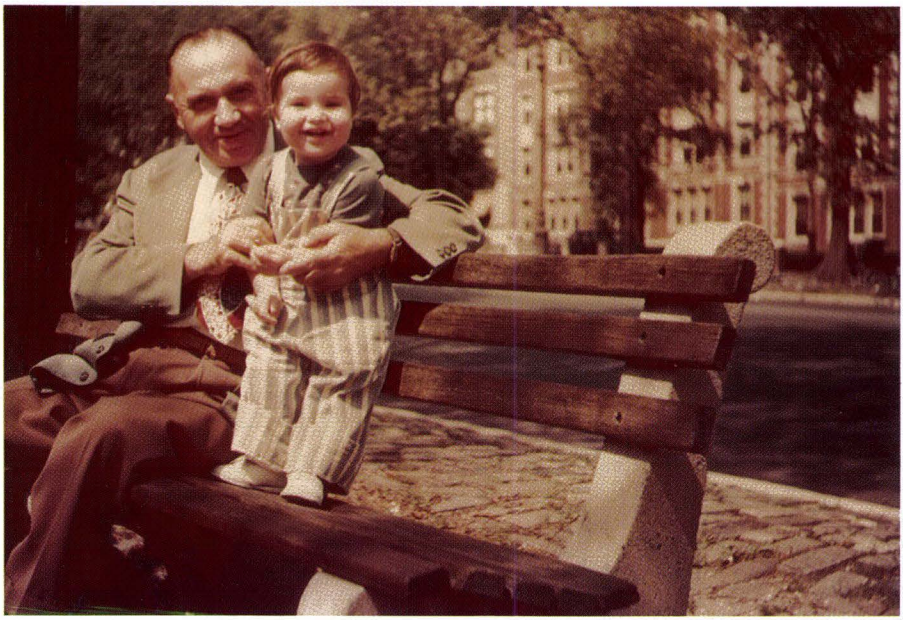
בנמל תעופה בן־גוריון בישראל ליד סטארליפטר C-141, תשל״ח (1978)

תפילת שחרית בטיסת גלאקסי C-5, תשל״ה (1975)

ילדי משפחת הבר ברמת־הגולן, מלמעלה למטה: מאיר־משה, יצחק, יהונתן־יקותיאל, מנחם־מענדל

ישראל עם סבו ר׳ חיים־יצחק שוורץ, איסטרען פארקווי, ברוקלין ניו־יורק. תש״ט (1949)

מימין לשמאל: הדוד הרב מאיר־משה הבר, הבן ישראל הבר, הסבא ר׳ דב מלר והאבא ר׳ חיים הבר. בחתונה של הדוד. תשט״ו (1955)

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213

Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

By the Grace of G-d
Rosh Chodesh Sivan,
5734. Brooklyn, N.Y.

Chaplain Israel Haber
Elmendorf Air Force Base
Alaska.

Greeting and Blessing:

Due to a very crowded schedule, this is my first opportunity of congratulating you on your extraordinary Zechus of initiating the project of the first Mikveh in Anchorage for the Alaskan Jewish community, which you accomplished, with G-d's help, as I am informed by our mutual friends, the Rabbonim who flew in to participate in this great event.

As for the importance of this matter, I need hardly emphasize it to you, since your own initiative is best proof of being fully aware of it.

However, on the basis of the dictum of our Sages, "Encourage the energetic," I wish to express my confident hope that you are doing all you can to make the Mikveh a busy place, frequented regularly not only by the women who directly benefit from your good influence, but also by their friends and acquaintances who will be induced by them to follow their example. And while this kind of religious inspiration is a "must" wherever Jews live, it is even more so in the City and State where the Mikveh has just been established for the first time. It is well to bear in mind that a "Jewish heart is always awake" and responsive to Torah and Mitzvoth.

It is significant in this case that the one who merited the great Zechus of establishing the Mikveh is a person in military service. For, military service, by definition and practice, very aptly illustrates the basic principle of commitment to Torah and Mitzvoth, namely, naaseh ("we will do", and then) v'nishma ("we will understand").

Moreover, the soldier's duty to carry out the orders of a commanding officer, and carry them out promptly and to the best of his ability, is in no way inhibited by the fact that in civilian life the soldier may be vastly suprior to his commanding officer in many respects. Nor does such a circumstance diminish in the least the soldier's self-esteem in obeying the order. On the contrary, by not allowing any personal views to interfere with his military duties, he demonstrates his strength of character and integrity.

The same is true in the area of Torah and Mitzvoth. One may be a very rich man - in the ordinary sense, or rich in knowledge of the sciences, or in other achievements in public life. Yet, when it comes to Halachah, the Law of Torah conduct, he accepts it with complete obedience and dedication, on the authority of a fellow-Jew who had consecrated all his life to Torah study and Torah living and is eminently qualified to transmit the "Word of G-d - the Halachah."

A further point which characterizes military discipline also has a bearing on the subject of Torah and Mitzvoth. In the military, no soldier can claim that his conduct is his personal affair; nor can he take the attitude that there are many other soldiers to carry out military assignments, but he will do as he pleases. For it has often been demonstrated in military history how one action of a single soldier could have far-reaching consequences for an entire army and country.

Every Jew is a soldier in the "Army of G-d," as is often emphasized in this week's Sedra - kol yotze tzovo, "everyone going forth as a soldier." And he is bound by the same two basic rules: To carry out G-d's commandments promptly and fully, without question (naaseh before v'nishma), and to recognize his responsibility to his people ("All Jews are responsible for one another"), hence the consequences of one good deed. To quote the Rambam: "Every person should always consider himself and the whole world as equi-balanced. Hence, when he does one Mitzva, he tips the scale in favor of himself and of the whole world" (see it at length in Hil. Teshuvah, 3 hal. 4).

May you go from strength to strength in all that has been said above, in all aspects of Yiddishkeit, which includes also influence to promote among non-Jews the observance of the basic Seven Mitzvoth, with all their numerous ramifications, which are incumbent upon all mankind and the foundation of human society.

At this time before Shovuos, I wish you and all our brethren at the Base as well as the community, a happy and inspiring Festival of Receiving Our Torah, with the traditional Chasidic blessing - to receive the Torah with joy and inwardness.

With esteem and blessing M. Schneerson

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213

Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, תחילת חודש תמוז, חודש הגאולה, ה'תשל"ד
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מו"ה הרב ישראל שי"

שלום וברכה!

נתקבל המכתב מיום ה' תמוז (והמצו"ב) והקודמיו, ותגע עד הקצוה.

ובעמדנו לפני ימי הגאולה יב- יג תמוז, גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר, ובלשונו:

לא אותי בלבד גאל הקב"ה בי"ב תמוז, כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה, כי כל איש ישראל (מבלי החחשב במצבו הפרטי בשמירת וקיום המצוות) לבו חמים עם ד' ותורתו,

ועל פי ההמשך במכתבו האמור - ברכה וחיזוק לב כאו"א "להוסיף אומץ בהרבצת תורה והחזקת היהדות",

הרי זה מזכיר ומעורר עוה"פ בהענין אודותו הי' הדיבור של חיבה ושל חובה מצוי במשך שבועות האחרונים - ענין חמשת המבצעים: מבצע תורה, מבצע תפלין, מבצע מזוזה, מבצע צדקה ומבצע ספרי קדש בכל בית. ולא נצרכה אלא, כנ"ל, לתוספת התעוררות "וזריזות יתרה ביתר שאת ויתר עז כפולה וכמופלת למעלה מעלה"מבשאר ענינים,

שהרי בכל עניני תורה ומצותי' גדולה מעלת חזריזות, כנאמר ונשנה בדברי רז"ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה כו',

על אחת כמה וכמה בחמשת הענינים המוזכרים לעיל, אשר כלליים הם, כאו"א מהם מגנא ומצלא, בכאו"א מהם - כל יום ויום דיו שיפקיע את עצמו, שמזה מובן איך שצ"ל בכל יומא ויומא עביד עבידתי'.

וכמו שאחת מהוראות ימי הגאולה הבע"ל היא שכשיהודי מחליט בתוקף המתאים בעניני תורה ומצותי', הקב"ה עוזרו לקיים ההחלטה בפועל למרות כל המניעות ועיכובים, וכמו שראינו אשר בעל הגאולה התגבר על ההתנגדות של כו' ונצח ועד אשר, ונהפוך הוא, שע"י המאסר שנסתיים בגאולה נתוסף יום אשר "ראוי הוא" ומסוגל "לקובעו ליום התועדות והתעוררות לחיזוק התורה והיהדות בכל אתר ואתר לפי ענינו",

מכל שכן בתקופתנו ובמקומות שאין התנגדות כלל וכלל, או - רק התנגדות הכי קטנה ובודאי ובודאי שאינה בערך כלל להתנגדות שהיתה לבעל הגאולה בימים ההם בזמן הזה.

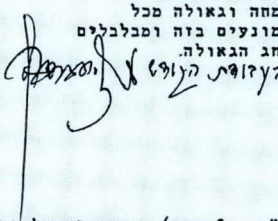
כי לאחרי שפתח בעבודה האמורה, הרי על ידי פתיחה זו סלל דרך לכל אחד ואחת לעשות מעין האמור, בחיזוק התורה והיהדות ובאופן דמוסיף והולך וכתוך התלהבות ואור וחיום,

כולל גם - ועיקר - להשפיע על הזולת ובהסביבה כולה, שממנו יראו וכן יעשו רבים,

וגדול זכות והצלחת העוסק עם הרבים והצבור כמפורש בדברי חז"ל,

ועי"ז גם מרבים השלום, כלי מחזיק ברכתו של הקב"ה, כולל קיום היעוד: ונתתי שלום בארץ גו' ואולך אתכם קוממיות.

בברכת הצלחה בכל האמור
ומתוך שמחה וגאולה מכל
דברים המונעים בזה ומבלבלים
ובברכת חג הגאולה.

ובלשונו: במכתב מס"ו סיון התרפ"ח (בסה"מ תש"ח, ע' רסג). בשם ישראל יכונה: ואינו עיקר שמו (ראה מפרשים ריש נדרים. ובכ"מ). מבלי התחשב..ותורתו: ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב. לבו תמים: כמש"נ (שה"ש ה,ב) אני ישנה (בגלותא. זח"ג צה,א) ולבי ער (ראה לקו"ת שה"ש לד, א. לה,ב. ובכ"מ). המבצעים: להעיר מס' ערה"כ (לבעהמ"ס סדה"ד) ובס' קה"י: בצע אותיות השניות דאברהם יצחק יעקב. ומצינו למעלה: מצוה לבצוע (סנה' ו,ב). תורה: דמגנא ומצלא (סופה כא, א). וראה סיום ההמשך מים רבים, תרל"ו. קונטרס עה"ח בתחלתו. תפלין: דע"י תש"ר ויראו ממך (ברכות ו, סע"א), ותש"ר זקוקה ל(הקדמת) תש"י (מנחות לו, סע"א). וראה תורת הבעש"ט על מרז"ל תפלין דמארי עלמא (סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 133). מזוזה: שעי"ז ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם (זח"ג רסג, ב). ובירושל' פאה פ"א ה"א דאמר רבי לארטבון חפציך וחפצי לא ישוון בה. וראה ההוספה בשאילתות קמה. ועייג"כ בכתבי האריז"ל (סידורו בתחלתו סוף כוונת המזוזה בין קרוב לסופו. ש' ההדמות ד"ו בכניסת המוחין בתחלתן ובסופו) דמצילא מיצה"ר, לא ישלוט השטן בביתו, הבית ינצ' משדים ורוחות רעות, מגין מן המזיקין, מבריח את הקליפות, אין נאחזות (ינקו) שם. צדקה: עפמש"ש בתנחומא משפטים טו: והחייית אותו חייך כו'. וראה סידור (עם דא"ח) עה"פ צדיק הוי'. קונטרס יט"כ תש"ס. ספרי..בית: ראה במדב"ר פ"ב קורח: בית מלא ספרים. ובאוה"ת (ע' תרסב) ע"ס דאצילות. וזריזות..מעלה: אגה"ק סוס"ז. וראה ליקוטי לוי יצחק בהערות לשם. ונשנה..כו': אגה"ק סכ"א. כלליים הס: התורה (ספרי קודש) כוללת כל המצות וח"ת כנגד כולם. תפלין הן לשעבד המוח והלב (שו"ע אדה"ז חאו"ח סכ"ה סי"א). מזוזה כוללת כל המצות (סידור שער החנוכה רעה,א). צדקה שקולה כנגד כל המצות ובכל תלמוד ירושלמי היא נקראת מצוה סתם (תניא פל"ז). ובאו"ת להה"מ ס"פ ראה: הדבק במדותיו ר"ל מה הקב"ה משפיע אף אתה תהי' משפיע (עד"ז - באגה"ק סי"ז). שכשיהודי מחליט בתוקף כו' הקב"ה עוזרו לקיים כו' למרות כו': וי"ל שנתו משנ"נ (תהלים עג, כח): שחי באד' הוי' מחסי לספר כל מלאכותיך. ראוי..ענינו: מכתב הנ"ל. ולאחרי שפתח..דרך לכל אחד: "דכאשר פתח הצינור ונמשך כו' עי"ז ביכולת כאו"א כו'" (סד"ה כי כאשר השמים, תרע"ח). בדברי חז"ל: אבות פ"ב, מ"ב. ובכ"מ. ד"ה עשרה שיושבים תרפ"ח (בסה"מ שם). השלום..הקב"ה: ראה עוקצין בסופה. ונתתי..קוממיות: בחוקותי כו, ו-יג. קוממיות: בקומה זקופה (תיב"ע ותו"כ, הובא בפרש"י שם).

הייבער) קאליפ.

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213

Hyacinth 3-9250

ב"ה, כה' ניסן תשל"ז
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו'
מוה' ישראל שי'

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אשר נולד להם בן
למזל טוב,

הנה יה"ר מהשי"ת שיכניסוהו לתורה
ולחופה ולמעשים טובים, ויגדלו ביחד עם זוג'
תי' מתוך הרחבה.

בברכת מזל טוב

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213

Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

B. H. 28th of Elul, 5735
Brooklyn, N. Y.

Chaplain, Captain & Mrs. Israel and Malka Haber
7-730H J Street
Elmendorf AFB
Alaska 99506

Greeting and Blessing:

This is to acknowledge receipt of your letter and enclosures, as well as previous material.

I was gratified to read about the various activities. I am confident that the accomplishments in the past will stimulate even greater ambitions in the future, in accordance with the saying of our Sages that "He who has 100, desires 200; and having attained 200 desires (not merely another 100) but 400." If this is human nature in material things, how much more so should it be in regard to real and eternal values of Torah and Mitzvos.

Wishing you and yours, and all our brethren in your sphere of influence, a Kesivo vaChasimo Toivo for a good and sweet year,

With blessing, M. Schneerson

Receipt is enclosed for your Tzedoko, and may it additionally stand you and yours in good stead.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

By the Grace of G-d
In the Beginning of Cheshvan,
5738. Brooklyn, N. Y.

Chaplain & Mrs. Israel Haber
108 Bradley Blvd
Travis AFB, Cal. 94535

Greeting and Blessing:

I appreciate very much your thoughtful expression of concern and your good wishes for a speedy and complete recovery.

With the help of G-d, the Healer of All Flesh Who Works Wondrously, my health has improved satisfactorily and I am, thank G-d, able to continue my work and activities.

In accordance with the Divine promise, "I (G-d, the Source of all blessings) will bless them that bless you,"

May G-d bestow His generous blessings on you and yours, materially and spiritually.

With esteem M. Schneerson

P.S. Thank you for foto of your son Meir Moshe ע"ה
Have much true Yiddish Nachas from him.

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn. N. Y. 11213

493-9250

ב"ה, כ"ו אלול תשמ"ג
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו'
מוה' ישראל שי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה אודות מצב זוג' תי',

השי"ת ימלא ימי הריונה כשורה ובנקל ותלד זחו"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בברכת כתיבה וחתימה טובה,

התמונה נתקבלה, ותי"ח.

הפי"נ שבמכי' יקראו בעת רצון על הציון הק'.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213

Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ה' מנ"א תשל"ו
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ הרב
מוה' ישראל שי'

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אודות מצב זוג' תי',

השי"ת ימלא ימי הריונה כשורה ובנקל
ותלד זחו"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בכבוד ובברכה להצלחה בהפצת היהדות,
החומ"צ ובאופן דמוסיף ואור,

THE WHITE HOUSE

WASHINGTON

September 4, 1974

Dear Chaplain Haber:

It was kind of you to express your good wishes as I begin my duties as President.

While I did not seek this great responsibility, I will not shirk it. Having the support and prayers of fine people like you is a source of strength and encouragement to me.

With kind regards and appreciation for your thoughtfulness,

Sincerely,

Gerald R. Ford

Chaplain Israel Haber
Captain, USAF
21 Air Base Group/HCA
APO Seattle 98742

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

By the Grace of G-d
Rosh Chodesh Elul,
5742. Brooklyn, N.Y.

Rabbi Israel Haber
P. O. Box 611
Teverya

Greeting and Blessing:

I am in receipt of your letter of the 22nd of Av, with enclosure. As requested, I will remember you in prayer for the fulfillment of your heart's desires for good with regard to yourself and all the members of your family.

There is surely no need to remind you - except in the sense of "encourage the energetic" - that there is always room for advancement in all matters of Yiddishkeit, Torah and Mitzvoth, especially as you have the great Zechus of living in the Holy Land, "The Land on which G-d's Eyes are continuously, from the beginning of the year to the end of the year."

Receipt is enclosed for your Tzedoko, and may the Zechus of it additionally stand you all in good stead.

It would be advisable to have the Tefillin and Mezuzoth checked to make sure they are Kosher, if this has not been done within the past twelve months.

Wishing you and all yours a Kesivo vaChasimo Tovo, for a good and sweet year.

With blessing, M. Schneerson

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn. N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

בייה, זי ניסן תשמייט
ברוקלין, נ.י.

הוויח אייא נויינ עוסק בצייצ וכוי
מוהי ישראל שיי

שלום וברכה!

מכי והתמונות נתקבלו,

לקראת חג המצות, זמן חירותנו, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג כשר ושמח ולחירות אמתית, חירות מדאגות בגשם ומדאגות ברוח - בכל דבר המעכב עבודת הי בשמחה ובטוב לבב.

ולהמשיך מחירות ושמחה זו בימי כל השנה כולה.

ובפרט שעבודת השם, כמצווה עלינו בתורתנו תורת חיים, הרי היא בכל ענייני האדם ובמשך כל היום וכל הלילה, וכמו שנאמר בכל דרכיך דעהו.

בברכת החג

תייח על הברכות. וכבר מלתיי אמורה בתוהייק: ואברכה (הי מקור הברכות) מברכיך, בברכתו של הקבייה שתוספתו מרובה על העיקר.

Tel. (212) 493-9250 Cables: LUBAVITCH NEWYORK

מזכירות
כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א שניאורסאהן
ליובאוויטש

SECRETARIAT of RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
the Lubavitcher Rabbi
770 EASTERN PARKWAY, BROOKLYN, N. Y. 11213

ב"ה, כ"ו תמוז תשד"מ
ברוקלין, נ.י.

מרת מלכה תי'

ברכה ושלום!

הפ"נ שלה מיום כ"ו סיון

נתקבל,

ויקרא בעת רצון על ציון כ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

מזכיר

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, כט' שבט תשל"ז
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' הרך
מוה' ישראל שי'
וזוג' תי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה אודות מצבה,

השי"ת ימלא ימי הריונה כשורה ובנקל
ותלד זחו"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בברכה להצלחה רבה בהפצת היהדות ויהודים בכל מקום,

נ.ב.
בטח מתכתב עם הממלא מקומם באלאסקא
ומעודדו ומזרזו וכו'. וה"ז נוגע לרבים, כמובן.

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn. N. Y. 11213

493-9250

ב"ה, יא' מנ"א תשמ"ד
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
הרב ישראל שי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה אשר נולד להם בן למזל טוב,

הנה יה"ר מהשי"ת שיכניסוהו לבריתו של אברהם אבינו, וכשם שיכניסוהו לברית כן יכניסוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ויגדלו ביחד עם זוג' תי' מתוך הרחבה.

בברכת מזל טוב

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

האבער-קאליפארניא
RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213

Hyacinth 3-9250

ב"ה, כד' אד"ר תשל"ח
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק
בצ"צ כו' הרב ישראל שי'
ומרת מלכה חי'

ברכה ושלום!

במענה על ההודעה אודות מצבה,

השי"ח ימלא ימי הריונה כשורה ובנקל
וחלד זחו"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בברכה

הפ"נ שבמכ' יקרא בעת רצון על הציון
הק'.

ניגון שחיבר בשנת תשל״ד באלסקה - מילים מתהלים פרק כ״ד פסוקים ג׳-ד׳

דיג קטנות בדרום מזרח אלסקה, אחרים באו מכפרי אסקימואים במערב ובצפון, ואלה גם אלה התגוררו בפנימיות שבקמפוס; שלישית, היו מוטלות עלי עוד כמה משימות בתוקף תפקידי. גם שאר העוסקים במלאכה היו להם התחייבויות שונות, כך שהגיע פורים ואנחנו עדיין בעיצומה של העבודה.

7 במארס דיווח ה"אנקורג' טיימס" על כי "היום שומרים היהודים על תענית אסתר, שלאחריו יחגגו את סעודת פורים. תפילות ייערכו בבסיס חיל־האוויר אלמנדורף". לאחר סקירה על מה־זה מי־זה פורים, שאת פרטיה מסרתי לכתב העיתון, נמסר, כי "באלסקה נמצא הרב שלום גרשון גרוסבאום, חסיד ליובאוויטש, שינהל את תפילות פורים ושבת בפורט ויינרייט. הוא ישוב לאנקורג' בשבוע הבא, כדי לפקח אל בניית מבנה־דת, המכונה 'מקווה'. לדברי רביי הבר, אין בכל אלסקה כזה מין 'מקווה', וצריך שיהיה".

העלון היהודי של קהילת פירבנקס יצא בהוצאה מיוחדת, כשכותרת־ענק מתנוססת בעמודו הראשון: "פורים בא לפירבנקס". ובגוף הכתבה נכתב לאמור: "כן, קהילת פירבנקס תחגוג השנה את חג הפורים. אתה זוכר, בוודאי, את פורים — קריאת מגילת אסתר, ומהומת הרעשנים כשמזכירים את המן, וכל החגיגה. אמת, זה הזמן להביא את הילדים לבית־הכנסת. רביי הבר ארגן את הדברים כך, שלפירבנקס יגיע הרב גרוסבאום מסיינט פול, מינסוטה, כדי לנהל את התפילות בפורים ובשבת. הרב גרוסבאום הוא רב חסידי, ומאנשי הצוות של בית ליובאוויטש בסיינט פול".

יהודים רבים השתתפו בתפילות פורים בצפון אלסקה ובדרומה. ושוב נעשתה כאן היסטוריה קטנה, כאשר לראשונה ניהלו את התפילות שני רבנים אורתודוקסים.

במוצאי־שבת טלפן אלי גרוסבאום מפירבנקס. "א־גוט וואך", אמר, "אני מודה לך מעומק הלב על כך שציידת אותי בבגדי הקוטב האלה. אני לא יודע איך הייתי מסתדר בלי זה. קר אצלכם פה, באלסקה, קר מאוד. אתה שואל איך היה? אז לפני שאשיב לך אומר, כי אין לי מושג כיצד אתה מתמודד אחת לחודש עם הבדידות הזו, לבד, בחדר המשמים והקודר כאן. מה אומר ומה אדבר? כל הכבוד לך. ועכשיו לפורים. היה פה נחמד מאוד. נפגשתי עם לא מעט סטודנטים יהודים, הלומדים כאן באוניברסיטה. העיתון הלא־יהודי ראיין אותי, והכתבה התפרסמה תחת הכותרת: 'הרביי לבש מאקלאקס'. כנראה שבשבילם רב עם הלבוש המסורתי של האסקימואים, מגפיים מעור צבי, זה ממש אטרקציה. אבל, הסיפור האמיתי התרחש בליל שבת. לאחר התפילה הזמנתי אנשים אחדים לחדרי, כדי לשוחח קצת בענייני יהדות. בחדר דלקו נרות השבת, האווירה היתה נהדרת, אפשר לחוש בעליל בנשמה היתרה. כמובן, לא השארתי אורות דלוקים, אלא רק את הנרות, שהלכו ופחתו, הלכו ודעכו. אבל, זה לא הפריע לשיחה בענייני פילוסופיה יהודית, מה גם שהשארתי מעט את דלת הכניסה פתוחה, כדי שייכנס

אור מן המסדרון. לפתע שמענו קולות מבחוץ, ולחדר פרצו שני שוטרים צבאיים ושאלו אותנו מה אנחנו עושים בדיוק. הצגתי את עצמי, ושאלתי אם במעשינו אנחנו עוברים על החוק, והאם אסור בפירבנקס לעסוק בנושאים שברוח לאור נרות. השוטרים הבינו מיד שטעו בכתובת. לאחר שהתנצלו במבוכה, התברר, כי אחת האחיות בבניין, המתגוררת בהמשך המסדרון, הבחינה מבעד לדלת הפתוחה בקבוצת אנשים יושבים בחושך, לאור נרות, והיא טלפנה מיד למשטרה הצבאית, והודיעה כי לדעתה, ממש לנגד עיניה, מתנהלת מסיבת סמים פרועה..."

"אוי ויי!" — קראתי בתדהמה, ולא יכולתי לכבוש את פרץ צחוקי נוכח העובדה שהרב גרוסבאום נחשד לרגע בעישון מריחואנה או משהו דומה...

"מילא", אמר גרוסבאום, "העיקר שהערב אני הולך להרצות באחד הבתים היהודיים. השיחה ולאחריה השאלות והתשובות יימשכו, מן הסתם, שעות אחדות. אני אמשיך כל זמן שהם ירצו לשמוע. אז נתראה בדרום המדינה מחר, בעזרת ה'".

"שבוע טוב, גרשון", אמרתי לו, "ודרך צלחה".

ועד שהוא יגיע, התנדב אחד ממהנדסי הבסיס להקריב את מנוחת יום ראשון שלו על מזבח בניית מסגרת היציקה של המקווה. השעות נקפו, והתחלנו לדאוג: הרב גרוסבאום טרם הגיע. חלפו כבר שעתיים מן המועד המצופה לבואו, והוא טרם נראה באופק. בסופו של דבר, כשהגיע באיחור משמעותי, הוא התנצל, וסיפר, כי הפגישה בליל אמש הסתיימה רק בשעה 4 לפנות־בוקר. הוא החליט לנמנם מעט, ולתפוס את הטיסה של 7 בבוקר לאנקורג'. אבל, עייפותו היתה כה כבדה, עד כי השינה החטופה הפכה לשינה בריאה, טובה ורגועה, וכאשר התעורר, המטוס כבר מזמן לא היה על מסלול.

אבל, מכיוון שאין מוקדם ומאוחר בגרוסבאום, שמחנו עד מאוד לראותו אתנו ממשיך בעבודה, מנהל את העבודה. לא רק נותן הוראות, אלא נותן כתף בפועל. וכך, עשרה ימים רצופים, כמעט 24 שעות ביממה, עבד גרוסבאום וניהל ביד רמה את השרברבים, החשמלאים, הנגרים, הצבעים, יוצקי הבטון ומי לא, שנכנסו ובאו לאתר, כדי לבנות את המקווה.

עימות עם הארכיבישוף

בעוד נמשכת הבנייה המאומצת והקדחתנית של המקווה, והנה נמסר לי, כי 14 במארס נקבע כ"יום הכמורה", ובו־ביום יגיע לבסיס נואם אורח, הארכיבישוף הקתולי של צפון־מערב ארצות הברית, וינאם בפגישה מיוחדת בצהריים. אומנם, לא קיבלתי

הזמנה רשמית לאירוע, שכמותה נשלחו לאנשי הדת הנוצריים באזור, אלא רק הזמנה על־פה — ובכל זאת די הופתעתי מנושא הנאום של הארכיבישוף: "הווה ועתיד בארץ הקודש, והיבטים מיוחדים על הסכסוך הישראלי־ערבי".

לא היה ברור לי עד כמה הארכיבישוף יודע מה קורה בסכסוך הישראלי־ערבי, אבל גם כך — הרהרתי לעצמי — זהו נושא די מוזר להרצאה של איש־דת אזרחי בבסיס צבאי ב"יום הכמורה".

חושי התחדדו והחלטתי לבדוק את העניין. אבל, עוד קודם שפניתי למפקדי, כדי להציג לו שאלות הבהרה אחדות בעניין, כבר קיבלתי שיחת טלפון מיהודייה, חברת הנהלת בית־הכנסת באנקורג'. היא סיפרה לי, כי ראתה באותו בוקר מודעה בעיתון, שבה מפורטים אירועי "יום הכמורה", בין השאר גילתה, כי הארכיבישוף עומד לשאת הרצאה, ונחרדה לקרוא שהוא מתכוון להרצות על המצב במזרח התיכון.

"תבין, רבי הבר", אמרה האשה בהתרגשות, "האיש הזה הוא אנטי־יהודי בצורה קיצונית. גם הרב הצבאי שקדם לך נתקל בו, והתווכח אתו קשות. הדברים הגיעו אז לעיתון, והיתה מהומה תקשורתית לא קטנה סביב העניין, כולל מאמרי מערכת. אני מבקשת ממך, אנא, בדוק את הנושא בקפדנות, כי רק צרות עלולות לצאת מזה".

החלטתי להיכנס לעובי הקורה. ביקשתי מידידי, פול ליבמן, שיבדוק אצל אנשי הליגה נגד השמצה יהודית, מה הם יודעים על המרצה־האורח שלנו, והם אישרו לו, כי אכן, הלה נמצא ברשימות שלהם כאחד שהתבטא בעבר בצורה אנטישמית חריגה.

בנקודה זו פניתי לקצין־הדת גבריאלסון, סיפרתי לו על ממצאיי, ועוד יותר מזה על חששותי מפני הצפוי בהרצאה הזו. הוא פנה לקצין־הדת הקתולי הבכיר, שהזמין את הארכיבישוף להרצאה, וזימן אותו אליו למשרדו.

כשהגיע, שאלתי אותו: "מדוע הארכיבישוף שלך עומד לדבר על הסכסוך הישראלי־ערבי, ב'יום הכמורה', אירוע שכל־כולו לא נועד אלא לעודד את האנשים לשמור על המסורת, וכולו תפילה ועידוד ליצירת הבנה וידידות בין כל המאמינים?"

"הארכיבישוף", השיב הלה בקול רגוע ושלֵו, "נחשב למומחה בתחום הזה".

"האומנם?" — שאלתי מבלי להסתיר את נימת הפקפוק שבקולי, "לא תיארתי לעצמי ש'יום הכמורה' ישמש במה לאדם, שכבר בעבר השמיע הערות שנויות במחלוקת, אם לא יותר מזה, ביחס ליהודים; ואינני סבור שהמקום המתאים לכך הוא במה בבסיס חיל־האוויר!"

הדבר הרתיח אותי. פניתי בזעם אל קצין־הדת הראשי של הבסיס והמשכתי: "אין לי

ספק, שלא היה לך מושג לגבי דעותיו ורגשותיו של הארכיבישוף. מכל מקום, אני די מופתע מכך שנושא פוליטי עדין כל־כך יועלה בצורה חד־צדדית מובהקת על שולחן הדיונים, וכל זאת בחסותך!"

קצין־הדת הראשי פנה אל קצין־הדת הקתולי ושאל אותו למניעיו של הארכיבישוף. הלה חזר על דבריו, כי "הוא נחשב למומחה בתחום הזה".

"אם באמת ובתמים היית מעוניין להביא מישהו המתמצא בנושא", אמרתי לקצין־הדת הקתולי, "היה עליך לעשות דבר פשוט ביותר: להתקשר לאוניברסיטה, וזו היתה מקשרת אותך מיד עם המרצה שלה לענייני המזרח התיכון".

"מי הוא?" — שאל קצין־הדת הקתולי.

"מי הוא?" — השבתי מיניה וביה — "אני".

"ישראל", התערב קצין־הדת גבריאלסון, "נראה לי שמאוחר מדי לטפל בנושא. אני מציע, שאם משהו יפריע לך בנאום של המרצה־האורח שלנו — פשוט, הרם ידך בזמן המיועד לשאלות ותשובות, ותשאל".

קיבלתי את הצעתו, ובהגיע היום נטשתי את משמרתי במקווה ההולך ונבנה, השארתי שם את הרב גרוסבאום ולקחתי עמי את סרן פול ליבמן כאורחי, כדי שנוכל להאזין יחד לדברי הארכיבישוף. ההרצאה נערכה במועדון הקצינים. האולם היה חשוך, אך למרות זאת ניתן היה לראות כי כ־200 אנשי כמורה אזרחיים ישבו בו ועקבו אחרי שקופיות, שהוקרנו על מְרקע גדול, ואשר תיארו את חיי הדת בבסיס. שני סמלים קיבלו את פנינו בחמימות והוליכו אותנו אל ירכתי האולם, שם כיוונו אותנו למקומות ישיבה.

לאחר הקרנת השקופיות הועלה האור באולם, וקצין־הדת הקתולי הבכיר של הבסיס הציג את הארכיבישוף. כמעט באותה נשימה הוצג הארכיבישוף כמי שקיבל לא מכבר מדליית כבוד מידי חוסיין מלך ירדן. פול ואני הבטנו איש בעיני רעהו. נו, אז עם מדליה מחוסיין על החזה הוא עוד הולך להיות אובייקטיבי?

לא היה צריך להתאמץ הרבה, כדי להבין היכן הארכיבישוף הזה ממקם את עצמו. שכן, למן פתיחת דבריו הוא הציג בשטף "עובדות", שלא היו ולא נבראו, ואפילו משל לא היו. ה"מומחה" הזה היה מעשה הונאה וזיוף מן המדרגה הראשונה. כך, למשל, הוא "ידע" לספר, כי אף לא יהודי אחד התגורר בארץ עד לתחילת המאה העשרים, וכאשר הארץ הוצפה ביהודים נוצרה בעיית הפליטים; שאין יהודי מתחת לגיל 50, המתנגד לשלטון ערבי בארץ הקודש; וכמובן — ירושלים תהיה עיר חופשית רק אם תהיה תחת שלטון בינלאומי. אם זה מומחה — לא היה ברור לי מהו אחד שאינו מומחה...

האמת היא, שלמרות שפול ואני ידענו על הרקע של הנואם, הופתענו מעצמתם הבוטה של דבריו האנטישמיים. כאשר סיים הארכיבישוף הזה את דבריו הנלעגים, ואת דעותיו הקדומות, הודה לו קצין־הדת הקתולי, ואמר במהירות: "מכיוון שאין לאף אחד שאלות, אנו רוצים להודות לאורחנו הנכבד על..."

"רגע, רגע!" — קטע אותו קצין־הדת גבריאלסון — "אני רואה שם שתי ידיים מורמות לשאלות".

והוא הצביע עלינו, פול ואנוכי, שהקמנו כל רעש אפשרי ובלבד שיראו שאנחנו מצביעים.

"אה... או... כן?" — נבוך המנחה, קצין־הדת הקתולי.

הארכיבישוף הציץ מעבר לדוכן שהיה לפניו, כדי לראות למי מבין הקהל יש תעצומות נפש להציג שאלה כלשהי. הוא בוודאי לא חלם על כך שמישהו עוד ישיג על דבריו. עד כדי כך גברה בו סקרנותו, שהוא קם ממקומו ושלח מבטיו אל עבר המצביעים. ואז, כשעיניו נפגשו בעיני, הסטתי את כפתי קדימה, אל מעל למצחי כמעט, כדי שהוא יראה עם מי יש לו עסק. הוא ראה — וחזר והתיישב בכבדות בכיסאו. נראה, כי הבין שלא צפויים לו עתה חיים קלים.

פול קם על רגליו. אנשי הכמורה שבקהל, ובמיוחד הפרוטסטנטים, הפנו מבטיהם לאחור, אל מציג השאלה. פול דיבר בהתרגשות רבה, שניכרה היטב בקולו.

"עכשיו אני מבין כיצד דרייפוס הרגיש כשהוטחו בפניו השקרים האנטי־יהודיים", אמר פול, "ועכשיו אני גם מבין כיצד אנשים משתכנעים, כאשר הם שומעים שקרים, הנאמרים מפי סמכות זו או אחרת. אתה מדבר על פליטים ערבים מסכנים? ומה עם רבבות אלפי הפליטים שנזרקו חסרי כל מארצות־ערב עם הקמתה של מדינת ישראל? אלה אינם פליטים? בעיית הפליטים הערבים לא נוצרה בגלל שהיהודים חסרי המולדת חברו יחדיו, עבדו יחדיו, התאמצו יחדיו, כדי להיטיב את גורלם על־ידי בניית ארצם. מדוע מדינות־ערב, הטובעות עד צוואר בפטרו־דולרים, לא זרקו אפילו סנט אחד לכיוון הפליטים הערביים? מדוע? והתשובה היא, מפני שזה לא משתלם להן מבחינה פוליטית. מדינת ישראל לא זרקה את הפלשתינים מתחומה. הם עזבו לבד. הם קמו ונמלטו. הם פחדו מפני הזוועה שישראל תעולל להם, כביכול, וברחו כל עוד רוחם בם. בהשוואה אליהם — כל הערבים שנשארו, ונשארו רבבות, הם מועמדים לפרס נובל לחכמת חיים. אז אתה מאשים את ישראל? מנהיגי הערבים עוד עודדו את הבורחים לאמור, כי גלותם תימשך זמן קצר בלבד, שכן עוד מעט מדינת ישראל הצעירה תושלך לים, ואז הם יוכלו לשוב לבתיהם, לשוב כגיבורים, ועוד לקבל את כל מה שהיהודים הצליחו לבנות ולעשות.

לעומתם, הערבים שלא נמלטו, הם כיום אזרחים שווי זכויות במדינה ישראל, והם מיוצגים בכנסת על־ידי בני עמם ודתם. תסלח לי, האם זוהי המומחיות שלך?!"

פול לא הניח לארכיבישוף. הוא המשיך ותקף כל נקודה מעוותת שהעלה הנואם־האורח. הוא לא ויתר, לא חמל. גמר את החשבון עד הסוף. עד כדי כך, שרבים בקהל החלו לנענע בראשיהם כמסכימים עם דבריו. לא קשה היה להוכיח את הזיוף שבדברי הארכיבישוף. לבסוף, כשסיים את דבריו, פול התיישב בכיסאו באפס־אוויר.

ואז, במקום להשיב, הארכיבישוף קם ממקומו, ובקול תקיף שאל את פול: "סלח לי, האם אתה בכלל איש־דת? אם לא — שב במקומך ושתוק!"

מיד זינקתי אני על רגלי, ואמרתי: "ד"ר ליבמן הוא סרן בחיל־האוויר של ארצות הברית, והוא נמצא כאן כאורחי האישי. אני, אדוני, אני איש־דת!"

הארכיבישוף לא השיב.

התיישבתי בחזרה במקומי, והרמתי יד לאות כי גם לי יש שאלה. המנחה נע וזע באי־נוחות, אבל לא היתה לו ברירה. שאלות זה שאלות.

"אני יהודי בגיל שמתחת לגיל 50", פתחתי ואמרתי, "רבים מאוד מחברי ומקרובי משפחתי, החיים בישראל, הם מתחת לגיל 50. אני עומד להיפגש בקרוב עם אחד מהם, ואני מבין מדבריך שאני עומד להיפגש עם אחד התומך בשלטון הערבים על מדינת ישראל. אני מודיע לך, כי בכל מאודי הייתי מעוניין להיפגש עם יהודים, כמו אלה שהזכרת היום, המעוניינים לחיות תחת שלטון ערבי. בהזדמנות זו הייתי מאוד שמח לדעת מהיכן אתה שואב את ידיעותיך, את ה'עובדות' שאתה מדבר עליהן. אתה מדבר על ירושלים. זה מעניין מאוד, שדווקא עתה, בפעם הראשונה זה דורות על דורות, שכל אחד בעולם יכול לגשת למקומות הקדושים לדתו — ללא הבדל דת, גזע ומין — להתפלל כרצונו, לעבוד את אלוהיו כרצונו, בחופשיות גמורה, דווקא בעידן החדש הזה אתה קורא פתאום לירושלים בינלאומית! היכן היית אתה, היכן היה האפיפיור שלך, כל אותן שנים ארוכות, שבהן היתה ירושלים בידי המוסלמים! בידי הירדנים שמהם קיבלת מדליה! היכן הייתם בין השנים 1948 ל־1967! מדוע אז לא נשמע קולכם ברמה! כשירושלים היתה בידי הירדנים לא זעקת לתת לה מעמד בינלאומי! מדוע! האם היית מרוצה מכך שלמוסלמים ולבני דתך אפשרו הירדנים להגיע לכל מקום קדוש להם בירושלים, ורק לקבוצה דתית אחת קטנה הם לא התירו אפילו לגשת ולנגוע באבני הקיר שנשאר ממקדשם שהוצת באש?! הקבוצה הקטנה הזו היתה היהודים, שאני נמנה עמם. איפה היית אז עם ההומניזם הנאור שלך! איפה היית עם הדאגה ההומנית שלך, כאשר תחת שלטון ירדן חרבו בתי־כנסת בני מאות בשנים — בתי־כנסת עם יופי, עם עבר, עם

מורשת, שהפכו לעיי חורבות! לא זכור לי שהשמעת אז את קולך, ארכיבישוף! איפה היית, איש־דת, כאשר הירדנים לקחו מצבות מבתי־קברות יהודיים והפכו אותן לאבני תשתית של כבישים ומחראות?! האם אמרת אז מלה? האם פצית פה וצפצפת? ודווקא היום, כשהדגל הכחול־לבן ומגן־דוד באמצעו מתנוסס מעל העיר הזו, דווקא עכשיו נזכרת במה שהיית צריך לזעוק לפני שנים! דווקא עכשיו, כשהמעוות הזה תוקן, וכל אחד יכול לגשת בחופשיות ולהתפלל בכל מקום שיחפוץ, עכשיו אתה יוצא ממחבואך להרים קול!"

האמת היא, שיכולתי להמשיך עוד ועוד, ואולי הייתי צריך לעשות זאת. אבל, החלטתי לעצור. באולם שררה דממה כבדה. אפשר היה לחתוך את האוויר בסכין מחמת המתח העצום. אט־אט הסבו כל הנוכחים את פניהם ממני, והישירו את מבטם לעבר הבמה, שם היה הארכיבישוף, כדי לשמוע את תשובתו. אבל, כל תגובה לא נשמעה. לפתע, קם הארכיבישוף ממקומו, פניו חיוורות מזעם, והוא סינן מבין שפתיו: "לא הסכמתי להקצות זמן לשאלות ותשובות — ולעולם לא אופיע כאן יותר!"

וכדי לתת תוקף לדבריו חבט על השולחן — ויצא את האולם בזעף. ובעוד "המומחה לענייני המזרח התיכון" יוצא וזנבו מקופל בין רגליו, וכבר פול ואני הוקפנו על — ידי קבוצה של אנשי־דת פרוטסטנטים, שביקשו מאתנו להרחיב את הדברים. ועוד לא הספקנו לפצות פה, וכבר היו סביבנו כ־70 כמרים, שרבים־רבים בהם ביקשו מאתנו שנופיע לפני תלמידי בית־הספר של יום ראשון שלהם. הם הודו, כי עד לאותו יום לא היה להם מושג מינימלי על הסכסוך הישראלי־ערבי, ואלמלא מחינו בתוקף ואמרנו את שאמרנו הם היו עלולים לקבל את דבריו של הארכיבישוף ה"מומחה" כלשונם וכפשוטם. רבים ביקשו ללחוץ את ידינו, באומרם, כי חשו שהנואם היה מאוד חד־צדדי בדבריו, אלא שלא היה להם הידע כדי למחות כנגדו. הם לא שלטו בחומר, כפי שהתבטא אחד הכמרים. רבים ליוו אותנו עד למגרש החנייה, ועודדו אותנו באומרם, כי טוב שקמנו על רגלינו ואמרנו את שאמרנו. והיו גם כאלה שלמחרת, ובימים הבאים, טלפנו אלינו הביתה ולמשרד, כדי לברך אותנו על שהעמדנו את הדברים על דיוקם והעמדנו את הארכיבישוף על מקומו.

והיו גם כמרים קתולים רבים, שהתקשרו או שכתבו, וביקשו לשכנע אותנו שלא כל הכמרים הקתוליים מסכימים עם דבריו ועם דעותיו של הארכיבישוף. בעניין הזה נטיתי בהחלט להסכים עמם, שכן בניו יורק הכרתי כמרים רבים, שסייעו לנו בפעולותינו למען מדינת ישראל ולמען יהודי רוסיה. העדפתי לקבל את הגרסה, שהיתה זו דעתו הפרטית בהחלט של הארכיבישוף, וכי הוא לא דיבר בשמה של הכנסייה הקתולית כולה.

על החוויה שעברנו — ואשר את חלקה יזמנו — סיפרנו בבואנו הביתה למרים, לרב

גרוסבאום ולפטי ליבמן. הודינו לקב״ה שנטע בנו תבונה להשתתף בהרצאה הזו, ולהשיב ל״מומחה״ במומחיות שלנו. התחלחלנו רק נוכח המחשבה, שברחבי ארצות הברית נערכים בוודאי עשרות ומאות סמינרים שכאלה, ואשר בהם לא נוכח אף יהודי, שיעמיד את הדברים על אמיתותם. ונקל לשער איזה נזק היה נגרם לו דבריו של הארכיבישוף היו עוברים ללא תגובה: 200 הנוכחים בהרצאתו היו מעבירים את הדברים המצוצים מן האצבע לאלפי אנשים אחרים, קובעים דעת קהל המבוססת על שקר וכזב, וכדי ביזיון וקצף.

מקווה ישראל

העבודה על בניית המקווה נמשכה לא רק בימים. לקראת השלמתה עבדנו, גרוסבאום ואני, גם בלילות. סופו של דבר, וסיכומו של מאמץ, שהמקווה היה מוכן באמצע מארס לביקורת של סמכות תורנית. גרוסבאום יצר קשר עם הרב יצחק הנדל, מראשי הרבנים במונטריאול, קנדה, והציע לו לבוא ולבדוק את כשרות המקווה מבחינה הלכתית.

הרב הנדל נענה ברצון, ובואו ב־21 במארס 1974, יום חמישי, קבע תקדים היסטורי חדש באלסקה בכלל ובאנקורג׳ בפרט: שלושה רבנים אורתודוקסים, באותו זמן, באותו מקום.

הוא לא איבד זמן. עוד באותו יום חמישי בחן הרב הנדל היטב את המקווה מכל צדדיו. הוא שיבח את התכנון ואת הביצוע, וסמך ידיו על המקווה.

ושוב נעשתה היסטוריה: מקווה באלסקה, דבר שמעולם לא היה במדינה זו קודם לכן.

לא רק היהודים חשו בכך. הנה, בעיתון הלא־יהודי של אלסקה הופיעה כתבה, שדיווחה, כי ״בניית המקווה הראשון והיחיד באלסקה עומדת על סף סיומה בבסיס אלמנדורף. המקווה הוא אתר היטהרות יהודי מסורתי. לדברי קצין־הדת, רבי ישראל הבר, זהו המקווה הקבוע הראשון שנבנה אי־פעם בבסיס צבאי של ארצות הברית אי־שם בתבל. המקווה ישרת משפחות אנשי צבא ואזרחים בכל האזור״.

לאחר הסבר קצר על ייעודו ועל מהותו של המקווה בהלכה היהודית, כותב העיתון, כי ״רביי גרשון גרוסבאום מסיינט פול, מינסוטה, תכנן את המקווה ואף שהה כאן שלושה שבועות, כדי לבנותו בפועל ולפקח מקרוב על הבנייה. רביי הבר, בתשובה לשאלה, אמר: ׳היה כאן מאמץ עצום של מהנדסי הבסיס. אנשים רבים היו מעורבים

במבצע, ותודה מיוחדת מגיעה לקציניים גבריאלסון ובראם״.

ימים אחדים לאחר מכן דיווח אותו עיתון: ״במסגרת האירועים לציון יובל ה־25 לקיומה של יחידת קציני־הדת בבסיס אלמנדורף, יתקיים טקס חנוכת המקווה החדש, שבמהלכו ירצה רביי הבר על תפקידו של קצין־הדת בחיל־האוויר״.

וגם העיתון היהודי בסיינט פול לא נשאר שווה־נפש נוכח ההיסטוריה הקטנה של אלסקה. תחת הכותרת ״חיל־האוויר של ארצות הברית, יחד עם ׳חצר׳ ליובאוויטש, בונים ביחד מקווה באלסקה״, נכתב, בין השאר: ״לאור פניית הרב ישראל הבר, הרב הצבאי בבסיס אלמנדורף, הטיס חיל־האוויר את הרב גרשון גרוסבאום, רבו של בית חב״ד בטווין־סיטי, לאנקורג׳, כדי לבנות מקווה בבסיס. המקווה, הראשון שנבנה מאז ומעולם באלסקה, ישרת את הקהילה היהודית ברחבי אלסקה, המונה כ־400 משפחות, ואשר הרב הבר הוא מנהיגה הרוחני.

״סיפור המקווה נולד בספטמבר אשתקד, כאשר הרב הבר ורעייתו היו אורחי בית חב״ד בסיינט פול, בדרכם לאלסקה. במפגש ביניהם אמר הרב הבר לרבנים גרשון גרוסבאום ומשה פלר, המנהל האזורי של חב״ד, כי הוא יצטרך את סיועם בבניית מקווה. שכן — כך התברר — המקווה הקרוב ביותר למקום שירותו נמצא במרחק של שלוש שעות טיסה, בסיאטל. ׳אם חיל־האוויר יסכים להטיס את הרב גרוסבאום לאלסקה, לא תהיה כל בעיה׳, אמר אז הרב פלר. הרב גרוסבאום, מיזוג נדיר של כשרונות בתחום ההלכתי, ההנדסי והטכנולוגי־מודרני, בנה בעבר שני מקוואות. תחת פיקוחו עבד צוות של מהנדסי חיל־האוויר, ובתוך שבועיים וחצי קם והיה המקווה. כשאך הסתיימה בניית המקווה הגיע לאלמנדורף הרב יצחק הנדל, ראש ישיבת ליובאוויטש במונטריאול, קנדה, כדי לבדוק את המקווה ולתת לו הכשר. אגב, עולם קטן: כאשר הרב גרוסבאום הגיע לאנקורג׳, הוא פגש שם את מיירה הרטל, בעבר תלמידתו בסמינריון־חורף, שנערך על־ידי ׳בית חנה׳, מכון לצעירות, בבית ליובאוויטש בסיינט פול״.

בכתבת־המשך, ימים אחדים לאחר מכן, נפעם העיתון היהודי בסיינט פול: ״תאמינו או לא, אבל יש קשר בין המקווה באלסקה, שעליו דיווחנו זה לא כבר, לבין סיינט פול. הקשר הוא בדמותה של החותנת של הרב ישראל הבר, הגב׳ אגנס שוויימר. היא היתה בזמנה אחת משתי נערות, ניצולות השואה, יתומות וחסרות־כל, שהגיעו לאחר המלחמה לאזור סיינט פול ואומצו על־ידי סם ודלה גולדברג. הגולדברגים דאגו לכל מחסורן ולחינוכן. בתה של אגנס, מרים, נישאה לרב ישראל הבר, הרב הצבאי של בסיס חיל־האוויר אלמנדורף, וכאשר הם עשו דרכם צפונה הם באו לבקר את ׳סבא — סבתא׳ גולדברג, ואז במקרה נוצר הקשר עם חב״ד, קשר שהוליד את המקווה״.

סיפור המקווה היה סיפור "לוהט", שהופיע בכתבות מצולמות רחבות יריעה בעיתונים רבים מאוד — יהודיים ולא־יהודיים — במונטריאול, בניו יורק, באלסקה ועוד. אפילו הירחון הגיאוגרפי של אלסקה ייחד למקווה עמודים אחדים. תחנות הרדיו של אנקורג' ופירבנקס דיווחו בפרוטרוט במהדורות החדשות שלהן על השלמת הבנייה של המקווה וחנוכתו, כך שאפילו מי שלא רצה לשמוע מלה וחצי מלה על המקווה לא יכול היה להימלט, כי אם לא קרא בעיתון היומי, שמע ברדיו, ואם פספס את החדשות — הוא מצא זאת בירחון הגיאוגרפי...

במלים אחרות, לא רק הלא־יהודים התוודעו למושג החדש שקם והיה באלסקה, גם אותם יהודים, שאולי לא ידעו דבר על מקווה, למדו לדעת כי יש חדש תחת השלג.

המקווה היה עובדה בשטח והגיעה העת להיפרד משני הרבנים — גרוסבאום והנדל. טרם עזבם את אנקורג', בסוף מארס, יצאנו אתם לטיול באזור. עיניהם נקרעו מרוב תדהמה למראה הנופים הפראיים והמוזרים לבני כרך, עד כי הרב הנדל מלמל לאורך הדרך, יותר מפעם אחת: 'אח, מעשה בראשית, מעשה בראשית'. בעוזבם את אלסקה, השאירו אחריהם שני הרבנים ידידים רבים מקרב הקהילה, שעמם קשרו קשרים נהדרים בעת שהותם כאן. ההיסטוריה וההיסטריה תמו — ושוב נשארתי הרב האורתודוקסי היחידי באזור. למחרת היום בא למשרדי הקולונל בראם. הוא שאל אותי: "תגיד, ישראל, האם כל הרבנים שלכם יודעים כל־כך הרבה בהנדסה?"

"לא", אמרתי לו, "לא כל אחד מאתנו מוכשר כמו רביי גרוסבאום".

אחד ממהנדסי הבסיס, שהתלווה אל בראם, העיר: "אני מחבב מאוד את רביי גרוסבאום. בכלל לא הייתי מתנגד לקבל אחד שכמותו לצוות שלי".

ולאחר הרהור קל שאל אותי: "מה דעתך, ישראל, האם הוא יהיה מוכן לגלח את זקנו ולהכניס למכנסיו את החוטים המוזרים המשתלשלים לו מבעד לחולצתו, כדי שאפשר יהיה לגייס אותו לחיל־האוויר?"

"אני מוכן לעבוד על העסקה הזאת", השבתי בחיוך, "אבל, נראה לי שהרב גרוסבאום ימשיך ללכת עם הזקן המגודל שלו, ולא יכניס את הציציות שלו לתוך מכנסיו"...

וכך איבד חיל־האוויר האמריקני את אחד האנשים הטובים ביותר, אשר לשכמותם הוא זקוק...

בשלהי מארס השתפר מאוד מזג־האוויר באלסקה. הטמפרטורות הרקיעו שחקים עד כדי 10 מעלות מעל האפס. מרים ואני ניצלנו את התנאים הטובים, ויצאנו לטיול באזור.

אחרי נסיעה של כ־40 דקות צפונה, הגענו לעיירה קטנה, פאלמר שמה. לאורך הדרך חצינו את נהר מאטאנוסקה, והמשכנו לתוך עמק המאטאנוסקה היפהפה. האזור החקלאי הדשן הזה משופע ברפתות, ומשם בעיקר מסופק החלב לכל רחבי המדינה. אשר לנוף — הניגוד בין הירוק הרענן לפסגות ההרים המושלגות, היה מראה שהילך עלינו קסם.

ועוד לא גמרנו עם המקווה. בעצם, עוד לא התחלנו כמעט. שבנו לאלמנדורף, ובסיועם של מספר אנשי צבא יהודים, אספנו שלג, כדי להפשירו ולמלא בו את המקווה. הפשרנו את השלג על משטחי עץ, והנחנו לשלג המופשר לזרום לתוך המקווה. היה עלינו לאסוף את השלג מיד, שכן עליית הטמפרטורה גרמה להפשרתו בטרם עת. מבחינתנו, כמובן. האמת היא, שהרבה מבטי פליאה נשלחו לעברנו מצד אנשי הבסיס, שכן לא היה ברור להם מדוע המשאיות עמוסות השלג חוזרות מהיער ומאזור הפיקניק, שבו נפרק השלג שנאסף מן הבסיס אך ימים אחדים קודם לכן...

סוף־סוף הגיע הסוף. המקווה התמלא במים, צבענו את החדר, פרשנו שטיחים וציפינו את הקירות בלוחות עץ. גם קצין־דת גבריאלסון התלהב מהעניין וסייע לנו בעבודה במו ידיו. אחרי הכול, מתי תהיה לו בחיים הזדמנות נוספת לבנות מקווה? הנגרים הכינו מכסה עץ למקווה לזמן שאינו בשימוש, החשמלאים והשרברבים סיימו את עבודתם — החל בחימום וכלה במשאבות — ואספו את כליהם. המקווה המהודר, פירסט־קלאס, הושלם.

חלום המקווה הפך למציאות.

והתוצאה: זה לא היה קל, ולא בא ביום אחד, אבל כעבור חודשים אחדים יותר ויותר נשים יהודיות מאלסקה החלו לשמור על דיני טהרת המשפחה, ובמקווה היתה תנועה ערה ודיסקרטית גם יחד.

להבין דבר מתוך דוור

לבד מעניין המקווה, שלכאורה נראה כאילו מילא את כל עולמי, היה לי שפע של עיסוקים. אחרי הכול, לא הייתי רב צבאי לענייני מקווה. הנה כי כן, באחד הימים הזמינו אותי קציני־הדת הפרוטסטנטים והקתולים להרצות להם ולבני משפחותיהם, במפגש מיוחד במועדון הקציניים, בנושא: "מדינת ישראל — עבר והווה". בהזמנה לאירוע נכתב, בין השאר, כי "הסמכות העליונה באלסקה בנושא מדינת ישראל, רביי ישראל הבר, ירצה במועדון הקציניים, ביום רביעי, 28 במארס, בשעה 12 בצהריים".

אני לא בטוח אם הזמנה נשלחה גם לארכיבישוף, מכל מקום לא ראיתי אותו במקום כאשר נשאתי את דברי. לעומתו, 300 האנשים שנכחו שם, קיבלו הרצאה, המבוססת על עובדות של ממש, ולא על רעיונות־סרק הקלוטים מן האוויר. במטול מיוחד הוקרנו שקופיות על ישראל, וברקע נשמעה מוסיקה ישראלית. נראה היה לי, כי המאזינים נהנו עד מאוד מן ההרצאה, ואם לא נהנו, בוודאי למדו כמה דברים.

ובעניין אחר — תיבת הדואר שלי היתה מלאה במכתבים. אני לא מתכוון למכתבים שגרתיים, אלא מכתבים בהחלט יוצאי־דופן. כי לא עבר שבוע מבלי שקיבלתי פניות מאנשים המעוניינים להתגייר. איש איש, מכתב מכתב — וסיפורו הוא. היהדות, כידוע, אינה מחפשת מתגיירים, וכאשר מגיע מאן־דהוא הרוצה להתגייר, מערימים קשיים על דרכו, כדי להוכיח לו ולאחרים, עד מה גדולה כנות כוונתו ועד כמה עז רצונו לעשות את הצעד הזה. היהדות אינה חליפה, שברצונו האדם לובש אותה וברצונו מסיר אותה. היהדות היא דרך חיים. היא גורל. רק אלה שעוברים את כל מסלול המכשולים הזה, ואחרי שעות רבות של לימודים ושורה של בחינות, רק אז מגייר אותם בית־הדין, והם זכאים, סוף סוף, לקבל על עצמם תרי״ג מצוות. דרך ארוכה וקשה, כדי לשמור שבת, להקפיד על כשרות, לקיים את המצוות והסייגים הקשורים בטהרת המשפחה (מקווה!) — ובעצם כל מה שהגויים סבורים שבגללם קשה להיות יהודי.

ולכן, לא אחד ולא שניים מבין אלה שרצו להתגייר מכיוון ש״כל־כך נהנינו מאכילת בייגל ולקס ביום ראשון בבוקר״, או ״זו היתה ממש חוויה להשתתף בליל־הסדר״ — אלה די הופתעו לשמוע שיהדות זה קצת יותר מבייגל ולקס ביום ראשון, ולא הכול ארבע כוסות. יש גם מצוות של יום־יום, אורח־חיים. הם די נדהמו לשמוע, כי צריך להנהיג מטבח כשר, להימנע מלהיכנס למסעדות המגישות מאכלי טריפה, לא לנסוע בשבת, ועוד שורה של מצוות לא־תעשה. לעומתם, אותם בני־זוג שנהנו כל־כך מהבייגל והלקס שמחו לשמוע שהם יכולים ליהנות מהמעדנים הללו — ולהישאר נוצרים. או, במשל — מימי־סבתא — מי שרוצה חלב, לא צריך לקנות את כל הפרה.

לעומתם, היו כמובן כאלה שהיו רציניים מאוד בעניין, וידעו היטב לקראת מה הם הולכים. אלה רצו באמת ובתמים להתגייר. קיבלתי עשרות פניות, בכתב ועל פה, מאנשים ברחבי המדינה שרצו להיות חלק מהעם היהודי. הנה, למשל, מכתב שהגיע אלי מצעירה, מורה בבית־ספר יסודי:

״שיחתנו הטלפונית הקצרה, ביום שלישי שעבר, היתה פסגת נסיעתי לאנקורג׳, משום שאני רואה בה צעד ראשון לקראת גיורי. באותה שיחה שאלת אותי מדוע אני מעוניינת להתגייר. אמרתי לך, ואני חוזרת ואומרת, כי אמונתי הדתית האישית קרובה יותר ליהדות מאשר לנצרות. איני מאמינה באלוהות של ישו, אינני מאמינה בשילוש

הקדוש. לעומת זאת, אני בהחלט מאמינה בייחודו של אלוקי אברהם, ומרגישה כי ליהודים יש תפקיד מיוחד בעולם, ואני רוצה ליטול חלק באותו תפקיד. אין לי ספק, כי כתוצאה מטעות־לידה נולדתי בניו יורק למשפחה מתודיסטית. הלכנו שם באורח סדיר לכנסייה, והשתתפנו בכל הפעולות החברתיות, החינוכיות והדתיות שערכה הכנסייה, שבה אני עדיין רשומה כחברה. הייתי נוצרייה מאמינה ואדוקה בדתי. אמונתי החזקה נותרה בעינה גם בשנה הראשונה ללימודי באוניברסיטה. אולם, לאחר מכן, הלכה אמונתי ונחלשה, הלכה והתערערה. אולי בגלל חוסר עניין. הקשר הראשון שלי עם יהודים היה באוניברסיטה. רבים מהם נראו לי כאנשים מאוד מיוחדים. היו לי חברים יהודים, אך דתם ואמונתם לא עניינו אותי באופן מיוחד. מדי פעם המשכתי ללכת לכנסייה, וכל העת ציפיתי לאיזו 'לידה מחדש', לאיזו חוויה שמימית טהורה, לאיזו בשורה. דבר מכל אלה לא הגיע, ויותר ויותר התחלתי לחוש, כי הנצרות היא מין מיתוס ילדותי, שמהר מאוד מתבגרים ממנו. משהו כמו סנטה קלאוס. ואז החלה להפריע לי גם ההיסטוריה הנוצרית. נוצרים רבים היו פשוט רוצחים. רבבות על רבבות נרצחו במסעי הצלב; התקופות החשוכות ביותר בדברי ימי הביניים היו שייכות לנוצרים; אלפים נשרפו בפקודת האינקוויזיציה, שהיתה 'פטנט' נוצרי; הקונקוויסטאדורים — הכובשים הספרדים האכזרים שכבשו את מקסיקו ופרו במאה ה־16 — פעלו כולם בהתאם לרעיונות נוצריים; היטלר אומנם לא היה נוצרי, אבל הרבה מאוד נוצרים תמכו בו, והרבה מאוד נוצרים השתתפו בפועל ברצח הנורא של היהודים, שמנהיגם יזם והנהיג. גם הפוגרומים שבוצעו ברוסיה, בתקופות שקדמו להיטלר, נעשו בהתלהבות רבה על־ידי נוצרים. בקיץ שעבר התחלתי לקרוא ספרים על יהדות. אבל, אלה ספרים שיכולתי להשיג בחנות ספרים מקומית, והם מאוד שטחיים. אין לי ספק, כי אני מסוגלת ומעוניינת לעיון הרבה יותר רציני ומעמיק בנושא. היהדות היא עולם חדש עבורי, ולכן אוקיר עד למאוד כל הדרכה מצדך, שיהיה בה כדי לכוון אותי לספרים הנכונים. הייתי גם מעוניינת לדעת מה נדרש ממני כדי לעבור גיור אורתודוקסי. בתחושותי אני כבר יהודייה, בתחושותי אני כבר רחוקה מן העולם הנוצרי כרחוק מזרח ממערב. הייתי רוצה שהגיור שלי יהיה כשר בכל מקום בעולם, שכן יום אחד, אולי, אעלה לישראל".

כל מכתב הביא והביע את עולמו המיוחד של כותבו. כמו המכתב הבא, שהגיע אלי מכפר קטן בגבול אלסקה — יוקון:

"יש לי בעיה, ואני מקווה כי תוכל לסייע לי לפתור אותה. אני מחפשת תשובות לשאלותי. אף לא אחד מהורי היה דתי, אבותיו של אבי היו יהודים, אבותיה של אמי היו נוצרים. מסיבה זו סברתי, כי אני יכולה לבחור את דרכי — יהדות או נצרות. בחרתי ביהדות. מעולם לא גרתי בסביבה שבה היתה קהילה יהודית, ולכן כל מה שאני יודעת על

יהדות זה מה שקראתי בספרים. בעלי אינו יהודי, אך כשנישאנו הוא נעתר לי, כי את ילדינו, לכשייוולדו, נגדל כיהודים. יש לנו בת בגיל 9 ובן בגיל 6. לימדתי אותם יהדות ככל שיכולתי, לימדתי אותם היסטוריה יהודית, וחגגנו ככל האפשר את החגים היהודיים. שניהם חשים כיהודים, וגאים על כך. והנה, לפני חודשים אחדים פגשתי אדם אחד בביתם של חברים. הוא היה כומר בפטיסטי, שידע הרבה מאוד על היהדות. הוא שאל אותי שאלות רבות על משפחתי, ואז אמר לי, כי לפי ההלכה היהודית אינני יהודייה כלל משום שאמי נוצרייה. לדבריו, עלי לשלוח את ילדי לכנסייה וללמד אותם להיות נוצרים נאמנים, מכיוון שגם הם אינם יהודים. האם יש אמת בדבריו? הלכתי לתפילות הפסחא, כולם היו מאוד נחמדים אלי, אבל כאשר קראו שם מתוך כתבי הקודש, והזכירו את היהודים, חשתי כאילו שהם מדברים עלי. רביי הבר, אינני רוצה להיות נוצרייה, אני רוצה להיות יהודייה. ואם אינני כזו, האם תהיה מוכן לגייר אותי?"

לא רק נשים כתבו אלי. הנה, למשל, מכתבו של גבר מפירבנקס:

"התאכזבתי מאוד לשמוע בלשכת המסחר בפירבנקס, כי אין רב קבוע באזור שלנו. הם יעצו לי לפנות אליך. אני רוצה מאוד להתגייר. למסקנה זו לא הגעתי בוקר אחד, אלא היא פרי הרהורים ומחשבות הנמשכים זה שמונה שנים. ההזדהות של אמונתי היא עם היהדות, ותחושה זו הביאה אותי ללימוד הנושא, והלימודים מביאים אותי לכלל מעשה, שאותו ברצוני לעשות. אני מאמין באלוקים, ואני מתכוון לחיות חיים יהודיים, לשמור מצוות. אני מבין את מצוות המילה והטבילה, ואני מקווה שתוכל לסייע לי בעניין, שכן זה הדבר החשוב ביותר בחיי".

אחדים מהפונים אלי לימדתי יהדות, ולאחר מכן הפניתי אותם לבית־הדין הרבני בסיאטל, כדי שיתגיירו שם על פי ההלכה. אחרים הגיעו ללוס אנג'לס ולסן פרנסיסקו, לאותה מטרה. כולם, אגב, הם היום יהודים דתיים — שניים מהם חסידים.

כאמור, המכתבים זרמו אלי הביתה. והנה, שבועיים אחרי פורים קיבלתי מכתב נוסף. המכתב לא עסק לא בגיור ולא בהרהורים פילוסופיים ואמונתיים, אלא היתה בשורותיו המעטות בשורת איוב: עמיתי היקר, הרב הצבאי דוד סובל, נספה בתאונת דרכים בבנגקוק. דוד, שבזמן הקצר של שהותו בתאילנד, הצליח להתחבב במהירות על כל מכריו ומודעיו החדשים. הודעת־ההלם על מותו עוררה בי זיכרונות מימים נהדרים, כאשר היינו יחד בבית־הספר לקציני־דת. לאחר מכן שמרנו על קשר מכתבים רצוף בציר תאילנד—אלסקה, שבהם סיפרנו איש לרעהו על ההצלחות ועל הכישלונות, על ההישגים ועל האתגרים. כאשר התבוננתי במכתב וקראתי, כלא מאמין, את הידיעה המרה, החלטתי, כי אם לעבודתי באלסקה יהיו תוצאות חיוביות, הן ייזקפו גם לזכותו של דוד סובל זיכרונו לברכה.

חג החירות נוסח אלסקה

חג הפסח קרב ובא. הסנונית הראשונה שבישרה את בוא הפסח היתה בקשה שהופנתה אל מרים, על־ידי עורכות הביטאון של מועדון נשי הקציניים, לכתוב להן על משמעות החג ומנהגיו. מרים, בעט קל, עשתה זאת.

בה בעת שלחתי, בסיוע יחידת קציני־הדת בבסיס, "ערכות ליל־הסדר ליחידים", לכל אנשי הצבא היהודים, המשרתים בבדידות יהודית בבסיסי הצבא המרוחקים. הערכות הללו הוכנו על־ידי ועדת הרווחה של הקהילה היהודית בניו יורק, והביאו עמן אור של חירות ויהדות למקומות הנידחים ביותר. כמובן, עשיתי ככל שיכולתי כדי לשחרר חיילים יהודים מבסיסיהם, כדי שלפחות יוכלו להגיע לפירבנקס או לאנקורג', ולחגוג בצוותא עם משפחות יהודיות, אבל לא תמיד עלה הדבר בידי.

ואצלנו בבית — מרים הזמינה לחג לא פחות מ־30 איש לליל־הסדר. בין המוזמנים היו חיילים יהודים מכל בסיסי אלסקה. מרים הפגינה את מיטב כשרונה הקולינארי, והמאכלים היו תאווה לחך.

ימים אחדים קודם החג חילקתי ליהודים באזור עופות ומצרכי מזון כשרים לפסח. החנות של הבסיס היתה גדושה במוצרים כשרים לפסח, ואני ביליתי שעות ארוכות בשדה התעופה הבינלאומי של אנקורג', בפריקת בשר קפוא כשר ממטוסים שהגיעו לאלסקה מהחנות היהודית הכשרה בסיאטל, ובהטענתו על מטוסים קלים שהביאו את המוצרים לכל רחבי אלסקה. בנוסף לכך, חילקנו חבילות רבות של מצה שמורה, שנשלחו אלינו על־ידי צעירי חב"ד. היתה זו כמעט רכבת אווירית כשרה לפסח.

כל הרווקים היהודים, אנשי צבא ואזרחים, קיבלו הזמנות להסב בליל־הסדר יחד עם משפחות יהודיות בצפון אלסקה ובדרומה. כמו כן התבקשתי להכין פקודת יום לפסח, שאותו העביר המפקד הצבאי העליון של אלסקה לכל החיילים היהודים.

אורחים מיוחדים בפסח של אלסקה היו שני קציני צה"ל, שהגיעו לאזור, כדי להתאמן במסגרת הצבא האמריקני בתנאי מזג־אוויר קשים במיוחד. האימונים נועדו להכשיר אותם להדריך את חיילי צה"ל, המשרתים בחרמון וברמת הגולן. השניים שהו במרכז האימונים הצפוני שבפורט גרילי, מרחק של 400 ק"מ צפונית לאנקורג', הבסיס הקר ביותר באלסקה בחורף. הכול היה טוב ויפה, רק שהבעיה היחידה היתה, שבגלל תנאי מזג־האוויר החלה הפשרת השלגים מוקדם מן הרגיל, וכאשר הם הגיעו לבסיס הצפוני, יכלו להראות להם רק תמונות של שלג. שכן, הטמפרטורות היו גבוהות יחסית,

ולשלג של ממש לא היה זכר. מיד כשנודע לי על שהותם שם, טלפנתי לסגן ויינבאום ואשתו, בפורט גרילי, ובישרתי להם על שני האורחים הצפויים להגיע אליהם. בני הזוג ויינבאום נהגו להגיע לפורט ויינרייט, אחת לחודש, כל אימת שהייתי מגיע לשם. הם התרגשו מאוד בשמעם מי יהיו אורחיהם, ורק הצטערו לשמוע מהישראלים, בעת פגישתם עמם, כי בסופו של דבר, מסיבות שונות, הם לא ישהו אצלם בחג. ולמרות זאת היתה שמחתם גדולה, שכן לאו מילתא זוטרתא היא להיפגש במקום הנידח שלהם — לא רק עם יהודים, אלא עוד עם ישראלים, ולא סתם ישראלים, אלא קצינים בצה"ל!

שני הקצינים עשו ארבעה ימים בפורט גרילי, ולקראת החג המריאו לאנקורג', באו לקהילה היהודית, ועשו עמנו את ליל־הסדר. כידוע, בחו"ל נערך ליל־הסדר פעמיים, אבל הן הראשון והן השני הסתיימו סמוך לשעה 2 לפנות־בוקר. לבד מן החוויה היהודית, לאורחינו ולנו היתה הרגשה מיוחדת. חשנו, כי אנו עורכים את הסדר על גג העולם — במקום הצפוני ביותר על־פני כדור הארץ, הסדר הנערך ומסתיים אחרון על־פני כדור הארץ. זו, אולי, הסיבה, שכאשר הגענו ל"שפוך חמתך", ופתחנו את הדלת לאליהו הנביא, השארנו אותה פתוחה זמן רב מן הרגיל, כי רצינו להאמין שהוא יישאר אתנו מעט יותר, שכן אחרי נסיעה כה ארוכה ומייגעת ברחבי כל העולם הוא בוודאי ירצה לנוח מעט בתחנה האחרונה...

זה היה חג עמוס. מרים הכינה במהלכו 95 ארוחות־חג, והחג הסתיים כאשר קניתי מחדש את החמץ משכנינו הגויים, שלא כל־כך הבינו — למרות כל ההסברים שלי — איך מכרנו להם אותו, ועוד פחות מזה איך קנינו אותו.

ועוד באותו זמן — בסוף אפריל סיימתי את הבחינות האחרונות באוניברסיטה המתודיסטית של אנקורג', ובמשך שלוש שעות רואיינתי על־ידי אנשי המחלקה ליחסי ציבור של האוניברסיטה. לאחר מכן הם הפיצו לכל העיתונים כתבה על אודותי. נראיתי להם טיפוס מעניין, "סיפור" טוב.

ובינתיים, האביב הגיע. גם לאלסקה. קרחון פורטייג' הענקי היה בעת הזאת האתר, שאליו יצאו קבוצות הנוער היהודי. ים הקרח שמסביב פינה דרך לאביב. קרחונים קטנים שייטו להם בתוך אגמים כחולים וקרים. הקרח שנמס בהרים יצר מפלי מים עוצרי נשימה, שצנחו מרום ההרים ברעש מחריש אוזניים. באביב בברוקלין לא היה מעולם דבר שכזה.

אביב הוא סימן להתחלות חדשות. אכן, צעד די אביבי עשה גם ידיד טוב שלנו, סמל רוברט (בוב) אונגר, ברנש רב־פעלים ונמרץ בקהילה הצבאית־היהודית של אלמנדורף. הוא החליט לסיים את שירותו בחיל־האוויר ולפתוח דרך־חיים חדשה. לאחר שנפגשנו

בפעם הראשונה, הקפיד בוב לחבוש כיפה גם בהיותו במדים, בהיותו בתפקיד. הוא עצמו סיפר לי, כי חבריו ליחידה רחשו לו הערכה רבה על כך. בוב החליט לעזוב את הצבא, מכיוון שהיה נחוש בדעתו להקדיש את זמנו ללימוד תורה בד־בבד עם לימודיו לתואר שני. הוא בחר לא רק מסלול חיים רחוק מאוד מחיי הצבא, אלא גם מקום לחיות בו רחוק מאוד מאלסקה — קליפורניה. אגב, כל מי שחי אי־פעם בקור של אלסקה, בהחלט יכול להבין אותו.

בקליפורניה הוא כבר יכול היה לראות הרבה יותר כיפות מאשר באלסקה. הכיפה שלי, למשל, היתה בין הבודדות שנראו באלסקה, אבל זה לא אמר כלום לאותו נהג מונית, שבסוף אפריל לקח אותי לנסיעה משדה התעופה של פירבנקס לפורט ויינרייט. זה היה ביום שישי אחרי־הצהריים. נהג המונית נרגש בעליל לשמוע שאני קצין־דת. מכיוון שהייתי לבוש בפארקה שלי, הוא לא הבחין בתגי המדים, המציינים לאיזו דת שייך הלובש אותם.

"איזה יופי!" — צהל הנהג — "יהי שם השם מבורך! אלוקים מרעיף עלי ברכות ומנחה אותי בדרך הנכונה!"

מכיוון שידעתי שבפירבנקס התרכזו נוצרים ש"חזרו בתשובה וגילו את האמת", לא התפלאתי נוכח ההתלהבות שתקפה את האיש. בוודאי עוד אחד מהם. לא היה לי זמן רב להרהר בכך, שכן הלה המשיך: "הו, איש אלוקים, ההשגחה מאירה לי פנים, כן, כמובן. זה היום השישי ברציפות שיש לי המזל והכבוד להסיע איש־דת נוצרי, איש קדוש, אדם בן הדת האמיתית..."

"סליחה", התחלתי לפוצץ את בועת מזלו הטוב, "רציתי לומר לך משהו".

"דבר אלי, איש קדוש", המשיך הנהג בהתלהבותו, "שתף אותי בידיעות הקודש שלך".

"או.קי." — החלטתי לחתוך את העניין — "אינני נוצרי. אני יהודי. אני רביי. לאמיתו של דבר, הרביי היחידי במדינה הזאת נמצא ברגע זה במונית שלך..."

הוא התבונן במראה, והחל לפתע לגמגם. "אה... זאת אומרת... כלומר... אני מבין... זאת אומרת שזה בסדר, בכל מקרה, הרי גם אתה מאמין באל, לא?"

"יש שמועות", השבתי, "שגם היהודים מאמינים באלוקים. למעשה, ידוע שאנחנו מתפללים אליו שלוש פעמים ביום".

"הו, אני בטוח שזו אמת", אמר הנהג, שחזר אט — אט מהעולמות הטמירים אל קרקע המציאות.

כשהגענו אל היעד, לווייניריייט, יצאתי מהמונית, שילמתי לו עבור הנסיעה, ולפני שנפרדתי ממנו לשלום, אמרתי לו: "אל תדאג, ידידי, בכל זאת היה לך שבוע לא רע — חמישה נוצרים ורק יהודי אחד, גם זה משהו! אין מה לומר, ההשגחה נתנה בך עינה לטובה. שכן, אתה נהג המונית היחיד שלקחת במונית שלך את כל הרבנים של אלסקה!..."

על זקנים, אורחים מהצפון, והקיץ

כל תקופה וכל מועד הביאו עמם בעיות הסברה חדשות. אחרי שעברנו בהצלחה את העניין של סוכות, מקווה, אוכל כשר, כיפה — הגיע מועד הספירה. כיצד אסביר לממונים עלי, שעתה אסור לי להתגלח — והסיפור אירע בימים שעוד טרם גידלתי זקן לבד מתקופות בין המצרים וספירת העומר. פניתי, אפוא, לקציין־הדת גבריאלסון, והסברתי לו, כי גם ימי הספירה יש בהם עניין מיוחד, לא מוּכר בדתות אחרות. ימים שנוהגים בהם אבל, ואסור להתגלח בהם. הסברתי לו גם את הסיבה לכך.

הוא גירד בפדחתו, והבטיח לבדוק את העניין. כעבור ימים אחדים אמר לי, כי שמע מרבנים אורתודוקסים אחרים, שעמם שוחח, כי העניין לא כל־כך חמור — לפחות כמו לא עניין המקווה — וכי יש המתירים להתגלח בימים אלה.

"אולי יש מי שמתיר להתגלח, אבל עלי להוות דוגמא", אמרתי לו, "ולא פחות מזה — להיות שלם עם עצמי. מעולם לא התגלחתי בימי הספירה, ואין לי כל כוונה להתחיל להתגלח עתה. אם יהיה צורך — אני מוכן ללכת עם זה עד למשפט חיל־האוויר, כדי לברר אם מותר לי שלא להתגלח!"

גבריאלסון הבין שהעניין רציני. לא היה לו כל עניין שאגיע עד לבית־המשפט עם הסיפור הזה, והוא החליט לפתור אותו בדרכי שלום.

"שמע", אמר גבריאלסון, "הבעיה היא שאינך יכול ללכת במדים כשאינך מגולח. לכן, בוא נסכם שבימים שאינך יכול להתגלח — כמה זמן זה? שבעה שבועות? — לא תלך במדי צבא, אלא בבגדים אזרחיים".

"מקובל עלי", השבתי, "אבל מה אעשה במקרה שיהיה עלי להופיע בטקסים ובאירועים צבאיים רשמיים?"

"אין לי מושג", השיב גבריאלסון, "בוא ניתן לעניינים להתגלגל ונראה מה יהיה".

העניינים התגלגלו — ולאורך כל אותה תקופה לא היה כל אירוע וכל טקס, ואיש לא התרגש יותר מדי מהופעתי הבלתי מגולחת. חשבתי שכך יסתיים העניין, אלא שממש

לקראת סוף ימי הספירה נקראתי להשתתף בדיון חשוב עם אחד המפקדים הבכירים של חיל־האוויר. ההוראה היתה — כל קציני־הדת חייבים להופיע. בעיה. איך אמר גבריאלסון? ניתן לעניינים להתגלגל ונראה מה יהיה.

נכנסתי לחדר הדיונים, כשעל פני זיפי זקן של שבועות אחדים, ותפסתי את מקומי בצד. הדיון נפתח. כל אחד מהנוכחים התבקש להציג את עצמו בפני המפקד הבכיר. כשהגיע תורי, קמתי, והצגתי את עצמי.

המפקד הבכיר זקף עיניים תמהות ושאל: "מה זה?"

היה ברור למה מכוונת שאלתו. התכוננתי לקום ולהשיב, כשלפתע ראיתי מזווית העין את גבריאלסון מזנק ממקומו, ואומר: "המפקד! רק היום ישראל חזר מחופשת ציד של שבועות אחדים, ועוד לא היה לו אפילו זמן להחליף בגדים ולהתגלח. הוא יכול היה לעשות זאת על חשבון הדיון של היום, אבל הוא בשום פנים ואופן לא רצה להפסיד את הדיון אתך!"

המפקד הבכיר חייך, ובמלים חמות הודה לי על שעשיתי את כל המאמצים להגיע לדיון שלו.

ציד או לא ציד, שוב עשיתי היסטוריה בחיל־האוויר האמריקני: הייתי הקצין היחיד בשירות פעיל, שגידל זקן בימי הספירה.

הצפון זימן לי כל־כך הרבה חוויות ומקרים מיוחדים, עד כי לאט־לאט הפסקתי להיות מופתע מדברים מפתיעים. וכך, למשל, היה ביום שישי, 3 במאי. הטלפון צלצל בלשכתי, ומעבר לקו שמעתי קול הדובר אלי במבטא ישראלי מובהק: "סליחה, רבי, באיזו שעה נכנסת השבת בפירבנקס?"

"מי מדבר?" — שאלתי, ומיד תפסתי בעצמי: "או.קי., אברהם, תפסיק לעשות מבטא ישראלי. מה שלומך?"

הייתי בטוח שהדובר אלי הוא הרב אברהם רדזיק מקנזס סיטי, שחמד לו לצון ברוח אופיינית לו.

"אברהם? איזה אברהם?" — הקול שמעבר לקו היה די מופתע — "אני לא אברהם, שמי קלמן. ד"ר קלמן וילנר".

וכך באמת היה. קלמן וילנר סיפר לי, כי הוא ישראלי, אורתודוקסי, העובד זמנית בשיקגו. הוא היסס אם לקבל או לדחות את הצעת החברה הגדולה שבה עבד להישלח לשלושה שבועות לפירבנקס. הוא פיזיקאי, ובאותה עת היה בעיצומה של עבודה עבור

יחידת חיל־האוויר באזור פירבנקס. תחילה עמד להשיב בשלילה על ההצעה לעבור זמנית לאלסקה, אולם שינה את עמדתו כאשר קרא בעיתון היהודי הניו יורקי, ה״ג׳ואיש פרס״, כתבה עלי. עתה, כשידע שיש רב אורתודוקסי באלסקה, החליט לקבל על עצמו את האתגר המקצועי.

מסרתי לו, אפוא, את זמני כניסת השבת ויציאתה, ואף גיליתי לו היכן נמצא המזון הכשר לפסח בבית־הכנסת בפורט ויינרייט. בנוסף לכך, שלחתי לו חבילות ובהן מצות, גפילטע פיש, בשר, מרק ודברי מתיקה. לא רק לו היתה הרגשה טובה, אלא גם לנו: ידענו שיש מישהו המדליק נרות שבת אחרינו — ומבדיל במוצאי־שבת אחרינו. אנחנו לא האחרונים בעולם לעשות כן...

הוא טס לשם, שהה שם, וכאשר השלים את עבודתו עבר דרכנו. אירחנו אותו בביתנו ואף טיילנו עמו באזור. הוא הודה לנו על הכול, ואנחנו הודינו לו על התחושה הנעימה שהביא לנו עם בואו של עוד יהודי אורתודוקסי לצפון הרחוק.

באמצע מאי פסענו עוד פסיעה אחת קדימה בענייני יהדות. היה זה עם בוא יום־השנה לפטירת דוד גרין זיכרונו לברכה. גרין היה מן האנשים הנכבדים באלסקה, גדול הפרוונים במדינה. בניו, ג׳רי ופרי, שהמשיכו את העסקים של אביהם, החליטו לכבד את זכרו ביום־השנה לפטירתו, ולהתפלל באותו יום במניין. וכך אורגן המניין, שהתכנס לתפילה באחד האולמות שבבית־המסחר שלהם לפרוות, במרכז אנקורג׳. המניין התכנס שלוש פעמים — לערבית, לשחרית ולמנחה, והבנים אמרו קדיש. מניין דומה התכנס ימים אחדים לאחר מכן, ביום־השנה לפטירת אמו של פול ליבמן. אלה היו הניצנים הראשונים לתחילת התכנסותו של מניין קבוע בימות השבוע. לימים שמעתי אומרים, שלא תמיד קל לארגן דבר כזה במקומות מסוימים אפילו בארץ — אני לא מדבר על בני־ברק וירושלים — באלסקה זה קשה טיפה יותר.

אבל, לא הייתי רק רב צבאי, אלא ניסיתי לשלב בחיי את נושאי הדת והאקדמיה גם יחד. המיזוג הזה הביא אותי בסוף מאי לטקס סיום שנת הלימודים באוניברסיטה המתודיסטית של אנקורג׳. מזג האוויר היה נפלא. הטמפרטורות הרקיעו לרום של 17־18 מעלות, השמים הכחולים הוסיפו אור יקרות לקמפוס, העצים הירוקים לבלבו. לבוש בגלימה אקדמית, כובע מצחיק על ראשי, נשאתי דברי ברכה. ימים אחדים לאחר מכן נשאתי תפילה בעת טקס סיום שנת הלימודים של בית־הספר התיכון, בנוכחות 1500 איש. לא כל הנוכחים היו יהודים, אני לא הייתי נוצרי — כך שנקל לשער את משמעות הדבר.

חג השבועות הגיע. תיקון ליל שבועות, שבמהלכו לומדים תורה כל הלילה, נערך

בחו"ל בלילה הראשון של שבועות (מתוך שניים, כידוע). ושוב חדשה נבראה באלסקה היהודית — לראשונה נערך שם תיקון ליל שבועות. אומנם, נכחו בו רק חמישה אנשים, אבל אפילו מסע של אלף מילין — אומר הפתגם הסיני — מתחיל בארבעה־חמישה צעדים. אגב, בגלל הזריחה המוקדמת בתקופה זו של השנה, תפילת שחרית של חג, בתום ליל הלימוד, נערכה ברבע ל־4 בבוקר.

ואז, ימים אחדים לאחר שבועות — הפתעה בתיבת הדואר. מכתב אישי.

מהרבי מליובאוויטש.

המכתב נשא את התאריך ראש חודש סיוון. וכך כתב:

"בהיותי עסוק ביותר, אני מנצל את ההזדמנות הראשונה לברך אותך על זכותך המיוחדת ליזום את מפעל המקווה הראשון באנקורג' עבור הקהילה היהודית באלסקה, מבצע שהשלמת בסיעתא דשמיא, כפי ששמעתי מידידינו המשותפים, הרבנים שטסו במיוחד כדי להשתתף במאורע הגדול הזה.

דומה, כי אינני צריך להדגיש בפניכם את חשיבות העניין, שכן יזמתכם היא ההוכחה הטובה ביותר שהנכם מודעים לכך במלוא משמעות הדבר. מכל מקום, על בסיס מאמר חז"ל, ש'אין מזרזין אלא למזורזין', ברצוני להביע את בטחוני, כי אתה עושה כל מה שאפשר כדי להפוך את המקווה למקום שוקק חיים, שמבקרות בו לא רק הנשים הנמצאות תחת השפעתך הטובה, אלא גם הידידות והמכרות שלהן, שתושפענה מהדוגמא האישית שלהן. ומכיוון שאופן זה של השפעה דתית הוא חובה בכל מקום שבו גר יהודי, הדבר נכון שבעתיים בעיר ובמדינה שם הוקם מקווה בפעם הראשונה מאז ומעולם. טוב לזכור תמיד, כי 'לב ישראל ער הוא' ונענה לתורה ומצוות. במקרה זה, משמעות רבה נודעת לעובדה שבעל הזכות הגדולה בהקמת המקווה הוא אדם בשירות צבאי. שכן, שירות צבאי, מעצם הגדרתו וטיבו, ממחיש ברורות את העיקרון הבסיסי של המחויבות לתורה ולמצוות. דהיינו, 'נעשה ונשמע'.

"יותר מכך, חובת החייל לבצע מיד את פקודות הקצין, וכמיטב יכולתו, אין לה כל שייכות לאפשרות שייתכן כי בחיים האזרחיים אותו חייל עולה עשרת מונים על הקצין שלו, בתחומים שונים. בצייתו למפקדו, לא נגרע דבר מכבודו העצמי של החייל. אדרבא, בכך שאינו נותן להשקפותיו האישיות להתערב בחובותיו הצבאיות, הוא מפגין את איתנות אופיו, אישיותו, עקביותו ואמינותו. הדברים אמורים גם בענייני תורה ומצוות. אדם יכול להיות עשיר מאוד, בין בגשמיות ובין בידע במדעים או בהישגים אחרים בחיים הציבוריים. אבל, כאשר זה נוגע להלכה, להליכה על־פי חוקי התורה, הוא מקבל זאת בצייתנות ובמסירות מוחלטת, בהסתמך על סמכותו של יהודי אחר, שהקדיש את

כל חייו ללימוד תורה, לחיי תורה, המכשירים אותו להעביר את 'דבר השם — זו הלכה'.

"נקודה נוספת, המאפיינת את המשמעת הצבאית, גם לה קשר אמיץ לנושא תורה ומצוות. בצבא, אף חייל אינו יכול לטעון שהתנהגותו היא עניינו הפרטי, ואף חייל אינו יכול לצפות לכך שחיילים אחרים יבצעו את הפקודות הצבאיות, בעוד הוא יעשה ככל העולה על רוחו. פעמים רבות הוכח הדבר בהיסטוריה הצבאית, כיצד לפעולה יחידה של חייל בודד היתה משמעות מרחיקת־לכת על הצבא כולו, ואף על המדינה כולה. כל יהודי הוא חייל ב'צבאות השם', כפי שמודגש רבות בפרשת השבוע הזה — 'כל יוצא צבא', כל יהודי צועד כחייל, ומחויב לציית לשני כללים בסיסיים, שני חוקי יסוד: לקיים את מצוות השם ככתבן וכלשונן, מיד, בשלמות ובלי שאלות ('נעשה' לפני 'נשמע') ולהכיר באחריותו כלפי עמו ('כל ישראל ערבים זה לזה') — ומכאן התוצאות של פעולה טובה אחת. כדברי הרמב"ם: '... צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב... עשה מצווה אחת הרי הכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה'. (ראה בהרחבה ברמב"ם, הלכות תשובה, פרק ג' הלכה ד')

"יהי רצון שתלך מחיל אל חיל בכל האמור בכל תחומי היהדות, עד להשפעה על לא־יהודי בשמירת שבע מצוות בני נח, על הסתעפויותיהם הרבות, המחייבות את כל האנושות, והם יסוד החברה האנושית.

עתה, לפני שבועות, אני מאחל לך, ולכל אחינו בני ישראל בבסיס ובקהילה, חג שמח, מלא השראה, עם הברכה החסידית המסורתית — לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

"בהערכה ובברכה, מ. שניאורסון".

שבת תחת שמש חצות

כשהודעתי לאנשי פירבנקס, כי אני עומד לבקר אצלם בחודש מאי, הם ציפו במיוחד לביקור זה, שכן הפעם — כך הודעתי להם מראש — תצטרף אלי מרים. מכיוון שכך, החלטתי שלא לטוס בפעם הזו, אלא לעשות במכוניתי את הדרך לפירבקנס — 580 ק"מ, בכביש המהיר, החדיש והנוח לנהיגה, היוצא מאנקורג'. לאורך קטעים רבים מאוד בדרך היינו מרותקים למראהו הנפלא של הר מקינלי, ויותר ויותר ככל שהתקרבנו אל הפארק הלאומי, הנושא אף הוא את שמו של ההר.

סבא־מקינלי, עם הפסגות המושלגות נוראות־ההוד שלו, כמו פקח עלינו עין לאורך דרכנו. ההר הזה לא נראה רק ידידותי מאוד, אלא גם די קרוב. אבל, כשעצרנו בפארק, סיפר לנו אחד המדריכים שבמקום, כי הר מקינלי אינו כל־כך קרוב כפי שנדמה היה לנו,

שכן המרחק שלו מהכביש הוא לא פחות מאשר 160 ק״מ. איך זהז התברר, כי האוויר הצלול הוא ששיווה להר מראה קרוב יותר.

כאן אולי צריך להסביר, כי את הפארק חוצה כביש, שאורכו כ־145 ק״מ, המוביל לחלק מהאתרים של המקום, שניתן להגיע אליהם. לאתרים אחרים אפשר להגיע רק באמצעות רכב בעל הנעה קדמית, או במטוסים קלים, ובחורף רק במזחלות־שלג. האטרקציות של הפארק הזה הן נופים שקשה להאמין שקיימים על־פני האדמה, פרחים, ציפורים, ראמים אמריקניים (קאריבו), דובי גריזלי וצבאים אמריקניים (מוס), הנפוצים מאוד באלסקה, ואשר יותר מאחד מהם תקע בנו מבטים כשחלפנו על פניו. מזג־האוויר היה חמים. עד כדי כך, שלראשונה מאז הגענו לאלסקה, הפעלנו את מזגן האוויר במכונית — על מתג הקירור.

המשכנו לנסוע, וכאשר הבטנו בנופים הפראיים שנתגלו לנגד עינינו, התחזקה בנו ההכרה, כי אכן, המדינה ה־49 של ארצות־הברית, היא באמת תחנה אחת אחרי סוף העולם. עברנו על גשר, כשתחתינו זורם הנהר טאנאנה, ששפעת מימיו היתה מדהימה עם הפשרת השלגים, ולאט־לאט התגלו לעינינו סימני ציביליזציה — כפרים קטנים.

בסופו של המסע רב־הקסם הזה, כשאך נכנסנו לפירבנקס, הופתענו לגלות בתצוגה ספרתית, בראש עמוד שהוצב במקום על־ידי אחד הבנקים, אשר מסרה מידע על הטמפרטורה, כי העיר הולכת ונמסה בחום של 28 מעלות. ולחשוב שרק לפני זמן קצר, באותו מקום, הייתי שרוי כאן בבדידות ובקור מקפיא של קרוב למינוס 50 מעלות. בררר...

התמקמנו במגורי האחיות בווייננרייט — הפעם תחושת הבדידות כבר לא היתה — וביום שישי עוד הספקנו לסייר בקמפוס המרשים של האוניברסיטה של אלסקה, השוכנת באחד מפרברי פירבנקס. במהלך הסיור פגשנו יהודים אחדים, שסיפרו לנו, כי השמועה על בואה של אשת הרב עשתה לה כנפיים בפירבנקס היהודית, וכי רבים סקרנים לפגוש אותה ולהכיר אותה סוף סוף, אחרי שכל־כך הרבה פעמים הזכרתי אותה בעבר. ואכן, היתה להם הזדמנות טובה לכך, שכן לתפילת ליל שבת הגיעו רבים, ששוחחו אתנו עוד שעה ארוכה לאחר ה״אדון עולם״, שסיים את התפילה.

כך היה גם בשבת, שגם במהלכה מזג־האוויר האיר לנו פנים. ראוי לציין זאת, כי אחרי הכול, לחוות שבת חמימה, שטופת שמש, זה בהחלט לא עניין של יום־יום בפירנבקס. אבל, תזכורת הגונה למקום שבו נמצאנו נתנה לנו שעת יציאת השבת — 6 דקות אחרי חצות, אור ליום ראשון. במלים אחרות, סגרנו את השבת על־פני כדור הארץ. כדי שלא להחמיץ את החוויה, ערכנו סיור קצר בבסיס הצבאי, כשאנו צופים בזריחה —

שעה קלה לאחר שירדה החשיכה. יום חדש האיר, סמוך מאוד לאחר שהיום הקודם סיים את הקדנציה שלו.

יום ראשון בבוקר־בוקר לפי מושגי השעון יותר מאשר לפי מושגי השמש — מצא אותנו בדרכנו לקוטב הצפוני. האמת היא, שלא נסעתי לשם כדי להיפגש עם יהודים, אבל הכנתי את עצמי שלא להיות מופתע אם אכן אפגוש שם, שהרי עוד לא נברא המקום בעולם שיהודי לא היה שם, נמצא שם או יהיה שם. מכל מקום, הפעם הזו לא הייתי על תקן של רב צבאי, או רביי, הדואג שבמקום זה או אחר יהיה מניין, אלא סתם תייר מן המניין. הגענו לכפר קטן, באמצע הדרך שבין בסיס ויינרייט לבסיס אילסון של חיל — האוויר, וראינו את גאוות המקום: עמוד גבוה, בצבעי אדום־לבן, המכריז בגאווה בלתי מוסתרת: "הקוטב הצפוני".

שם, במקום, מצוי "בית סנטה קלאוס" — רק על פי שמו ניתן להבין שזה לא בית חב"ד המקומי — המהווה מרכז תיירות למידע. בסמוך לו נמצא המוזיאון האסקימואי, שמוצגיו מרתקים. ביקרנו גם שם, טרם שסובבנו את רכבנו וירדנו דרומה — הכול יחסי, כמובן — בחזרה לאלמנדורף. חלק מהדרך העניק לנו תחושת בראשיתיות מסוימת של המקום הזה, שכן הכביש די רעוע עד להתחברותו לדרך המלך המהירה. וכך נסענו כ־80 ק"מ במהירות של כ־20 קמ"ש, כשהמכונית מקרטעת בין מהמורות ובוץ. כשהגענו לדרך המהירה, אחרי שעות ארוכות של זחילה, זה היה פשוט תענוג עילאי לטוס במהירות של 110 קמ"ש.

הדרך היתה — ועודנה, יש להניח — יפהפייה. שטנו בינות לנופים עוצרי נשימה, שרשרות־הרים אינסופיות, גיאיות ירוקים ביניהם ופסים כחולים של נהרות מרצדים בשמש. כ־160 ק"מ צפונית לאנקורג' עצרנו בתחנת דלק, שלידה היתה חנות מכולת קטנה. בעל החנות, שהוא גם המתדלק וגם איכר בשעות הפנאי, תדלק את המכונית. בעודו עושה זאת, הוא הבחין בכיפה שעל ראשי ושאל: "מהיכן השגת כובע יפה כל־כך?"

"מניו יורק סיטי", השבתי לו.

"אתה רציני?" — נדהם — "האם זה מה שתושבי ניו יורק חובשים היום על הראש?"

"לא כולם", התחלתי להסביר לו את עובדות החיים של ניו יורק, "רק היהודים".

"כן?" — מבטו הביע פקפוק קל — "אז למה אתה חובש כזה כובע?"

"כי אני יהודי!"

"מה אתה מדבר! באמת?!" — הוא היה מופתע למדי — "מרתה! מרתה! בואי מהר! אני רוצה שתפגשי מישהו!"

מרתה יצאה בריצה מהחנות.

"זוהי אשתי, מרתה", הציג אותה האיש בפנינו, ואחר פנה אליה, "האנשים האלה — יהודים!"

"יהודים!" — אמרה מרתה — "זו הפעם הראשונה שאנחנו נפגשים עם יהודים!"

מן המבט שהיה על פניהם ניתן היה להבין, כי הם באמת הופתעו לראות שאין לנו קרניים או משהו דומה, וכי אנחנו בהחלט שייכים למין האנושי.

נפרדנו ברוח ידידותית (כדי שלא לקלקל את הרושם הטוב שהשארנו עליהם לא ניסינו אפילו לטרוף אותם) והמשכנו לעבר אלמנדורף, כשאנו נושאים בצקלון החוויות שלנו זיכרונות נעימים מאימפריית הטבע המיוחדת של אלסקה.

אלסקה היהודית

מהר מאוד שבתי למסלול החיים הרגיל, כאשר התבקשתי על־ידי עורכים של עיתונים יהודיים אחדים לספק להם מידע מהו המספר המדויק של יהודי אלסקה. עבודת המפקד ארכה שבועות אחדים, ובסיומה יכולתי למסור להם, כי מספר היהודים באותה עת עמד על 945 איש, אשה וילד. הפירוט היה — אנקורג' (447), אדאק (66), איסט קודיאק (4), איגל ריבר (6), בארו (2), בת'ל (4), גאלנה (3), גירווד (4), ג'ונו (63), הופ (4), ואלדז (8), טאטאלינה (1), נום (2), סיווארד (14), סיטקא (16), ספארוון (1), פירבנקס (208), פטרסבורג (2), פורט גרילי (5), קליר מיוס (30), קולג' (30), קודיאק (5), קורדובה (12), קצ'יקאן (8).

לאחר פרסום פרטי המפקד פנו אלי עורכי ספר השנה היהודי־האמריקני, היוצא לאור על־ידי החברה היהודית לפרסומים, בבקשה לחקור את ההיסטוריה של היהודים באלסקה. המידע שהגעתי אליו כלל מסמכים, המעידים על תרומתם של היהודים למדינה זו במשך תקופות.

הנה, למשל, בנובמבר 1963 כותבת מרים דרייפוס בארכיון היהודי־אמריקני, כי בשנת 1869, שנתיים בלבד לאחר שארצות הברית רכשה את אלסקה מידי רוסיה, יהודי מסיטקה סיפר ליהודים בסן פרנסיסקו, כי היו יהודים שחיו ליד הקוטב הצפוני. אמיל טייכמן, סוחר לא־יהודי, שהזדמן לסידקה לרגל עסקיו, סיפר, כי בשנת 1868 ראה במקום קהילה של כעשרים איש, שהקפידו על תפילות בשבת, ואשר תפילתם התנהלה בהנהגתו של האדם הקשיש ביותר מביניהם. סוחר זה, שפרסם את זיכרונותיו בשנת 1925, העיר, כי התפעל מתפילה דתית במקום מרוחק כל־כך מכל מרכז יהודי. לדעתו —

כך כתב — הדבר מוכיח מה כוחה של עקשנות יהודים, שלמרות ריחוק מקומם הם מקפידים לשמור על חוקי דתם ומנהגיהם.

והיו גם רוברט וג׳סי בלום. רוברט הגיע לדוסון שבחבל יוקון בשנת 1898, והשתתף בתפילות הימים הנוראים שהתקיימו באותה שנה ב״אולם חלוצי יוקון״. ב־1902, כאשר נמצא זהב בפירבנקס, אנשים רבים עזבו את דוסון, כי לתפוס את הזדמנות חייהם במסגרת הבהלה לזהב. בלום הצטרף אליהם ב־1904, וביחד עם יהודים נוספים מדוסון הקימו קהילה בפירבנקס. בלום פתח חנות במקום, שפעלה מ־1906 עד 1941. בשנת 1912 נסע בלום לאירלנד, שם נשא לאשה את ג׳סי, והשניים חזרו לאלסקה עוד באותה שנה.

בני הזוג בלום, כך מצאתי בכתובים, הקפידו מאוד על שמירת שבת וחגים. במרוצת הזמן הפכה חנותו של בלום להיות מקום המפגש לכל בעלי הבתים והנחלות שבאזור, כאשר הגיעו העירה.

כעבור שנים, ב־1920, התמנה רוברט בלום כחבר במועצת המנהלים של אוניברסיטת אלסקה, וב־1961 קיבל תואר כבוד מטעם ארגון הבוגרים של האוניברסיטה.

זמן קצר לאחר המתקפה על פרל הארבור, התבקש בלום לקבל על עצמו את תפקיד יושב־ראש ועדת הרווחה של יהודי אלסקה, והוא נענה בחיוב. בתפקידו זה, כבמסגרות אחרות, סייע בלום לאנשי צבא יהודים לא מעטים, שהגיעו לאלסקה במלחמת העולם השנייה. כך, למשל, ארגנו בלום ורעייתו את הסדר הראשון של אלסקה, ב־1942, שנערך באולם הבונים החופשיים בפירבנקס, והטיסו מזון כשר לפסח באמצעות ועד הרווחה היהודי בניו יורק.

ג׳סי היתה מעורבת מאוד בפעילות הציבורית. וכך, לדוגמא, היא ארגנה את פתיחתו של גן הילדים הראשון באלסקה, שהיווה הצלחה רבתי, ונסגר רק ב־1922 עם פתיחתו של גן הילדים הציבורי. היא גם הקימה את גדודי הבנות של תנועת הצופים במקום. למרות שלא היו להן מדים, כובעים, צעיפים וכל השאר, הצליחה ג׳סי בלום להחדיר בהן את אמת־החיים המסורתית של הצופים — כיצד ניתן לעזור למדינה.

בערוב ימיהם עזבו רוברט וג׳סי בלום את אלסקה לטובת סיאטל, שם נפטר רוברט ב־1971 בגיל מופלג — 95. ג׳סי המשיכה לחיות עוד שנים אחדות אחריו, ואף היא חצתה את גיל ה־90.

והיו עוד יהודים ידועים באלסקה. בספר ״מי ומי באלסקה״ משנת 1947, בספר העסקים של אלסקה ובחוברת הנושאת את השם ״סיפורו של לוסאק״, שהודפסה בשנת 1955, מצאתי חומר רב על זכריה לוסאק. הוא נולד ברוסיה ב־1882, ובהיותו בן 18 הגיע

לניו יורק, כשהוא נושא בלבו את חלום החופש. חסר פרוטה, ללא ידע כלשהו באנגלית, פנה לוסאק למערב, וב־1901 מצא עבודה כפקיד בבית־מרקחת. לאחר מכן עבד תשעה חודשים בבית־מרקחת בגרייט פולס, מונטאנה, שב מזרחה והחל ללמוד בבית־הספר לרוקחות בניו יורק, לימים חלק מאוניברסיטת קולומביה. ב־1907 פנה זכריה לוסאק צפונה, התיישב באנאלאקליט, אלסקה. שלוש שנים לאחר מכן עקר לאיידיטארוד, ועבד קשה כדי לממן את הכישלונות וההרפתקאות המסחריים הקודמים שהיו לו. סוחר גדול הוא לא היה. לבסוף, ב־1916, הוא החליט להיכנס לעסקי הרוקחות באנקורג׳. מאז החלו עניניו להתגלגל בהצלחה מרובה יותר, עד כדי כך שבין השנים 1947—1950 הוא כיהן כראש עיריית אנקורג׳. לימים היה גם נשיא לשכת המסחר באנקורג׳ (שב־1947 אף הכתירה אותו בתואר המחמיא — האזרח המצטיין של אלסקה). הוא גם היה חבר בארגונים שונים — ״חלוצי אלסקה״, ״חלוצי יוקון באלסקה״, ״בני ברית״, והתנועה הציונית של אמריקה. הוא היה המייסד והנשיא הראשון של ברית ערי אלסקה.

לוסאק העניק כשי לעיריית אנקורג׳ את הבניין, המשמש כספרייה ציבורית והקרוי על שמו. בטקס חנוכת הבניין, עוד בחייו, הביע לוסאק את רצונו, שהבניין יתופעל וינוהל לטובתם ולהנאתם של תושבי אנקורג׳, וכי כל ההכנסות יהיו קודש לעיר ולמדינה. הוא נפטר במארס 1965.

המשכתי לנבור בארכיונים, בספרים ובכתבי־עת, לחפש ולתור אחר שורשים יהודיים באלסקה, והגעתי לדמות ששמה איזאדור ביליס. הוא נולד ב־1876 בקורלנד שבליטא, עקר לאילינוי, וב־1899 הגיע לאלסקה, שבה התגורר עד צאתו לגמלאות ב־1950. ביליס עסק רבות בפיתוח אלסקה. בשנת 1915 הוא הגיע לעיר האוהלים של אנקורג׳, לאחר פרק זמן שבו עשה עסקים בדוסון, בחבל יוקון, בקנדה, באיידיטארוד ובפירבנקס — כולם אתרים שבהם עסקו בחיפושי זהב. בני משפחת בלום מפירבנקס הכירו את ביליס, כך למדתי מהתחקיר, והוא מופיע ברשימה מ־4 באוקטובר 1908, ובה שמות של יהודים שתרמו כספים, כדי לכסות באמצעותם את הוצאות תפילות הימים הנוראים של אותה שנה.

ב־1915 פתח ביליס חנות בגדים באחד האוהלים של אנקורג׳, וכעבור זמן, משראה ברכה בעסקיו, הוא הקים בניין, שבו שכנה חנותו עד 1950. הוא היה חבר מועצת אנקורג׳, כיהן בהנהלת בית־הספר, והיה הנשיא הראשון של החברה שהוציאה לאור את ה״אנקורג׳ טיימס״, העיתון הנפוץ ביותר באלסקה. ב־1950 הוא עזב את אלסקה, עבר לסן פרנסיסקו, שם נפטר ב־1956. שנה לאחר מכן תרמו בני משפחתו ספר תורה, שהיה שייך לאביהם, עבור הקהילה היהודית באנקורג׳. את ספר התורה הזה ראיתי פעמים רבות, שכן הוא הושאל בזמנו לבית־הכנסת בבסיס אלמנדורף.

והיו עוד יהודים שהטביעו את חותמם על ההיסטוריה של אלסקה. כמו, למשל, ליאופולד דיוויד, שזכה בבחירות שנערכו ב־2 בנובמבר 1920, והיה ראש העיר הנבחר הראשון של אנקורג׳. הוא ניצח גם במערכת הבחירות שלאחר תום הקדנציה וכיהן פעם נוספת כראש העיר. הוא, יליד ברוקלין, הגיע לאלסקה ב־1911, ארבע שנים לאחר מכן, ב־1915, הוא ומשפחתו עברו לעיר האוהלים שיפ קריק, השם שבו נודעה אז אנקורג׳, עבד כעורך דין, התמחה בחוקי מכרות, ולבסוף התמנה לשופט.

יהודים באלסקה זכו להצלחה גדולה גם בעסקי פרוות. בתחילת שנות ה־20׳ זכה לפרסום רב בג׳ונו יהודי בשם צ׳ארלס גולדשטיין.

והיה גם דוד גרין, שנולד באוסטריה ב־1903, ובעודו ילד היגר לניו יורק. אחרי שסיים את לימודיו בישיבות ובקולג׳, הוא עבר לסיאטל ב־1922. משם עבר לקורדובה, אלסקה, והחל לעסוק בציד בעלי־חיים באזורים שונים בוושינגטון ובאלסקה לצורך פרוותיהם. הוא פתח את חנות הפרוות הראשונה שלו בסיאטל, ומיד לאחר מכן פתח חנות דומה בקורדובה. לא עבר זמן והוא פתח חנויות גם בפירבנקס ובקצ׳יקאן. באמצע שנות ה־50׳ פתחו גרין ובניו את חנות הפרוות הגדולה ביותר שלהם באנקורג׳, ועסקיהם גאו יותר ויותר.

במהלך 50 השנים, שבהן התגורר דוד גרין באלסקה, הוא היה גם יועץ ראשי הממשלה גרונינג ואגאן, בעת שכיהנו בתפקיד. הוא היה גם אחד ממנהיגי המפלגה הדמוקרטית באלסקה ונבחר למועצת העיר אנקורג׳ בראשית שנות ה־60׳.

במשך שנים נודעו דוד גרין ורעייתו כמשפחה היהודית המסורתית ביותר באנקורג׳. הלא־יהודים נהגו להצביע בעיקר על העובדה שחנות הפרוות שלו היתה סגורה בימים הנוראים, אבל היו עוד דרכי התנהגות אישית שהצביעו על קרבתם הרבה לחיי המסורת והדת.

גרין היה חבר בארגונים אמריקניים ידועים, וכמו כן פעיל בתנועה הציונית. הוא ורעייתו אירחו בביתם הרבה אח״מים, שהגיעו לאזור. ביניהם — גולדה מאיר, בתפקידה כשרת החוץ של ישראל; השחקן בוב הופ; הגנראל הנודע ווסטמורלנד; הסנטור יוברט האמפרי, לימים סגן נשיא ארה״ב; המשפחה המלכותית היפנית; וזוהי אך רשימה חלקית בלבד. הוא נפטר ב־1971, לאחר שביסס את מעמדו כפרוון מספר אחת של אלסקה.

ברשימת היהודים, שתרמו לאלסקה, מימי החלוצים ועד לימינו אלה, אפשר למצוא גם את שמואל אפלבאום משיקגו, שחי באלסקה מ־1898, וניהל מכרות ברחבי המדינה. תקופה מסוימת הוא אפילו חי בכפר אסקימואי בבתי־ל. בתקופה זו התגורר זוג יהודי

בודד, ג׳ורג׳ לאו ורעייתו, בטיקל, עיר ליד ואלדז, וניהל אכסניה לציידים ולדייגים.

והיה גם איזאדור גולדשטיין, שבמשך שש שנים היה ראש עיריית ג׳ונו, והקים את מגרש המשחקים הראשון לילדים באלסקה. גם לדבר כזה יש זכות ראשונים. והיה סולומון ריפינסקי, יהודי יליד פולין, שב־1880 בנה את בית־הספר הממשלתי הראשון בצ׳ילקאט, והיה בעליו של בית־מסחר גדול. עד כדי כך לא נשכחה תרומתו, שהר המתנשא לרום של כ־1100 מטר קרוי שמו על — הר ריפינסקי.

אבל, לא רק הר קרוי על שם יהודי יש גם נהר. נהר הגרסטל, על שמו של לייביש גרסטל, שהפיץ את השימוש בפרוות כלבי־ים, ופיתח את מערכת התעבורה בספינות קיטור באזור. הוא גם השתתף במימון אחדים מהמפעלים הנועזים בתחום המכרות באלסקה.

דוד שריפסר הגיע לסיטקה ב־1867, ובשנה שלאחריה כבר היה הבעלים של רשת חנויות מסחר ב־16 מקומות ברחבי אלסקה. קרוב משפחה שלו, הרמן שריפסר, היה מנהל הדואר בקודיאק. מתיישב ותיק אחר בסיטקה היו סם גולדשטיין, סוחר; סם סטובר, ראש העירייה בפועל של סיטקה בשנת 1869; י.א. מנס, בעסקי טבק; לזר קפלן, בעל בית־מרזח.

בתמונה, שצולמה ב־1915 באזור העסקים של אנקורג׳, שיפ קריק, אפשר להבחין בקלות בשלט גדול, הנושא את שם הפירמה — ״פינקלשטיין את שפיראי״. הם מכרו בעסק שלהם בגדי ספורט וציוד לאוהלים. ד״ר יוסף סילברמן היה מנתח, שהקים וניהל את בית החולים בוואלדז, וכן עבד כרופא באנקורג׳ במשך עשרים שנה מאז 1902. ויליאם גרוס פתח את הקולנוע הראשון באלסקה בראשית המאה, ובין רשימת אישי הציבור היהודים ניתן למנות גם את אדוארד זיידנברג ראש עיריית נום ב־1930; הרברט גרינברג, מקימה של תחנת הרדיו של אלסקה ב־1922; נתן גרשון, איש עסקים בולט בפירבנקס; רקס שוורץ, שהיה ראש עיריית נום לפני מלחמת העולם השנייה.

ב־1959, כשהוכרזה אלסקה כמדינה, נבחר ארנסט גרינברג, מושל אזורי לשעבר, כחבר הסנט של ארצות הברית. ב־1964 נבחר ג׳יי רבינוביץ לבית־המשפט העליון, ומשם היתה דרכו קצרה לכס נשיא בית־המשפט העליון. אברום גרוס מג׳ונו התמנה ב־1974 לתפקיד התובע הכללי של אלסקה.

בה בעת שערכתי את המחקר על ההיסטוריה היהודית של אלסקה, הדמויות הבולטות בקהילה, שהיו ידועות בכל רחבי המדינה בשל התרומות הגדולות שלהם בתחומים המקצועיים, כללו, בין השאר את — ד״ר מיקי אייזנברג, האפידמולוג היחיד באלסקה; ד״ר קוונטין פישר, משירות הבריאות הציבורי; ד״ר מיכאל קראוס, יו״ר

המרכז לחקר השפות המקומיות ופרופסור לבלשנות באוניברסיטה של אלסקה בפירבנקס; ד"ר פאול ליבמן, מנהל יחידת החירום הטכנית של בית־החולים באלמנדורף ובעל פטנטים בתחומי המכשור הרפואי; קרול שץ, המנהלן של האוניברסיטה המתודיסטית של אנקורג' ומנהל משרד המענקים; ברנרד שכטר, הכימאי המשפטי היחידי באלסקה ומומחה לספקטרוסקופיה.

בימים ההם, ימי החלוצים באלסקה, שנת 1860, היתה הקהילה היהודית הגדולה ביותר באלסקה — הכול יחסי, יש לזכור — ממוקמת בדרום־מזרח המדינה, בעיקר בסיטקה ובג'ונו. עם התעוררות הבהלה לזהב, ועם העלייה צפונה של המתיישבים באלסקה, לעבר פירבנקס, נעו עמם גם היהודים המעטים שהיו שם.

לפני מלחמת העולם השנייה היו באלסקה בקושי 100 יהודים. הם היו מפוזרים בכל רחבי המדינה, מן הדרום ועד הצפון הרחוק. אחרי המלחמה החל מספר היהודים באלסקה לגדול, ובעיקרו היה מבוסס על אזרחים עובדי צבא, ואנשי מקצוע שהגיעו כעובדי ממשלה, שעבדו בעיקר על פרויקטים טכניים ובבתי־הספר. אנקורג' ופירבנקס, מרכזי הפעילות הצבאית, הפכו לערים, שבהן התפתחו הקהילות היהודיות הגדולות. גם ב־1976, כאשר שהיתי שם, מרבית האוכלוסייה היהודית התגוררה באנקורג'.

בר־מצווה מעבר להרי הקרח

חלק מזמני היה עלי להקדיש למענה על מכתבים, שהגיעו מדי יום ממקומות שונים באלסקה. המכתבים תמיד נשאו עמם סיפורים מעניינים. הנה, למשל, בתחילת יוני קיבלתי מכתב, שנשלח אלי מגמבל, אלסקה. המכתב היה חתום על־ידי ליאונרד קמרלינג, קולנוען אתנוגראפי מוכשר, שעבודותיו זכו להכרה ולמוניטין בינלאומיים.

"רביי הבר היקר", כתב קמרלינג, "היי, זוכר אותי? (אני הברנש מברוקלין שהסיע אותך לאכסניה שלך אחרי יום הכיפורים בפירבנקס). ביטאון יהודי אלסקה נשלח אלי לכאן, לגמבל, שבאי סיינט לורנס, בים ברינג, כ־60 ק"מ מחוף סיביר. באמצעות העיתון אני מתוודע לכל מה שקורה בעולם היהודי.

"אנו עובדים כאן עם אנשי המקום, ויוצרים סרט דוקומנטרי על חיי הכפר ועל הדברים החשובים לתושבי המקום. זו גישה חדשה ליצירת סרטים, העוסקים בתרבויות שונות, שכן היא מערבת את האנשים עצמם בהחלטות לגבי תוכן הסרט ועריכתו. התוצאה היא סרט הרבה יותר אותנטי.

"אנו נהנים מאוד, ורק באחרונה היינו עדים — ואף צילמנו, כמובן — לציד לווייתן.

כמו כן הסרטנו פולחנים מסורתיים, שכבר אינם קיימים יותר באלסקה. בעוד שבועות אחדים אשוב לפירבנקס, כדי לערוך את הסרט, ואני מקווה לסיים אותו בספטמבר. אני מצפה לראותך בקרוב ולשוחח אתך שוב. רצ״ב המחאה עבור קרן קצין־הדת היהודי. אני מקווה שזה יסייע לכם בפעולותיכם״.

ב־9 ביוני ערכו כל אנשי יחידת קצין־הדת באלמנדורף פיקניק המוני על גדות הנהר, שחצה את הבסיס. הסיבה למסיבה — כניסתו של תא״ל הנרי מיד לתפקיד ראש קציני־הדת של חיל־האוויר. במהלך הפיקניק העליז מיד ניגש אלינו, אל מרים ואלי, וגילה עניין רב בחיי הקהילה היהודית באלסקה ובפעולותיה.

בקיץ הגיע גם מועד קטיף פרות עבודה חשובה ומעניינת במשך החורף והאביב. במהלך החודשים הללו העברתי בטלפון לפירבנקס שיעורים בברכות העלייה לתורה ובקריאת ההפטרה. תלמידי היה מיכאל פארקס, בנו של סמל ג׳ורג׳ פארקס. לימדתי אותו את הברכות ואת הקריאה, ואחת לחודש, כשבאתי לפירבנקס, היינו עורכים חזרה יסודית יותר, שהוכיחה כי הנער קלט היטב את השיעורים הטלפוניים. יומו הגדול של מיכאל נועד להיות בשבת, 29 ביוני, בשעות הבוקר, בבסיס חיל־האוויר אילסון. הגעתי לבסיס מבעוד יום, התארגנתי באכסניית הקצינים. המרחק משם ועד לבית־הכנסת לא הפריע לי, שכן מזג־האוויר היה חמים ונעים, וההליכה הצפויה נועדה להיות חביבה למדי.

בליל שבת פגשתי בבית־הכנסת את בני משפחת חתן בר־המצווה ואת אורחיהם. הם היו נרגשים לקראת יום המחר. לאחר התפילה שבתי לאכסניה שלי, ואכן הדרך היתה נעימה למרות אורכה. בשבת בבוקר התעוררתי לפתע לקול רעש מוזר שהגיע מבחוץ. כשתפסתי מה העניין הבנתי שאני בצרה. היו אלה טיפות גשם כבדות שדפקו על חלוני. לך תסמוך על מזג־האוויר של אלסקה. דרך נעימה וחביבה — כך תכננתי לעצמי, והנה נפלתי על הגשם הכבד הראשון זה זמן רב. נו, ומה עכשיו? וכי יש לי ברירה? הרי אני חייב להגיע לעלייה לתורה של מיכאל! באותה שבת, כך יספרו זקני פירבנקס, הגיע לבר־המצווה של מיכאל פארקס רביי אחד, רטוב עד לשד עצמותיו וספוג מים מכף רגל ועד ראש. אבל, המזל הוא, שהתופעה המוזרה שנכנסה לבית־הכנסת לא הפריעה למיכאל לקרוא את ההפטרה בצורה נהדרת. הכול היו גאים בהצלחתו (ובמיוחד הרב הרטוב) למרות — ואולי בגלל — שהלימוד נערך בטלפון. שהרי, לא בכל יום מתכוננים לבר־מצווה בשלט־רחק. לאחר מכן נערך קידוש מסורתי, על טהרת המזון הכשר שהובא מסיאטל. היתה זו שבת נפלאה — ועוד יותר מזה, ארוכה. שכן את ההבדלה ערכתי בחצות וחצי, אור ליום ראשון. ושוב היתה לי הרגשה, שאני האחרון על־פני כדור הארץ הנפרד מן השבת.

הקיץ הגיע. להקות תיירים פקדו את אלסקה, ובתוכן יהודים רבים. ביתנו הפך להיות מלון/מסעדה/מקום מפגש (מחק את המיותר, או השאר את הכול) לכל התיירים היהודים. מרים — למרות היותה על סף סיום לימודיה ועקב זאת נחתה עליה תוכנית לימודים עמוסה — היתה מארחת למופת.

רבים מאורחינו הגיעו מהחוף המזרחי של ארצות־הברית. בהזדמנות זו של אירוח כשר בביתנו, ושל תחושת בית, הגברים שביניהם הניחו תפילין מדי בוקר, הנשים הדליקו נרות שבת, ואלה גם אלו באו לתפילת שבת ושמעו קידוש. לעולם לא אשכח את שאמר לי סטודנט למשפטים, שהיה בין אורחינו: "אני גר בניו יורק, ומאז בר־המצווה שלי לא הנחתי תפילין, לא עשיתי קידוש ולא הלכתי לבית־הכנסת. ופה, באלסקה, לאחר נסיעה של אלפי קילומטרים, אני מניח תפילין, שומע קידוש, הולך לבית־כנסת — ונוסף לכול עוד נהנה מזה..."

צעיר אחר, סטודנט לרפואה, עשה את כל לימודיו בבתי־ספר יהודיים, ולכן מעולם לא התעוררה אצלו כלל בעיה אם ללכת חבוש בכיפה או לא. עתה, כך סיפר לי בגילוי לב, כשהוא עומד להתחיל את לימודיו באוניברסיטה שכמובן אינה יהודית, הוא יסיר את הכיפה במהלך ההרצאות. כאשר שמעתי את דבריו עודדתי אותו להמשיך בדרכו, עם הכיפה, וסיפרתי לו מחוויותי — עם הכיפה, בחברה לא־יהודית. שמחתי לשמוע ממנו, כעבור חודשים אחדים, כי הדוגמאות הללו עודדו אותו שלא להסיר את כיפתו במהלך לימודיו, ולא זו בלבד שהוא עצמו היה מאושר מכך, אלא שעוד קיבל חיזוקים להתמדתו מצד חבריו הלא־יהודים.

בנוסף לאורחים האזרחיים, שפקדו את ביתנו, אירחנו גם יהודים אנשי חיל־האוויר, וכן אנשי מילואים של הצבא האמריקני, ששירתו שבועיים באלסקה. גם רבים מהם נזכרו מה זה תפילין, ומה משמעותן ליהודי.

באמצע יולי סגרנו את המלון שלנו, ונסענו יחד עם שכנינו, בני־הזוג ניוקומב, כדי ליהנות מנפלאות הארץ הזו. טיילנו בעמק הארקטי, המשכנו משם כ־30 ק"מ, לקרחון אקלוטנה. בשני המקומות גם יחד נהנינו לחזות בנופים הנסתרים, שאינם נגלים לעיניו של המטייל מחוץ לדרך המלך. בחורף הקפוא אין כל אפשרות של גישה למקומות רבים, לעומת זאת הקיץ מפשיר שלגים, מפלס אפשרויות להגיע לאתרים, שהיכולת האנושית לתאר אותם דלה מהכיל. טיילנו מסביב לאגם אקלוטנה, בדרך שאורכה כ־20 ק"מ, עד שהגענו לקרחון ענק בסוף הכביש. טיפסנו על הסלעים שמסביב, עד שעמדנו מול הקרחון עצמו. הוא רבץ לו שם, שקט, לבן וענקי. נאלמנו דום מול יפעתו. לאחר מכן, ככל שהתקרבנו אליו, חשנו את משבי הקור שלו. הטמפרטורה ירדה, כאילו שהקרחון הזה רצה לרמוז לנו שנשאיר אותו בבדידותו הקפואה.

טיפסנו אפוא על גבעה קטנה, ולאחר מכן פסענו לאורכו של אגם קפוא, כשמדי פעם הרמנו קוביות קרח קטנות שהיו פזורות על־פני המים הקפואים. אלה היו קוביות הקרח של אמא־טבע, בטמפרטורה של 27 מעלות.

ימים אחדים לאחר מכן חשבתי בגעגועים על הרטיבות הזו. היה זה בתשעה באב, בצום שנמשך 25 שעות. נחמה פורתא היתה ביום הזה, כאשר היה לנו מניין לקריאת איכה, ורבים — צעירים ומבוגרים — השלימו את הצום.

מסורת ב"גלאקסי"

28 ביולי 1974, למחרת תשעה באב, מצא אותי ב"גלאקסי" סי־5־אי., המטוס הגדול בעולם. מטרת נסיעתי היתה — ועידה בניו יורק. טסתי מאלמנדורף לבסיס חיל — האוויר דובר, בדלוור, באחד המטוסים שבשעתו היה חלק מהרכבת האווירית שהטיסה נשק לישראל במלחמת יום הכיפורים.

הסי־5 הוא מטוס ענקי. גודלו כמעט כמו מגרש כדורגל, וגובהו כבניין בן 6 קומות. וכל העסק הזה גם ממריא, טס ונוחת. תא המטען של המטוס יכול להכיל שישה אוטובוסים גדולים ומרווחים, או 106 מכוניות משפחתיות קומפקטיות. בכל "גלאקסי" מטען דלק, שכדי להמחיש את הכמויות האדירות שלו אפשר לומר, כי הוא מספיק למכונית ממוצעת לעשות ברציפות 130 פעם את הדרך שבין ניו יורק ללוס אנג'לס וחזרה, או להקיף 31 פעם את העולם — וכל זאת, מבלי להיכנס בדרך לתחנת דלק.

במלים אחרות, ה"גלאקסי" הזה הוא עיר מעופפת.

המראנו בשעת בוקר. במטוס היו 80 נוסעים, לבד מאנשי הצוות. ובכן, מה עושה רב צבאי מיד לאחר ההמראה? כמובן, מחפש מקום להתפלל שחרית. אחד מאנשי צוות המטוס, שתפקידו היה לסייע לנוסעים, ביקש ממני לבוא אחריו. הוא אמר, כי ישמח למצוא עבורי מקום שקט ופרטי, עד כמה שאפשר, שבו אוכל להתפלל ללא כל הפרעה. ירדנו בסולם ארוך, שתחילתו במחלקת הנוסעים וסופו בתא המטען. בתא המטען הבחנתי בטנק ובמכוניות, בנוסף לכל ארגזי הציוד שהיה מאוחסן שם, קשור היטב ומעוגן בכבלים עבים לרצפת תא המטען. מצאתי לעצמי פיסת מקום, כשמעלי חלון צר, ושם ייסדתי את בית־הכנסת־המעופף־לאדם־אחד.

התעטפתי בטלית, הנחתי תפילין, ובמשך חצי שעה התפללתי מתוך סידור. לרגע קט, כשהסטתי את מבטי מן הסידור, הבחנתי מזווית העין, כי הסמל שליווה אותי — עדיין עומד וממתין בסבלנות שאסיים את תפילתי. לא הופתעתי, שכן קודם לכן, ברדתנו אל

תא המטען, כדי לקיים ממעמקים קראתיך י — ה, הוא אמר לי שיישאר אתי, כדי לאחוז בי במקרה שהמטוס ייכנס לטלטולים עזים מצד אל צד, תנועה שעלולה לגרום להטחתי ברצפה. למזלי, המטוס לא התפרע, אבל לעומת זאת ראיתי לפתע שני אנשי צוות נוספים, שעמדו ליד הסמל, ועקבו בסקרנות רבה אחר מעשי. בסיומה של התפילה, כשחלצתי את התפילין והם הבינו שכבר אפשר להחליף אתי מלים אחדות של חולין, אמר אחד מהם: "רביי, אני יודע מה עשית! מסורת, נכון? ראיתי את זה במחזמר 'כנר על הגג'!"

חייכתי לעברו, החמאתי לו על תפיסתו, ובהזדמנות זו הסברתי לאנשי הצוות מה עומד מאחורי הרעיון של התפילין בתפילה. לאחר מכן החזיר אותי הסמל למקום הישיבה שלי, שם הייתי עד סוף הטיסה. וגם כך, זו לא היתה טיסה רגילה, שכן כל הנוסעים ישבו כשפניהם נגד כיוון הטיסה. זהו אמצעי בטיחות למען הנוסע, שלא יחטוף מה שמכונה 'צליפת שוט' בעמוד השדרה במקרה של עצירת־פתע בעת הנחיתה. מכל מקום, כל הטיסה הזאת היתה די מוזרה, כך שנחיתה עם הפנים נגד הכיוון כבר לא היתה בגדר חידוש מי־יודע־מה.

בנמל התעופה המתין לי אבי, ויחד נסענו יותר מ־300 ק"מ עד למונסי. נהניתי מן הוועידה אשר לשמה באתי, אך אודה על האמת שנהניתי שבעתיים כשנפגשתי עם סבי וסבתי שבאו מישראל לביקור של שבועות אחדים בארצות הברית, ושמחתי עד מאוד להיפגש גם עם סבי וסבתי מניו יורק. בקיצור, זה היה חג של איחוד משפחות. הם התעניינו מאוד לדעת מה אני עושה בדיוק בסוף־העולם, ואני, תחת להרבות במלים, הראיתי להם סרטי וידאו, שצילמתי במהלך חצי השנה האחרונה באלסקה. בנוסף לכך, סמל הולקומב ואני הכנו הפקה מפוארת של סרט וידאו בן שלושים דקות, על טיולנו באזור ביוני, ובני משפחתי והידידים די הופתעו לראות, כי גם באלסקה יש קיץ. טוב, לא כמו בניו יורק, אבל בכל זאת משהו.

הימים בניו יורק חלפו ביעף. דומה היה, כי עוד לא הגעתי, וכבר הגיע 8 באוגוסט, ושוב מצאתי את עצמי במכוניתו של אבי, כשאנו עושים שוב את הדרך הארוכה לבסיס חיל־האוויר דובר, כדי לחזור ולהמריא לירכתי צפון. אבל, כשהגענו לשם הודיעו לנו, כי הטיסה בוטלה. בו במקום החלטתי לשוב לניו יורק, ולהמריא לאלסקה דרך נמל התעופה קנדי. אחרי הכול, לא רציתי להיות מרוחק ממרים זמן רב כל־כך. ואכן, בתום שעות טיסה ארוכות ומייגעות, כשראיתי אותה ממתינה לי בשדה התעופה, ידעתי שוב שזה היה שווה את כל המאמץ.

פגישה בטוקיו

אוגוסט 1974 היה אף הוא חודש התיירות בביתנו. תיירים המשיכו להגיע, נחתו בבית, ספגו קצת יהדות והמשיכו הלאה. באמצע אותו חודש סיימה מרים את לימודיה ואז החלטנו לצאת לחופשה.

וכך, ביום בהיר ובוהק, 21 באוגוסט, הגענו, מרים ואנוכי, לבית־הנתיבות הצבאי, כמטחווי כלום מביתנו שבבסיס. ימים אחדים קודם לכן ביקשנו — וקיבלנו — אישור לעזוב, ועתה עלינו על סיפונו של מטוס סי־141 סטארליפטר, שיעדו היה — בסיס חיל־האוויר יאקוטה, יפן. על הטיסה היו עוד שמונה נוסעים, שכמונו ישבו ליד תא המטען. הטיסה הטראנס־פאסיפיק נמשכה תשע שעות, והמחישה לגבינו מה פירושה של נסיעה במכונת הזמן. נכנסנו למטוס חסר החלונות באלסקה, ויצאנו ממנו למחרת במזרח הרחוק, לאחר שחצינו את קו התאריך הבינלאומי.

קיבלנו חדר בבית־האירוח שבבסיס חיל־האוויר, שבו עשינו את הלילה. בהיכנסנו לחדר לא לקח לנו זמן רב מדי כדי לגלות שתחנת הרדיו היחידה באזור הדוברת אנגלית היא זו של צבא ארצות הברית. בתחנת הרדיו היפנית שידרו משחק בייסבול של קבוצות יפניות, אבל לא הבנתי כלום לבד מקול חבטת המחבט ושאגות הקהל. את כל השאר הייתי צריך להשלים בעזרת דמיון פורה.

בין ארה״ב לטוקיו יש הפרש זמן של 19 שעות, ולכן בשעה 8 כבר לא יכולנו לעמוד על רגלינו — וצנחנו לשינה כבדה.

התעוררנו לאחר שינה עמוקה, וחשנו עצמנו ערניים לקראת כיבוש טוקיו. אבל, לתדהמתנו שרר בסביבה שקט חשוד. כעבור זמן קצר התבררה לנו הסיבה: השעה היתה 4 לפנות־בוקר, בהחלט שעה של פעילות נמוכה בחוץ. אצלנו, מכל מקום, הלילה נגמר והעייפות פגה. לפיכך, זה היה בדיוק הזמן לתפילת שחרית, לארוחה מהלחם ומהפרות שמרים הכינה וארזה למסענו — ולאחר מכן לטיול קצר בבסיס חיל־האוויר יוקוטה.

ב־7 וחצי בבוקר נפגשנו עם קציני־הדת של הבסיס, והם ערכו לנו סיור מאורגן בבסיס. כאשר שאלתי אותם מה קורה עם הרבנים באזור הם נתנו לנו סקירה מהירה וממצה, שעל פיה התברר, כי הרב הצבאי של הבסיס הועבר לפיקוד אחר, הרב הצבאי החדש אמור להגיע רק בסביבות הימים הנוראים, הרב של קהילת טוקיו היה באותה עת בחופשה בברוקלין, וגם קצין־הדת של חיל־הים היה בחופשה. מרים ואני הסתכלנו זה על זה. וברור גם למה. שכן, לא קשה לנחש מי היה הרב האורתודוקסי היחיד באותה עת ביפן...

לפני צאתנו לטוקיו הזמנו מקום במלון ״סאנו״ הצבאי, ולאחר מכן קפצנו לחנות

הבסיס, כדי לראות אולי, במקרה, יהיו בה מוצרים כשרים. עד מה הופתענו לגלות במקפיא הענקי שבחנות ערימה גדולה של מגשים עם ארוחות מוכנות, כשרות, בנוסח ארוחות של חברות תעופה, שנשלחו לכאן עוד לקראת ליל הסדר. רכשנו לנו מיד מנות אחדות, ובלב שמח וצוהל נסענו 30 ק"מ — עד לטוקיו.

ועוד טרם שיצאנו, ביקשתי מהפקידה האזרחית היפנית, שעבדה במקום, לשרבט ביפנית על פיסת נייר — "אנא, קח אותנו למלון סאנו", כדי שאוכל להראותו לנהג המונית. וכך, אחרי כל ההכנות, וכשאנו חמושים במפת הרכבת התחתית של טוקיו — מסובכת וקשה להתמצאות — יצאנו לטוקיו. הגענו ברכבת, ודבר ראשון רצינו לנסוע במונית למלון, כדי להניח את חפצינו. מונית עצרה, אני פשפשתי בכיסי, כדי לשלוף את פתק הפלאים ולהראותו לנהג, אבל הלה, בראותו את חזותנו המערבית, קרא בחדווה: "למלון סאנו, מה?"

בית־המלון לא היה מודרני, אבל בהחלט נוח. אך הגענו, וכבר ביקשנו ממנהל המטבח לאחסן את האוכל הכשר שלנו במקרר. הוא שלח בנו מבט תמה, ואז הסברנו לו כי מדובר באוכל כשר, ושאנחנו יהודים וכו', כל הסיפור. הוא הנהן בראשו באדיבות רבה, הסכים לאחסן את המזון, אבל אין לי ספק שהוא לא הבין דבר וחצי דבר מכל ההסבר של האורחים הכשרים שלו. כי מה, בעצם, מבין יפני בבעיות של יהודים?...

ועכשיו, סוף סוף, יכולנו קצת לטייל בטוקיו. טיילנו, ראינו, התרשמנו — בדיוק כפי שכתוב במדריכים לתיירות. אבל, בכל טיול ותיור תמיד קורה משהו שלא כתוב במדריך. וזה בדיוק מה שקרה לנו ביום שישי, 23 באוגוסט. היה זה כאשר נכנסנו לרכבת התחתית, גם כדי להגיע ליעד כלשהו וגם כדי לראות אם נצליח לפצח את הקוד המסובך שלה. תפסנו מקום בתחתית, והנה נכנסה לקרון צעירה אמריקנית, שבירכה אותנו לשלום.

לא הכרנו אותה, אבל היא מיהרה להסביר, כי "לא ראיתי יותר מדי אמריקנים מאז הגעתי ליפן, לפני ימים אחדים".

התפתחה שיחה, שבמהלכה סיפרה לנו, כי היא ובעלה השלימו באותם ימים מסע בן שנה סביב העולם.

"זו היתה, בוודאי, שנה מרתקת", אמרתי לה, "אז מכל הספארי העולמי — באיזה מקום נהניתם הכי הרבה?"

"קרוב לוודאי", היא השיבה, "שלא שמעת על מקום כזה, אבל המקום שבו נהנינו הכי הרבה היה בקיבוץ במדינת ישראל. שהינו בקיבוץ הזה ימים אחדים, וזו היתה פסגת

החוויות של הטיול שלנו. האם אתה יודע מה זה קיבוץ?"

למרים ולי היו דבריה של האמריקנית בבחינת הפתעה גדולה. כאשר התאוששנו מעט מסיפורה, מיהרנו להשיב על שאלתה: "כן... בעצם... בוודאי. אנחנו יודעים מה זה קיבוץ".

והיא המשיכה: "אבל, אני לא מניחה שתדע להשיב לי על השאלה הבאה, בעיקר בגלל שאתה בעצמך תייר בארץ הזאת. תבין, אני יהודייה... ומאוד הייתי רוצה לפגוש בזמן שהותי בטוקיו מישהו שיסביר לי על האתרים היהודיים בעיר, אולי רביי..."

טוב, זה כבר היה יותר מדי. לא האמנתי למשמע אוזני.

"רבייז" — שאלתי.

"כן", היא הסבירה לי, "אתה יודע, רביי זה הכומר של היהודים".

וכל זה קורה בין 12 מיליון האנשים, המתרוצצים בטוקיו בשעות העבודה, בקרון עמוס של רכבת תחתית, בדיוק באותו יום שבכל המדינה היה רביי אחד! לאט־לאט הסרתי מראשי את כובע־הגולף, ולעיניה המשתאות של האמריקנית נראתה הכיפה שעל ראשי.

היא פערה את פיה מרוב תדהמה. הפעם היא היתה כהלומת־ברק.

ניצלתי את גורם ההפתעה ואמרתי באדיבות רבה: "שירות רבני מידי, לשירותך גברת..."

"או... גברת פיינברג... אבל, איך זה? וואו!"

מרים ואני פרצנו בצחוק מתגלגל, שאליו נסחפה גם גברת פיינברג, ויחד דיברנו על מיליונית האחוז שמקרה כזה יקרה — והנה הוא קרה. המשכנו לפטפט, החלפנו כתובות, ולפני שנפרדנו — היא ירדה תחנות אחדות לפנינו — איחלנו זה לזה "שבת שלום". שבנו למלון שעות אחדות לפני שבת, ועוד בטרם עלינו לחדר נתנו לטבח הוראות מדויקות מה וכיצד לעשות עם האוכל שאצלו במקרר.

"אנא", אמרנו לו, "חמם את האוכל כשהוא נתון בתוך עטיפת נייר־הכסף שלו, מבלי לפתוח אותה, והבא לחדרנו בשעה 7:30".

"נשמח לעשות זאת, אדוני", אמר היפני באדיבות מושלמת, תוך קידה קלה.

ובאותו ערב, לראשונה בהיסטוריה שלנו, סעדנו את סעודת ליל שבת, כשמלצר יפני מגיש לנו אותה. זה היה כך: בדיוק בשעה היעודה שמענו נקישה על הדלת. פתחנו אותה,

המלצר היפני עמד בפתח, כשהמגש בידו. הוא קד קידה, ומסר לנו את המגש. לקחתי את המנות החמות העטופות, והחזרתי לו את המגש, והוא שוב קד קידה. אחר־כך הוא יצא, ואנחנו קידשנו על היין הישראלי, שהבאנו אתנו מאלסקה — והפעם הזו, לשם שינוי, היינו בין היהודים הראשונים על־פני כדור הארץ שקיבלו את שבת המלכה. כמובן, זה לא בגלל שהזדרזנו או משהו כזה, פשוט — אזור הזמן הוא שהכתיב את המציאות הזו. ובעצם, מדוע לא? תמיד להיות אחרונים? בשבת יצאנו לטייל באזור בניני הממשלה, ובסך־הכול נהנינו לטייל בטוקיו. כמובן, ביקרנו גם במרכז הקהילתי היהודי בטוקיו, פגשנו שם אחדים מחברי הקהילה — מספר זוגות יהודים, שהמשיכו להתגורר ביפן לאחר שנמלטו לשם מאימת התופת הנאצית.

זהו, טיולנו קרב ובא אל סיומו. אבל, נאלצנו להמתין 36 שעות בבית־הנתיבות של בסיס חיל־האוויר ביוקוטה, עד שתפסנו טיסה ישירה לאלמנדורף בסי־141. מטוס המטען היה עמוס לעייפה, והנוסעים היחידים שבו היינו אנחנו, ועוד בר מזל אחד בלבד. לא היו לנו טענות לגבי הטיסה, שכן אך המריא המטוס, ואנחנו צנחנו לשינה כבדה. אחרי הכול, בשעות הארוכות שהמתנו בבית־הנתיבות לא באה תנומה לעינינו, עתה גבינו את כל החוב.

הטיסה מדלת־אל־דלת מיפן לאלמנדורף נחתה בשלום, ובגלל הפרשי השעות, כאשר הגענו הביתה היה זה, מבחינת התאריך, עוד לפני שעזבנו את טוקיו...

הנופים המשגעים של אלסקה הציבו בפני אתגר לא קטן: להנציח אותם במצלמתי. בתחילה היו אלה צילומי נוף רגילים, שכל חובב צילום מתנסה בהם ומצליח, אבל לאחר מכן, ככל ש"התמחיתי" בנוף, רציתי להפיק ממצלמתי יותר ויותר. וכך, כפעם בפעם בחרתי לעצמי זוויות כאלה ואחרות, שעות שונות של היום, כמות אור כזו או אחרת, פתיחת "זום" לפרקי זמן קצרים או ארוכים וכן הלאה. אבל, את התמונות היפות ביותר השגתי דווקא במקרה.

היה זה ב־2 בספטמבר, "יום העבודה", שאותו מציינים דווקא בחופשה. באותו יום התרוקנה אנקורג' מכל תושביה כמעט, שכן הכול נסעו, כמין דבר שבמסורת, לכיוון צפון, מרחק של שעה נסיעה. היעד היה מעבר האצ'ר הציורי, שבו אפשר היה לא רק לערוך פיקניק בחיק הטבע מאיר הפנים, אלא גם לחזות בתערוכה ובמופע של גלשני אוויר.

כדי שלא להיות יוצאי־דופן בקרב תושבי אנקורג', נסענו גם אנחנו צפונה, בקראוון של פול ופטי ליבמן. חזינו בהופעות, ובילינו שעות אחדות של הנאה ועליזות. משם המשכנו לפאלמר, מקום שבו נערך היריד השנתי של אלסקה, ואשר בו הוצגו מוצגים

שונים ומשונים. וכך, למשל, ראינו שם כרוב אדיר ממדים, שגדל בעמק מאטאנוסקה, ואשר משקלו היה לא פחות מאשר 32 ק״ג. הירקות באזור זה נודעו בממדיהם הבלתי רגילים, לעתים המפלצתיים, בגלל שעות השמש הארוכות והמרובות בתקופת הקיץ. השמש מפטמת אותם באור ובחום, עד שאין להם ברירה אלא לצמוח עד להודעה חדשה.

בדרך חזרה לאנקורג׳ נתקענו בפקק תנועה, שכמותו לא חווינו עד אז. פקק, שנמשך לאורך 40 ק״מ, ואשר נגרם בגלל תאונת דרכים. המכוניות לא זזו כשלושת רבעי שעה, ולאחר מכן נעו באיטיות, פגוש־אל־פגוש. באותה עת, כאשר המכוניות, המשאיות והקראוונים עמדו ללא נוע, מה היה לאנשים לעשות אם לא לצאת מהן החוצה, כדי לנשום את האוויר הצלול? היו כאלה שהמשיכו את הפיקניק ושלפו מתאי המטען של מכוניותיהם את השולחנות והכיסאות המתקפלים, פרשו מפות, ונהנו מארוחה בחיק הפקק. המכונית שלנו נתקעה בדיוק בלב הגשר המתוח מעל נהר מאטאנוסקה.

ואז החלטתי לצלם את הנוף המקסים. כעבור ימים אחדים מסרתי את סרט הצילום לפיתוח, וכאשר קיבלתי את התמונות, התברר לי כי היו אלה התמונות היפות ביותר שצילמתי אי פעם־בלי זוויות ובלי אור אידיאלי, אלא בתוך פקק כלל וכלל לא אידיאלי.

ובינתיים, הימים הנוראים קרבו ובאו. קיבלתי עשרות טלפונים מיהודים שטיילו באזור, או שהגיעו אליו לרגל עסקיהם, ובפי כולם שאלה אחת — מה בקשר לתפילות הימים הנוראים. מסרתי להם את כל הפרטים — ואכן, בראש השנה השתתפו בתפילות בבסיס אלמנדורף יהודים מקליפורניה, מיוטה, מוושינגטון ומנבאדה. ושוב, כבחגים אחרים, היה לנו בית פתוח לאורחים שהגיעו ממרחקים. כך, למשל, אירחנו את בני הזוג פישר, שהגיעו אלינו מבארו, כ־800 ק״מ מערבית לאנקורג׳. פישר, הרופא, עבד בבית חולים ציבורי בכפר האסקימואי — וקשה לומר שהיתה לו אווירה יהודית כלשהי. לכן גם קל לתאר עד כמה שמח לעשות את הימים הנוראים בחברת יהודים.

בהזדמנות חגיגית זאת הכתרנו את ברני שכטר בתואר ״חתן פרס התשובה״. זאת, בגלל שהצליח לעמוד במשימה שהציב לעצמו — להניח תפילין מדי יום, להתפלל במניין, לאכול כשר בלבד, ואפילו לעשות קידוש ולהתפלל בעת החופשה ביערות אלסקה!

גם תפילת תשליך ה״אקזוטית״ — כפי שהגדירו זאת עמיתי הלא־יהודים מן הבסיס — משכה אליה קהל רב, לא פחות מחמישים איש. בשביל ברוקלין זה כלום — בשביל אלסקה זו היתה מהפכת ספטמבר. גם הפעם הזו, כדאשתקד, לא־יהודים רבים צפו במחזה, והיה עלינו להסביר להם מה העניין. האמת היא, שהיה עלי להסביר את מהות התשליך גם ליהודים לא מעטים, שבימי חייהם לא עברו אפילו ליד המנהג הזה — אבל אחרי פעילות של שנה באזור הזה שום דבר כבר לא הפתיע אותי.

ובאשר לפעילות האקדמית שלי — האוניברסיטה שבה הרציתי הודיעה, כי לקראת מאי 1975 ייערך במסגרת הקורס סיור לימודי לישראל (לדאבון ליבם של הסטודנטים, שכר הלימוד השנתי לא כיסה את הוצאות הטיול הזה). כמדריכי הסיור נקבעו — מרים ואני.

ועד למועד הסיור הלימודי היה הרבה מה לעשות בתחום הצבאי־הדתי שלי. הנה, למשל, טלפן אלי אברום גרוס מג'ונו, ובישר לי כי בנו יחגוג את בר־המצווה שלו באביב. במלים אחרות, בהזדמנות זו הוא בישר לי, כי באביב תיעשה היסטוריה בג'ונו — בר־המצווה הראשונה מאז ומעולם.

את יום הכיפורים עשינו בפירבנקס. נסעתי בלב שקט, כי הנחתי, שבהעדרי ימלא את מקומי באנקורג' ג'רי גרין, כפי שהיה בעבר. טסנו לפירבנקס, יחד עם הליבמנים, ובחברתה של המחיצה המפורסמת — שהפכה להיות הסמל המסחרי שלי. ד"ר ליבמן, רופא שהפך לבעל תפילה, עזר לי בתפילות הארוכות של יום הכיפורים, וכך נשאנו בשניים את המשימה. כמובן, התפללנו בכוונה גדולה, אבל לראש התגנבו מחשבות וזיכרונות על מה שקרה ביום הכיפורים הקודם.

למחרת יום הכיפורים שבנו לאנקורג'. את פנינו קיבלו שיחות טלפון נזעמות מיהודים מסורתיים בעיר, שהתלוננו על כך שבהעדרי הוזמן תלמיד מהסמינר לרבנים רפורמיים בקליפורניה, כדי לנהל את התפילה בבסיס. הייתי בהלם. כאמור, לא היה לי צל של ספק שג'רי יגיע. הטעות היתה שלא בדקתי זאת קודם לכן. המתלוננים סיפרו לי, כי הרב הרפורמי הודיע להם, שצום יום הכיפורים, כולל התפילות, מסתיים — אחרי־הצהריים...

אבל, למרות זאת בית־הכנסת לא התרוקן, שכן יהודים רבים לא מיהרו לאמץ את פסיקתו המוזרה של הרב הרפורמי — והמשיכו להתפלל ולצום עד תום היום, בלי "הנחות".

אך נודע לי הדבר, ומיד טלפנתי לקצין־הדת הראשי של הבסיס, ודרשתי בתוקף שאם אעדר אי־פעם מהבסיס, מסיבה זו או אחרת, לא יביאו לכאן רב רפורמי. הוא, שבתוקף תפקידו עמד זה כבר על ההבדלים שבין רב אורתודוקסי, קונסרבטיבי ורפורמי, הבטיח לי כי הדבר לא יישנה.

למחרת, עוד הדי המהומה הזו באוויר, והנה הופיעה בעיתון של אנקורג' ידיעה בלעדית, תחת הכותרת "הנשיא פורד כותב לרב המקומי".

כאן צריך להקדים ולומר, כי שבועות אחדים קודם לכן, כאשר ג'ראלד פורד הושבע

לנשיא ארצות הברית, שלחתי לו מכתב, ובו סיפרתי לו שבבסיס חיל־האוויר אלמנדורף ערכנו תפילה מיוחדת לשלומו ולשלום ארצות הברית. הוספתי, כי ביקשתי מבני הקהילה שיכללו בתפילותיהם, מדי יום, תפילות לשלומו. באותו מכתב הבענו תקווה, כי יזכה להביא לשלום במזרח התיכון ולעולם כולו.

והנה, הגיעה התשובה. העיתון של אנקורג', ששמח לקנות ממני חינם־אין־כסף את ה"הדלפה", סיפר על כל השתלשלות הדברים, והדגיש, כי הנשיא פורד הודה לי על התפילות שנשאנו — ונישא — לשלומו, וערב השנה היהודית החדשה הוא איחל לי "שנה טובה".

ואם כבר מכתבים — באותה עת הגיע אלי מכתב מסוג שונה לגמרי. שלח אותו אלי חייל צעיר, ששירת על אי במרחק של כ־2400 ק"מ דרומית־מערבית לאנקורג'.

וכך כתב: "רביי יקר, אני יהודי אבוד. כל השנים גדלתי כפרוטסטנטי, והנה לפני שלוש שנים גילו לי הורי, כי בעצם אני יהודי. דבר זה מחייב אותי, כמובן, להתנהג כיהודי, אלא שאין לי מושג מה ואיך לעשות. כאשר שאלתי אותם מדוע הם לא גילו לי את הדבר קודם לכן, הם סירבו לפרט. אני מניח שהיו להם סיבות משלהם לשתוק. מכל מקום, עכשיו, כשאני יודע שאני יהודי, אני רוצה ללמוד. אני חייב ללמוד. יש לי ספרים אחדים, שקצין־דת שהיה כאן השאיר לי, אבל זה לא מספיק. רביי, אני מבקש ממך — עזור לי. אני רוצה ללמוד. ככל הידוע לי, יש כאן רק עוד יהודי אחד או שניים. אני זקוק לעזרתך. רוב תודות".

עוד באותו יום, שבו הגיע מכתב זה לידי, טלפנתי אל הצעיר הזה, שלחתי לו חומר בנושאים יהודיים — ושמרתי על קו פתוח אתו במשך חודשים רבים.

חג סוכות הגיע. הפעם כבר לא היה חידוש גדול בסוכה בבסיס, כפי שהיה הדבר שנה קודם לכן. גם הפעם סייעה לי מחלקת ההנדסה בבסיס לבנות את הסוכה, וכאשר קיווינו בסתר לבנו, כי מזג־האוויר הנאה ימשיך להאיר לנו פנים — הסתיים הקיץ בדיוק בלילה הראשון של סוכות. מזג־האוויר השתנה מן הקצה אל הקצה. הטמפרטורות צנחו מטה־מטה, הרוחות נשבו בעוצמה של 112 קמ"ש, עקרו עצים משורשיהם, תלשו תמרורי דרכים כמו היו גפרורים, והעיפו לכל רוח עמודי חשמל נישאים. אבל, למרות סערת הרוחות הזו, למרות תנאי מזג־האוויר הקשים — יותר מעשרים צעירים ומבוגרים לא נטשו את הסוכה שלנו, נהנו מסעודת — חג טעימה להפליא. הסוכה עמדה איתן ברוחות החזקות, ונרות החג שמרים הדליקה לא כבו. היה ברור מעל לכל ספק: הקדוש־ברוך־הוא נתן את עינו לטובה על הסוכה הצפונית ביותר בארצות הברית.

ביקור נשיאותי בבסיס

מזג־האוויר הלך והדרדר, הלך והחמיר. ב־3 באוקטובר הופתעה אנקורג׳ משלג שהגיע מוקדם מן הרגיל. על רוב המכוניות טרם הורכבו צמיגי השלג. התוצאה — בעיר נוצר פקק תנועה עצום. לרוע המזל, מרים ואני נתקענו בפקק הזה. היה זה כאשר נסענו לבית־הספר היסודי ציגאץ׳, שבו מרים עבדה כמורה. המכונית לא הרוותה אותנו נחת באותו יום. חלק מהזמן היתה תקועה בפקק, וביתרתו החליקה לכל עבר. כק״מ וחצי לפני בית־הספר הגעתי למסקנה העגומה, כי לא תהיה תפארתנו על הדרך הזו, מאחר שאי־אפשר להמשיך כך במכונית. לפיכך, מצאתי מקום חניה, נעלתי את המכונית, יצאנו ממנה, והתחלנו עושים את דרכנו לבית־הספר — ברגל. זו היתה הפעם הראשונה בחיי שאיחרתי לעבודה, באוקטובר — בגלל שלג.

השלג אולי לא התחשב בי, אבל בוודאי התחשב בחג. ימים אחדים לאחר מכן — כפי שבא כך נעלם. אולי כדי שלא לאכזב את כל אלה שהתכוננו לחגוג את שמחת תורה, שהנה־הנה הגיע. אכן, כל יהודי שהיה באזור בא לבית־הכנסת בשמחת תורה. וכך השלמנו חג סוכות יפה, שבמהלכו זיכיתי את החיילים היהודים בבסיס בארבעת המינים.

החג עבר — הפעילות הרגילה, והאינטנסיבית, נמשכה. איש רשות שמורות הטבע, יהודי, שעבד אי־שם ביערות אלסקה, שלח מכתב להודות לי על החומר בנושאים יהודיים, ששלחתי לו; עורך העיתון היהודי של ג׳ונו שלח לי חומר מעודכן על הפעילויות היהודיות שם; במלאות 30 שנה לזוועות מלחמת העולם השנייה הרציתי בקמפוס של אוניברסיטת אלסקה בפירבנקס על השואה ולקחיה.

כאשר שבתי הביתה השיג אותי הטלפון של משפחת פישר. הם סיפרו, כי עשו את השבת במקוריוק שבאי נוניבאק, יחד עם אחדים מחבריהם. הם הגיעו למקוריוק — שכל אוכלוסייתה לא מנתה אלא 250 איש — במסגרת שירות הרפואה לאסקימואים. באותו יום טלפנו אלי גם יהודים אחדים, תושבי טלקיטנה. הם מסרו, כי ראו את הסטטיסטיקה שערכתי על יהודי אלסקה, ביקשו להודיע לי שזמן־מה קודם לכן הם עברו להתגורר בעיר זו, ושטחו את בקשתם לעלות, אף הם, על ״המפה היהודית״ שלי.

יהודים, כך מתברר, גרו בכל המקומות הבלתי אפשריים במדינה ענקית זו. לאט־לאט נוצרו קשרים ביני לבין ה״נציגים״ היהודיים בכל אתר ואתר באלסקה. אבל, גם בניו יורק נותרו לי קשרים מצוינים. הנה כי כן, ב־4 בנובמבר נערכה הפגנה ענקית של יהודים נגד אש״ף בחזית בניין האו״ם. העילה — הופעתו של ערפאת עם ״עלה זית בידו״

— אך עם אקדח תחוב לו בחגורתו. לא יכולנו, כמובן, להגיע להפגנה, אבל בלבנו היינו עם כל המפגינים. תחושת ההזדהות שלי היתה כה גדולה, עד כי טלפנתי לחברים, שהשתתפו בהפגנה, ומהם שמעתי על מה שהולך שם. ההפגנה עוררה הד עצום בארצות הברית, וכאשר קיבלתי מידע עליה, העברתי אותה מיד ליהודים מרכזיים באלסקה, עוד לפני שהפרטים נמסרו במהדורות החדשות.

אם הפכתי לפתע למוקד חדשות, הרי זה כלום לעומת מה שהתרחש שלושה ימים לאחר מכן, ב־17 בנובמבר 1974. בסיס אלמנדורף הפך לאתר החדשות ה״לוהט״ ביותר בעולם. באותו יום נחת בבסיס נשיא ארצות הברית, ג׳ראלד פורד. הוא עשה אצלנו חניית ביניים לצורך תדלוק מטוסו בדרכו ליפן. לשעות אחדות עלתה אלסקה לכותרות, ובסיס אלמנדורף היה הדובדבן שעל קצפת עוגת החדשות. הנשיא פורד, מזכיר המדינה קיסינג׳ר, עוזריהם, פמליותיהם וצבא של כתבים מכל רשתות הטלוויזיה והעיתונים — כולם נחתו אצלנו.

ימים ארוכים קודם הנחיתה אחזה קדחתנות כללית את הבסיס. הכול מורק וצוחצח, פקודות עפו מימין ומשמאל, ההיערכות היתה מושלמת, הוקפד על הכול — עד הפרט הקטן ביותר. התרגשות אחזה בכולם.

ואז הגיע היום הגדול. ביום ראשון, בשעה 10 ורבע בבוקר, מרים ואני נסענו לעבר האנגר מספר 5 בבסיס. חמש דקות נסיעה מהבית, לא יותר. ההאנגר הפך לאודיטוריום ענקי, עם בימה מפוארת בחזיתו, שטח מיוחד הוקצה לעיתונות, מקום מיוחד לתזמורת, שטח מגודר לאח״מים, ואלפי כיסאות וספסלים לשאר האורחים המיועדים להגיע, הלא הם אנשי הבסיס ואחרים. באותו יום פתחו את הבסיס בפני אזרחים, כדי שגם הם יוכלו להשתתף בקבלת־הפנים לנשיא. השערים נפתחו ברבע ל־11. היה זה מראה מרהיב עין ויוצא דופן: שמש בהירה מעל, שלג נערם בצדדים, ומשער הכניסה להאנגר ועד לבתי המגורים שבבסיס התפתל הנחש האנושי הזה — אלפי אנשים, לבושים בפארקה האסקימואית, ממתינים בתור כדי לראות את הנשיא ולהריע לו.

ואז, סוף סוף, נפתחו הדלתות. הכול נכנסו בסדר מופתי, ביעילות, במהירות. כשנכנסנו פנימה הבחנתי, כי המקום המיועד לאורחים הרגילים היה מרוחק, ובקושי אפשר לראות ממנו את הבמה. לעומת זאת, המקום המיוחד של האח״מים היה ממש ממול לבמה, סמוך למקום שבו עמד הנשיא לנאום, בשעה שעל המסלול, בחוץ, יתדלקו בינתיים את מטוסו.

לא כל יום מגיע נשיא לאלמנדורף — הרהרתי ביני לביני — לכן כדאי לנסות לתפוס מקום בשטח האח״מים, למרות שעל פי דרגתי הייתי רחוק מהגדרת אח״ם. התקרבתי

אל השטח המגודר, הצגתי את עצמי בפני אחד מאנשי הביטחון. הוא הזמין אותי ואת מרים ברוחב לב לתפוס את מקומותינו באחת השורות הראשונות, ליד ראש עיריית אנקורג', חברי המועצה, המנהיגים הפוליטיים המקומיים ונכבדי העיר.

ואז, כאשר איש הביטחון הבחין, כי אני מנפח את חזי בתחושה של אח"ם, הוא רצה להוריד לי קצת את האף ואמר: "אשתך ואשתי לומדות יחד באותה כיתה באוניברסיטה, ואני משוכנע שאשתי תשמח מאוד לשמוע שמרים ישבה במקום טוב!"...

הבנתי את הרמז. אכן, להיות הרב היחיד בכל אלסקה זה משהו מאוד מרשים, אבל מה שעושה לרב הזה את הפרוטקציה זאת העובדה שהוא נשוי למרים!

ולא זו בלבד, אלא שבזכות מרים אפשר לנו איש הביטחון להזמין לשבת לצידנו את שכנינו, בני הזוג ניוקומב וילדיהם.

ואז החל האירוע המרשים. תזמורת חיל־האוויר פתחה בנעימות פטריוטיות, המתחייבות מעצם האירוע, דבר שנתן לנו אפשרות להביט סביב־סביב ולסקור בעינינו את שדרי הטלוויזיה המפורסמים, הכתבים והמנחים, שעתה ראינו אותם בגודל טבעי. לאחר מכן קידם מפקד חיל־האוויר בברכה את נשיא ארצות הברית, והאולם הפך להר געש מחמת מחיאות הכפיים האדירות. דקות ארוכות נמשכו התשואות, אנשים קמו על רגליהם והריעו.

מזכיר המדינה, הנרי קיסינג'ר, עמד ליד הנשיא, פיזר חיוכים ונופף בידו לעבר הקהל. האווירה היתה חופשית, לא פורמלית קשוחה. לאחר מכן נשא הנשיא את דבריו. הוא דיבר במשך כרבע שעה. את דבריו ייחד הנשיא פורד לבעיות ולענייניים הקשורים לאיכות הסביבה, שהטרידו מאוד את אלסקה.

ומה שהטריד את ניוקומב היתה השאלה, שלא יכול היה לכלוא אותה בקרבו, והוא לחש לי בעת שהנשיא נאם: "מעניין, מדוע קיסינג'ר לא מוריד את העיניים שלו ממך? אתם מכירים?"

"אני משוכנע שהוא הבחין בכיפה שעל ראשי", השבתי, "ובוודאי שאל את עצמו מה, לעזאזל, עושה יהודי דתי במקום כמו אלסקה".

לא נשארתי חייב. החזרתי מבט חד לעבר מזכיר המדינה, קיסינג'ר. הוא, כנראה, לא יכול היה לקרוא במבטי, כי תמהתי כיצד יכול היה יהודי כמוהו, שקיבל בנעוריו חינוך דתי, להידרדר עד כדי נישואין עם לא־יהודייה.

אגב, בדיוק שנה לאחר מכן קיבלנו הודעה, כי שר החוץ, הנרי קיסינג'ר, עומד לעבור אצלנו בדרכו לסין. מטוסו עמד לנחות בבסיס בשבת. הכנסתי מבעוד יום מכתב הזמנה

עבורו, לעשות עמנו את ליל שבת ואת השבת כולה. וכאשר הגיע לבסיס, בליל שבת, שיגרתי לו את ההזמנה באמצעות אחד מעוזרי הלא־יהודים. עד היום אני מחכה לתשובה ממנו.

ובינתיים, נאומו של הנשיא הסתיים. ואז, כאשר שככו מחיאות הכפיים, הוא ירד מן הבמה, פסע לאורך השורה הראשונה של האח״מים ולחץ ידיים. הוא לחץ גם את ידי. היה ברור כי הוא ממהר לדרכו, שאם לא כן בוודאי הייתי מציג את עצמי כ״חברו לעט״, זה ששלח לו את מכתב הברכה עם היבחרו לנשיא — וקיבל ממנו תשובה...

זה היה יום מרגש לכל אלמנדורף, וגם לנו, באופן אישי. אחרי הכול, לא בכל יום מסתובב נשיא ארצות הברית במרחק של חמש דקות נסיעה מביתך, ועוד לוחץ את ידך!

למחרת קנטר אותי קצין־הדת גבריאלסון: ״אתה יודע, ישראל, כולנו ראינו אתמול בחורצ׳יק אחד חבוש כיפה, יושב ממש מול חוטמו של הנשיא. היו בינינו קולונלים אחדים, שזכו בכבוד לשבת על הספסלים מאחור — בשעה שאנשים אחרים, בתוכם גם סרן אחד שאני מכיר, קיבלו טיפול של אח״מים!״

סרן־סרן — אבל הרב היחיד באלסקה; ועוד יותר מזה — נשוי למרים!

רעידת אדמה

הכול היה רגוע. לא היה דבר באותו ערב, כדי לרמוז שקטסטרופה מתרגשת ובאה. היה זה ב־30 בדצמבר 1974. אנחנו, כל קציני־הדת של הבסיס ובני משפחותינו, בילינו ערב נעים בבקתת ציידים בלב היער שבבסיס. מסביב היה שקט מוחלט, שקט שהשתלב בצורה מושלמת בשלג, בעצים אדירי הקומה. הערב הזה הסתיים וכולנו פנינו איש איש לביתו.

חזאי השירות המטאורולוגי הבטיח שהשלג הכבד, שירד בימים האחרונים, עוד יוסיף ויתעצם. התרגלנו לכך. מי שנמצא באלסקה אינו יכול לצפות לכך שבדצמבר תזרח לו פתאום השמש.

למחרת אותה מסיבה, בשעה 5 אחרי־הצהריים, ללא כל התרעה מוקדמת — זה התחולל.

לפתע רעד כל הבית. ידענו שבאלסקה עלולות להתרגש רעידות אדמה, ואף הכינו אותנו לכך. אמרו לנו, כי במקרה אשר כזה — יש למהר ולתפוס מחסה מתחת למשקוף הדלת, המקום הבטוח ביותר באירוע בלתי בטוח לחלוטין. וכך, זינקנו שנינו, מרים ואני, ועמדנו שניות אחדות מתחת למשקוף.

הכול רקד, רעד, התנועע. הקרקע נשמטה מתחת לרגלינו — והפעם אין זו אמירה לתפארת המליצה. הפעם הרים רקדו כאילים, גבעות כבני צאן. לא שהיה לנו זמן לחשוב על המזמור מתהילים, הנאמר ב"הלל", אלא שכך בדיוק קרה.

ובאותה פתאומיות שרעידת האדמה החלה — כך הסתיימה. כמו עווית מהירה שחלפה על־פני הארץ. באה — ונעלמה.

ולמרות המהירות והפתאומיות — היו אלה שלושים השניות הארוכות ביותר בחיינו.

פעם קראתי ברשימה כלשהי על נזקי רעידות אדמה, כי בנוסף לנזק הפיזי, הנגרם בשל רעידת אדמה, קיים גם הנזק הפסיכולוגי, הפחדים הטראומתיים, ורבים נפגעים מכך. עכשיו, אחרי שעברתי את הסיפור הזה, אני בהחלט מבין את הבעיה. בן־אדם, כל בן־אדם, חש ביטחון כשהוא ניצב על הקרקע בשתי רגליים איתנות. אבל, האדם אינו מודע לביטחון הזה. הוא שם לב לכך, רק כאשר האדמה מתחילה לרעוד, לברוח לו מתחת לרגליים. התחושה הזו היא נוראה. אבל, כאמור, עברנו את זה — והשבח לריבון עולם גם יצאנו מזה. הזיכרונות העיקריים מאותו אירוע נוגעים למראה כוסיות הקריסטל היקרות שלנו, שרקדו כאחוזות תזזית, וגם דלתות הזכוכית של ארון הספרייה לא הפגינו יציבות גדולה מדי.

האדמה נרגעה, יצאנו — די חיוורים, אני מניח — מתחת למשקוף, וזינקנו אל הרדיו, כדי לשמוע מה בדיוק קרה. מן הדיווחים השוטפים עלה, כי רעידת האדמה לא היתה חזקה במיוחד, 5.3 בסולם ריכטר, והיא גרמה לנזקים קלים בלבד. הדבר המשמעותי היחיד שהדבר גרם אצלנו, בבית, היה — דקות אחדות לאחר שוך הרעש טלפנתי לסוכן הביטוח שלי וביקשתי להוסיף לכל הביטוחים שכבר עשינו אצלו גם ביטוח מיוחד נגד רעידות אדמה.

באותו יום, כשפגשתי תושבים ותיקים באלסקה ודיברתי אתם על האירוע, הם כמעט שאלו אותי על מה אני מדבר. שכן, מה זה כבר 5.3 בסולם ריכטר לעומת רעידת האדמה שהיתה ב־1964, למשל, רעידת אדמה קטלנית והרסנית. אותו רעש, שיהודי אלסקה הדביקו לו את הכינוי "רעידת האדמה של ערב פסח", היה עז במיוחד, ובאותה שנה נאלצו משפחות רבות לערוך את ליל הסדר, כשהם מתארחות וסמוכות על שולחנם של השכנים, שביתם לא נפגע. היה זה אז אושפיזין בהחלט בלתי צפוי.

מזג־האוויר היה קשה מאוד. אחרי רעידת האדמה שהיתה לפנות ערב, ירד שלג כל הלילה. למחרת הרעידה טסה מרים לניו יורק, כדי לסייע למשפחתה בהכנות לנישואי אחותה. כלומר רצתה לטוס, שכן בגלל מזג־האוויר הקשה והטמפרטורות הנמוכות מאוד — מינוס 30 — נדחתה הטיסה ב־14 שעות. קר? איפה! בסוף אותו שבוע נשברו כל שיאי

הקור, והטמפרטורות הגיעו לשפל חסר תקדים, לפחות בתקופתנו שם: מינוס 40 בלילה. מפירבנקס דיווחו על מינוס 48 מעלות, והיו כפרים שחטפו מכות קור של 55 ו־60 מעלות. מתחת לאפס.

ב־6 בינואר 1975 כבר היה שינוי משמעותי במזג־האוויר: אצלנו, באלמנדורף, היתה הטמפרטורה רק מינוס 20 מעלות. היתה זו שאלה של זמן עד שנתחיל לטפס לכיוון 0 מעלות, ואחר־כך נחצה את הקו לעבר הטמפרטורות שמעל לאפס. עובדה שעוררה ברבים מאתנו את התקווה העמומה, שאכן הקיץ מגיע. היו אף כאלה שהעזו לחלום בגלוי על מכנסיים ספורטיביים קצרים — כשמעליהם, כמובן, שלוש שכבות של בגדים חורפיים, גרבי צמר, פארקה ומאקלאק, ומה לא...

לפני שטסתי, בדרכי אל מרים ואל החתונה, נתקלתי בבעיות של חתונות מסוג אחר. למשרדי הגיעו שלושה זוגות, שהיו שקועים בבעיות בחיי הנישואין שלהם. היו אלה נישואי תערובת, כאשר שניים מבני־הזוג גוירו על־ידי רבנים רפורמיים. כל שלושת הזוגות התחתנו בנישואין רפורמיים. זה לא אומר שכל מי שמתחתן בנישואין דתיים מובטח מפני בעיות בחיי הנישואין. המעניין הוא, שכאשר אותם זוגות מעורבים רצו להתחתן, הם שמחו לקבל את ברכותיהם של הרבנים הרפורמים, אבל כאשר החלו לצוץ הבעיות, הם מיהרו לרב אורתודוקסי.

לא היו אלה הזוגות המעורבים הראשונים שנתקלתי בהם. שכן, העניין הזה, וההתבוללות בכלל, הם מכת המאה ליהדות ארצות הברית. שואה לבנה. מאות, אלפים ורבבות יהודים נמחקים מדי שנה ממפת היהדות. המעניין הוא, שזוהי שואה בדרכי נועם. שכן, בדורות קודמים, כשהלחץ החיצוני על היהודים היה כבד, הם ידעו לשמור על עצמם מפני התבוללות, התחזקו באמונתם, שמרו מצוות במסירות נפש, וחיזקו איש את אחיו. כיום, כאשר העולם פתוח, ארצות הברית היא ערש החופש, ארץ ההזדמנויות השוות, הבלתי מוגבלות — דווקא בה נאכלת כמעט כל חלקה יהודית טובה.

ב־14 בינואר, כשהגעתי לניו יורק לחתונה של דבי, חשתי מעין משב רוח מרענן בראותי כל־כך הרבה יהודים דתיים. כל־כך הרבה — לא רק יחסית לאלסקה. השתתפתי בוועידת הרבנים של קהילת ניו יורק, ויום־יומיים לאחר מכן, כשעמדתי בצד החופה, וראיתי את פניה המאירות של מרים, חשתי כאילו אנו עצמנו נישאנו רק אתמול. רק אתמול — וכבר אנחנו הרב הראשי והרבנית של אלסקה. הספק לא רע.

בסוף ינואר שבנו לאלסקה, שהיתה בנופיה יפה מתמיד. בכלל, התחלנו לחוש גאווה מקומית כלפי הארץ הלבנה הזו. ולמרות שעשיתי את הדרך הזו יותר מפעם אחת, היה זה תמיד מרגש לראות מחלון המטוס באותו יום את ברוקלין, ניו יורק ואלסקה. עולמות

שונים בתכלית זה מזה.

ובכל זאת, למרות שהיה לנו מעין לוקאל־פטריוטיזם לאלסקה, הנה כי כן הארץ הזו תמיד הפתיעה אותנו. הנה, בתחילת פברואר התארחה אצלנו פטי ליבמן. הסיבה לכך — בעלה, פול, נשלח על־ידי חיל־האוויר לאי שמייה, הרחק מעבר להרי הלובן, 1500 ק״מ מאנקורג׳, כדי למלא את מקומו של הרופא הקבוע, והיחידי שהיה שם, ואשר עזב את המקום לפני שייצא מדעתו בגלל הבדידות. פול טלפן במוצאי־שבת, סיפר על בדידותו הרבה, ולפתע, במהלך השיחה צעק: ״או, אלי...״ — והשיחה נותקה.

נכנסנו ללחץ. היינו מבוהלים, כי לא היה לנו מושג מה קרה. ידענו רק שמשהו לא טוב אירע. כעבור דקות אחדות שמענו ברדיו, כי רעידת אדמה עזה, יותר מ־7 בסולם ריכטר, פגעה בשמייה. כל הטלפונים נותקו. שעה לאחר מכן נמסר ברדיו, כי שדה התעופה של האי נחתך לשניים, כמו חמאה תחת להב הסכין. עוד נמסר, לאנחת הרווחה שלנו, כי איש לא נפגע — ואם נפגע מישהו הרי זה קלות שבקלות.

שעות אחדות לאחר מכן חודש הקשר, ופול הצליח לטלפן אלינו שוב. הוא היה נרגש מאוד. סיפר, כי הוא בריא ושלם, וכי זעק כאשר ראה את ארון הספרים עומד להתמוטט על ראשו. לאחר הרעש הוא מיהר לטפל במספר פצועים קל, בתושבים אחדים שנכנסו להלם, ואישר כי הנזק העיקרי נגרם לשדה התעופה של האי.

אין ספק, כל מי שחי תקופה זו או אחרת באלסקה, עובר רעידת אדמה. נפשית בוודאי, פיזית לפעמים. אנחנו עברנו את שתיהן, וברוך השם, יצאנו מהן בשלום.

איך אומרים רב ביופיק

השירות באלסקה הביא עמו מדי יום את הסיפורים ואת החוויות שלו. דומה, כי אילו היו כל המטוסים באלמנדורף קולמוסין, וכל הקרחונים של אלסקה יריעות, אין מספיקין כדי לספר את כל הסיפורים.

אחד הסיפורים, שאותו לא אשכח כל ימי, היה בתקופת ספירת העומר, אפריל 1975. באחד הימים טלפן אלי קוונטין פישר, ידידי הרופא, ממקום מגוריו בבת׳ל, עיירה במערב אלסקה. הוא היה נרגש עד מאוד.

״מזל טוב!״ — צהל — ״נולד בן!״

״מזל טוב!״ — איחלתי לו מכל הלב, ואחרי שקוונטין סיפר כי היולדת, רעייתו גייל, חשה בטוב, הטרידה אותי הבעיה מה ואיך עושים בעניין הברית. גם קוונטין היה מודאג, למרות שבמשך תשעה חודשים ידע, כי יש להם סיכוי של חמישים אחוז שהנושא

יתעורר.

להגיע לבת׳ל זה לא דבר פשוט. קודם כל, אין בכלל כביש מאנקורג׳ לשם, נהר הקוסקוווים קפוא, האסקימואים עושים דרכם במזחלות, כמימים ימימה, האוויר כחול מרוב קור וקיפאון. בקיצור, הדרך היחידה להגיע לשם היא בטיסה. אמרתי לקוונטין, כי יסיר דאגה מלבו, וכי ישאיר לי את הטיפול בעניין.

טלפנתי למוהל, הרב סלומון מימון, ראש הקהילה הספרדית בסיאטל, והוא הביע את הסכמתו לצאת להרפתקה הזו. למה הרפתקה? משום שכדי להגיע לבת׳ל היה צורך לבוא קודם כל לאנקורג׳, ממנה יש טיסה אחת ביום לבת׳ל. טיסה יחידה זו שבה לפנות ערב מבת׳ל לאנקורג׳.

מבצע ברית יצא לדרך.

ויהי ביום השביעי להולדת התינוק הגיע הרב מימון אלינו, לן בביתנו, ולמחרת בבוקר נסענו לשדה התעופה של אנקורג׳. המטוס הקטן לבת׳ל כבר היה על המסלול. העמסנו עליו את כל הקידוש של הברית, שהיה ארוז בחבילות ובקופסאות. מרים טרחה ועמלה יום־יומיים קודם לכן, והכינה את כל המעדנים למוזמנים. אחרי הכול, גם אם התינוק נולד בסוף העולם, אין כל סיבה שהברית שלו תהיה שונה מזו של ילד שנולד בברוקלין.

לאחר מכן התחגרנו במושבינו במטוס של חברת ״אלסקה אירליינס״, תפילת הדרך, טיסה של כשעה וחצי, נופים לבנים מבעד לחלון — ואנחנו נוחתים בבת׳ל. שדה התעופה שם דומה בערך לשדה דב שבתל־אביב. והנה, אך ירדנו בכבש המטוס, וכבר הופתענו לראות שם להקת עיתונאים וצלמים מקומיים. מצלמות הטלוויזיה טרטרו לעבר היורדים מן המטוס. הרב מימון ואני הנחנו, שמן הסתם היה במטוס אח״ם מקומי — אולי אפילו המושל — ולכן מתוך סקרנות הפנינו את הראש לאחור, כדי לראות אותו. ואז, כשהתקרבנו יותר לעדת העיתונאים, ראינו שהם בעצם מכוונים את המצלמות שלהם אלינו, אל הרב מימון ואלי. איזה אח״ם מה אח״ם — אנחנו היינו הסיפור המקומי הלוהט.

עד מהרה התברר, כי לא בכל יום, חודש, שנה או מאה, מגיעים לבת׳ל שני יהודים מזוקנים. בסמוך ״חנתה״ מזחלת שלג, רתומה לשמונה כלבים צייתנים.

הדרך היחידה שבה אפשר להגיע לטרמינל המקומי היתה באמצעות המזחלת. אבל, עוד טרם שהתיישבנו בה, וכבר נורו לעברנו שאלות משאלות שונות ב... יופיק. זוהי אחת מאחת־עשרה השפות של האינדיאנים והאסקימואים, והשפה הרשמית בבת׳ל. מכיוון

שהשליטה שלנו ביופיק אינה מושלמת, הצענו להם לשאול מה שהם רוצים לשאול באנגלית, ומהר, כי קר מאוד בחוץ. ואז הם שאלו למה באנו, ולכמה זמן, ומה זה ברית וכולי.

הם קיבלו תשובות שהניחו את דעתם, פחות או יותר, התקפלו מן המקום, ואנחנו התיישבו במזחלת. שמו עלינו שמיכות עבות, הרכב אותת לכלבים — ואנחנו מחליקים לעבר בית־הנתיבות. מה זה בית־נתיבות, כולו צריף של אמה וזרת. גם שם התקבלנו בכבוד גדול, ואז התברר לנו שכל העיירה ידעה על שני הרבנים היהודים העומדים להגיע לאיזה טקס דתי לא ברור שעושים בביתו של הרופא. ביקורת הדרכונים היתה מהירה, ותוך דקות כבר היינו בדרך לעבר ביתם של גייל וקוונטין. בדרך ראינו, כי בת־יל היא עיר ככל הערים, רק קפואה יותר. התושבים גרים בבתים, לא באיגלו, התנועה נעשית בעיקר במזחלות, ובעיר נעות גם הרבה מכוניות חשמליות. בכל רחבי העיר ישנם נתיבים מיוחדים להולכי רגל, עשויים עץ ומוגבהים מעל המדרכות, כדי שאפשר יהיה ללכת ולא לבוסס בשלג העמוק.

את כל המראות הללו ראינו תוך כדי נסיעה במזחלת לבית פישר, וגם ראינו כיצד אנשים בצד, שראו את שני הברנשים המזוקנים — לרב מימון זקן קבוע, לי היה אז רק זקנקן של ספירה — פרצו במחיאות כפיים. בקיצור, בת־יל הפכה כמעט לבית־אל. אגב, בבת־יל היו אז כ־5000 תושבים, שרובם ככולם התפרנסו מדיג.

הגענו לבית של גייל וקוונטין, ומיד התחלנו לארגן את הקידוש. הרב מימון הלך לבדוק את התינוק ולהכין את כלי הברית, ואותי הציגו בפני ראש העיר. עכשיו כבר הייתי בטוח שהוא לא היה אתנו במטוס. ראש העיר בא לרופא, כדי לכבד אותו בשמחתו.

והנה, הפלא ופלא — מעולם, קרוב לוודאי, לא היה מניין בבת־יל, הפעם הזו היה מניין: אביה של גייל, אביו של קוונטין, שני עורכי דין ושני רופאים יהודים (באותם ימים נבנה ציר הנפט של אלסקה, והללו נכחו במקום לצורך זה), אחיו של קוונטין, קוונטין עצמו, הרב מימון ואנוכי — בדיוק עשרה. ובכן, מי לא ינצל הזדמנות שכזו כדי להתפלל שחרית במניין? המוזמנים הלא־יהודים — נכבדי העיר והשכנים — גילו סקרנות רבה בראותם את התפילין והטלית, וכאשר סיימנו את התפילה הסברנו להם מה זה בדיוק. לאחר מכן הרב מימון העביר לנוכחים קורס מזורז בענייני ברית, הסביר (לא ביופיק) את שורש המצווה וטעמיה. בתום הברית עצמה — התינוק נקרא בישראל בשם דניאל — הכנסתי לטייפ קלטות של מוסיקה יהודית, על השולחן היו גפילטע פיש, ומטעמים, ויין, ולכולם היה מצב־רוח מרומם.

בחדר שבו נערכה החגיגה בערה אח, שהפיצה חום נעים. כל האווירה הזו — חמימות, מוסיקה, סעודה, מצב־רוח מעולה — חיממה את השכנים של הפישרים, והם החלו לרקוד ריקודי־עם אסקימואיים.

החגיגה הסתיימה, אך לנו נותר זמן עד לטיסה חזרה לאנקורג׳. את הזמן הזה ניצלנו לביקור בבית־הספר המקומי, ובשובנו לבית של גייל וקוונטין ישבנו ושוחחנו אתם על דא ועל הא. בדיוק בשעה 6 בערב הם פתחו את החדשות באנגלית בטלוויזיה המקומית, והנה, מי פותח את מהדורת החדשות? אנחנו! ראו אותנו יורדים מהמטוס, מסתכלים לצדדים, כדי לחפש את אלה שלשמם הגיעו לשם הצלמים, והקריין אומר: ״לראשונה הגיעו הבוקר לבת׳ל שני רבנים, כדי לבצע ברית...״ — בעקבות הדברים הללו שודר גם הראיון הקצר שנערך עמנו בשדה.

זה היה מאוד נחמד, וכאשר רצינו לקום ממקומנו ולהתארגן לקראת הנסיעה חזרה לשדה התעופה, אמרו לנו לחכות עוד קצת, למהדורת החדשות של 6 ורבע.

מדוע לחכות? הרי ראינו זאת זה עתה! — אמרנו, די תמהים.

גייל אמרה, שבחדשות של 6 ורבע יהיה משהו מיוחד. ואכן, המשהו הזה קרה גם קרה. מה קרה? הסתבר לנו, שהחדשות הללו נמסרות ביופיק. לא הבנו מלה וחצי מלה, אבל לפתע ראינו שוב את הכתבה הקודמת, עלינו, והפעם דיברנו שנינו, הרב מימון ואני, ביופיק שוטפת! אני מוכרח להודות, כי למרות שידעתי שבסך־הכול מדובר בדיבוב, התפעלתי מעצמי.

קיבוצניק על אופנוע

הגויים בבת׳ל כבר ידעו מה פירוש ברית, ומה זה תפילין וקידוש, אבל זמן־מה לאחר מכן נתקלתי בבורות איומה וכואבת מצד צעיר ישראלי. היה זה בשלהי אותה שנה, כשמזג־האוויר השתפר. באחד מימי שישי טלפנו אלי מהכניסה לבסיס ומסרו לי, כי יהודי הגיע למקום ומעוניין לראות אותי. אישרתי להם להתיר לו להיכנס, ותיארתי לעצמי שזהו עוד אחד ממאות ואולי יותר התייריט שהגיעו אלי במשך שהותי באלמנדורף. שהרי, לא רק אנשים דתיים חיפשו את קרבתו של הרב. כתוצאה מכך שהייתי הרב היחיד באלסקה, היו כאלה שמאוד רצו להתבשם מאווירה יהודית, אחרי מסעות ארוכים בדרכים, וזו היתה אצלנו בשפע; ואחרים רצו לקבל לינה חינם — וגם את זה הם קיבלו, אם החדרים לא היו תפוסים על־ידי תיירים אחרים, שגם אותם הכרנו באותו יום.

דקות אחדות לאחר מכן אני שומע טרטור של אופנוע כבד. הצצתי מבעד לחלון וראיתי, כי בקצה האופנוע היה תלוי דגל ישראל. זה כבר העלה את המניות של רוכבו. מהאופנוע ירד צעיר, שפנה היישר אל משרדי.

הוא דפק בדלת, נכנס.

"שלום רבי הבר", אמר, "קוראים לי חיים, ואני קיבוצניק מישראל".

"שלום חיים", השבתי בשמחה, "ברוך הבא. מה תשתה? אולי אתה רעב?"

מפה לשם התגלגלה שיחה, שבמהלכה ראיתי כי הבחור נחמד ונבון. הוא סיפר, כי היה בעיצומו של מסע על אופנוע מארגנטינה, דרום אמריקה, לאלסקה, צפון אמריקה, מרחק של כ־33 אלף ק"מ. כאשר הגיע לעיר אחת, טוק שמה, הוא פגש מיסיונר, שגילה עניין בדגל הישראלי שעל האופנוע.

"המיסיונר הזה", סיפר חיים, "התחיל לשוחח אתי, וניסה לשכנע אותי להיות נוצרי. פשוט, כמו שכתוב בספרים. מיסיונר מיסיונר. הברנש הזה היה חכם ביותר, ודבריו החלו להישמע משכנעים יותר ויותר. האמת היא, שלא ידעתי מה להשיב לו. וכל ידיעה קלושה ביהדות שעוד היתה לי, הוא סתר אותה מניה וביה".

"איך זה שאין לך מושג ביהדות?" — תמהתי.

"תראה", אמר חיים, "אני בן 24. נולדתי וגדלתי בקיבוץ של השומר הצעיר, ועניינים כאלה של יהדות, ומצוות וכולי, לא היו בדיוק בראש שלי, לא שלי ולא של החברים שלי. שירתתי, כמו מרבית חברי, ביחידה קרבית בצה"ל, עשיתי את כל המסלול שעושה קיבוצניק של השומר הצעיר. השתחררתי, חזרתי לקיבוץ ואז החלטתי לצאת לטיול הגדול. הצטיידתי בכל מה שצריך, אבל לא ידעתי שאזדקק גם לידע כדי לערוך התמודדות רעיונית עם מיסיונר. וגם לו ידעתי, אני מסופק אם בקיבוץ היו יכולים לעזור לי".

"אתה יודע מה, חיים", אמרתי לו, "עוד מעט שבת. בוא, תתארח אצלנו בשבת. נעשה את היום הזה בצוותא, אולי כתוצאה ממנו יהיו לך כמה תשובות טובות למיסיונר ההוא. זו תהיה שבת כמו שצריך. עם קידוש, עם..."

"סליחה", שיסע חיים את דברי, "מה זה קידוש?"

רק אז, למשמע שאלתו, הבנתי את עומק חוסר הידע שלו. נדהמתי. בחור מישראל אינו יודע מה זה קידוש?! הלא אפילו הרפורמים של אלסקה יודעים מה זה! ולא רק אני, אלא כל אנשי הקהילה באלסקה, דתיים או חילוניים, היו משוכנעים מעל לכל ספק, כי

הישראלים יודעים על יהדות הרבה יותר מהם! ועכשיו, איך אביא בערב לבית־הכנסת צעיר ישראלי, שאין לו אפילו מושג מה זה קידוש?!

קודם כל, היה ברור לי שנלך לבית־הכנסת בצוותא, בין אם הוא ידע מה זה קידוש ובין אם לאו. בדרך לבית־הכנסת הסברתי לו במה מדובר, ואכן, הקידוש שנערך בבית־הכנסת עבר בשלום. אף לא אחד מבין המתפללים שם לב לכך, שהיה זה הקידוש הראשון שהישראלי הזה שמע מעודו.

בתום התפילה שבנו הביתה. השבת היתה נהדרת. הבחור, כמו מעיינות נסתרים נבקעו בלבו, כאשר נפתח אל הרוח המיוחדת של שבת. הוא נהנה, אנחנו נהנינו עמו. ועד כדי כך, שבמוצאי־שבת הוא שאל אם יוכל להישאר אצלנו עוד זמן־מה, כדי לדעת יותר על כל מה שלא ידע עד לאותו היום. השבנו, כמובן, בחיוב.

חיים נשאר אצלנו חודש ימים, שבמהלכו לא רק הפך לבן־בית, אלא למד אצלנו את הבסיס של היהדות. וכאשר תם הזמן, והיה עליו לשוב לארץ, הוא אמר לנו, נרגש עד עמקי נשמתו: "אני נרעש מן העובדה, שבארץ לא ידעתי דבר על היהדות, והיה עלי לנדוד רבבות קילומטרים ולהגיע עד אלסקה, כדי לשמוע על יהדות, ללמוד כיצד על יהודי להתנהג".

גם אני התפלאתי, אבל מי אני שאדע את הסיבות לכך. מכל מקום, הקשר בינינו לא ניתק. זמן קצר לאחר ששב לארץ קיבלנו מכתב ממנו, שבו, לבד מדברי תודה על האירוח, גילה כי סקרנותו לדת ולאמונה לא שככה. במכתב אחר סיפר לנו, כי באחד הימים שמע מחדרו שבקיבוץ מוסיקה לא מוכרת לו. הוא הציץ החוצה, וראה מכונית משונה, שמהרמקול שלה בקעו הקולות. כשיצא לברר מה העניין, התברר לו שהיו אלה חב"דניקים, שהגיעו למקום עם טנק המצוות שלהם, וביקשו להיכנס לקיבוץ. מזכיר המשק השיב להם לא באל"ף רבתי, הם לא ויתרו, נשארו ליד גדר הקיבוץ והשמיעו משם את שיריהם.

"חכו פה", אמר להם חיים, "אני מיד מסדר לכם להיכנס".

והוא רץ למזכיר המשק, שכנע אותו להתיר להם לבוא בקהל הקיבוץ, או לפחות בשבילו. המזכיר נעתר, ולא עברו דקות אחדות וחברי המשק הופתעו לראות את הטנק הזה נוסע לאט בדרכי המשק, כשבתוכו יושב — חיים שלהם. החב"דניקים עסקו במה שעסקו, הקיבוצניקים התייחסו אליהם בעניין, בשוויון־נפש או בשלילה, אבל גם היעד הזה נכבש.

וחיים עצמו? כעבור זמן־מה קיבלתי ממנו מכתב נוסף, שבו הוא מספר, כי עזב את

הקיבוץ, הצטרף לישיבה של חוזרים בתשובה, חזר אל היהדות הצרופה.

ולחשוב שכל זה התחיל משיחה עם מיסיונר בעיר טוק בגלל דגל ישראל על אופנוע!

ועוד מסיפורי ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות, שאלסקה היא אחת ממדינותיה. לרב תפקידים רבים, אבל מעולם לא ידעתי שהוא גם יועץ לענייני אופרה — עד לאותו יום שזה קרה.

היה זה בסוף נובמבר 1975, כאשר בכיר באוניברסיטה של אנקורג' טלפן אלי ואמר: "רביי הבר, היינו מאוד מבקשים אותך שתעזור לנו באופרה".

"סליחה?" — התפלאתי — "לעזור לכם במה?"

"באופרה!" — היתה התשובה.

"אני?!" — עוד לא הייתי משוכנע שאוזני שומעות נכונה — "מה אתם רוצים שאשיר לכם? סופרן? בריטון?"

"לא, לא", הדובר מעבר לקו נשנק מצחוק, "אנו מכינים עתה את האופרה 'ירמיהו', שבה משולבים פסוקים אחדים בעברית — וחוץ ממך אף אחד בסביבה אין לו מושג בעברית".

נרגעתי. שעה קלה לאחר מכן מצאתי את עצמי על הבימה, סביבי שבעים נגנים, שחקנים וזמרים — ואני מדריך אותם. למתבונן מן הצד, וגם לי, הנוגע בדבר, זה נראה די סוריאליסטי, אבל החיים תמיד מזמנים הפתעות. בסופו של דבר, להצגת הבכורה שלחו לנו זוג כרטיסי כבוד, והושיבו אותנו ליד ראש העיר של אנקורג'.

הנסיבות הביאו לכך, במקרה זה כבמקרים רבים אחרים, שבאלסקה נעשתה היסטוריה יהודית בקצב די מהיר.

הנה, למשל, באוקטובר 1975, כאשר גב' שכטר כרעה ללדת, היה לה ברור כי בבית־היולדות היא תאכל רק מזון כשר. מצד שני, שם לא ידעו בדיוק מה זה כשר, וגילו נכונות להיענות לבקשה. אולם, מי יעשה זאת? כמובן, הרב המקומי. וכך, במבצע בזק קיבלנו מחברת התעופה של אלסקה מנות של מזון כשר, ואפילו חלב ישראל, לא רק לגב' שכטר, אלא לכל דורש. ושוב, לראשונה בהיסטוריה של בית־היולדות באלסקה אפשר היה להשיג בו מזון כשר.

בהזדמנות זו הסברנו לאנשי הסגל של בית היולדות מה זה מזון כשר ומהי חשיבותו ליהודי. בכלל, בגלל הפרופיל הנמוך של היהדות באלסקה היה זה חזון נפרץ להזמין את הרב המקומי למסגרות אלו ואחרות, כדי שיסביר מה זה בכלל יהודים. היתה סקרנות

רבה לנושא. וכך, למשל, במאי 1976 הוזמנתי לתיכון הגדול ביותר באנקורג׳ — לא־יהודי, כמובן — שבו למדו יותר מאלף תלמידים, כדי לברך אותם ואת מוריהם לרגל סיום שנת הלימודים. לצדי, על הבמה, ישב הסנטור טד סטיבנס, ובהזדמנות חגיגית זו, חגיגית ממש, שוחחנו על המצב בישראל. גם במעמד זה נעשתה היסטוריה, שכן זו היתה הפעם הראשונה שרב בירך במסיבת הסיום של בית־הספר.

דברי ברכתי, כנראה, מצאו־חן באוזני הנהלת בית הספר, ולכן הם הזמינו אותי שוב, חודשים אחדים לאחר מכן, הפעם כדי להרצות על יהדות. נעניתי להם ברצון ונעתרתי גם לכתבים אחדים של ביטאון חיל־האוויר האמריקני, אשר רצו לשמוע את הרצאתי ולהתרשם ממראה עיניהם כיצד מקבלים רב צבאי בתיכון לא־יהודי.

כבר בהגיעי למקום הבנתי, כי היתה זו הפעם הראשונה שתלמידי התיכון ראו רב בגודל אמיתי, חי ונושם. עובדה היא, שלא אחד ולא שניים מהם אמרו בגילוי לב, כי היו משוכנעים שבארצות הברית אין אף יהודי, מאחר שכולם חיים בישראל. הסברתי להם את עובדות החיים היהודיים, וכאשר נכנסתי מעט לעומק מצוות היהדות, וסיפרתי להם על נושא חלב ובשר, הם זקפו אוזניהם כלא מאמינים. מימיהם לא שמעו דבר שכזה.

לשמע הדברים קם אחד התלמידים ושאל: ״רגע, אני לא מבין — אז אם כן, איך היהודים אוכלים צ׳יזבורגר (הלהיט האמריקני, המורכב מבשר וגבינה)?״

״היהודים שומרי המצוות לא אוכלים צ׳יזבורגר״, השבתי לו.

והתלמיד חזר והיקשה: ״מה, יש אנשים בעולם המוכנים לוותר על התענוג הזה?!״

מסתבר שיש.

לאחר מכן דיברנו על שבת. אחד התלמידים הרציניים קם ממקומו ואמר, כי ״האמת היא, שתמיד הפריע לי מדוע אנחנו לא מקיימים את מה שכתוב בתנ״ך לגבי יום המנוחה, הרי בורא עולם עצמו נח ביום השביעי ולא ביום ראשון״.

משבת עברנו לעוד מצוות אחדות, ומכאן הפלגנו בשיחה לגבי השואה. הנושא הזה, השואה, נדון לבקשתם של תלמידים אחדים. הם התעניינו מאוד לדעת אם משפחתי, הקרובה או הרחוקה, עברה את השואה — והאמת היא, שאפשר היה להמשיך בשיחה ארוכה עוד שעות, אבל מסגרת הזמן היתה מצומצמת מכדי להקיף בה את כל היהדות — ולו גם על רגל אחת. וכאן אולי המקום לספר, כי זמן־מה קודם לכן, בשלהי 1975, התארחו אצלנו הוריה של מרים במשך כל הקיץ. גם חמי, זלמן טוביה שווימר, גויס לפעולות ההסברה היהודית. היה זה כאשר נאם פעמיים בבסיס — פעם אחת בפני החיילים היהודים, ופעם בפני הקצינים הלא־יהודים. בשני המקרים היה נושא ההרצאה

זהה — השואה. אבל, כמובן, בכל הרצאה היו התגובות והשאלות שונות.

נשוב להרצאה שלי. כשזו הסתיימה, והכול יצאו החוצה, קלטה אוזני משפט שאמר תלמיד אחד לחברו: "אתה יודע, אני מתחיל להאמין שלא היהודים הם אלה שהרגו את ישו!"

"למה?" — שאל החבר.

"בחייך, אם בני העם הזה מקפידים שלא לאכול חלב ובשר ביחד, לא לנסוע במכונית ולא להדליק אור בשבת, אם על דברים כל־כך קטנים הם מקפידים — בוודאי שאנשים כאלה לא הולכים סתם להרוג! ויותר מזה — אחרי מה שהרב סיפר על השואה, ברור לי שההיפך הגמור הוא הנכון — שהעולם הנוצרי הקריב את היהודים ולא היהודים את הנוצרים".

כששמעתי זאת, הגעתי מיד למסקנה שאת היומית שלי כבר עשיתי.

אגב, הכתבה שהופיעה בביטאון חיל־האוויר היתה מחמיאה מאוד. עד כדי כך — שעיתונים יהודיים אחדים מיהרו להעתיק אותה, כדי שגם קוראיהם ירוו קצת נחת.

סיפרתי על הרצאות בעניין השואה — כדאי לספר על מקרה נוסף, שאירע בבסיס, שתחילתו בעניין הרצאה על השואה וסופו מי ישורנו. הדבר קרה באביב 1976. באותה עת הזמנתי פעם נוספת את הרב רדזיק לאלסקה, כדי שיעביר ליהודים סמינר בנושא השואה. הרב רדזיק הגיע, והתאכסן בביתנו. בליל שבת, בשעת לילה מאוחרת מאוד — השמש עוד לא שקעה, כמובן — פרשנו כולנו לשינה. אנחנו בקומה השנייה, הרב רדזיק בחדר האורחים, למטה.

לפתע, עמוק לתוך הלילה, שמעתי את הטלפון מצלצל. כמובן, לא השבתי, והצלצול הטורדני פסק כעבור זמן־מה. בבוקר, שעה קלה לפני שהגיע מועד תפילת שחרית, ירדתי לקומה הראשונה. הרב רדזיק כבר היה מוכן, לבוש בבגדי השבת החגיגיים שלו.

"שבת שלום, בוקר טוב", קידמתי את פניו בשמחה, "נו, הולכים לבית־הכנסת?"

"חכה רגע, שב", אמר.

"קרה משהו?!" — שאלתי בתמיהה מהולה בסקרנות.

"שב".

התיישבתי בכורסה, ואז שמעתי מפיו של הרב רדזיק את אחד הסיפורים המוזרים שאירעו בבסיס. וכך סיפר: "אתה זוכר, אמש, כשהלכנו לישון, השמש עוד היתה ברקיע.

לא יכולתי להירדם, ולכן החלטתי לצאת ולטייל קצת בסביבה. הטיול הזה הפך לחוויה לא נעימה במיוחד...״

התברר, כי לאורה של שמש חצות ראה רדזיק את מסלול הנחיתה של הבסיס, הסמוך לביתנו, וסקרנותו הוליכה את רגליו לשם. הוא קרב למסלול, ולפתע ראה מול עיניו הנדהמות את מטוס הגלאקסי הענקי, המטוס הגדול בעולם. לא היו כל מחסומים בדרכו, לא היתה כל שמירה, והוא הגיע עד מתחת לבטן המטוס. רדזיק התרשם מאוד מהמטוס, מגודלו הבלתי־ייאמן, ולאחר שעיניו שבעו מראות, החליט לשוב לביתנו. אולי גם התעייף קצת ויכול היה סוף־סוף ללכת לישון.

אבל, תוכניות לחוד ומעשים לחוד. רק החל לפסוע בכיוון הביתה, כאשר לפתע נחתו עליו אלומות אור מסנוורות. זרקורים רבי עוצמה כוונו אליו, ג׳יפים נושאי חיילים דהרו לעברו, כשהם מפעילים את הסירנות שלהם. כשהג׳יפים התקרבו אליו, נחרד רביי רדזיק לראות, כי ידיהם של החיילים על הדק המקלעים, המכוונים אליו. עודו תמה לאיזו צרה נכנס, וכבר שמע קול גדול ומתכתי קורא לעברו ברמקול: ״אל תזוז!״

רדזיק נבעת, הרים ידיו וצרח: ״אל תירו!״

אחד המקלענים, סמל בדרגתו, קרא לעברו: ״מה, לעזאזל, אתה עושה פה?״

״אני אורח!״ — קרא רדזיק — ״אני אזרח אמריקני!״

״איך הגעת למסלול?!״ — נשמעה שוב השאלה המאיימת.

״אני מטייל״, השיב רדזיק, ״בסך־הכל מטייל!״

״טוב״, השיב הסמל, ״עוד נראה מה אתה עושה פה״.

הג׳יפ התקרב אליו, והסמל הורה לו לעלות עליו, כדי לנסוע למקום כלשהו בבסיס, שם יבדקו אנשי הביטחון מה כל הסיפור הזה, מה פשר הטיול הלילי המשונה הזה של אזרח לא מוכר על המסלול, מתחת למטוס הגלאקסי. אבל, זה לא כל־כך הסתדר. שכן, הרב רדזיק אינו מאלה הרגילים לנסוע בשבת, ועל כן אמר לסמל: ״סליחה, אני לא עולה על הג׳יפ״.

״לאן אתה לא עולה?!״ — נימת קולו של הסמל היתה מאיימת.

״אני לא עולה על הג׳יפ״, פסק רדזיק.

״מה זאת אומרת אתה לא עולה?!״ — תמה הסמל — ״הרי אני פוקד עליך לעלות!״

רדזיק השיב: ״כן, אבל אני יהודי דתי, ואינני נוסע בשבת, לכן אני לא עולה על

הג׳יפ״.

הסמל גירד בפדחתו. רק זה עוד היה חסר לו. הסתבכות על רקע דתי. לאחר מכן שאל את רדזיק: ״אמרת שאתה אורח כאן, נכון? אורח של מי, אם אפשר לשאול?״

— ״של הרב הצבאי״.

— ״טוב, מיד נבדוק זאת״.

— ״איך אתה מתכוון לבדוק זאת אתו?״

— ״יש טלפון. המציאו מכשיר כזה״.

— ״אני יודע, אבל הוא לא יענה לך בשבת לטלפון״.

— ״את זה עוד נראה״.

הסמל טלפן, וזה היה צלצול הטלפון ששמענו ואשר עליו לא השבנו. באותה עת, כלל לא עלה על דעתנו, בעיצומה של איזו דרמה מצוי האורח שלנו. ובכן, לאחר שהסמל נואש מהטלפון, הוא פנה שוב אל רדזיק ושאל אותו: ״מי עוד מכיר אותך כאן?״

— ״אולי הבוס של הרביי הצבאי, אני חושב שהוא מכיר אותי״.

הסמל התקשר מיד לגבריאלסון.

כאשר רדזיק סיפר לי זאת זינקתי ממקומי: ״אתה רוצה לומר לי שהסמל טלפן אל גבריאלסון בשעה שתיים וחצי לפנות בוקר?! לא! רק זה חסר לי!״

״כן״, השיב רדזיק, ״ולא רק שהוא העיר אותו, אלא שגבריאלסון הגיע במהירות למקום, כשהוא לבוש בפיז׳מה ולרגליו נעלי בית...״

״לא״, נאנקתי, כשאני תופס את ראשי בידיי, ״עם פיז׳מה...״

״ועם נעלי בית״, הוסיף רדזיק בשקט.

גבריאלסון הגיע, הציץ בפניו של האורח הלא קרוא למסלול, זיהה אותו ואמר: ״כן, אני מכיר אותו. הוא האורח של רביי הבר. זה בסדר. ואתם, מה אתם מנסים, הרי הם לא עולים על רכב בשבת, לא עונים לטלפונים...״

גבריאלסון שחרר את רדזיק מהמצב הלא נעים, והאורח שלי פסע בחזרה הביתה. ושם, בבית, אם לפני זה הוא עוד לא יכול היה לישון, הרי אחרי זה הוא כבר לא יכול היה לישון...

לאחר שסיים את סיפורו, הלכנו לבית־הכנסת. כשהתקרבנו, מי מחכה לי בפתח? גבריאלסון, אלא מי.

"תגיד לי", פנה אלי גבריאלסון בלי הקדמות מיותרות, "מדוע האורחים שלך מסתובבים בלילה? אם אינם יכולים לישון, אולי תיתן להם איזה ספר טוב?"

התנצלתי, הסברתי, גמגמתי, מה לא — ובלבד שגבריאלסון יירד ממני. והוא, אכן, לא עמד על הסיפור הזה יותר מדי. לעומת זאת, בעקבות המקרה, הוקמה ועדת חקירה פנימית, שבדקה וחקרה, ובעקבות המלצותיה שונו כל נוהלי השמירה על הגלאקסי ועל המסלול, כדי שמקרה כזה לא יישנה. האמת היא, שהאחראים על הביטחון בבסיס די הופתעו לראות באיזו קלות יכול להגיע אזרח שאינו מוסמך לכך עד לטווח נגיעה במטוס הגדול והיקר ביותר בעולם, מבלי שאף אחד יגיד לו מלה.

נחיתה קשה

אלסקה זה לא רק הרצאות בענייני יהדות, ולפעמים הסתבכויות קלות, אלסקה זה גם נפלאות הטבע. וכך, באחד מלילות פברואר 1976 העירו אותנו שכנינו, וקראו לנו לצאת מיד החוצה. לא הבנו מה הבהלה, אבל אם השכנים התרגשו ממשהו, כנראה שווה לזנק החוצה בשבילו, למרות ששעות אחדות קודם לכן השתוללה סופת שלג עזה, וגובה השלג הגיע ל־75 ס"מ. יצאנו החוצה, הרמנו את מבטינו השמימה — ולעינינו נגלה הזוהר הצפוני.

זהו אחד המראות שלא־ייאמנו. בילדותי קראתי בספרים על הזוהר הצפוני, פעם אף ראיתי זאת בסרט — אבל, עד שחווים את הדבר בעיניים ממש, אין לדעת עד כמה מדהימה, מהממת ופלאית התופעה הזו. מה רבו מעשיך השם — נטו.

מהו הזוהר הצפוני? אורות ססגוניים, הזוהרים לרוחב הרקיע הלילי כקשתות ענק, הנראות כמו רוחשות תנועה מתמדת. לעתים מתפרסות קרני האור כלפי מעלה בדמות מניפה, והן כמו קרניהם של זרקורי ענק הבולשים בשמי הצפון, או כקרניים עולות ויורדות, המכונות "הרקדניות העליזות". לעתים נראה הזוהר הצפוני כמעין וילון ענקי, התלוי מעל האופק, ולהבות צבעוניות נעות מעלה־מטה על קפליו הכבירים, המתנועעים כווילון ברוח.

מקורו של הזוהר הצפוני, המכונה בלשון המדע "אורורה" (שפירושו "אור זוהר", או "שחר"), היה במשך שנים רבות בגדר תעלומה חסרת פשר. הקדמונים רקמו אגדות רבות על אורות הצבעונין המסתוריים הללו, וקשרו זאת בקרב שהתחולל, כביכול, בין האלים.

זוהי דרך קלה לפתרון, אך לא רצינית. רצינית יותר היתה המחשבה, כי הזוהר הצפוני הוא אור השמש, המשתקף מן השלג והקרח של הצפון הרחוק. אומנם, זה כבר היה הסבר, אבל עוד לא ההסבר, בה״א הידיעה.

לדעת מדענים, ודעתם זו מתבססת על מחקרים ותצפיות, מקורו האמיתי של הזוהר הצפוני הוא בסערות הגדולות המתחוללות על השמש. סערות אלו גורמות לכתמי השמש הנראים על־ידינו. מהכתמים הללו מזנקים זרמים של חלקיקים חשמליים זעירים. כשהחלקיקים האלה מגיעים לאוויר העליון של כדור הארץ, הם פוגעים בגזים השונים שבו, וכך נוצרים הצבעים השונים של הזוהר הצפוני.

זוהר צפוני מסוג אחר לגמרי היה כחודש ימים לאחר מכן, בהגיע חג הפורים. הפעם החלטתי לגייס לעזרתי את הרב גרוסבאום, המהנדס של המקווה, כדי שיבוא לשתי מטרות: האחת, לבדוק אם המקווה בסדר, ואם מבחינה הלכתית לא חלו בו תקלות ופרצות; והשנייה — הצמדתי לו מסוק, שהטיס אותו למקומות אחדים, מרוחקים זה מזה, ואשר בהם היו יהודים — והוא קרא בפניהם את מגילת אסתר. ולא זו בלבד, אלא שבהזדמנות זו הוא איתר יהודים, שמסיבות שונות במקרה לא הניחו תפילין באותו בוקר שהוא הגיע אליהם, ולכן הם שמחו לעשות זאת עמו, והוא שמח לא פחות מהם לעשות זאת עמם.

מקומות נידחים, כך התברר לי כעבור זמן־מה, יש לא רק באלסקה, אלא גם באתרים מרכזיים יותר, לכאורה. היה זה חודשים אחדים לאחר שסיימתי את תפקידי באלסקה, והתחלתי לכהן בתפקיד בבסיס חיל־האוויר בקליפורניה, אוגוסט 1976. הייתי, כרגיל, הרב הצבאי היחידי, ובמסגרת תפקידי היה עלי לבקר גם באיים האזוריים, השייכים לפורטוגל, והנמצאים בלב האוקיינוס האטלנטי — 10 אלפים ק״מ מקליפורניה. מה הריץ אותי לשם? יהודים, אלא מה. וכי יש מקום בעולם שיהודים אין בו?

אבל, לאיים האלה היתה שמורה בלבי פינה חמה במיוחד, בגלל העובדה שבמלחמת יום הכיפורים נחתו שם לצורך תדלוק מטוסי הגלאקסי הענקיים, הרכבת האווירית של תחמושת שהוחשה לישראל. האיים הללו הם פינת חמד, גן עדן עלי אדמות. היו שם אמריקנים, שבסיסיהם שם, וכמובן האוכלוסייה המקומית, הדוברת פורטוגזית.

שלושה ימים עשיתי באיים האזוריים, שבמהלכם פגשתי שבעה יהודים וחיילת יהודייה אחת, שגילתה עניין רב מאוד בהדלקת נרות שבת. התפללנו בחברותא, שוחחתי עמם בנושאים יהודיים, דיברנו על בעיות השעה, התלבטנו בצוותא והגענו לפתרונות שונים, ומעל לכל היתה תחושה נהדרת של אחווה. בסופו של הביקור הקצר הם הביעו

בפני את תודתם העמוקה על כך שרב צבאי טרח ובא למקום כה נידח, כדי להיות עמם.

נפגשתי גם עם חיילים שאינם בני־ברית, וערב לפני שעזבתי את המקום הרציתי בפני 200 חיילים על היהדות בהיסטוריה של פורטוגל. למחרת החלטתי לפקוד את בית־העלמין היהודי במקום. לאחר חיפושים רבים הגעתי לזקנה אחת, שבידה היה המפתח של שער בית העלמין. היא שמחה לתת לי אותו. נכנסתי פנימה נרגש מאוד, בהניחי כי אני היהודי היחידי המבקר במקום זה שנים רבות. סבבתי במקום, קראתי את השמות, ואחר אמרתי חרש תפילה לעילוי נשמתם של הטמונים במקום.

שבתי לקליפורניה, לבסיס שלי, כדי להמשיך בפעילות השגרתית שלי. שגרתית, קשה לומר, שכן השגרה היתה ממני והלאה. אולי בגלל האופי שלי, בוודאי בגלל אופיו של התפקיד.

הנה, למשל, באפריל 1978, זמן קצר לפני פסח, טלפן אלי קצין יהודי במגדל הפיקוח. שבועות אחדים קודם לכן אמרתי לו, כי אם ישמע על מטוסים כלשהם של חיל־האוויר, העומדים לטוס לישראל — שיודיע לי. מי יודע, אולי אוכל לתפוס טרמפ אווירי על אחד מהם. שכן, הפיקוד תבע בזמנו, כי כל איש־דת, רב או כומר, חייב לטוס לפחות פעמיים בשנה עם צוות אוויר. אחרי הכול, איש חיל־האוויר — קצין־דת או קצין־מִנהלה — צריך לדעת פעם אֵיך נראה מטוס מנקודת הראות של תא־הטייס — למרות שאין סיכוי שיהיה לו מושג על אין־ספור הכפתורים והמתגים.

"רביי הבר", אמר לי קצין מגדל הפיקוח, "שיירה אווירית של מטוסי גלאקסי סי־5 1 וסי־141 עומדת להמריא בעוד 24 שעות למזרח התיכון, כדי להביא ציוד לכוחות האו"ם באזור, ותעבור דרך ישראל".

החלטתי, כי זו ההזדמנות שלי. רצון היה, אבל היתה גם בעיה — ההתרעה קצרה מדי, והמלאכה מרובה: שכן, בתוך שעות היה עלי לקבל את כל החיסונים הנדרשים מכל מי שעומד לטוס מחוץ לגבולות ארצות הברית למזרח התיכון; למדוד בגדי צוות אוויר. בדרך כלל נמשך כל העניין הזה כמעט שבוע. האם אספיק לדחוס הכול בשעות ספורות? התחלתי במירוץ נגד הזמן.

מירוץ — עם הרבה מזל. ראשית, הצוות הרפואי של הבסיס הורכב רובו ככולו מיהודים, ומה הם לא עשו למען הרביי שלהם. לפיכך, הסיפור עם חיסונים היה קצר, יעיל והסתיים חיש. והחייט אשר על חליפת צוות אוויר — גם הוא היה יהודי, כמובן, ואף הוא הכיר אותי מצד הדרשות בבית־הכנסת ולא מצד מידות הכתפיים ואורך הרגליים. עתה היה שרביט המלאכה בידו, והוא עבד במהירות הקול. כלומר, במהירות הקול שלי, שביקש שיעשה זאת בו־במקום.

בינתיים, בין ריצה לריצה, התקשרתי למרים והודעתי לה, כי בעוד שעות אחדות אני עומד לטוס לישראל. היא לא הופתעה יותר מדי, כי החיים זימנו לנו יותר מפעם אחת התראות קצרות ומהירות שכאלה. מרים, באותה עת לא רק רעייה אלא כבר אם, מיהרה לשק״ם, כדי לקנות חבילות אחדות של המצרך הנדיר, אשר לו נזדקק בארץ, שאליה עמדנו לעלות חצי שנה לאחר מכן, ואשר באותה עת עוד לא היה בישראל: חבילות גדולות של ״פמפרס״, חיתולים חד־פעמיים...

וכך, כעבור 24 שעות, במדי צוות אוויר, דקור מן החיסונים, ובידי חבילות־ענק של ״פמפרס״, עליתי על הגלאקסי הענקי. התארגנתי במטוס הגדול ביותר בעולם (מבחינה זאת, המטען החריג של ה״פמפרס״ שלי לא גרם לבעיות קשות במשקל), תפסתי את מקומי בין הטייס לבין טייס המשנה. המטוס העמוס במאות טונות של ציוד צבאי רץ על המסלול, זקר את חוטמו — והמריא אל על. אולם, המטוס לא המריא ישירות לישראל. תחילה, נחתנו בבסיס חיל־האוויר בניו ג׳רסי, שם היה עלינו להמתין שעות אחדות. ניצלתי את החנייה הזו, כדי לבקר אצל הורי והוריה של מרים, ואפילו תפסתי תנומה של שעות אחדות, בטרם שבתי לבסיס האוויר, להמשך הדרך.

טסתי בימי חיי כבר טיסות רבות, אולם במין דבר שכזה לא נתקלים כל יום. מכיוון שהגלאקסי לא נועד בדיוק לטיסות תפנוקים, אלא זהו ״סוס עבודה״ רחב־גרם, האקוסטיקה שבו אינה דומה לזו של אולם קונצרטים. במלים אחרות — הרעש איום ונורא, קורע את עור התוף. מסיבה זו אנשי הצוות — והפעם הזאת אני בכללם — דיברנו זה עם זה באמצעות רשת הקשר הפנימית. אוזניות אטמו את אוזנינו לרעש הכבד, ובאמצעות המיקרופונים הזעירים יכולנו לדבר בינינו.

לאחר טיסה של שעות אחדות מעל האוקיינוס, תפסתי עייפות, וחיפשתי לעצמי מקום להניח את הראש. אכן, לכל אחד ואחד מהצוות יש מיטה באזור מסוים של המטוס, אבל מיקומה היה רועש מדי לטעמי. לפיכך, ירדתי לתא המטען רחב הממדים של המטוס, שהיה מלא וגדוש במשאיות חדישות ובציוד עבור האו״ם. ואז נצנץ בי רעיון: פתחתי את דלת תא הנהג של אחת המשאיות, נכנסתי פנימה, סגרתי את הדלת האטומה לרעש, השתרעתי על המושב הרחב — ונרדמתי כמו תינוק. נדמה לי, שאני הראשון בהיסטוריה שחצה את האוקיינוס האטלנטי ב... משאית.

שעות אחדות לאחר מכן, רענן וטרי מן השינה, חזרתי לתא הטייס, ותפסתי שוב את מקומי. ואז התחיל כל הסיפור.

לפתע, בעוד אנו מנמיכים לקראת הנחיתה, אני שומע לחרדתי ברשת הקשר הפנימית את הודעתו של הנווט לטייס: ״יש לי בעיה במכשירים, אני לא מצליח לאתר היכן

אנחנו".

הטייס: "עכשיו אתה אומר לי את זה? באמצע ההנמכה?"

הנווט: "מה אני יכול לעשות, עכשיו כל הלימבו הלך".

טייס המשנה (בבהלה): "מה עושים? לנסוק?"

הטייס: "אנחנו ממשיכים בנחיתה, יהיה מה שיהיה".

טייס המשנה: "אתה לוקח סיכון נוראי".

הטייס: "מי פה המפקד?"

טייס המשנה: "אתה, אדוני".

הטייס: "אז שב בשקט, ותעשה מה שאומר לך, ברור?"

טייס המשנה: "כן, המפקד".

הטייס: "אתה רואה את המסלול?"

טייס המשנה: "לא, אני לא רואה כלום, הכול מעורפל".

הטייס: "נלך על נחיתה עיוורת?"

טייס המשנה: "יש ברירה?"

הטייס פונה אלי: "רבי הבר, האם אתה רואה משהו? אתה מזהה את המסלול?"

אני: "אם אתם לא רואים, איך אני יכול לראות? אולי בכל זאת כדאי להמריא, ולנחות רק כשהתנאים ישתפרו?"

הנווט לטייס: "אור אדום נדלק במד הגובה!"

טייס המשנה: "רק זה היה חסר לנו עכשיו".

הטייס: "איך מגיב מד הרולי?"

טייס המשנה: "צהוב! צהוב!"

טייס: "אני לא מאמין!"

הנווט: "גם נאפולי מתפרע".

הטייס (פונה אלי): "או.קי., צ'פליין, בשביל זה אתה מקבל את המשכורת שלך. הגיע

הזמן שתתחיל להשתמש בתפילות שלך".

"מה?!" — הייתי אחוז אימה — "האם הגענו למצב כזה?!"

אנשי הצוות התבוננו בפני החיוורים. ואז, כמו על פי סימן מוסכם ביניהם, פרצו כולם בצחוק אדיר. באותו רגע ראינו את אורות המסלול של שדה התעופה. לא ערפל ולא לימבו, לא רולי ולא נאפולי — מושגים שאנשי הצוות המציאו לעצמם בו־במקום. הבדיחה האכזרית הזו היתה על חשבוני. ואז נזכרתי, כי שמעתי שמדי פעם הצוותים נוהגים לעבוד על אנשי־הדת הטסים אתם, אך לא תיארתי לעצמי שיום אחד זה גם יקרה לי.

המבט ששיגרתי לעברם היה ברור להם כשמש בצהרי היום. רציתי להרוג אותם.

"או.קי.", אמר הטייס, "הלילה הבירה על חשבונך..."

הנחיתה במדריד היתה, כמובן, חלקה. נשארנו ללון בבסיס חיל — האוויר, ולמחרת בבוקר המראנו לכיוון נמל התעופה בן־גוריון. הנחיתה הפעם עברה ללא כל תרגילים מצד אנשי הצוות. וכאשר נפתחו הדלתות, המתין לנו — כרגיל בנחיתות של מטוס צבאי אמריקני בארץ — קצין קישור ישראלי. הלה די הופתע לראות אותי, במדי טייס, דרגות סרן על כתפי — וכיפה על ראשי. הוא נעץ בי מבטו, ולא התאפק מלשאול: "סליחה, מי אתה?"

"אני רב צבאי של חיל־האוויר", השבתי במהירות, "ואני רוצה לברר אם תוכל לעזור לי".

"לעזור לך", השיב הקצין הישראלי, "אין בעיה. מה הבעיה?"

"תראה", אמרתי, "יש לי רק שבע שעות פה, כי לאחר מכן אנחנו ממריאים בחזרה לספרד. (ההסכם בין האמריקנים לישראלים היה שאף חייל אמריקני לא יישאר ללון בארץ, כדי שלערבים לא תהיה טענה שארצות הברית מחזיקה חיילים בישראל). אני צריך להגיע לסבא וסבתא שלי, דב ומלכה מלר, המתגוררים ברחוב הרב קוק בבני־ברק. איך אני מגיע לשם?"

הקצין הישראלי היה המום: מהגלאקסי מגיח ברנש במדים־עם־כיפה, שכל מה שהוא רוצה זה להגיע לסבא וסבתא שלו בבני־ברק. אחר־כך הוא כמעט התעלף, כשראה שכל מה שיש לי ביד, זה חבילות של "פמפרס"...

הבטיח לעזור — ועזר. עברתי במהירות את בדיקת המכס החטופה, טלפנתי לסבתא שלי ואמרתי לה שאני מגיע אליה בעוד 20 דקות, היא חשבה שהיא הוזה, ובינתיים

נכנסתי למכונית צבאית, שהקצין העמיד לרשותי, וכאשר הגעתי לבני־ברק, ופסעתי ברחוב אל בית סבתי, אנשים לא הבינו מה הולך פה: מדי הטייס הלא־מוכרים לא כל־כך מתאימים לכיפה, ומצד שני, הכיפה לא כל־כך מתאימה למדים — בקיצור, הם היו משוכנעים שאני עב״ם שהגיע לביקור מפלנטה אחרת. אגב, אחרי טיסה בגלאקסי הם לא היו רחוקים מאוד מן האמת... כך או כך, סבתי האמינה שאני זה אני, והיא שמחה מאוד לאכסן אותי בביתה לשעות אחדות ולאחסן את ה״פמפרס״ לחודשים אחדים.

כעבור שבע שעות שוב הייתי על סיפון הגלאקסי, ובדרך חזרה לחוף המערבי של ארצות הברית, טסנו מעל הקוטב הצפוני. שם, מעל הקוטב, בהחלט הרגשתי כמו בבית. אחרי הכול, בוגר אלסקה.

פגישה נוסח ספרד

שבתי לבסיס שלי בקליפורניה, והנה, לא עברו ימים אחדים, היה זה בחול המועד פסח, ושוב מטלפן אלי הקצין היהודי במגדל הפיקוח. מה קרה? עוד טיסה בלתי צפויה לישראל? לא, הפעם משהו אחר.

״רביי״, אמר, ״בעוד שעה עומד לנחות כאן הרקולס של חיל־האוויר הישראלי!״

הודיתי לו על המידע, ומיד גייסתי את החבר׳ה מהקהילה היהודית, והם ארזו בקופסאות מצות, גפילטע פיש ועוד כמה דברים טובים, כשרים לפסח, שיהיה לבחורים מישראל. כאשר המטוס נחת, כבר חיכינו לישראלים על המסלול.

הטייס הגיע אלינו, ואז קיבלתי את פניו במלים: ״בשם משרד קצין־הדת ובשם החיילים והאזרחים היהודים הנמצאים בבסיס, אני רוצה לקדם בברכה את פניכם ולכבד אתכם בקופסאות של מזון כשר לפסח!״

הטייס הישראלי תקע בי מבט חד ואמר: ״עזוב אותנו עם הכשר לפסח; אנחנו רוצים להגיע הכי מהר שאפשר לסן פרנציסקו, כדי לבלות קצת. איך עושים את זה?!״

די נדהמתי מן התגובה של הטייס הישראלי, אבל לא אמרתי מלה. מזווית העין ראיתי, כי שאר אנשי הצוות, שהיו צעירים ממנו, רצו שהאדמה תבלע אותם בו־במקום. הם התביישו בעליל מצורת התנהגותו. אבל, רצונו של אדם כבודו, והטייס, יחד עם עוד שני קצינים שבאו באותה טיסה, מיהרו לסן פרנציסקו.

שאלתי את האחרים אם הם מעוניינים להישאר אתנו או לנסוע אף הם לסן פרנציסקו, ותשובתם היתה: ״האמת היא, שרובנו מסורתיים, ובדרך לכאן אף דאגנו היכן נוכל לאכול כשר לפסח. עכשיו, כשנפתרה הבעיה, ניסע לסן פרנציסקו! אנחנו

מעדיפים להיות אורחיכם בחג".

באותו ערב, בתפילת ליל שבת, סיפרתי לכל המתפללים, חיילים מהבסיס ואזרחים, כי עמנו נמצאים אורחים יקרים מחיל־האוויר הישראלי, והכול הרעיפו עליהם חום, אהבה והערכה. לאחר התפילה, כשהגענו לביתי, ראו הבחורים את תמונתו של הרבי מליובאוויטש, התלויה על הקיר.

"מעניין", אמר אחד הצעירים, "אנחנו מגיעים לכל מיני מקומות שונים ומשונים בעולם — ובכל מקום אנו רואים שהרבי מליובאוויטש כבר הגיע לשם לפנינו..."

הם שהו במחיצתנו זמן קצר בלבד, שכן היה עליהם להמשיך בדרכם. אבל, עוד קודם לכן, כאשר שבו שלושת אנשי הצוות שבילו בסן פרנציסקו, הם היו די עגומים. הסיבה — המקומות שבהם רצו לבלות, היו סגורים בגלל חג אמריקני כלשהו. מצד שני, הם ראו את ההתרגשות של טרם פרידה, שהיתה נסוכה על פניהם של החיילים שנשארו עמנו, והבינו כי עדיף היה לו נשארו בבסיס. מילא, חשבתי, בפעם הבאה הם יבואו לבית־הכנסת. האופטימיות שלי נבעה מכך, שפעם רב צבאי תמיד רב צבאי...

באמת־חיים זו נוכחתי שנים אחדות לאחר מכן, ב־1981, ואני כבר תושב טבריה. למרות שהייתי זה שלוש שנים אזרח ישראלי, קיבלתי באחד הימים מברק מחיל־האוויר האמריקני, שבו התבקשתי, במסגרת שירות המילואים שלי, לטוס לספרד ולארגן את תפילות הימים הנוראים בבסיס הגדול של ארצות הברית ליד מדריד. השבתי בחיוב.

באותם ימים לא היה קשר דיפלומטי בין ישראל לספרד, ולא היה קשר מטוסים ישיר בין שתי המדינות. לפיכך, טסתי תחילה לרומא, ושם החלפתי מטוס למדריד. הטיסה היתה מעניינת ביותר. נראיתי בוודאי מוזר לשכני מימין ולשני משמאל — ברנש עם כובע בייסבול על ראשו. לא בדיוק תלבושת לטיסה.

שכני משמאל פתח אתי בשיחה, ואמר כי הוא מבין מן המראה שלי שאני אמריקני. אישרתי את אבחנתו הנכונה, ואז סיפר, כי אמו מתגוררת בספרד, וכי הוא מגיע עתה מאיראן החומייניסטית.

"מה המצב שם?" — שאלתי אותו.

הוא התבונן ימינה ושמאלה, תר בעיניו אחרי מרגלי חרש כלשהם, ואמר: "המצב חמור, חמור מאוד".

"אם כן", הצעתי לו, "אולי תישאר באירופה? או תטוס לארצות הברית? מה יש לך שם באיראן?"

"מה יש ליז" — על פניו עלה חיוך מריר — "אשתי וילדיי שם. לא נותנים להם לצאת. אם לא אשוב לאיראן, אני לא רוצה לחשוב מה עלול לקרות להם..."

במהלך הטיסה נפתחו מעט הלבבות, עד כי לא חששתי לומר לו, כי אני יהודי. הוא לא נבהל יותר מדי, ואמר: "יש לי שכנים יהודים, אבל באחרונה אני לא רואה אותם. הם פשוט נעלמו כלא היו. מסתובבות שמועות, שלפיהן האיראנים הוציאו אותם להורג".

בקטע הזה לא רציתי להביך אותו ולא הקשיתי עוד קושיות. בהזדמנות זו נפניתי לשכני מימין. חליפתו המחויטת, ההדורה במיוחד, שעון הזהב שלו והטבעות שענד על אצבעותיו — כל אלה העידו כאלף עדים כי איל הון יושב לצדי. ניכר היה על פניו של העשיר הזה, כי נמאס לו לשתוק, וכי גם הוא רוצה להחליף כמה מלים.

"אתה אמריקני?" — פנה אלי.

"כן", השבתי, "ואתה?"

"מסעודיה", אמר, "ליתר דיוק — מג'דה".

למרות שמעולם לא דיברתי עם סעודי, קל היה להבין מיד כי כל הזהב שתלוי עליו אינו אלא פטרו־דולרים. הוא המשיך לדבר עמי, כי לא היה לו מושג שאני יהודי, אף לא שאני ישראלי. לגביו — צרה כפולה ומכופלת. המשכנו לפטפט, הוא סיפר על פלאי שדה התעופה החדש של סעודיה, ובשלב זה הגיעה הדיילת ואמרה: "רבי הבר, האם אפשר להגיש לך עכשיו את האוכל הכשר שהזמנת עוד מתל־אביב?"

עניתי מה שעניתי, אבל מה שחשוב יותר — באותו רגע הבחנתי כיצד הסעודי החביב שלידי מחליף צבעים, עד כי על פניו עלה חיוורון מוות. רק זה היה חסר לו. גם ישראלי, גם יהודי, גם רב. ומי יודע — כך חרד, מן הסתם — אולי השילוש הלא־קדוש הזה הוא בנוסף לכל גם מרגל. תגובתו לא איחרה לבוא: מאותו רגע ועד לנחיתתנו במדריד הוא הסתיר את פניו בעיתון ולא החליף עמי מלה וחצי מלה.

מנמל התעופה נסעתי באוטובוס לבסיס חיל־האוויר טוריג'ון, שם קיבלו את פני נציגי החיל. הם אמרו, כי כל המזון הכשר שהזמנתי בעוד מועד — עבור החיילים היהודים בבסיס לכל תקופת החגים — כבר הגיע. אני מודה ומתוודה, היתה לי הרגשה די נעימה — להיות שוב רב צבאי בחיל־האוויר האמריקני — אחרי שלוש שנים.

יום לאחר שהגעתי, ערב ראש השנה תשמ"ב, פגשתי במדריד את שליח חב"ד במקום, הרב יצחק גולדשטיין. הוא היה גאה בעליל להראות לי את בית חב"ד החדש, שנפתח סמוך לאותה עת. בתפילת ראש השנה השתתפו, בנוסף לחיילים היהודים שבבסיס, גם דיפלומטים יהודים, ששירתו בנציגויות זרות במדריד.

יום־יומיים לאחר מכן, בעשרת ימי תשובה, נסעתי לטולדו, ביקרתי ברובע היהודי הישן, ופסעתי בעקבותיהם של יהודי תור הזהב שהיו שם. ידעתי, כי במקום הזה, שאת אווירו אני נושם ואת נופיו אני רואה, חיו יהודים, סבלו יהודים, עונו יהודים, הומתו יהודים — וכל זאת על מזבח דתם ואמונתם. ואשרי אני, שזכיתי לחיות במדינת ישראל, בארצי שלי, שבה איש אינו מגביל את אמונתי. ולא זו בלבד, אלא שאני עוד רב. קשה להניח, שיהודי ספרד יכלו אפילו לחלום שיום אחד דבר כזה יקרה.

לאחר מכן, בעוד הרהורים פילוסופיים אלה מלווים אותי, נסעתי לנקודת תצפית על ההר שממול לטולדו, ומשם השקפתי על הנוף המרהיב. לפתע עבר במקום אוטובוס תיירים. על פי הרעש והמהומה הבנתי מיד, כי היו בו תיירים אמריקנים. האוטובוס עצר, כדי לתת לתיירים הזדמנות להשקיף על הנוף מבעד לחלון, ואחדים מהם, מבלי לדעת אם אני בכלל דובר אנגלית, ומבלי שהיה להם מושג מי אני בכלל — שאלו אותי דרך החלון: "סליחה, אולי אתה יודע במקרה איפה מתקיימות תפילות 'כל נדרי' במדרידז?"

הפתעתם היתה עצומה, כאשר אמרתי להם, כי "במקרה אני יודע בדיוק היכן ומתי מתקיימות תפילות יום הכיפורים, מאחר שאני הרב המארגן אותן מטעם חיל־האוויר האמריקני..."

עד מהרה התברר, כי כל נוסעי האוטובוס הזה היו יהודים, וכך ניתן היה לראות את כולם בתפילות יום הכיפורים.

הקשר עם הרבי

שלוש שנים שירתתי באלסקה, שלוש שנים גדושות בחוויות ובסיפורים. אולם, לעולם לא אשכח אותו יום, שלהי קיץ 1976, שבועות אחדים לפני שסיימתי את תפקידי בבסיס אלמנדורף ועברתי לקליפורניה.

ישבתי במשרדי, כשלפתע נשמעה נקישה קלה בדלת. עוד בטרם הספקתי להזמין את הנוקש פנימה, וכבר זו נפתחה לרווחה. בפתח עמדו שני חב"דניקים, על זקנם והופעתם המקובלת, שבאזור הבסיס, ובאלסקה בכלל, כלל לא היתה מקובלת.

נדהמתי. לא ידעתי מי הם, לא ידעתי שהם בכלל באלסקה. בדרך כלל, אפילו היהודי החילוני ביותר היה מודיע לי ממרחק של אלפי ק"מ, שהוא עומד להגיע בעוד שבוע־שבועיים. והנה, החב"דניקים האלה כלל לא הודיעו; ואפילו משער הבסיס, משם תמיד התקשרו אלי כאשר אזרח רצה להיכנס ולהיפגש אתי, גם משם לא הודיעו דבר. מה

קורה פה?

קמתי לקראתם, והזמנתי אותם לשבת. אך הספיקו להציג את עצמם — הרבנים ליפא ברענאן ונחמיה קסלר, שליחים של חב״ד לאלסקה — וכבר צלצל הטלפון שעל שולחני. ביקשתי מהם סליחה, ובעודי עומד הרמתי את השפופרת. מרים היתה על הקו.

״ישראל״, אמרה לי, ״אני חושבת שבפסח יהיה לנו אורח!״

״בפסח? אורח?״ — הייתי אחוז פליאה — ״עכשיו את מתכוננת לפסח? עוד לא התחלנו עם האורחים של ראש השנה ואת כבר מדברת על פסח? האם הורייך הודיעו שהם באים לפסח?״

מרים שתקה.

״מרים?״ — שאלתי.

״ישראל״, אמרה אשתי בשקט, ״האורח שאני מתכוונת אליו הוא... ילד. הילד שלנו!... בעזרת השם יהיה לנו ילד!...״

אילו היו אומרים לי שעל אלסקה מרחפת סכנת בצורת לא הייתי המום יותר. צנחתי לתוך כיסאי, השפופרת נשמטה מידי. המלים נעתקו מפי, גרוני היה חנוק מדמעות. ואז, כשעיכלתי את דבריה של מרים לא יכולתי יותר להתגבר על התרגשותי ופרצתי בבכי. בכי של שמחה, בכי ללא מעצורים. קשה היה לי לתפוש שהנה כי כן, מרים תלד, בעזרת השם, בעוד כחצי שנה.

ומן הצד עמדו וצפו במחזה הזה שני המלאכים מביאי הבשורה, מיכאל וגבריאל, הלא הם הרבנים ליפא ברענאן ונחמיה קסלר [חברים מאוד מאוד קרובים במשך כל השנים עד היום הזה]. אחד מהם ניגש בשקט, הציע לי כוס מים, כדי שאתעשת. ואחרי שחזרתי אל עצמי הצעתי להם לבוא עמי, בו במקום, לבית הכנסת — כדי להתפלל יחדיו מנחה. לחגוג את הבשורה הטובה בתפילה בצוותא. אומנם, מניין לא היה לנו, אבל בכל זאת התפללנו בחברותא.

אני מודה ומתוודה, כי לו היו נוחתים לפני, באותה שעה שמרים טלפנה ומסרה את ההודעה המשמחת, שני יצורים בלתי מזוהים מהמאדים, הייתי מופתע פחות מהתזמון המושלם של הופעתם הבלתי צפויה של החב״דניקים. מדוע?

משום שהודעתה של מרים היתה התגשמות ברכתו־הבטחתו של הרבי מליובאוויטש.

הסיפור שלי עם הרבי מליובאוויטש החל זמן־מה קודם לכן. בעצם, גם לעניין הזה יש קשר הדוק עם המקווה המפורסם של אלסקה. כזכור, הרבי שלח לי מכתב כשנודע לו

על הקמת המקווה, שבו כתב, בין השאר, ש״במקרה זה חשוב לציין, כי מי שזכה בזכות הגדולה של ייסוד המקווה הוא אדם בשירות צבאי. כי שירות צבאי, להלכה ולמעשה, ממחיש ברורות את העיקרון הבסיסי של המחויבות לתורה ולמצוות, זאת אומרת 'נעשה' ואחר־כך 'נשמע'״.

זה היה הקשר הראשון. זמן רב לאחר מכן, בטבת תשל״ה, דצמבר 1974, נסענו מרים ואני לניו יורק. קודם לכן, באחת השיחות הטלפוניות עם הרב גרוסבאום, הרב־המהנדס של המקווה, סיפרתי לו כי אנחנו מתעתדים לנסוע לניו יורק.

״אם כן״, אמר הרב גרוסבאום, ״אתם חייבים להיכנס ל'יחידות' אצל הרבי!״

ידעתי, כמובן, מה פירוש המושג הזה, אף כי אני מוכרח להודות שמעולם לא נשאתי עמי חלום של דורות ל״יחידות״. לפחות לא עד לאותה עת, שהרי, כאמור, לא נמניתי עם חסידי הרבי מליובאוויטש, הגם שלא הייתי ממתנגדיו. הייתי, איך לומר, די ״פרווה״ בנושא הזה.

אבל, לאחר ההיכרות שלי עם הרב גרוסבאום, לאחר המכתב של הרבי אלי בעקבות הקמת המקווה, החלטתי בכל זאת לראות מה זה ה״יחידות״ הזו. איך אוכלים את זה. והיתה עוד סיבה. מרים ואני נישאנו בי״ג בתמוז תשל״ב, 25 ביוני 1972. כמעט ארבע שנים חלפו, וטרם נפקדנו בילדים. שמענו, כי יותר מזוג אחד, שהיתה להם אותה בעיה, זכו לברכתו של הרבי — שחוללה פלאים. אם זה לא יועיל — סברנו — זה בוודאי לא יזיק.

וכך, באותו יום, השעה כבר היתה 11 בלילה, הצטרפנו לשולי התור הארוך, מאות אנשים, שהשתרך מול פתח חדרו של הרבי ב־770 איסטרן פארקווייי, ברוקלין. אחד ממזכירי הרבי, שידע מראש על בואנו, שלף אותנו מקצה התור — אל ראשו. למראה הממתינים, נוכח התכונה הגדולה והאווירה המיוחדת במינה, החלה התרגשות להתגנב ללבנו. צריך להבין, ואני מדגיש זאת שוב ושוב — זו לא היתה התרגשות של חסיד העומד להיוועד עם רבו, זו היתה התרגשות של דבר חדש, של משהו לא ידוע, לא ברור.

לפתע גיליתי, כי עמנו בתור ממתין גם ר׳ לייבל ביסטריצקי (שבנו, הרב לוי, הוא כיום הרב הראשי של צפת). הכרתי את ר׳ לייבל לראשונה עוד בתקופת לימודי בישיבה תיכונית, כשהיינו הולכים לחנות הכשרה שלו למוצרי חלב. ועכשיו, בעמדנו בתור, התחלנו לשוחח. שאלנו אותו מה הוא עושה, והנא סיפר, ואחר־כך הוא שאל אותנו מה אנו עושים, וסיפרנו לו.

״איך אתה מגיע אל הרבי?״ — זאת הוא לא הבין בדיוק.

סיפרתי לו על המקווה, ועל המכתב, וכיצד התגלגלו העניינים. ואז הוא צחק: "תגיד לי, ישראל, היית צריך לרוץ עד אלסקה, כדי להגיע בסוף ל־770?..."

מסתבר שכן. בינתיים, מכיוון שהבנו שיש לו ותק ב"יחידות", שאלנו אותו מה בדיוק עושים כשנכנסים אל הרבי.

הוא סיפר לנו מה עושים ומה לא, אבל "הדבר החשוב ביותר — אל תצאו מהחדר עד שתשמעו את הברכה להולדת ילדים יוצאת מפיו של הרבי!"

ואז נפתחה הדלת, ואנחנו נכנסנו פנימה. הדבר הראשון שהפליא אותי היה — פשטות כמעט סגפנית של המשרד. זה המשרד של הרבי מליובאוויטש, שיש לו חסידים ואוהדים — ובהם בוודאי לא מעט עשירים — בכל רחבי העולם! בקצה החדר, מאחורי שולחן, ישב הרבי בעצמו. איש נשוא פנים, שחזותו מפיקה הדרת כבוד. הוא הושיט את ידו לעברי, ואני לחצתי אותה בברכת שלום. כעבור זמן־מה יאמרו לנו, כי אצל חסידים לא נהוג לקחת את ידו של הרבי. אני לא ידעתי זאת. ואז, באותה שנייה, לא חשתי פתאום את רגלי. כאילו שאני מרחף באוויר. ושוב, אני צריך להדגיש ולומר, כי הרב הצבאי בחיל־האוויר האמריקני, שעמד לפני הרבי, לא היה בדיוק הטיפוס האופייני של החסיד, המאמין ב"מופתים". אומנם, גדלתי בבית דתי, אבל אהבתי כדורסל; לא היה לי שום קשר עם עולם החסידות — למרות שידעתי היטב על קיומו. והנה אני, ישראל הבר, עומד מול הרבי, ואני חש כי קרן עור פניו, כאילו זוהר שוטף את פני, זוהר שמקורו ברבי. אחר־כך תגיד לי מרים, שזה בדיוק מה שהיא חשה. בדיוק.

הרבי פתח עמה בשיחה. נראה לי, כי הסיבה לכך נעוצה בעובדה שבזכותה זכתה אלסקה במקווה. הרבי שאל את מרים אם היא מוכנה לקחת על עצמה לארגן את כל הנשים המבוגרות ללכת למקווה, כדי שלנכדים שלהן תהיה, לפחות, סבתא טהורה. מרים הביעה בו־במקום את הסכמתה, ואני תהיתי כיצד היא מסכימה! שהרפורמיות הללו יבואו למקווה! אומנם, מקצועה של מרים הוא יועצת לחינוך מיוחד, אבל האם עד כדי כך שתוכל לחנך מחדש את נשי הצפון שהיו רחוקות מעסקי מקווה כרחוק אלסקה מקליפורניה? בהמשך, מבלי לשאול את מרים מה מקצועה, הרבי שרטט בפניה קווים לתוכנית חינוכית מאוד ספציפית בנושא של ילדים אוטיסטים. ועדיין אני עומד שם תוהה לדעת כיצד הרבי בכלל ידע במה היא עוסקת, ומניין הבקיאות שלו בחינוך ילדים אוטיסטים! הרי זה היה נושא שהעיתונים אז טרם כתבו עליו בכלל, והיה אך בראשית התפתחותו!

הוא אמר לנו לעשות הכול בתחום חינוך הילדים והבוגרים באלסקה — הוראת האל"ף־בי"ת, סידור, שבת, כשרות. אני מקשיב, וכולי מתוח: הרי הוא עוד לא אמר מלה

בעניין ברכה שיהיו לנו ילדים? הרי לא ייתכן שנצא מפה בלי ברכה! ומצד שני, אולי זה עוד יגיע, שהרי הרב ביסטריצקי אמר לי לפני שנכנסנו, שלא נצא לפני שהרבי בעצמו יגיד לנו לעשות זאת!

כדי שלא להחמיץ את הברכה החלטתי לבקש מהרבי שיברך אותנו בילדים, אבל עוד לא הספקתי לפתוח את פי, והרבי חייך אלינו ובירך אותנו "שיהיו לכם בנים ובנות, שהבנים יהיו רבנים, ולא רק כאביהם, אלא שיהיו רבנים בערים גדולות, ושהבנות ילמדו עוד בנות לשמור על טהרת המשפחה".

לבסוף ביקש הרבי שנשמור על קשר אתו, וכאן הגיעה ה"ייחידות" לסיומה. יצאנו החוצה, ונתקלנו בקריאות התפעלות מהסובבים אותנו, שכן החיבור של רב באלסקה ואשתו והשהייה הממושכת בחדר היחידות 27 דקות דבר שאינו מקובל בדרך־כלל — עשו את שלהם, ובמשך דקות ארוכות 'נחקרנו' על־ידי הסובבים אותנו מה אמר לנו הרבי? מה אנו עושים באלסקה? ועוד ועוד.

נרגשים למדי נסענו משם למונסי, לבית הורי. ועם כל זאת, עוד לא היה ברור לנו — לפחות לא כמו היום — שצדיק גוזר והקב"ה מקיים. הנה כי כן, עברה חצי שנה ואין שום סימן ורמז שהברכה עומדת להתגשם. כאשר שאלתי אנשים, שהכירו את הרבי ואת ברכותיו, ותהיתי מה בדיוק הולך פה, הרי ברכה יש וילדים אין — הרגיעו אותי: "מה אתה דואג? הרבי בירך אתכם — אז יהיו ילדים!"

ואז הגיעו לבסיס שני החב"דניקים האלה, ומרים בישרה לי על ה"אורח לפסח". כמובן, שלחנו מכתב לרבי מליובאוויטש, אשר בו בישרנו לו על ההתפתחות, וכמענה קיבלנו מכתב קצר ממנו, בחתימת ידו, שבו כתב: "במענה על הודעתו אודות מצב זוגתו, השם יתברך ימלא ימי הריונה כשורה ותלד זרעא חיא וקיימא בעיתה ובזמנה כשורה ובקל. בכבוד ובברכה להצלחה בהפצת היהדות".

בחודש אלול תשל"ו קיבלנו מכתב נוסף מהרבי, שהיה ממוען אל "הרב ישראל וזוגתו שיחיו", ובו כתב על ענייני אלול. ובשלהי שבט תשל"ז שוב מכתב ברכה ללידה כשורה.

בתחילת החודש השמיני להריונה של מרים הגענו לקליפורניה, להמשך תפקידי. שבת אחת חשה מרים, כי משהו לא תקין. הבהלתי אותה מיד לבית־חולים. היה זה בית־חולים גדול מאוד, לא פגשנו שם יהודים נוספים. הרופאים בדקו מיד את מרים, ומכשיר המוניטור הראה על מה שמכונה בשפה הרפואית "מצוקה עוברית". בשפת היום־יום פירושו של דבר, שהתינוק שעליו חלמנו כל השנים העקרות הללו נמצא בסכנת חיים.

הרופאים באו ויצאו, ולקראת ערב אמרו לי: "רבי הבר, כנראה שאין מנוס ואשתך

תצטרך לעבור ניתוח קיסרי דחוף, כדי להציל את העובר!"

ניתוח! רק זה חסר לנו! אבל הרבי בירך אותנו! מה הולך פה?!

הרופאים ביקשו שאחתום על מסמך, המאשר להם לבצע את ניתוח החירום. בעצה אחת עם מרים ביקשתי מהרופאים שהות להתייעצות, ואך יצאה השבת, מיהרתי לטלפן ללשכתו של הרבי בניו יורק. על הקו היה מזכירו של הרבי. הצגתי את עצמי, ואמרתי, כי מדובר בעניין דחוף.

"כל דבר דחוף", אמר המזכיר.

"מדובר בניתוח!" — זעקתי לשפופרת הטלפון, ואני בטוח שבניו יורק, 7000 ק"מ משם, שמעו את קולי לא דרך האפרכסת.

"תמתין על הקו!" — אמר המזכיר במהירות.

הוא הניח את השפורפרת על שולחנו, ונכנס אל הרבי. המתנתי קצר־רוח, מטורף מדאגה. כעבור דקות אחדות, שנדמו כנצח, חזר המזכיר ואמר: "רבי הבר, תאמר לי מה בדיוק הבעיה הרפואית. תשאל את הרופאים שיגידו לך בדיוק — ותתקשר אלי שוב".

רצתי אל הרופאים, ביקשתי מהם את הפרטים הרפואיים ואת כל השמות והמונחים המקצועיים. הם היו די מופתעים — אחרי הכול, לא בכל יום מבקשים מהם בורים בתחום הרפואה, כמוני, דיווח מקצועי מובהק. אבל, הם מסרו לי הכול, ועם המידע הזה רצתי שוב לטלפון, מסרתי למזכיר, הוא נכנס לרבי, ואחרי שניות אחדות חזר ואמר: "תגיד לרופאים שלא יעשו שום ניתוח! אנחנו ממתינים לבשורות טובות! כל טוב!"

רצתי בחזרה למחלקה, שם המתינו הרופאים לחתימה שלי. ביקשתי תחילה לדבר עם מרים. היא שמעה את תשובת הרבי, וללא ערעור כלשהו קיבלה את דבריו. עתה היה עלי להסביר לרופאים.

"הרבי אמר שלא לבצע את הניתוח", אמרתי להם.

הם גיחכו: "עם כל הכבוד לרבי שלך, אנחנו רופאים ולא הוא, אנחנו כאן והוא בניו יורק, ואנחנו יודעים מה לעשות, ומה שצריך לעשות עכשיו, ברגע זה, הוא — ניתוח! הבנת? ניתוח, עכשיו!"

"מצטער", אמרתי להם בשקט, "אני לא יכול לעשות את זה. הרבי אמר שאין ניתוח, אז אין ניתוח".

הם היו משוכנעים שלמרות שאני נראה כמו אמריקני בן המאה העשרים, מדבר

אנגלית כשפת־אם, הרי רק הבוקר ירדתי מהעצים עם הרבי שלי.

"אתה יודע מה", אמר הרופא הראשי, "נחכה עוד חצי שעה מקסימום, ונראה מה קורה".

ובינתיים, ישבתי בצד, פתחתי תהילים והתחלתי מתפלל. לפתע, בעוד שפתי מרחשות תפילה, אני רואה כי רופאים נכנסים ויוצאים בריצה מהחדר שבו שכבה מרים, ובידיהם מסכים של מוניטורים. קפצתי ממקומי בבהלה, ורצתי לעברם: "מה קורה פה? האם חס וחלילה אירע משהו חמור למרים?"

אחד הרופאים לקח אותי הצדה ואמר לי: "תראה, ישראל, יש פה משהו לא ברור. זמן קצר אחרי שמסרנו לך את הנתונים הרפואיים ויצאת לטלפן לרבי שלך, המוניטור שליד אשתך הראה שהכל בסדר. שאין כל מצוקה עוברית. חשבנו שזה לא הגיוני, וזה לא יכול להיות, ובוודאי המוניטור התקלקל. לכן הבאנו מוניטורים אחרים מכל המחלקות האחרות, מן הקומות האחרות של הבניין, אבל בכולם אותה תוצאה: כל מה שהיה, כלא היה. מעולם לא נתקלנו בדבר כזה. אנחנו לא מאמינים!"

ואני, שרק עכשיו ירדתי מהעץ עם ספר תהילים ביד, ידעתי בדיוק מה קרה, אבל הייתי המום. והרופאים, הם עוד לא השתכנעו, ואמרו: "נחכה עוד 24 שעות, ואז נראה כיצד יתפתחו הדברים".

האמת היא, שסיפורים כאלה שמעתי פעמים רבות מאנשים אחרים, ועל אנשים אחרים. מעולם לא הייתי מעלה בדעתי שדבר כזה יקרה גם לי. והנה, זה קרה. וצריך להבין שוב, אני לא אחד שרץ ומספר לחבריי שמהציפורניים של הרבי שלי מיתמרים מלאכים כל בוקר. אני הגיוני, אמריקני, מציאותי. ומרים גם היא טיפוס בדיוק כמוני, וגם היא היתה המומה לראות שהדבר הזה — שעליו שמעה אף היא לא אחת — קורה גם לה: "פתאום" הבעיה נעלמת!

מכיוון שהחליטו להשאיר את מרים לעוד 24 שעות, היה לנו די זמן לנסות ולנתח את כל המהלך הזה. ואז ראינו, כי הדברים הלא ברורים האלה החלו עוד באלסקה. הנה, כיצד ידע הרבי במה היא עוסקת? כיצד ידע לייעץ לה לשנות את הטכניקה בנושא החינוכי — עצה שהוכחה כנכונה כל־כך, עד שבאוניברסיטה אימצו אותה כשיטת הוראה; כיצד אמר לה, כנגד כל הסיכויים, לאסוף את הנשים המבוגרות הרפורמיות ולדבר על ליבן שילכו למקווה, דבר שנראה בלתי אפשרי לחלוטין, וערב אחד מרים זימנה לפגישה את כל הנשים היהודיות מהסביבה, ניגשה ישר לעניין ואמרה להן: "המדובר הוא במקווה. הרבי מליובאוויטש אמר שכדאי שגם אתן תשמרו על טהרת המשפחה", והסבירה את הנושא, ואף אחת מהן לא הוציאה מפיה מלה של התנגדות,

והיתה הסכמה שבשתיקה, וכולן ללא יוצא מן הכלל הצטרפו לרשימת ה"מנויות" של המקווה! האם את זה אפשר להסביר בהיגיון פשוט, או מתוחכם?

מאיר־משה שלנו נולד בריא ושלם יום אחד לפני יום־הולדתו של הרבי מליובאוויטש. היה זה בי' בניסן תשל"ז, 1977. הברית נערכה אחרי הג־הפסח, ובננו נקרא על שמו של דודי האהוב. המוהל היה, לא קשה לנחש — הרב סלומון מימון, שהגיע בטיסה מיוחדת מסיאטל. הפעם, לשם שינוי, הוא לא הגיע לאולם הברית במזחלת, ולא דיבר ביופיק...

כמובן, הודענו לרבי על הלידה, וכעבור ימים אחדים קיבלנו ממנו מכתב בזה הלשון: "במענה על הודעתו אשר נולד להם בן למזל טוב, הנה יהי רצון מהשם יתברך, שיכניסוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ויגדלו ביחד עם זוגתו שתחיה, מתוך הרחבה. בברכת מזל טוב".

מכתב נוסף קיבלתי מהרבי זמן קצר לאחר ששב לאיתנו מן המחלה אשר לקה בה בתחילת שנת תשל"ח. אחד המכתבים הראשונים שכתב אחרי שהחלים היה אלי, ובו כתב, בין השאר: "יאני מעריך מאוד את דבריך מלאי המחשבה, את דאגתך לשלומי ואת איחוליך להחלמתי. בעזרת השם, רופא כל בשר המפליא לעשות, בריאותי השתפרה לשביעות רצון, ותודה לאל אני יכול להמשיך בעבודתי ובפעילותי".

בשולי המכתב הוסיף הרבי: "תודה עבור התמונות של בנכם, מאיר־משה שיחיה, ושיהיה לכם הרבה נחת יהודית ממנו".

אכן, מאיר־משה התינוק גדל, ואנחנו רצינו נחת יהודית אמיתית מבנים ובנות נוספים, כפי שהרבי בירך אותנו באותה "יחידות". אבל, דא עקא, הרופאים אמרו לנו, לאחר פרשת המוניטור ההיא, כי למרים יהיה קשה מאוד, ולא פחות מזה מסוכן, להיכנס שוב להיריון. מרים, מבלי לספר לי, שלחה מכתב לרבי, ובו ביקשה ברכה, כדי שכל הסכנות והקשיים ייעלמו. ואכן, היא קיבלה את ברכת הרבי. הברכה עזרה, וחבילות ה"פמפרס", שהיו עמי בעת הטיסה בגלאקסי לארץ, נועדו לבננו השני, יצחק, שנולד כבר בישראל. הוא נקרא על שמם של סבא שלי וסבא של מרים. הבן השלישי, יהונתן, נקרא כך משום שנולד בחנוכה. הבן הרביעי קרוי מנחם־מענדל — ולא קשה לנחש מדוע. ילד אחד שנולד מעבר לים, שלושה "צברים", שנולדו לאחר שעלינו.

אבל, עוד טרם שעלינו, היתה לנו שוב "יחידות" עם הרבי. היה זה בקיץ, חודש ימים לפני שעשינו את הצעד המשמעותי הזה בחיינו. אומנם, הפעם נמשכה הפגישה במשרדו של הרבי פחות מ־27 דקות — חמש דקות בלבד — אבל שמחנו מאוד שהיתה. גם בעניין העלייה לארץ ביקשנו עצה וברכה מהרבי. באנו אליו עם בננו מאיר־משה, הוא שמע את דברינו, התעניין בפעוט, שאל על אלסקה ועל המקווה והעניק לנו ברכה לעלייתנו לארץ.

כחודש ימים לאחר מכן כבר היינו בארץ.

שנתיים לאחר מכן, ב־1980, ואנחנו כבר ישראלים, תושבי טבריה, טסנו לארצות הברית, שכן הייתי צריך למלא באלבמה משימה כלשהי שהוטלה עלי על — ידי חיל — האוויר האמריקני. בדרכנו היינו בניו יורק וזכינו להתקבל ליחידות אצל הרבי. באותה עת כבר היו לנו שני ילדים — הבכור מאיר־משה, והצעיר יצחק, שנולד בהושענא רבא. כאשר נכנסנו למשרדו של הרבי, אמרתי משהו למאיר — משה באנגלית, והוא השיב לי באנגלית. הרבי שם לב לכך, ומיד שאל מדוע מדברים אנגלית, ולא עברית, עם ילד שגדל בארץ־ישראל. לאחר מכן נטל הרבי את הבן בידו, הוליך אותו לקופת צדקה, שהיתה על־יד הבית הכנסת הקטן, נתן לו מטבע, והדריך אותו כיצד לתרום.

טרם שיצאנו מהיחידות אמר לי הרבי לטוס בשליחותו לאלסקה, כדי לבדוק שם את המקווה "ולתקן שם את הדברים הצריכים תיקון". האמת היא, שדי תמהתי מדוע להריץ אותי מכאן לשם, מרחק אדיר, כדי לעשות דבר שמישהו מקומי — ובוודאי מישהו המתגורר קרוב יותר לאלסקה מאשר תייר מישראל המגיע לניו יורק — יכול לעשות. אבל, לא שאלתי. ממתי חסיד שואל את הרבי שלו על מה ולמה הוא אמר לו כך או אחרת?

"כמה זמן אצטרך לשהות שם?" — שאלתי את הרבי.

תשובתו נשמעה לי די מוזר: "אפילו שעה אחת!"

האמת היא, שלא כל־כך הבנתי את התשובה הזו, כי מה כבר אוכל לעשות בשעה אחת — ולכן אמרתי לעצמי: בוודאי יקרה פה איזה פלא, צריך לפקוח עיניים כדי "לצוד" את הפלא הזה ברגע התרחשותו!

הגעתי לאלבמה, ביצעתי את המוטל עלי — וביום שישי טסתי משם לאלסקה, טיסה ארוכה ומייגעת. נחתתי באנקורג', ועשיתי את השבת אצל ידידים, משפחת גרין־גרשין. באותה עת לא היה רב אורתודוקסי באנקורג', אלא רב רפורמי בלבד. למרות זאת, ביום ראשון בבוקר, כאשר הגעתי למקווה כדי לבדוק אותו, שמחתי לשמוע שהוא נמצא בשימוש פעיל, וכי למרות היעדרו של רב אורתודוקסי, המקווה לא "התייבש". בדקתי את המקווה, מצאתי שהוא תקין, ועדיין תהיתי אם בשביל זה היה עלי לעשות את כל הדרך עד לאלסקה.

ביום ראשון בערב הייתי אמור לטוס מאנקורג' לניו יורק, שם חיכתה לי מרים והילדים, ומשם היינו אמורים לשוב לארץ. והנה, שעה לפני מועד הטיסה מאנקורג', כשאני כבר משלים את ארגון חפצי בבית משפחת גרין, הגיעו למקום שני אחים ידועים

מפילדלפיה, שומרי מסורת. לאחר כמה דברי נימוסין הם סיפרו, כי שמעו שהרב האורתודוקסי הקודם של המקום נמצא פה, ולכן הזדרזו לבוא כדי להתייעץ אתי. מה הבעיה? התברר, כי לרגל עסקיהם יהיה עליהם להיות שנה באלסקה, אבל מכיוון שסמוך לאותה עת נפטר אביהם, הם מחויבים באמירת קדיש במשך שנה, ואין קדיש בלא מניין — בקיצור, האם יש שם מניין, ואם אין — כיצד מארגנים מניין קבוע, לפחות בשבת?

"אתם יודעים מה", אמרתי, "זוהי הזדמנות יוצאת מן הכלל לארגן מניין קבוע, כל שבת, פה, בסלון של משפחת פרי גרין, כדי שתוכלו לומר קדיש. אני אדאג לכל — לסידורים, לספר תורה, לחומשים וכו'!"

אבל, בטרם אתחיל להניע את העניין שאלתי את גרין אם הוא מסכים לרעיון. הוא הביע בו־במקום את נכונותו לכך. אולם, האחים אמרו: "כל הכבוד על הרצון שלך, אבל איך תוכל לארגן משהו — ובעוד פחות משעה אתה טס מכאן?"

גירדתי בפדחתי. הצדק היה אתם. ואז אמר גרין: "רגע, אני מכיר את החבר'ה האלה של חברת התעופה. אם אסדר שידחו את הטיסה — זה יהיה בסדר?"

"זה יהיה נהדר!" — השבתי לו — "וזה בהחלט יספיק לי כדי לארגן את המניין!"

גרין טלפן, הטיסה נדחתה, ובינתיים טלפנתי לאחדים מידידי באנקורג' ושכנעתי אותם לבוא ולהשלים מניין לשני האחים, ארגנתי במהירות ספר תורה, חומשים, סידורים — כל מה שצריך. כל עניין המניין הסתיים בתוך שעה, ואז מיהרתי לשדה התעופה, כדי שלא להחמיץ גם את הטיסה שנדחתה. ברגע האחרון עליתי על המטוס, שהטיס אותי בחזרה לניו יורק.

ביום שני בלילה הגעתי למעוז חב"ד בניו יורק. הטיסה לארץ נועדה לשעה מאוחרת ביותר, והרבי אמור היה להגיע בשעה 10 בבוקר, כך שיכולתי להמתין, כדי לחזות בו. אכן, הרבי הגיע בשעה היעודה, המוני חסידים הצטופפו במקום, ולפתע מבטו של הרבי נתקל בעיני, והוא הניף את ידו לשלום ושלח לעברי חיוך אבהי רב משמעות. החסידים, שהבחינו בכך, מיהרו אלי, כדי לדעת על מה ולמה. סיפרתי להם את הסיפור — ואז, לפתע, הבנתי את ה"אפילו שעה אחת": אותה שעה, שבה הצלחתי לארגן מניין, שאגב, ממשיך להתקיים בזכות אותה שעה. המניין התקיים לא רק בביתו של פרי גרין, אלא גם בבית חתנו ובתו, עו"ד דוד גרשין ואשתו דבי.

שבנו לארץ. התגוררנו בטבריה, שם עסקתי כמפקח מטעם משרד החינוך על המורים היועצים בבתי הספר שבאזור הצפון. לאחר מכן עברנו לחיספין שברמת הגולן. המשכתי בפיקוח, וכן ניהלתי את בית הספר שבו למדו ילדיהם של קציני האו"ם בטבריה. כעבור

זמן־מה הטיל עלי הרבי לנהל את בית הספר הממלכתי־דתי חב״ד ביבנאל.

בחיספין, כשאנחנו כבר הורים לשלושה ילדים — החל סיפור נוסף עם לידה. מרים היתה בהריונה הרביעי, כאשר עשתה בדיקת אולטרא־סאונד שגרתית. הבעת פניהם של הרופאים העידה בעליל, כי הם חוששים מפני הבאות. לאחר מכן הם זימנו אותנו לשיחה ואמרו, כי קיים חשד כבד שהבן שייוולד בעוד חודשים אחדים יהיה בעל מום וחולה מאוד.

נתקפנו בחרדה עמוקה, למרות שבתחילת ההיריון קיבלנו את ברכתו של הרבי. מה עושים עתה, אפוא? כרגיל במקרים כאלה, כאשר חשים שאין מוצא, פונים אל הרבי. זה היה בקיץ 1987. שלחנו אליו מכתב דחוף, ובו כתבנו כי מרים פוחדת מן הלידה. כעבור ימים אחדים טלפנו אלינו ממשרדו של הרבי, ובישרו לנו, כי מכתב מהרבי יצא אלינו, ובו הוא מחק את המלים ״פוחדת מן הלידה״, ובמקומן כתב: ״אין יסוד כלל״ (זאת אומרת הרבי כתב שאין יסוד כלל לפחד). בהמשך המכתב הורה לנו לבדוק את התפילין והמזוזות.

דברי הרבי ביחס ללידה הצפויה עודדו את רוחנו השפופה. אשר לבדיקת התפילין והמזוזות, הודעה זו נראתה לי, על פניה, די מיותרת, שכן רק זמן־מה קודם לכן בדקתי את התפילין, והמזוזות שבפתחי הבית היו חדשות לגמרי. אולם, ידעתי שדברי הרבי אינם נאמרים לשווא, ולכן מסרתי אותן לבדיקה אצל סופר מומחה בקריית חב״ד. לתדהמתי נמצא פגם בתפילין של ראש, וגם המזוזות היו חייבות לעבור ״שיפוץ״ יסודי.

לאחר שהותקנו המזוזות הכשרות למהדרין והתפילין של ראש שוב היו תקינות, החלטנו לעשות שוב אולטרא־סאונד, אולי יהיו תוצאות אחרות. אבל, בדיקה נוספת בבית החולים רמב״ם בחיפה, הראתה, כי המצב עדיין גרוע. הרופאים אמרו לנו מפורשות, כי הבעיה בעינה, וכי הסכנה חמורה. שוב כתבנו לרבי, והפעם הוא איחל לנו: ״ויבשר טוב״. שמחנו, אך הדגשנו במכתב חוזר, כי הרופאים נחרצים בדעתם שהמצב חמור. אבל, הרבי בשלו: הלידה תהיה ״בעתה ובזמנה כשורה ובנקל״. בתשובתו זו הורה לנו הרבי על ״עבודת השם בשמחה ובטוב לבב״.

ולמרות זאת, הרופאים לא השתכנעו מן הדברים הללו. לפניהם היו תוצאות בדיקות האולטרא־סאונד, ולא ברכות של רבי, והם הזהירו אותנו לבל נשגה באשליות. לשמע דבריהם התקשרנו שוב למשרדו של הרבי, העברנו לאחד ממזכיריו את המידע, הוא הבטיח שיאמר זאת לרבי, ויתקשר אלינו ברגע שתהיה לו תשובה. לא נקפו שעות ספורות וכבר מצלצל המזכיר ואומר, כי ״הרבי הורה לאסוף את השכנים שלנו ולהרים כוסית ׳לחיים׳, כי הכול יהיה בסדר״.

כשהרבי אומר — עושים מיד. אספנו את השכנים, אמרנו "לחיים" — לא לגמרי בלב מלא שמחה, כפי שנוהגים ב"לחיים" מקובל, אלא בלב חרד — וקיווינו לטוב. הבדיקה הנוספת בבית־החולים רמב"ם היתה כאשר מרים היתה כבר באמצע החודש התשיעי, על סף הלידה עצמה. הרופאים בדקו, ואמרו לנו להתכונן לגרוע ביותר. בו במקום טלפנתי לרבי, דיווחתי למזכיריו על התרשמות הרופאים. כעבור שעות אחדות קיבלתי תשובה: מכתב מהרבי בדרך אליך, ובו הוא חוזר על הוראתו לומר "לחיים", לא לדאוג, תהיה לידה קלה — ו"ניפגש בשמחות". האמת, זה היה מאוד מוזר — הרופאים לא זזים כמלוא הנימה מאזהרותיהם, על סמך בדיקת המכשירים, והרבי מעודד כל העת כי הכול יסתיים בכי טוב.

כאשר סיפרתי על כך לחב"דניקים, מבין ידידי, הם שאלו: "האם אשתך עשתה משהו יוצא דופן, שאולי בגללו הרבי מברך אותה כל העת?"

סיפרתי להם על פרשת המקווה והנשים המבוגרות, והם ייחסו לכך את הכול.

מועד הלידה התקרב ובא. את השבת עשינו במלון בחיפה, כדי שאם מרים תכרע ללדת נוכל להגיע מיד לבית החולים. כל אותה שבת התפללנו מלב מורתח לקב"ה שהלידה תעבור בהצלחה. באמצע השבוע נתקפה מרים בצירי לידה עזים, והובהלה לבית החולים. ישבתי ליד חדר הלידה וקראתי תהילים. מרים התרכזה במראה פניו של הרבי, כפי שזכרה אותם מה"יחידות".

למה להאריך? התינוק, בריא ושלם בכל אבריו, נולד במשקל של 4 ק"ג. הרופאים פערו פיהם בתדהמה. ואז שאלתי אחד מהם מדוע ניבאו רעות, הנה התינוק נולד בריא ושלם. והוא השיב: "תראה, אתה לא חושב שעשינו זאת מרוע לב; כך התרשמנו מבדיקת האולטרא־סאונד. כנראה שהיתה שם טעות, הרי בסך הכול זו מכונה..."

למחרת הגיע לביתנו מכתב. היה זה מכתב מהרבי, שבו איחל לנו מזל טוב.

לא צריך הרבה יותר מזה, כדי להיות חסיד חב"ד. ואכן, בחיספין, מקום מגורינו, הכירו בנו כשליחי חב"ד. יתר על כן, באחת הפעמים, כאשר נסעתי לרבי, הודעתי, כי מי שמעוניין להעביר מכתב לרבי יכול לעשות זאת באמצעותי. אנשים רבים באו, הפקידו מכתב בידי, שאותו הבטחתי להעביר לרבי. והנה, ערב צאתי לארצות הברית, פנה אלי צעיר, מתושבי הצפון: "אתה נוסע מחר לרבי, והייתי רוצה לשלוח באמצעותך מכתב אליו. אבל, אני מבקש ממך, שמור על הסוד. אסור שאשתי תדע על כך, כי היא צוחקת מכל העניינים האלה הקשורים ברבי ובחסידים. היא 'מתנגדת'. אז אנא, העבר את המכתב לרבי".

והוא תחב לידי את המכתב — ונמלט משם. אולי לפני שאשתו תגיע. צירפתי את המכתב הזה לערימת המכתבים, שנועדה לרבי. למחרת בבוקר, חלפה על פני אשתו של אותו צעיר. כמובן, לא אמרתי לה מלה מכל מה שהתרחש עם בעלה. לפתע היא עצרה ואמרה לי: "שמע, הרב הבר, בעלי ואני 'מתנגדים', לכן אנא, אל תספר לו חצי מלה. אני מבקשת ממך שתעביר את המכתב הזה לרבי" — והיא תחבה לידי מכתב...

אגב, שניהם קיבלו מהרבי תשובה חיובית לבקשותיהם.

מקרה אחר היה יום אחד, כאשר היינו בדרכנו חזרה הביתה, מקניות בקצרין. בדרך עמד מילואימניק, כיפה סרוגה לראשו, והרים ידו לטרמפ. עצרנו לו. מפה לשם החלה שיחה בינינו, ומהר מאוד הגענו לשיחה על הרבי.

"מעניין אם הרבי יוכל לעזור גם לי", מלמל המילואימניק.

מכיוון שלא הכרנו, ואולי דווקא משום שלא הכרנו, הוא יכול היה להיות גלוי־לב ולספר על עניינים אישיים מאוד. והוא סיפר: "זה שלוש־עשרה שנים אשתי ואני נשואים, ועדיין אין לנו ילדים. האם הרבי מליובאוויטש יוכל לעזור לנו?"

במקום תשובה סיפרתי לו את הסיפור שלנו. עוד אנו מדברים וכבר הגענו סמוך למחוז־חפצנו, אבל בכל זאת נשארנו במכונית והמשכנו לשוחח.

"אם כך", שאל, "מה אתה מציע לנו?"

"אני מציע לך דבר פשוט בתכלית", אמרתי לו, "כתוב לרבי על מצוקתך".

הוא הרהר קמעא ואחר שאל: "האם אני יכול לשלוח את המכתב אליך, ואתה תעביר זאת לרבי?"

"בחפץ־לב", השבתי לו.

כעבור ימים אחדים הגיע אלי המכתב שנועד לרבי. שלחתי את המכתב ל־770. כעבור שנה טלפן אלי צעיר אלמוני. לא הכרתי את שמו, אבל לאחר שהזכיר לי שהוא הטרמפיסט מקצרין, נזכרתי בכל הסיפור.

הוא עדכן אותי: "זמן־מה לאחר ששלחת את המכתב עבורי לרבי, קיבלתי ממנו תשובה. הרבי כתב, כי עלי ללמוד מדי יום עם חברותא — מסכת נידה. עשיתי כדבריו..."

"נו?!" — לא יכולתי להתאפק מלשסע את דבריו.

"נו", אמר, "השבוע היתה הבריתי".

"מזל טוב!" — קראתי בהתרגשות עצומה — "מזל טוב!"

התרגשות רבה אפפה אותי גם באחד מימי 1987. היה זה כאשר שרי מילר, חברה טובה של מרים, ילידת ארה״ב, המתגוררת עתה בירושלים, סיפרה לנו, כי לקראת ״יום האם״ אמר לה בעלה, כי ברצונו להעניק לה ״משהו מיוחד״, אך הוא אינו יודע מה לקנות לה.

״תראה״, אמרה שרי לבעלה, ״האמת היא, שיש לי הכל. לא חסר לי דבר. בעצם, דבר אחד עוד אין לי״.

— ״ומהו?״

— ״דולר מהרבי מליובאוויטש״.

״דולר? מהרבי?״ — זקף בעלה עיניים תמהות — ״ממתי נעשית לי חסידת ליובאוויטש? הרי אצלנו במשפחה אנחנו 'מתנגדים' מדורי דורות!״

— ״שאלת מה חסר לי — זה מה שחסר לי״.

הוא ניסה לדחות אותה בקש, אבל שרי התעקשה. ויום אחד קמו ונסעו לניו יורק ועמדו בתור הדולרים, כמו אלפים אחרים. תור של נשים, תור של גברים. היא ניצבה בקצה התור, שהתקדם לאיטו. כדי לשמור על הגינות בקרב הממתינים, הנהיגו מזכיריו של הרבי כי אל הרבי ייגשו, לסירוגין, חצי שעה גברים, חצי שעה נשים.

ואז, בדיוק כאשר הגיע תורה של שרי לגשת אל הרבי, הושם המחסום — וניתן האות לגברים להתחיל להתקרב אל הרבי. אבל, שרי, בזריזות של נערה, חמקה מתחת למחסום, וניגשה אל הרבי, שקיבל אותה במאור־פנים.

״שלום רבי״, אמרה, ״אני שרי מילר, חברה של מרים וישראל הבר״.

הרבי חייך לעברה ואמר: ״כן, הרב הצבאי...״

ולאחר מכן העניק לה את הדולר. שרי טלפנה אלינו עוד באותו יום, כדי לספר על החוויה הבלתי רגילה שעברה, על ה״משהו מיוחד״ שהעניקה לעצמה ל״יום האם״, ועל כך שהרבי, עם כל האלפים והרבבות שעברו על פניו, בהחלט זוכר אותנו.

ואנחנו, אנחנו התרגשנו לא פחות ממנה לשמע הדברים.

בחלוקת הדולרים בח״י תשרי תשנ״א, כמנהל בית־ספר חב״ד ביבנאל, זכיתי לקבל ברכה נוספת מהרבי כשנתתי לו תמונה של כל תלמידי בית־הספר. הרבי הודה לי, וכך התנהלה השיחה בינינו:

הרב ישראל הבר: זה תמונה של בית־הספר חב״ד ביבנאל

הרבי: זה בשבילי?

הבר: כן (הרבי נותן דולר נוסף)

הרבי: תודה רבה בשביל כל העניינים, הצלחה רבה שיהיה הבית מלא צדקה, תורה, עבודה, תפילה, בשורות טובות

יבנאל הפירוש לזה שהא־ל הוא חלק בענין של העיר. זה הפירוש הפשוט של השם.

צריך לקיים שם העיר שיהיה בפועל למטה מעשרה טפחים, בשורות טובות.

הבר: אנו מודים לרבי על כל הברכות

הרבי: ברכה והצלחה ובשורות טובות.

אשר לרבי ולרמת הגולן, יישובי מועצת רמת הגולן חברו יחדיו ושלחו לרבי מגילת קלף, שאליה צורף מפתח היישובים. במגילת הקלף נכתב לאמור, בין השאר, כי "תפילתנו ובקשתנו היא שכבוד קדושתו יופיע מיד מתוך בריאות שלמה בארץ הקודש ויוליכנו לירושלים עיר הקודש ולבניין בית המקדש בגאולה השלמה".

כאשר החלו הדיבורים על האפשרות של החזרת רמת הגולן והורדת היישובים במסגרת הסדר שלום עם סוריה, שלחתי מכתב לרבי, פירטתי בו את הלך־הרוחות בקרב תושבי הגולן, וביקשתי ממנו עידוד והדרכה לקראת הבאות. תשובתו היתה בת ארבע מלים בלבד:

"לא לפחד — ולהישאר במקומם".

בי"ז אלול תשנ"ב יום אחרי שקיבלתי את התשובה החשובה, קיבלתי את הסכמתו של הרבי לפרסם שהוא קורא לכל תושבי רמת הגולן להיות חזקים — לא לפחד מכל המאורעות האחרונים ולהישאר במקומם איתנים בקיום שליחותם ביישוב ארץ־ישראל השלמה עד ביאת גואל צדק אמן.

* * *

דרך ארוכה עברתי מברוקלין לאלסקה, ומשם לקליפורניה, לטבריה, ולרמת הגולן — ובכל אחת מתחנות אלה, ובכולן גם יחד, ראיתי — ואני בטוח שעוד נראה — כי מצפון תיפתח הטובה.

אפילוג

חלום נשאתי עמי, להגיש את העותק הראשון של הספר הזה לרבי מליובאוויטש. אבל, לא זכיתי.

הרבי נתבקש לישיבה של מעלה, והותיר אותנו יתומים.

לא רק יהודים ידעו להעריך ולהוקיר את הרבי מליובאוויטש. גם לא יהודים. הנה כי כן, לאחר הסתלקותו של הרבי קיבלתי מכתב מקרול ופיל סקוט. פיל הוא כומר פרוטסטנטי. וכך כתב, בין השאר: "היום שמענו בחדשות על פטירתו של רביי שניאורסון, ומיד חשבנו עליכם, כיצד דיברתם עליו, כיצד הערצתם אותו. אנו יודעים, כי עתה עוברת עליכם תקופה קשה, כשבלבכם תחושה כבדה של ריקנות איומה, ואנו שולחים לכם תנחומים. אנו יודעים כי רביי שניאורסון היה האיש הגדול, שתפילותיו וברכותיו היו מלאות כוונה — ומלאות השפעה ותוצאות מעשיות. הוא העניק לכם מתנה של אמונה — לכם ולעוד מיליונים, וזה יחיה לעולם ועד. אנו משוכנעים, כי כל תורתו וחכמתו, שאותן העביר אליכם ולחסידיו ברחבי תבל, יעניקו לכם את התבונה להתעלות ולקבל את האתגר הגדול — להפיץ תורה בכל העולם".

בשלושים להסתלקותו של הרבי, במפגש עצוב וכואב בחיספין, הרב אמנון שוגרמן ראש ישיבת "הגולן" ביקש ממני לשאת דברים. ואני, בלב נשבר ונדכה, אמרתי, בין השאר, כי לא הכרנו מצב שהרבי לא איתנו, פיזית. כי כשם שיש שמש — יש רבי; כשם שיש ירח — יש רבי; כשם שיש אוויר לנשימה — כך יש רבי. כך הורגלנו, כך ידענו כל הימים. וידעו זאת יהודים בכל קצווי תבל, מזרח ומערב, צפון ודרום. צ'רנוביל ואנקורג', ירושלים ומלבורן. אלפי יהודים, רבבות, החלו את יומם וסיימו אותו במחשבות על הרבי. עצם המחשבה שיש רבי בעולם די היה בה כדי לחזק את רוחם ולעודדם במצבים קשים.

קשה להבין כיצד בן־אדם אחד יכול היה להיות הרבי של כולם. קשה להבין כיצד בן־אדם אחד יכול לחבר מאות ספרי קודש, ולהכיר אישית כל אחד ואחד מחסידיו. כיצד אדם אחד שעבר את גיל ה־90 יכול לעמוד על רגליו למשך שש־שבע שעות ולזכות יהודים במצוות הצדקה, על־ידי חלוקת דולר אחד, וברכות אישיות לכל אחד ואחד, כאשר משתרכים בתווך למעלה מרבבה, מבלי לנוח מעט, לשתות משהו, ולהחליף כוח. כיצד אדם אחד יכול להיות נערץ הן על־ידי מבוגרים והן על־ידי נערים — ואלה גם אלה ראו בו את דמות האב, המנהיג, מורה הדרך. כמו אבן שואבת משך אליו הרבי תלמידי חכמים וראשי מדינות, מדענים ואמנים — אישים מכל גווני הקשת המקצועית,

הפוליטית, האמונתית. וכבר אמר הרב הראשי לישראל, הרב ישראל מאיר לאו שליט״א, כי לרבי שלנו לא היו ילדים, אבל אף אחד כמותו בעולם לא השאיר אחריו כל־כך הרבה יתומים.

כדי לעמוד על אמונת חסידים תמימה סיפרתי לנאספים הרבים על המקרה שאירע בעת היותי חבר הנהלת בית־הספר היהודי בדאלאס, טקסס. באחד הימים הזדמנתי לשדה התעופה של דרום קרוליינה, בדרכי לכנס מנהלים ומחנכים. יחד עמי היה אחד המורים, ר׳ שלום בער, חב״דניק. ליד שדה התעופה מצוי בסיס צבאי של המארינס. אין זה סוד, כי בין החיילים הגברתנים של המארינס, ובכל האזור כולו, מצויים מעט מאוד יהודים, אם בכלל.

יחד עמנו חיכו לטיסה כ־200 חיילי מארינס מהבסיס הסמוך. עודנו בבית־הנתיבות, ולפתע אמר לי ר׳ שלום בער, כי הוא יוצא עם התפילין שלו לעבר חיילי המארינס.

בשביל מה? — שאלתי אותו — הרי אתה יודע שחיילי המארינס הם ברנשים קשוחים, לא חביבים, ולא נראה לי שדווקא פה, בדרום ארצות הברית, יש להם יחס מועדף ליהודים...

והוא השיב לי: תראה, ישראל, אני רוצה לשאול אותם, אולי יש יהודים ביניהם.

אני פקפקתי: יהודים? ביניהם?

אולי, מי יודע? — אמר ר׳ שלום בער, ופסע לעבר המארינס.

האמת, חרדתי מאוד שמא יתנכלו לו, ליהודי המזוקן, בעל ההופעה החרדית. עד כדי כך, שתפסתי עמדה ליד טלפון ציבורי סמוך, כדי להזעיק משטרה במקרה הצורך. ובינתיים, החב״דניק נבלע בין חיילי המארינס גבוהי הקומה, עד כי לא ראיתי אותו. עברו דקות אחדות, שנדמו כנצח, ולפתע ראיתי לתדהמתי את ר׳ שלום בער יוצא מתוך קבוצת המארינס, כשהוא מלווה משני צדדיו על־ידי שניים מהם, גבוהי קומה, ענקים.

על פניו של ר׳ שלום בער היה נסוך חיוך של ניצחון.

השלושה, ר׳ שלום בער נראה ביניהם כגמד, פנו לעבר שולחן שניצב באמצע בית־הנתיבות. החב״דניק הכין את התפילין, שני המארינס הפשילו את שרווליהם — ושלום בער סייע להם להניח תפילין של יד ושל ראש, כשהוא מברך אתם.

באמצע בית־הנתיבות, חיילי מארינס יהודים, דרום קרוליינה!

לאחר מכן, כאשר ר׳ שלום בער שב אלי, שאלתי אותו מהיכן שאב את כוחות הנפש, את האומץ הזה, להיכנס ללוע המארינס ולשלוף משם שני יהודים.

הוא כלל לא הבין את שאלתי, ורק אמר: אני יודע, כי המעשה שעשיתי יגרום נחת־רוח לרבי מליובאוויטש.

באותה התכנסות בחיספין הוספתי וסיפרתי, כי בשעתו, כאשר עלה עניין המקווה באלסקה, הארגונים היהודיים דנו בנושא לאורך ולרוחב. לעומתם, אנשי חב״ד, ברגע ששמעו כי יש בעיה, שלחו מיד אנשים לאלסקה, לקצה העולם, וסייעו לא רק בעצות טובות, אלא בפועל ממש. ואיש מהם לא הכיר אותי. רק ידעו, כי באיזשהו מקום בעולם יהודי זקוק לעזרה — ועל כן יש להגיש לו אותה, ומיד.

וזה היה אחד הפרקים הגדולים במשנת חייו הגדולה של הרבי מליובאוויטש: כאשר יהודי, בכל מקום בעולם, זקוק לעזרה — יש לו אל מי לפנות.

הרבי הנהיג את ליובאוויטש, מנהיג את ליובאוויטש וימשיך להנהיג את ליובאוויטש עד ביאת משיח צדקנו. ועד אז עלינו לקיים את כל הוראותיו של הרבי בביטחון ובאמונה, שכן אין לנו אלא דברי בן עמרם ״עשו כל אשר ביכולתכם כפשוטו ממש״, להחדיר בכלל ישראל את האמונה בביאת משיח, ויעזור השי״ת שנזכה כהרף עין ממש לגאולה האמיתית והשלמה, והרבי בראשנו!

"לקורא הספר מזומנת חוויה רוחנית מיוחדת על נטילת פרק מחיי משפחה יהודית אשר עשתה את ה"כמעט בלתי אפשרי" בהביאה עימה את אור התורה ואת ההקפדה המדוקדקת על מצוותיה אל הרי אלסקה הנידחת השוכנת בגגו של עולם".

הרב ישראל מאיר לאו, הרב הראשי לישראל

"היה לי העונג לעיין בספר ולראות לנגד עיני את "ישראל" המוכר לי מאז הגיע עם משפחתו לטבריה. ישראל – שיש לו מסירות נפש ואהבה לעם־ישראל ולארץ־ישראל".

יגאל ביבי, חבר כנסת

"ספרו של הרב ישראל הבר, "יהדות מעבר להרי הקרח", הינו ספר מיוחד במינו ומרתק. לקורא בין דפיו מזומנת חוויה נדירה".

קול ישראל, רשת ב' (מתוך התכנית "באה שבת")

"קראתי את הספר היום בנשימה אחת. פשוט אי אפשר להפסיק. היתה לך, הרב ישראל, הזכות להדליק ניצוצות ברחבי הגלות, והבאת את "הר ציון" ל"ירכתי צפון". יש בדעתנו להמליץ על הספר בפני כל מחנך. יש ברכה רבה בספר זה".

הרב אמנון הרמתי, ברוקלין ניו־יורק

"ספר אוטוביוגרפי מרתק" עתון הצפה; **"הרפתקאותיו של רב בין הקרחונים"** ידיעות אחרונות; **"ספר מרתק. הכח האמריקני כבר מוצב בגולן"** שבועון יום השישי; **"216 דפים מרתקים"**, שיחת השבוע.

מנחם מיכלסון